

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV 2019

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV
2019

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV

2019

A kötet szerzői:

Bagi Gábor történész-muzeológus, Damjanich Múzeum Szolnok; Besenyi Vendel helytörténész, Jászberény; Bódisné Görbe Krisztina irodavezető, Polgármesteri Hivatal Jászberény; Bugyi Gábor művelődésszervező, Jász Múzeum Jászberény; Csikós Gábor történész, Budapest; Csörgő Terézia ny. gimnáziumi tanár, Jászberény; Farkas Edit múzeumvezető, Hamza Múzeum Jászberény; Fodor István Ferenc helytörténész, ny. polgármester, Jászfákóhalma; Földi József ny. közgazdász, Budapest; Egri Mária művészettörténész, Budapest; Gulyás Csaba könyvvizsgáló, Jászberény; Gulyás Erzsébet ny. könyvtáros, Jászberény; Gyurkó Miklósné ny. könyvtáros, Jászberény; Hamar Katalin szociológus, Polgármesteri Hivatal Jászberény; Hoffer András ny. sportvezető, Jászberény; Högye István gépészmérnök, Jászberény; Koncz Gábor festőművész, Budapest; Körei-Nagy Kristóf egyetemi hallgató, Soproni Egyetem; Kovács Béláné Pető Magdolna tanár, Jászfényszaru; Lengyel Ármin egyetemi hallgató, Szent István Egyetem; Lóczi Márta ny. főiskolai tanár, Jászberény; Lovász Tibor háziorvos, Szolnok; Nagy Dezsőné ny. mezőgazdasági technikus, Jászfákóhalma; Nagyné Koncz Éva ny. óvónő, Jászberény; Nagy Zopán költő, Budapest; Novák István teológus, plébános, főigazgató, Jászberény; Papp Izabella ny. levéltáros, Jászboldogháza; Parti Csaba könyvtáros, Városi Könyvtár Jászberény; Pethő László ny. egyetemi docens, Jászberény; Sebők Balázs főiskolai docens, Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campus; Szabó Jánosné ny. könyvtárigazgató, Jászberény; Szántai Tibor újságíró, Jászberény; Szigediné László Rita technikai vezető, Jászberény; Szörös Zoltán tanár, újságíró, Terplán Zénó Ferences Középiskola Jászberény; Thassy Tíra sportmenedzser, Balatonszepezd; Törőcsik István régész, Ópusztaszer; Várszegi Tibor színházi író; Vincze János Farkas levéltáros, MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára Szolnok.

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV
2019

A szerkesztésben közreműködtek:

Fodor István Ferenc, Hasznos Rozália, Hortiné Bathó Edit, Nagy J. József,

Nagyné Koncz Éva, Szabó Jánosné és Turjányi Sándor

Felelős szerkesztő:

Pethő László

Borítóterv:

B. Jánosi Gyöngyi

Tördelőszerkesztő:

Buschmann Éva

Olvasószerkesztő:

Egyedfy Gizella

Kiadja a Jászsági Évkönyv Alapítvány

ISSN 1217-7954

Felelős kiadó: Kertész Ottó kuratóriumi elnök

Nyomda Creatív Color Stúdió Kft. Jászberény

TARTALOMJEGYZÉK

MŰVÉSZET

Nagyné Koncz Éva: Emlékezés a Berényi Műhely mesterére.....	7
Egri Mária: Hamza újra a fővárosban.....	12
Farkas Edit: Karikatúrák a véncserkészek naplójából.....	18
Gyurkó Miklósné: Égig érő paszuly.....	35
Nagy Zopán: Álomszerű dimenziók – Koncz Gábor képeihez.....	40
Várszegi Tibor: A Fény kürtje és a kürt fénye.....	52

HISTÓRIA

Bagi Gábor: Néhány megjegyzés a magyar hadifoglyok és a hadifogság kérdésének kutatásához a XX. század első felében.....	59
Csikós Gábor: „A jászszentandrásiai tudnának cifra dolgokat mesélni” – 1944-45 kétféle emlékezete.....	72
Papp Izabella: Beszélgetés Ari Ilonával, a családkutató klubok vezetőjével.....	92
Törőcsik István: Honnan jöttek a berényi jászok?.....	104
Vincze János Farkas: A Krakatau 1884-es kitörése Orosz István vallásos ponyvanyomtatványa tükrében.....	109

OKTATÁS ÉS TÁRSADALOM

Csörgő Terézia: A tehetséggondozás egy formája a Jászságban – 15 éves a Csányi Alapítvány.....	115
Hamar Katalin–Sebők Balázs: Jászberényi fiatalok és a város.....	129
Novák István: A szekularizmus és a pluralizmus hatása a XIX. századvégi közoktatás hazai változásaiban.....	136

GAZDASÁG ÉS TÁRSADALOM

Bódisné Görbe Krisztina: Jászberény adóbevételeinek alakulása és a legnagyobb iparüzési adófizető vállalkozások.....	149
Lengyel Ármin: Galamb tartástechnológiák hatékonyságának összehasonlítása.....	153
Pethő László: Heller László nagy ívű karrierje – Nagyváradtól a félszáz licencig.....	163

SPORT ÉS MOZGÁSKULTÚRA

Hoffer András–Szörös Zoltán: Jászberénytől az Üllői útig – Nagy Béla, a Fradi krónikása.....	172
Lóczy Márta–Szigediné László Rita: A jászberényi női röplabdasporthoz az élvonalban.....	179
Körei-Nagy Kristóf: Az én El Caminóm.....	190
Gulyás Csaba–Hőgye István–Szántai Tibor: A kosárlabda a legnépszerűbb sport a városban.....	200
Thassy Tíra:Jeges korszakok Jászberényben.....	209

ÖRÖKSÉGÜNK

Bugyi Gábor–Fodor István Ferenc–Nagy Dezsőné: Képek 1848/49 jászszági emlékeiből.....	219
Csörgő Terézia–Lovász Tibor: Turi István biológiai emlékverseny.....	233
Földi József: A Jász-Faragó család őseinek eredeti neve.....	235
Kovács Béláné Pető Magdolna: 25 éves a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság.....	239
Kovács Béláné Pető Magdolna: Madárlesen a Jászágban.....	248

KÖNYV- ÉS FILMISMERTETÉSEK

Besenyi Vendel: Fontos dokumentum a XVIII. századból.....	260
Csikós Gábor: Kézikönyv a jászberényi ferencesekről.....	263
Parti Csaba: Forrásgazdag könyv Jászfényszaru testvértelepüléséről.....	266
Szabó Jánosné: Táncművész és koreográfus.....	268

ÚJ KIADVÁNYOK ÉS INTERNETES ELÉRHETŐSÉGEK A JÁSZSÁGRÓL.....	271
---	-----

Nagyné Koncz Éva

EMLÉKEZÉS A BERÉNYI MŰHELY MESTERÉRE

Buna Konstantin neve Jászberényben a Berényi Műhely munkájával forr össze. Tanítványai által hosszú éveken át kötődött városunkhoz, Jászberényhez.

A Berényi Műhely Jászszági Alkotóközösség Művészeti vezetője volt 1990-es megalakulásától 2011-ig.

Buna Konstantin Erdélyben, Ótóhán városban született 1938. május 21-én, Budapesten halt meg 2017. január 17-én. 1940-ben, a II. bécsi döntés következményeként áttelepítették a magyar családot az anyaországba. Gyermekkorát Hercegszántón töltötte, majd 1956-ban Budapestre költöztek.

Művészeti tevékenysége a Csepeli Képzőművész Körben kezdődött, melynek később

vezető tanára lett. A Magyar Iparművészeti Főiskola díszítőfestő szakán diplomázott (1961–1966). Mesterei Ridovics László és Z. Gács György voltak. A főiskola után a Népművelési Intézet művészeti előadója volt, majd hivatásos képzőművészként tevékenykedett – de továbbra is szem előtt tartotta az amatőr alkotók segítségét, támogatását.

Elsősorban gondolati- fogalmi- lírai absztrakt felfogásban készültek festményei. Ecsetkezelését a dinamizmus jellemezte, melyekkel nagy távlatok rajzolódnak ki a néző előtt. Az emberiség kapitalis kérdéseit filozofikus megközelítéssel ábrázolta (élet, halál, alakulás, állandóság, elmúlás, pánik, lég, föld, évszakok, izzás, család, műtét, gyász ...).

Munkásságáról így vall életrajzi könyvében: *„Műveimben a fogalom meghatározását kerestem, azt a közöset, ami egy városi vagy falusi ember számára éppen úgy jelentheti a megfoghatatlan azonost... a végletekig leegyszerűsített formában keresem a fogalmi tartalom megközelítését... Művészi munkámban jelentős volt a pedagógiai oktató, nevelő munka.”*

Feledi Balázs így ír a művészről: *„Buna Konstantin olyan művész, aki tanárként is nagyot alkotott. S olyan tanár, aki művészként is jeles életművet teremtett.”*

1967-ben elnyerte a Fiatal Művészek Stúdiójának ösztöndíját, s még abban az évben a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja tagjává fogadta (mai nevén Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete). 1978-ban pályázat útján a Szolnoki Művésztelepen

alkotott. A Damjanich János Múzeum három képét vásárolta meg. Munkásságát számos díjjal ismerték el, többek között elnyerte a Wlassics Gyula díjat, a Csokonai Vitéz Mihály alkotói díjat és a Képző és Iparművészeti Szakszervezet „Művészeti” díját.

A Berényi Műhely kéthetente tartotta összejöveteleit, a mester havonta jött el ezekre az alkalmakra. Korrektúrával, előadásokkal, technikai instrukciókkal, bemutatókkal, látó utakkal, kiállításokkal, szakmai irányítással segítette alkotó tagjaink egyéni kibontakozását. Együtt munkálkodásunk jelentős állomásai voltak az évente megrendezett Őszi Tárlatok, melynek mesterünk mellett fő támogatója Sas István, a Déryné Művelődési Központ igazgatója volt. Elmondása szerint mindannyiszor kiemelkedően sikeres rendezvénynek számított ez a kiállítás, ami rendre nagyon sok látogatót vonzott. A nyári programokba is bekapcsolódott a csoport kollektív és egyéni tárlatokkal egyaránt. Ilyenkor a könyvtár vagy a középiskolák adtak helyet egy-egy kiállításnak. Buna Konstantin budapesti csoportjával csere kiállításokat is szerveztünk. A Berényi Műhely Budapesten, a Kondor Béla Kör Jászberényben mutatkozott be képeivel. Másik fontos pillére volt együttműködésünknek az évente megrendezett nyári alkotótábor, melyen mindig szép számmal vettünk részt a berényi alkotóközösségből.

Mesterének vallotta sok festő az ország különböző településén. *Jászsági tanítványai a Berényi Műhely tagjai voltak: Hajas Gyula†* Horváth István†* Kecskés Anna* Kiss László* Kotró László* Kovácsné Móczó Mária†* Kovács Róbert* Kuli Zsolt* Lajkóné Nagy Mária* Molnár Annamária* Nagyné Koncz Éva* Ördögh Margit* Pásztor Győri Mária* Pócné Pintér Rozália†* Terjékiné Mozsár Magdolna* Tordai Enikő* Váradiné Orbán Margit* Velkeiné Pócz Ilona**

A Berényi Műhely tagjai így emlékeznek mesterükre

„1976-ban főiskolásként jártam először a Karcag Berekfürdőn rendezett alkotótáborban, ahol folyamatosan együtt dolgoztunk. A 80-as években megszakadt a kapcsolat, mert ezután a Vasas Szakszervezeti Szövetség alkotótelepeit vezette. 1989-ben újra felvettük vele a kapcsolatot. Örömmel fogadott minket. Változatos, szép, nagy gonddal kiválasztott táborokat szervezett az ország különböző tájain. Korrektúrái, előadásai útmutatónak bizonyultak számomra. Meghatározták további fejlődésemet, megalapozták festői látásmódomat. Szavai mindig biztatóak, előremutatóak voltak. Mindannyiunkat egyénre szabottan tanított – így válhattak tanítványai egyéniségekké, egyedi alkotókká a későbbiekben. Biztató, buzdító, de mindig reális építő kritikája, kellemes, kedves személyisége magával ragadta tanítványait. Egy idő után már nemcsak rajztudásom fejlesztését, hanem tanítási módszerének elsajátítását is célul tűztem ki a nyári táborokban. Ezt a tudást, tapasztalatot munkám során jól tudtam kamatoztatni, kis tanítványaimnak sikeresen átadni.”

(Nagyné Koncz Éva)

„Buna Konstantin festőművész számomra egyike volt azoknak, akinek szakmai kiteljesedésemet, sikereimet köszönhetem. Önálló kiállításaim alkalmával segített, támogatást nyújtott. Fáradhatatlan volt a nyári táborok alkalmával, oktató, lelkesített, irányt mutatott, s közben remek hangulatot teremtett maga körül. Számtalan alkalommal eszembe jut, ha ecset van a kezemben. Mondatai még mindig a fülemben csengenek. Személyisége pótolhatatlan.” (Tordai Enikő)

„Csöpög a víz mindenkiről, pedig már éjjel is elmúlt. 80 wattos sárga fényű lámpáinknál köröznék a szúnyogok, de mi csak festünk. Mi, Vasas táborosok: orvos, óvónő, virágkötő vagy főiskolás diáklány – itt egyre megy. Készülünk. És alkotunk, mert holnap korrektúra lesz...

A tábori nagyterem szépen megtelik az »éjjeli baglyokkal«. Míg a többiek alszanak, mi, összetartó kis »mag-csoport« egy májkrémes kenyér és egy kis borocska bódító illata mellett, dalolgatva, terpentiben nyakig úszva alkotunk. Előkerült egy napraforgócsokor (amit aznap gyűjtöttünk be), egy tiszta konyharuha, egy befőttes üveg kis poshadt vízzel felöntve, és már csúszik is a vásznon az ecsetszőr, mert holnap korrektúra. Kuncogunk, maszatolunk, mókázunk és szájunk szélét nyalogatva, ecsetnyéllel méricskélve a lehető legjobbunkat kenjük a vászonra – érzéseket, őszinteséget, tehetséget, tudást. Készülünk. Lassan lejár a magnóban a kazetta utolsó száma is – eltesszük magunkat holnapra.

Eljön a korrektúra. A táborlakók lassan előszivárognak szobáikból hónuk alatt a félig nedves festményekkel, pasztell képekkel. Kipakolunk és várunk Konstantinra. Buna Konstantin festőművészre.

Sosem késett. Ha este 6-ra korrektúrárt ígért, akkor délutáni szunyókálásából ébredve este munkára készen foglalt helyet középen a teremben, ahol már izgatottan vártuk, mit is mond majd bármelyik képre a mester: egy kedves arcú magas férfi, hófehér hajjal és szakállal. Elegáns megjelenéssel, és mérhetetlen tapasztalattal, tudással a fejében és szívében.

Várunk: egy arcrezzenésére, egy iránymutató mondatra. »Sok a piros« – mondja az egyik képre. »Állítsuk már fejre a másikat, nézzük meg úgy is«. És elindul az apró instrukció sorozatok lavínája. Kikerekedett szemekkel hallgatjuk ezeket a kulcsfontosságú mondatokat. Most már előrébb kúsztam a tömegben, minél közelebb akartam lenni és hallgatni a mestert.

Szépen lassan rájöttem, hogy ennek a csodálatos művész embernek nemcsak a szavait kell figyelni, hanem az egész jelenséget, ahogyan Ő közöl. Kér, humorizál, bölcsen ad és elvesz, bátorít, kultúráját közvetíti, s teszi mindezt egy jellegzetes szemöldök felhúzással, egy elmosolyintással, egy szakállsimítással, huncut szeme sarkából nézéssel vagy egy kézmozdulattal.

Ezen apró jelek széles kombinációiból olyan személyre szóló útmutatást adott mindannyiunknak, amilyent senki más nem tudott. Sosem mondta meg nekünk, hogy mit és hogyan is csináljunk, nem turkált bele a munkánkba, nem erőszakolt ránk tőlünk idegen gondolatokat. Óvatosan terelgetett a már meglévő utunkon.

Persze kaptunk mi művészettörténet és vizuális kultúra órát is szép számmal. Eleganciával és nagy tisztelettel beszélt a világ értékeiről.” (Kecskés Anna)

„Gyakran eszembe jutnak az alkotó táborok esti korrektúrái. Azóta sem hallottam senkitől kritikát ilyen szépen megfogalmazni. Minden képről tudott valami jót mondani, bárhogy is sikerült az alkotás.” (Kovács Róbert)

„A Berényi Műhely sokszínű társaság volt: fiatalok és idősek, értelmiségiek és fizikai dolgozók, pedagógusok és háztartást vezető, kezdők és haladók igazi közössége. A közösség szellemi vezetője, tanító mestere Buna Konstantin fővárosi festőművész volt. Az első találkozásnál már mindenki érezte, hogy ezt az embert a jó sors vezérelte közénk. Közvetlen modorával oldott hangulatot teremtett a lelkes társaságban. Barátságos volt mindenkivel. Hamarosan kiderült, hogy igazi pedagógus. Igyekezett felmérni, ki milyen előképzettséggel, rajzolás és festés iránti milyen talentummal bír. Egyénileg is sokat foglalkozott a közösség tagjaival. Tapintatos tanácsait, bátorító megjegyzéseit mindenki szívesen fogadta.

Gyakorlati bemutatókat is tartott. Ezek főleg az egyes technikákra és a festék kezelésére vonatkoztak. Mindenki szabadon dolgozhatott. A rajzolás és festés témáit mindenki egyénileg választhatta. Hagyta a stílus és technika tetszőleges megválasztását. Egyik fővárosi kiállítására a mai napig emlékszem. Az egyik kép az »Egyéniség« címet viselte. Geometria formái modern stílust képviseltek. A másik kép a »Másság« címet kapta. A baromfiudvar lakói szerepeltek rajta. Közülük volt kiemelve a »más«. Bátorított a közös kiállításokon való részvételle. Az Őszi Tárlataink lelkes támogatója volt. Óriás része volt abban, hogy ezek a kiállítások hagyománnyá váltak, jelentős számú érdeklődőt vonzottak. Vállalt megnyitó beszédet, közvetlen stílusával megnyerte a közönséget.” (Kiss László)

„Kicsit féltem a vele való találkozástól, de ez a félelem azonnal eloszlott, amikor láttam, milyen szerény, rendkívül intelligens ember. A táborokban pedig azt láttam, mennyire tisztel mindenkit. Soha senkit meg nem sértett, pedig mi kezdő amatőrök az elején igen-igen gyengén teljesítettünk. Úgy tudott bírálni a korrektúrákon, hogy a végén mindenki azt hihette, ma vált »festőművésszé«. Nagyon sokat lehetett Tőle tanulni. Soha nem felejttem el, ahogyan az egyik képemen pici javításokat végzett. Fogta az ecsetet, és a képről felvéve a már rajta lévő festéket – innen-oda, onnan-ide festett néhány ecsetfonást – és a kép máris életre kelt. A palettát nem is használta! Csodáltam ezt a technikáját!”

(Lajkóné Nagy Mária)

„A berekfürdői alkotótábor a strand mellett egy szép, fákkal, faházakkal körülvett terület volt. Megérkezésemkor már mindenki szorgalmasan dolgozott. Minden este volt korrektúra. A táborban festőkön kívül szobrászok is dolgoztak. Papi Lajos bácsi szobrászművész sapkájára, Talamasz Lajos – szintén szobrász – méretes termetére is jól emlékszem. Nagyon humoros, vidám napokat töltöttünk ott. Itt ismertem meg Győrfi Sándor Kossuth-díjas szob-

rásművészt, aki épp akkoriban került ki a Képzőművészeti Főiskoláról. A táborban együtt dolgozhatott továbbá fotós, költő, szociológus, néprajzkutató, bőrműves, grafikus, rajztanár, csillagász... Engem az esti beszélgetések és ez a sokszínű világ nagyon megragadott. Ekkor találkoztam először a MESTERREL. Buna Konstantin – fiatal festőművész – már akkor is összes hajú, szakállas ember volt. Magával ragadó egyénisége erősen él az emlékezetemben.

A korrektúrákon láthattuk a legújabb elkészült munkákat. Buna Konstantin tanár úr minden alkotásról részletesen beszélt. Értékelte azt, ami jó volt a képeken, kiemelte a pozitívumokat, de felhívta a figyelmet a rajzi vagy technikai hibákra is. Építő kritikával megoldásokat javasolt a javításra. Őszintén kritizált, de mindig segítő szándékkal.

A napokban olvastam egy szép gondolatot, ami a mesterünket juttatta eszembe. /Példabeszédek 18:22/ »Taníts meg, hogy mindig azt mondjam, ami segít... Segíts, hogy vigyázzak arra: mindig csak olyan szavakat mondjak, melyek építenek és nem rombolnak, amelyek bíztatnak és nem bírálnak, amelyek szeretettel mondják ki az igazságot... Őrizz meg attól, hogy beszédemmel bárkit megbántsak vagy megsebezzenek«. Ilyen ember volt Buna Konstantin.

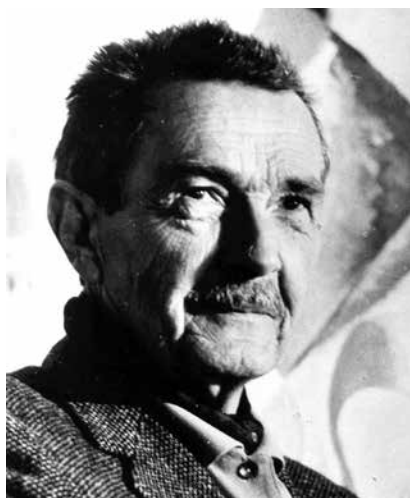
Sokat jelentettek számomra azok az inspirációk, melyeket a mestertől tanultam. Jól emlékszem azokra az alkalmakra is, amikor különböző technikákat mutatott be nekünk. A táborokban és a Berényi Műhely összejövetelein is nagyon sok ismeretet, szakmai útmutatást kaptunk. Ezek értéke megközelítette, olykor meg is haladta a főiskolai gyakorlati foglalkozásokon tanultakat.” (Velkeiné Pócz Ilona)

Munkássága, szellemi öröksége meghatározó számunkra, melyet jó szívvel adunk tovább tanítványainknak.

Egri Mária

HAMZA ÚJRA A FŐVÁROSBAN¹

Tisztelt megnyitó közönség, kedves barátaink!

Hamza D. Ákos filmrendező, festő- és szobrászművész képeivel nem először szembesülhet fővárosunk közönsége. Az 1995-ben megnyílt múzeumának munkatársai a Gellért Szállóban, a Kassák Múzeumban, a Brazil Nagykövetségen már próbálkoztak a Brazíliából hazatért művész munkásságának bemutatására. Most, közel két évtizedes csend után ismét lehetőség nyílt arra, hogy ennek a különleges, sokoldalú művészembernek a képei Budapesten is láthatóak legyenek. Sajnálatos módon nemzetközileg is autentikus, ugyanakkor magyar gyökerekkel is táplált művészete mindmáig nem kapott elég figyelmet, nem került műtörténetünk áramkörébe. Jószerével csak a Jászágóban, illetve kiállításainak helyszínein ismerik. Holott minden területen ko-

moly eredménnyel működött, minden művészeti ágban és műfajban minőséget alkotott. Akár filmet rendezett, forgatókönyvet, verset, prózát írt, akár festett, rajzolt, vagy szobrot faragott.

Ezért engedjék meg nekem, hogy művei mellett kicsit bővebben szóljak magáról az alkotóról, és a jászberényi múzeum alapításának történetéről.

1903-ban született Hódmezővásárhelyen. A család egy része Szolnokon élt, Hamza egy ideig náluk lakott, így általános, illetve középiskolai tanulmányai egy részét itt folytatta. Nyarai jórészét viszont Jászberényben élő nagyapjánál töltötte. Élete utolsó éveiben ezért is döntött úgy, hogy hagyatékát ennek a városnak ajánlja.

Miután elvégezte a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola festő-szobrász szakát, ösztöndíjjal Párizsban folytatta tanulmányait. 1929-ben itt rendezte meg első kiállítását is, közben Olaszországban, Németországban a kortárs képzőművészettel ismerkedett. Majd René Claire rendező köré sodródva érdeklődése hosszú időre a filmművészethez kötötte. Párizsban ismerkedett meg és kötött házasságot 1933-ban Lehel Mária divattervezővel, Lehel Ferenc festő, író, művészettörténész és Lehel Mária festőművész leányával.

¹ Elhangzott 2019. június 5-én, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum Oszlopos termében, Hamza D. Ákos festőművész kiállításának megnyitóján.

A megnyitó közönsége. Fotó: Nagy Tamás

Amikor három év múlva hazatértek Magyarországra, Hamza D. Ákost már elsősorban a filmgyártás vonzotta. A Hunnia Filmgyárban vállalt munkát, majd 1937-ben önálló vállalatot alapított Hamza Film néven. Miután elsajátította a filmkészítés teljes repertoárját, 1940-től – egy jó évtizeden át itthon, majd Olaszországban és Brazíliában – több mint 40 filmben jegyezték nevét rendezőként, asszisztensként, forgatókönyvíróként, producerként, gyártás-vezetőként vagy művészeti tanácsadóként.

Jelentős hazai filmsikerek után 1946-ban feleségével elhagyta Magyarországot. Először Párizsba, majd Rómába költözve a filmezés mellett vissza-visszatért a festészethez is. 1953-ban meghívásra áttelepültek São Paulóba, ám a részben kudarcos vállalkozás miatt Hamza szakított a filmezéssel, és teljes energiájával a képzőművészet felé fordult. 36 évi brazíliai tartózkodás után a nyolcvanas évek közepén úgy döntött, hogy fiatalkori emlékei nyomán Jászberényben telepszik le, és 1987-ben teljes művészeti hagyatékát a városra hagyja. Ettől kezdve a donáció és a Hamza Múzeum története szorosan összekapcsolódik.

„...apáim emlékére művészeti életem eredményét ajánlom fel Jászberény város és a Jászság javára... azok most már véglegesen a Jászság, a jász nép tulajdonát képezik, így visszatérnek oda, ahonnan szellemileg vétettek.” – írja adományozó levelében. 1989-ben a város megvásárolja számukra a Gyöngyösi út 7. szám alatti ingatlant, ahová hazatelepülésük után

beköltöznek. 1991-ben Hamza Lehel Mária magánvagyonából létrehozta a Hamza Múzeum Alapítványt és a közel 200 festményt, 9 szobrot, valamint számos filmes relikviát, dokumentumot tartalmazó hagyatékot a Gyöngyösi úti házban helyezik el. Mai napig ez az épület a Hamza Múzeum otthona.

Miután Hamza Dezső Ákos 1993-ban elhunyt, felesége visszaköltözött családjához Olaszországba, ahol négy év múlva követte férjét. A munkásságukat, életüket bemutató Hamza Múzeum 1995-ben nyílt meg. Először Lehel Mária múzeumi alapítványaként, majd 2000-tól az önkormányzat által létrehozott közalapítványként. Jelenleg Hamza Múzeum és Jász Galéria Közalapítvány névvel működik. Nem tisztem, hogy a hosszú és bonyolult gyűjteményalapítási folyamatot részletezzem. Az sem, hogy mindazok nevét felsoroljam, akik ebben a – sokszor nehézségekkel terhelt – munkában részt vettek. Városvezetők, művészeti munkatársak, szponzorok, lelkes műpártolók. Soraikból talán csak a méltatlanul korán elhunyt Tóth László megyei múzeumigazgatót emelném ki, aki a Jász Múzeumban és a Szolnoki Galériában az első Hamza kiállítást szervezte, katalógusában művészetét elsőként méltatta. Mellette szeretném megemlíteni még Dobos László közgazdász-szociológus és B. Jánosi Gyöngyi nyugalmazott múzeumigazgató, festőművész nevét. Mindketten az első gondolat felmerülésétől évekig teljes energiával küzdöttek azért, hogy Hamza Dezső Ákos nagy ívű elképzelései megvalósuljanak. Mindketten közeli kapcsolatban álltak a művészházaspárral, elkötelezték magukat elképzeléseik megvalósítása mellett, mind a múzeum létrehozását, a jászági képzőművészet istápolását illetően. Ennek megfelelően támogatta Dobos László a múzeum megalakulásáért, működéséért folyó munkát. Hamza D. Ákost bekapcsolta a Jászok Egyesületének alapításába, kinevezte az általa akkortájt szervezett „A Jászságért” Alapítvány első elnökének. Nem kis része volt abban, hogy a művész még életében megkapta a Jászberény díszpolgára címet.

B. Jánosi Gyöngyi maga is festőművész, több munkája őrzi az idős művész arcvonásait. Nemcsak a múzeumszervezésben volt jelentős szerepe, de megnyitásától 2008-ig a Hamza Múzeum igazgatója volt. A művésztől személyesen kapott intencióit, a gyűjteménye kezelésére, a Jászság művészetének megőrzésére, bemutatására vonatkozó tanácsait hűséggel követte munkássága során. Kiállításokkal, előadásokkal, publikációkkal küzdött a művész-házaspár életének, művészetének minél szélesebb körű megismertetéséért. Vezetése alatt a Múzeum alapítványa többek között „A Jászságért” Alapítvány támogatásával egymást követően jelentette meg Hamza D. Ákos és Lehel Mária művészetével foglalkozó kiadványait. 1996 és 2000 között megjelent dr. Koós Judit Hamza D. Ákos képzőművészetét összefoglaló monográfiája, majd *Női szemmel*: Lehel Mária válogatott publicisztikai írásai, *És újra dobol szívünkön az angyal* címmel Hamza D. Ákos versei, valamint B. Jánosi Gyöngyi szerkesztésében elemzésre került Hamza szerepe a magyar filmművészetben, *Képek fekete-fehérben* címmel. Időben jóval később, de a Hamza hagyaték feldolgozottságához megemlítem még

Gurzó K. Enikő: *A festészet költészete, a költő festészete. Lira és geometria Hamza D. Ákos képzőművészetében* címmel 2013-ban megjelent tanulmányát.

Mindezek után rátérnék a kiállított alkotásokra.

Hamza Dezső Ákos óriási képzőművészeti életműve igen sok irányzatot érint a természetszemléletű realista fogalmazástól az absztrakt felfogásban készült munkákon át ősi szimbolikus jelekig. Jelen válogatás a legerősebb művekkel jelzi a művész 1950-es római éveit, majd az 50-es évek közepétől a 80-as évek végéig, hazatelepüléséig São Paulóban született művészetének különböző periódusait.

Nem kívánom terhelni Önöket Hamza D. Ákos képeinek mélyebb műtörténeti elemzésével. Azzal sem, hogy összehasonlígtatom munkáit neves külföldi és magyar kiválóságok stílusbeli hasonlóságával. Csupán tájékoztatásul említek irányzatokat, bár festészetében csak annyiban kapcsolódott a huszadik század képzőművészeti tendenciáihoz, annyit merített belőlük, amennyit a saját, különböző periódusaiban művelt munkáihoz szükségesnek vélt. Eszköztárát folyamatosan bővítette, használta tartalmi inspirációinak kifejezéséhez egyidejűen és időben eltérő szakaszokban is. Fő törekvése valamely inspiratív indulatának legteljesebb képi megvalósítása. Ezt többször sorozatokban próbálta körbejárni. A *Napciklus*, *Tropicalia*, *Genezis*, a tér- illetve formaszerkezeti sorozatok mellett a több munkájában is érintett zene, tánc, vagy a Biblia jelenetei mutatják, milyen mélyen és több irányból közelített egy-egy témához.

Mielőtt néhány stílusisan elkülöníthető műre-csoportra kitérnék, a művek szemlélése előtt két szempontot szeretnék szíves figyelmükbe ajánlani. Hamza D. Ákos festészetében ritkán használt töményen fedő lokálszíneket. Minden korszakában, életműve minden stílusvariációjában a szó szoros értelmében „festette” a formákkal határolt tereket. Akár finom átmenetű valőrökkel dolgozott, akár tubusszíneket kent egymás mellé. Akár kontúrokkal, akár egymásba folyó foltokkal dolgozott. Ha közelről nézzük késői formaszerkesztéseit, még az azonos színskálánál is érzékelhető a kis eltérésekkel, „lélegzetekkel” felrakott foltok aprólékos megfestésének élvezete.

Hamza D. Ákos művészetének másik fontos jellemzője a dinamika. Bármelyik képét nézzük, hatásuk soha nem statikus. Mintha fő művein mindig képes lenne befogni az időt. Nála minden mozgásban van, változik. Tematikájától, festésmódjától, vonalszerkesztésétől függően. Még a *Napciklus* látszólag konstans „kvázi” tájképei is belülről lüktetnek, izzanak, élnek. Fa plasztikáiban ugyanez a belső folyamatosság működik. A formák ölelkezése a végtelenségig tart.

Ha a kiállítás képeit összességükben nézzük, megfigyelhetjük, hogyan jut el a művész a reáliáktól az elvont képalkotásig, hogyan őrződnek meg, vegyülnek organikus, antropomorf jelzései formaabsztrakciós munkáinál is. Életművében, bár stílusisan más-más felfogásban, de váltakozva jelenik meg a természet, a táj, az ember, illetve a nonfiguratív absztrakció.

Részlet a kiállításból

A korai évekből egyetlen megmaradt, „Budapest 922” jelzésű *Tabán* képének expresz-szív ecset- és színkezeléséről, kiváló festészeti képességeiről oldalakat lehetne írni. Itt most csak annyit, hogy Hamza láthatóan a természetelvű látványszemlélettől indult. Tudjuk – bár itt nem találunk példát rá – szociális tartalmak kifejezésére a későbbiek során többször oppo-nált naturalista felfogású képekkel is. Portréinál is a realista ábrázolást alkalmazta.

Római korszakában az olasz Novecento, illetve a magyar Római iskola stiláris elemei talán a legerősebbek. Erős színű dekoratív elemeket használ, kockák, csíkok, gömbök, te-kerdő hullámvonalak körítik a nyílásokkal tagolt épületeket, és a közöttük-mellettük mozgó alakokat. A figurák teste, ruházata, arca ebben az időszakban a szinte felismerhetően reális és az éppen jelzett formai érzékeltetés két végelete között mozog.

Brazíliaiban részben a természeti, városképi, ünnepek-táncok látványa ihlette – hol re-álisabb, hol elvontabb, különböző stílusokból fogant megfogalmazásban. A posztimpresz-szionizmus pointillista eszközével élt például a *Napciklus* vásznainál, mivel az apró fes-téknyomok vakító világosig fokozott sűrű szövetével a Nap körül felhevült, remegő légkör forróságát is érzékeltetni tudta.

Hamza oeuvrejében már az ötvenes évektől találkozunk a valós látványt alapformáikra bontó-sokszorozó szándékával. Főként alakjainak szerkesztésénél követhető a reneszánsz

perspektíva helyett a lineáris hangsúly, a térben létező formák különböző nézeteinek kiterített, egyidejű láttatása, a szintetikus kubizmus geometrizáló részletekre bontása – a nyolcvanas években festett *Jász rapszódia*, vagy a *Primavera* munkáinál például.

Hamza absztrahált formákkal szerkesztett képeinek legtöbbjénél ad némi reális fogódzót, apró jelzést, ami utalhat képének eredendő gondolatára. A *Jász rapszodiánál* némi organikus virág-levél motívumot, a *Toccata és fúgánál* talán hangszer-húr asszociációt vélünk felfedezni, a *Genezis* formastruktúrái sejtmozgásokat, antropomorf formákat sejtetnek. Mint ahogy a filozofikus-létezés kérdéseivel foglalkozó munkáinak tekergő, egymásba olvadó vagy távolodó vonalhálója is a kezdet és a vég, az Alfa és az Omega, illetve az egymásba kapcsolódó Végtelen képzeletihez társul.

Tisztelt jelenlévők, kedves barátaink!

A jászberényi Hamza Múzeum állandó kiállításával, a hagyatékból házon belül és más városokban rendezett időszakos bemutatóival, kiadványaival folyamatosan frissen tartott információi ellenére Hamza D. Ákos képzőművészeti tevékenysége mindmáig nem került a magyar művészettörténetben a munkásságát megillető méltó helyére.

Ez a kiállítás már nagyon időszerű volt. Átfogja Hamza D. Ákos művészetét, a múlt század művészeti irányzataival, festői tendenciáival kompatibilis alkotásait. Ezért szeretnék köszönetet mondani elsőként Farkas Edit múzeumigazgatónak és Sósné Csernus-Molnár Erikának a tartalmas kiállítás összeállításáért, megrendezéséért. „A Jászságért” Alapítványnak a katalógus, a tárlat nagyvonalú támogatásáért. A Mezőgazdasági Múzeum munkatársainak a kiállítás befogadásáért. Továbbá mindazoknak, akiknek a mai bemutatkozás létrejöttében részük volt.

Farkas Edit

KARIKATÚRÁK A VÉNCSEKÉSZÉK NAPLÓJÁBÓL

Talán sokan nem is tudják városunkban, hogy Bercsényi Tibor díszlettervező, számos színház munkatársa, a szabadtéri színpad tervezője milyen szálaikon kötődik Jászberényhez. Itt született 1901. január 1-jén.

A budapesti Iparművészeti Iskola elvégzése után 1921-től 1927-ig az Operaházhoz került, ahol Kéméndy Jenő díszlettervező mellett dolgozott. 1930-tól kezdve felváltva a kassai Magyar Színháznál, a pozsonyi Szlovák Nemzeti Színháznál és Prágában működött. Közben a bécsi Volksoperben és a Raimund Theaterben is dolgozott. 1939-ben visszatért Budapestre, ahol több színháznak (Fővárosi Operett, Új Magyar, Vidám) tervezett díszletet. 1943-tól 1947-ig a Royal Revü Színház (Royal Revü Varieté) is foglalkoztatta.

Az Esti Újság tudósítása szerint nemcsak festette, rajzolta a terveket, hanem ő maga készítette a díszleteket a színházak számára egy felfeszítő legény segítségével. 1945 után részt vett a színházak újjáépítésében, majd folytatta díszlettervezői munkásságát. Városunkban Paksy Gábor építészmérnökkel közösen tervezték a szabadtéri színpadot. Gyöngyösön is dolgozott az ottani terveken. Nyugdíjazása után, 1961-től visszavonultan élt. 1972-ben a Népköztársaság Elnöki Tanácsa öt évtizedes tevékenysége elismeréséül a Munka Érdemrend bronz fokozatát adományozta számára. 1975. május 5-én hunyt el Budapesten. Szülővárosában, a Fehértói temetőben kísérték utolsó útjára.

Ugyan Bercsényi Tibor neve szorosan a színházakhoz és a díszlettervezéshez kapcsolódik, mindenképpen szót érdemelnek karikatúrái is. Az írásunkban taglalt rajzok „*a Jászberény-i 887 sz. gróf Apponyi Albert Vén cserkészek naplójá*”-ba készültek, mely az 1933-as gödöllői Jamboree mindennapi eseményeiről számol be. Címlapja szerint írja: Ghandy a krónikás, a képsorozatot rajzolta: Bercsényi Tibor iparművész.

A naplónak hányatott sorsa volt. A rendelkezésre álló adataink szerint őrizték a Felvidéken (Szenicén), majd 1955-ben Nyíregyházára került, ahonnan Rubint Zoltán közvetítésével került Suba Lajoshoz, a karikatúrákon szereplő vén cserkészek egyikéhez. Ezt követően a naplót Suba György doktor úr őrizte meg, hozzájárulásával tesszük közzé a rajzokat. A napló szerepelt Gödöllőn a Jamboree 80. évfordulójára emlékező kiállításon is.

A karikatúra egy külön műfaj, olyan ábrázolása a környezetünknek és a benne élőknek, amely a lényegét humorosan, a jellemző részek túlzásával emeli ki. Talán itt még fontosabb a pontos rajztudás, anatómiai ismeret, hogy a kiemelt részlettel is felismerhető legyen az ábrázolt személy. A karikaturista tehát egy kicsit elferdíti a valóságot. Nem nagyon: az ember felismerhető, sőt! Csak a jellemvonása hangsúlyosabb.

Az itt említett rajzok fanyar humorral mutatják be a '30-as évek városi, de nem melleleg a cserkészek életét is. Helyén van itt minden: az ügyvéd övéhez paragrafus-jellel hozzacsatolt tintatartó, a rendőr főfelügyelő bilincsbe vert halacska (szintén paragrafus-jellel kifogva), a fővadász mögé bújt nyúl, vagy a szebbik nemre vadászó ügyvéd, kinek lába jóval hosszabb a kengyelnél, hogy csak egy-egy elrejtett szellemes apróbb részletet emeljek ki előljáróban.

A cserkésznaplót fellapozva, rögtön az elején, a rajzokon bemutatva tudhatjuk meg, személy szerint kikről is szól a fentebb megjelölt kötet. A naplóban szereplő személyek Jászberény értelmiségének reprezentánsai voltak.

Az akkor 44 éves Pásztohy Arthur magyar királyi honvéd százados, vagyis Arthur bácsi – Friedvalszky Ferenc jászberényi polgármester veje – az első a sorban. Nem véletlenül emeli ki a rajzoló a későbbi testőr alezredes oldalán a kardot. Sajnos az nem derült ki, miért jelzik Tom Mix-ként a lapját, mindenesetre, kezében a lasszó a westernfilm-hősre hajaz...

Őt követi Csák János ügyvéd, és mivel az elnevezések nem csak a foglalkozásra, de a korra is utalnak, így lesz Janika öcsénk a zöldfülű – egy fotó alapján talán a legfiatalabb a „vének” között. Egyik kezében tekegolyó, másikban kártyalap, s megtekeredve keresztbe tett lábával erősen támaszkodik a mögötte felsorakozó perrendtartási és különböző jogi kötetekre.

Ghandi, vagyis Csiky Gusztáv ügyvéd, a cserkésznapló krónikása sem maradhatott ki a sorból. Alakját többszörösen kifigurázza az alkotó: vékony, magas termetét csontvázszerűen ábrázolja. Övéről paragrafusjellel lóg a tintatartó, baljában a vén cserkészek naplója, jobb kezében a kaszás jelképe, csak épp a pengét váltotta föl egy óriási lúdtoll.

A Suba a subája alól őrzi a nyáját: Suba Lajos városi főszámvevő mögé a negyedik lapon – a rend kedvéért – felkerült két birka is, a többit a (...) jelzi. Távolban tanya gémeskúttal, az épület kéményén és a levegőben egy-egy golya, csőrükben pólyásbaba. Nem véletlenül, hiszen a „nyakas számadó...” (sic!) felesége épp gyermeket várt akkoriban.

Biró Gyula magyar királyi rendőr főfelügyelőt már korábban megemlítettük: ő fogta ki a halat, amelyet aztán bilincsbe vert. A képen Sherlock Holmesként pákászkodik, kezében egy week-endház tervével.

Zakariás József magyar királyi pénzügyi tanácsos, Józsi bátyánk a következő áldozat, mint fővadász. A rajz tökéletesen mutatja, mennyire veszélyes az állatokra: egy madár a puskája szíján gubbaszt, a mókus a kalapján figyel az eseményeket, kutyája pedig épp elsírja magát.

Bathó Károly ügyvéd munkája mellett széleskörű közéleti és társadalmi tevékenységet folytatott. Az Öregcserkészek Csapatának parancsnoka. A tábor idején 40 éves ügyvéd rajzát is említettük már korábban, mint alvadászt. Nem véletlen, hogy a szebbik nemet énekszóval próbálja elcsábítani, hiszen többek között a Palotásy Dalkör alelnöke is volt, 1927-től.

A következő rajzon Gerendássy János ügyvéd, „fogadalmi főelősiró”, két hobbijának hódolva: lábánál focilabda, előtte állványon fényképezőgép. A csavar a képen az, hogy épp egy egér farkát fogja az exponológomb helyett...

Berzáczy László zenetanár munkájához híven kapta szerepét a vén cserkészek között. A tanítóképző intézet tanára a tábor tárogatósa lett. Éjnek évadján – csillagok között – a templomtorony tetején fújja a takarodót, lábával szorosan öleli a torony keresztjét. Kalapja a Hold sarkáról a Szaturnusz gyűrűjeként lóg a levegőben.

A következő képen szereplőnél már a foglalkozásnál is huncut ellentmondás található, hiszen a városi tűzoltó főparancsnok, Szabó László lett a nagy tűzmester. Mögötte tűzoltósiskaja és a fát hasogató fejsze is éles kontrasztot mutat a képen.

A tábor idején 48 éves, Gül babának keresztelt Piffkó Antal az iparostanonc iskola rajzosztályának vezetője, majd az iskola igazgatója lett. Számos közéleti tevékenysége mellett a katolikus legényegylet, valamint az egylet cserkészcapatának választmányi tagja volt. A rózsák atyját kedvenc virágai közt ülve, kezében egy pólyában dajkált virágszállal ábrázolja illusztrátorunk. Háttérben egy sor rózsató, utalva Tóni bácsi Riszner sétányon nevelt rózsasalugasára.

A következő képen Vágó János gyermekorvos tábori széken ülve, köpenyét a cserkész egyenruhára húzva, vizsgálja a megjelenített három kis puttó egyikét. Másikuk épp fölkapaszkodik, ezzel elterelve az orvos figyelmét. Így kerül a sztetoszkóp az ölében lévő gyermek hátsójára. A harmadik pedig az orvos felfordított cserkészkalapjának karimáján ücsörög, nekünk háttal, tudomást sem véve az előtér történéseiről.

A megörökítettek között utolsóként Bercsényi Bertalant láthatjuk. Az 1891-ben született Berci bácsi tábori funkciója a gyomroknak gondnoka, civilben 1921-től városi kórházgondnok volt Jászberényben. A rajzon övére habverő és téstaszűrő akasztva, betűzve egy fakanál. Hátán, nagy puttonyában két gyermek: egy fiú és egy lány – valószínűleg saját gyermekei, Béla és Blanka. Így a megnevezés alatt, zárójelben, kisbetűvel megjelölve, hogy ő volt a táborban a „fiahordó”.

A következő kép már egy tábori jelenetet ábrázol, nevezetesen a krónikás rettentő álmát. Az előtérben, vaságyon fekszik a korábban már megismert Ghandy, fölötte, felhők között egy álomkép. A rajzoló fanyar humorral teszi az elődöket a cserkész múzeum „öslénytár”-ába, ahol további ismerős arcokat vélhet felfedezni a szemfüles olvasó.

Az utolsó nagy méretű rajzon ismét egy jelenet, mely az Oszkár bácsi és Szimi bácsi termete közötti különbséget hivatott bemutatni. Egyikükre sem találtam hivatkozást a szövegben és a képek között, mindenesetre igen mókás, ahogy egyikük a másik derekáig ér. Ugyanakkora lábon élnek, az erőviszonyokat pedig felszereltségük mutatja: a háttérben lévő kezében csak egy zászló hosszú rúdon, míg a hozzánk közelebb álló teljes harci díszben. Hátán óriási hátizsák van, nyakában dob és iránytű, övére kulacs és oldaltáska csatolva, egyik kezében sétatob, másikban vekker és papucs.

Az először ceruzával jól megrajzolt, majd tussal áthúzott karikatúrák tökéletesen mutatják be a táborban történeteket. Ezt a fejezetet követi a részletes ismertető Ghandy tollából, közben egy-egy kisebb illusztráció Bercsényi Tibortól.

Felhasznált irodalom

Wikipedia/Cserkész

Művészeti lexikon (Főszerk.: Zádor Anna és Genthon István) 2. kötet (F–K) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966. 566. p.

Napló. In: Magyar Nemzet 1975. május 11. 11. p.

Magyar Közlöny 1972. évi 35. szám

75 színpadképet tervezett 1 év alatt Bercsényi Tibor, a felvidéki színházak fiatal díszlettervezője. In: Esti Újság 1938.

Ladányi I.: Bercsényi Tibor. Pest megyei Hírlap, 1961. nov. 26.

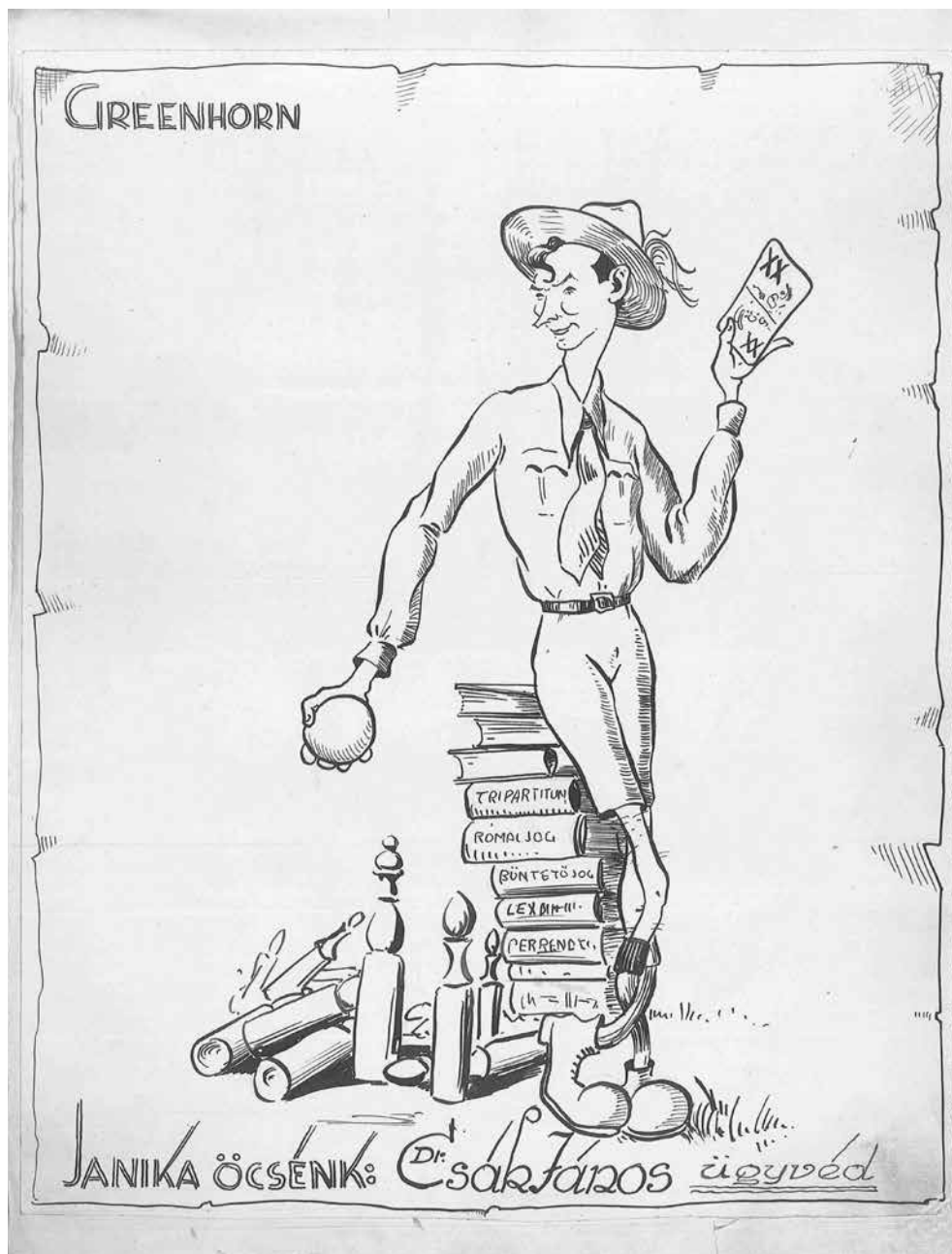
<https://www.hangosfilm.hu/filmenciklopedia/bercsenyi-tibor>

Jászberény anno... Képes időutazás a város múltjában (1850–1950).

Jász Múzeumért Alapítvány, Jászberény, 2015.

Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye múltja és jelene. Szerk.: vitéz szolnoki Schefftsik György.

Felelős kiadó: Kalotai László. [1935]

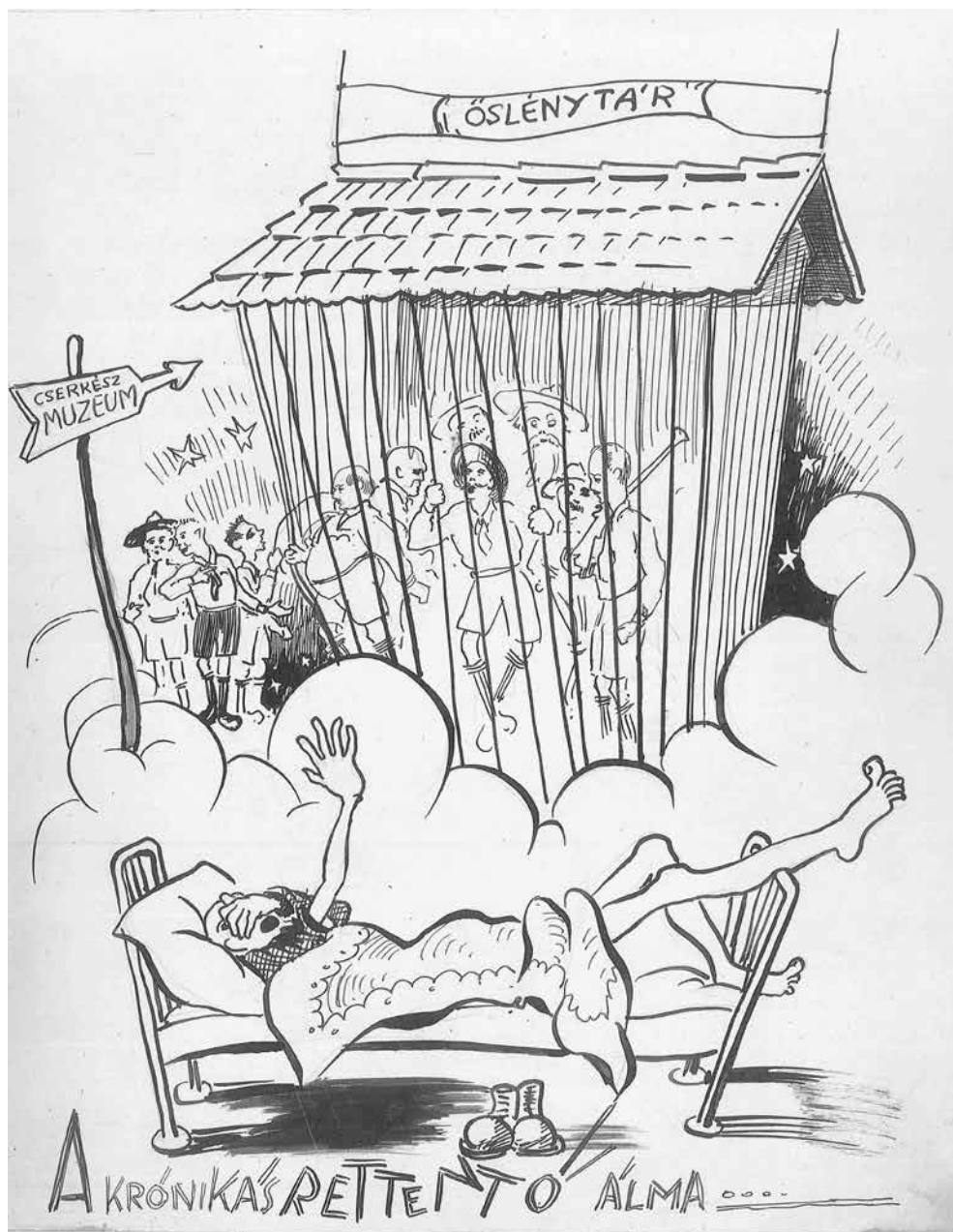

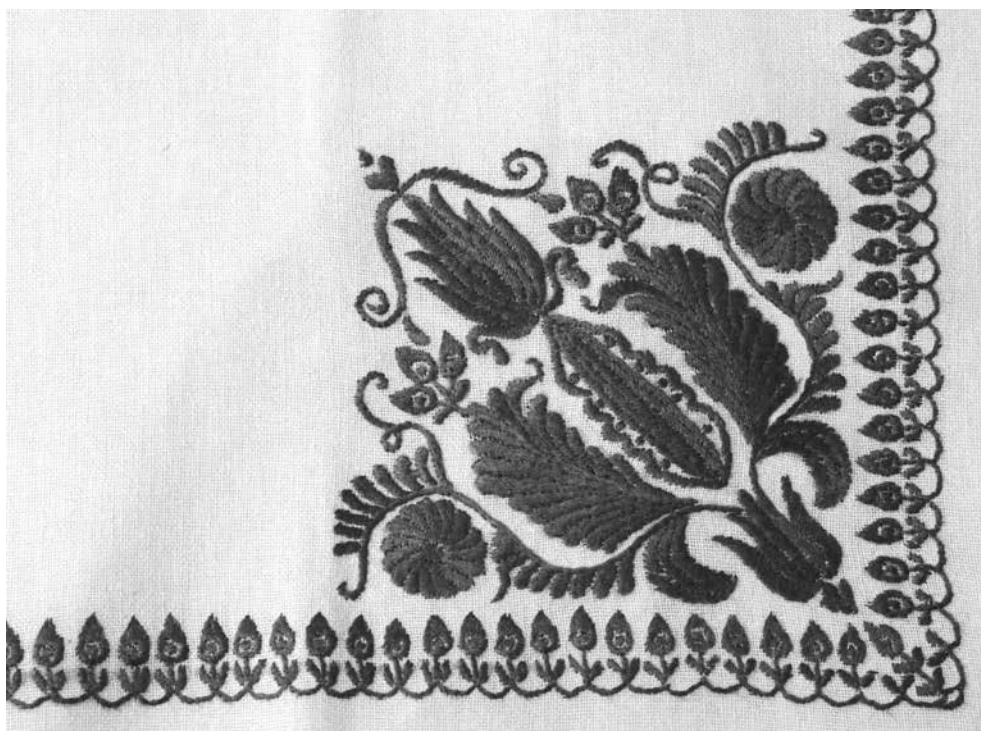

Oszkár bácsi és Émi bácsi

Gyurkó Miklósné

ÉGIG ÉRŐ PASZULY¹

Hallgató koromban igyekeztem minden kiegészítő képzésbe bekapcsolódni, érdekelt a népi kultúra is. Így csatlakoztam a Fejér Mária rajz-és kézimunka tanárnő által szervezett és vezetett népi díszítőművészettel foglalkozó csoportba, ahol szakkörvezetői képesítést szereztem.

Jász hímzés

Tanítói pályám elején, 1979-ben szerveztem meg egy kézimunka szakkört a Hűtőgépgyár Munkás és Ifjúsági Házában. Mindössze 2 évet dolgoztunk együtt. Második gyermekem születése új feladatok felé vitt. A 24 főből álló csoport már akkor olyan színvonalú munkát végzett, és olyan lelkes közösség volt, hogy felelősnek éreztem magam a folytatás

¹ A Fejér Mária Népi Díszítőművészeti Szakkör Jubileumi kiállításán elhangzott megnyitó beszéd szerkesztett változata

megszervezéséért. Vassné Sass Katalint kértem meg erre a feladatra. Az út, amit bejárt az utódom a szakköröseivel, az *Égig érő paszuly* mesét juttatta eszembe. Valamennyien ismerjük a mesét. Tudjuk, a mesehős beavatása megtörténik, amikor rászánja magát, és felmegy az égig nőő paszulyra, megküzd a számára teljesen ismeretlen nehézségekkel, megszerzi az aranytojást tojó tyúkot, leteszi az édesanyja asztalára.

Egyikünk sem tudhatta akkor, hogy az elvetett babszemből milyen magasságokba tekeredik az inda. Hány próbát kell kiállni? Kik lesznek a segítők az úton? 40 évig és tovább fog tartani?

A szakkörvezető hamar fölismerte, hogy nem azért kapta ezt a babszemnyi lehetőséget, hogy „csak” a maga örömeire növelgesse. Céltudatosan haladt fölfelé. Megoldotta az útjába kerülő feladatokat. Volt belőlük bőven, nem csak három próbát kellett kiállnia, mint a mesék jelentős részében. Most csak néhány ilyen állomást emelek ki, amely meghatározó volt.

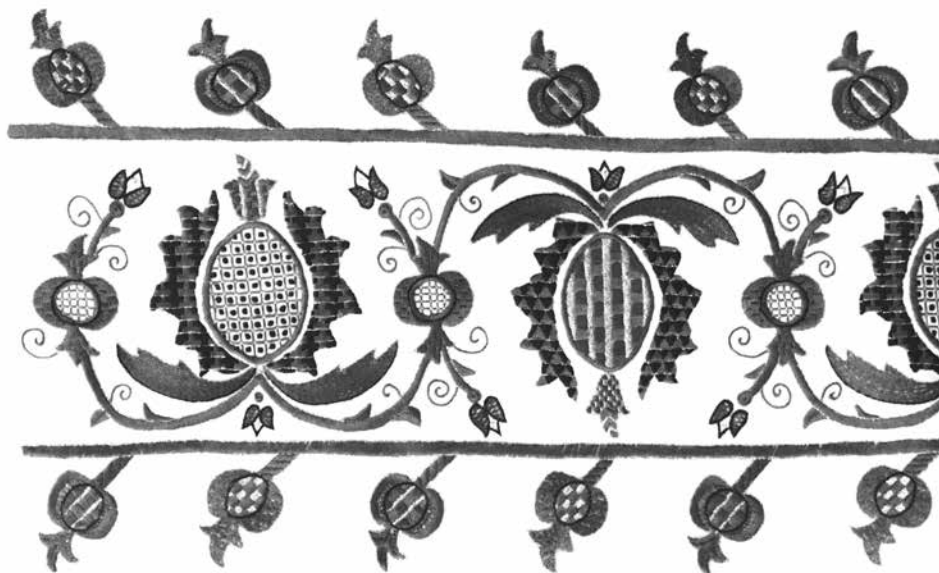
A szakmai színvonal megőrzése az Ifjúsági Házban fontos szempont volt. Az új vezető – megfelelő ennek az elvárásnak – 1982-ben a Népművelési Intézet és a Jászberényi Tanítóképző Főiskola közös szervezésében 3 éves tanfolyam elvégzésével szakképzett szakkörvezető lett.

Együttműködés. Ebben az időben működött egy városi fenntartású szakkör is Misi Éva néni vezetésével a Déryné Művelődési Központban. Jó volt az együttműködés a csoportok között, de a Hűtőgépgyárban bekövetkezett tulajdonosváltás után a kulturális intézmények fenntartásában is változások történtek. 1997-ben egyesült a két közösség. A csoport ekkor vette fel a Fejér Mária Népi Díszítőművészeti Szakkör nevet, amelyet Vassné Sass Katalin vezetett tovább.

A kibővült szakkörben a magyar nemzet minden tájegységének hímzésével ismerkedtek a tagok, de felmerült az igény a szűkebb környezet, a Jászság hímzéskultúrájának kutatására. Ebben a munkában sok nehézséggel kellett megküzdeni. Kezdetben még az is megkérdőjeleződött, hogy van-e kifejezetten a Jászságra jellemző motívumkincs, színvilág? A kutatómunkában a legelismeretebb szakteknélt, Hortiné Bathó Editet, a Jász Múzeum igazgatóját emelem ki, aki tudományos alapokon, következetes munkával, a tágabb szakmai területen és közösségben bizonyította, hogy van a tájegységünknek sajátos hímzéskincse. Ez pedig a híres jászsági szücsök által alkalmazott motívumvilág.

Jött az újabb kihívás. A ködmönökön, subákon megtalálható motívumokat adaptálni kellett, megőrizve a szerkezeti elemeket, tartva az arányokat, jellegzetességeket, a mai lakás- és viseletkultúrában alkalmazhatóvá kellett tenni. Az átdolgozás tehát szükségszerű és eredményes volt: megjelent Misi Éva–Szabó Pál Andrásné *Jászsági szücsminták textiliákon* című könyve két kiadásban. A kiadványban szakköri tagok munkái is megtalálhatók.

A szakmai közösség szükségesnek érezte, hogy *a felhalmozott tudást megossza a térségben*. Vassné Sass Katalin irányítómunkájával, a Déryné Művelődési Központ, majd a Jász Nonprofit Kft. támogatásával létrejött a Jász Népi Művészeti Alkotóközösség.

Úri himzés

A Jászságban, de a távolabbi területeken működő szakkörvezetők, illetve szakköri tagok szakmai önképzésére teremt lehetőséget ez a szerveződés. Havi rendszerességgel találkoznak, évente alkotótáborot szerveznek, hogy kitűzött céljaik megvalósulását így is segítsék.

A sok-sok szervezéssel járó feladat megoldásában a közösség vezetője mindig számíthatott a Déryné Művelődési Központ igazgatójának, Sass Istvánnak, valamint a Munkás és Ifjúsági Ház művelődésszervezőjének/tagintézmény vezetőjének, Bíró Jánosnak a segítségére.

A szakkör tagjai folyamatosan új és újabb lehetőségeket találnak tudásuk bővítésére. Jelenleg is keresik a környezetünkben élő értékörzőket, iparművészeket, kapcsolatot tartanak a helytörténeti anyagok kutatóival, gyűjtőivel, múzeumokkal országhatárokon átívelve. A szakkör munkáját segítik a szakkönyvek, és több mint ezer sokszorosításra alkalmas sablon. Évente szaporodik a zsúrizett kézimunkák száma. Jelenleg több mint 160 darabos a kollekció, melyeknek tervezése többségében népi iparművész munkája, megvalósítása a szakköri tagokkal együttműködve történt.

A kiállításon belül két elkülönülő rész látható. A nagy egész részeként kerül bemutatásra ebben a teremben a városi szakkör vezetőjének, *Misi Éva néninek munkáiból összeállított emlékkiállítás*. Nem véletlenül, hiszen az ő tudása, emberi tartása, kedvessége, az ügy iránti elkötelezettsége, hite nélkül nem ezt a kiállítást látnánk most, amelyben részünk van. Életének és munkásságának csak kicsi, de jelentős szelete a jászsági hímzéskultúra

megőrzése, továbbadása. Óvónóként generációkat nevelt, tanított az áradó szeretetre. Városunk Diszpolgáráként tisztelhetjük a nagy értékörzőt.

„*Járjunk együtt az úton*” – hangzott el Ferenc pápa jelmondata 2019. június 1-jén. Misi Éva néni bár nem hallhatta, e gondolat jegyében dolgozott egész életében, a szakkörért is. Köszönet érte. Az Égig érő paszuly meséje a mellettünk lévő kisterembe is átnyúlik egy erőteljes hajtásával, ahol az eddig bemutatott történet megvalósítójának munkáit csodálhatjuk meg. 29 évesen komoly betegségből kigyógyulva, családi megpróbáltatások után, alapító tagként kapott új feladatot, lehetőséget. Mint amikor a mesehős elindul, és nem tudja, mi vár rá, mi sem tudhattuk, egyáltalán van-e, vagy hol van az aranytojást tojó tyúkocská?

Úgy emlékszem, hogy amikor átadtam neki a feladatot, biztonságban éreztem a szakkör jövőjét. Az új vezető előtt – személyes elkötelezettségének, tudásvágyának, szorgalmának köszönhetően – kinyílt egy olyan világ, amelyről talán ő is csak álmodott. Olyan mélyen elkötelezte magát a népi hímzéskultúráért végzett munkával, hogy tagja lett a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népművészeti Egyesületnek is. Szakköröseivel együtt rendszeresen vesz részt helyi, megyei, országos továbbképzéseken, konferenciákon, kiállításokon, népművészeti- és kézműves bemutatókon, vásárokon.

Országhatárokon kívülre is eljutottak a munkái: Szerbiában, Montenegróban, Japánban, Kínában, Olaszországban, Romániában, Németországban, Franciaországban, Angliában, a Vajdaságban csodálhatták meg hímzéseit az érdeklődők. Megadatott, hogy az első 3 ország kivételével ő is elutazhatott, bemutathatta a jász viseletet, képviselhette hazánkat, azon belül a Jászságot.

Legfontosabb tevékenységi területe azonban a Jász Népi Művészeti Alkotóközösség, amelyet a tűn és a hímző ráján keresztül a civil közösségek értékörző, értékteremtő ereje is összetart. Olyan alkotótevékenység zajlik a szakkörben, amelynek során átértékelődik az idő. Ebben az időhiányos világban sokak számára érthetetlen, hogy vannak emberek/közösségek, akik hosszú hónapok munkájával képesek megalkotni pl. a lakásaikat díszítő textíliákon, viseletdarabokon kívül az oltárterítőket a jászberényi, a jászapáti, a jánoshidai, a jászakiséri templomok számára. Lehet egyszerűbb megoldást is találni környezetünk díszítésére. Miért nem pihen a többnyire már idős alkotó?

A szakkör tagjai bizonyára megélik, hogy a hímzés egészségmegőrző pihenés is. Sok magányos óra töltődik meg tartalommal, míg egy míves darab elkészül. Örömet jelent egy szép motívum megőrzése, öröm, ha megajándékozhatunk valakit, ha látjuk a csodálkozó tekinteteket a teljesítményt értékelve. A kézimunkázó ember tehát sokat tesz a saját maga és környezete lelki egészségéért is. Nagyon fontosak a szakköri és azon kívüli találkozások, ahol jó esetben pszichoterápiában részesülnek a tagok, amelyért sokan kemény pénzt fizetnek. Elmondják örömeiket, bánataikat, behímezik egy-egy motívumba. Ösztönösen

kiválasztják a megfelelő színeket, formákat. Mire egy munka elkészül, megtalálhatják a megoldást is az adott problémára.

Nagyon fontos tehát, hogy olyan vezető tartsa össze a közösséget, aki a szakmai felkészültségén túl személyiségében is alkalmas rá. A szakkörvezető szakmai munkájának minőségét számtalan helyi, országos, határon túli elismerés igazolja. Oklevelek, emléklapok, közönség-, vándor- és különdíj birtokosa. Kiemelkedő elismerésként tartható számon, hogy 2001-ben megkapta a Népi Iparművész címet, amelyet 3x5 éven át tartó munkával védett meg. A népi iparművész cím örökös birtokosa. A vele együtt, egy célért dolgozók munkájának elismeréseként 2019. március 22-én a *„Jászsági szűcshímzés továbbéltetése”*, mint nemzeti érték, bekerült a Nemzeti Értéktárba. Ez az elismerés is az eddig végzett munka eredménye, remélhetően ismét új lendületet ad a szakkör vezetőjének és tagjainak.

Minden méltatást felülír, hogy 40 éve működik a közösség. *„Egy ügymelletti elköteleződés, a jövő szálainak összeszövését teszi szükségessé.”* – hangzott el a csíksomlyói nyeregben 2019 nyarán. Attól is egyetemes érvényűek ezek a szavak, mert mindenki azonosulhat vele, erőt meríthet vallási felekezettől függetlenül a vállalt feladataihoz. „... *taníts meg minket összevarrni a jövőt*” – zárta gondolatait Ferenc pápa. A szakkör dolgozói, a munkájukat segítők, a szépséges textíliák használói 40 éve tudják ezt.

Biztosak lehetünk abban az *Égig érő paszuly* olvasása közben, de a kiállítás megtekintőjeként is, hogy az aranytojáást tojó tyúk a kezünkben van. Vassné Sass Katalinnak és szakköröseinek munkái által, a kiállítás meghívóján szereplő mottóval azonosulva, a hagyományt megélhetjük.

Nagy Zopán

ÁLOMSZERŰ DIMENZIÓK

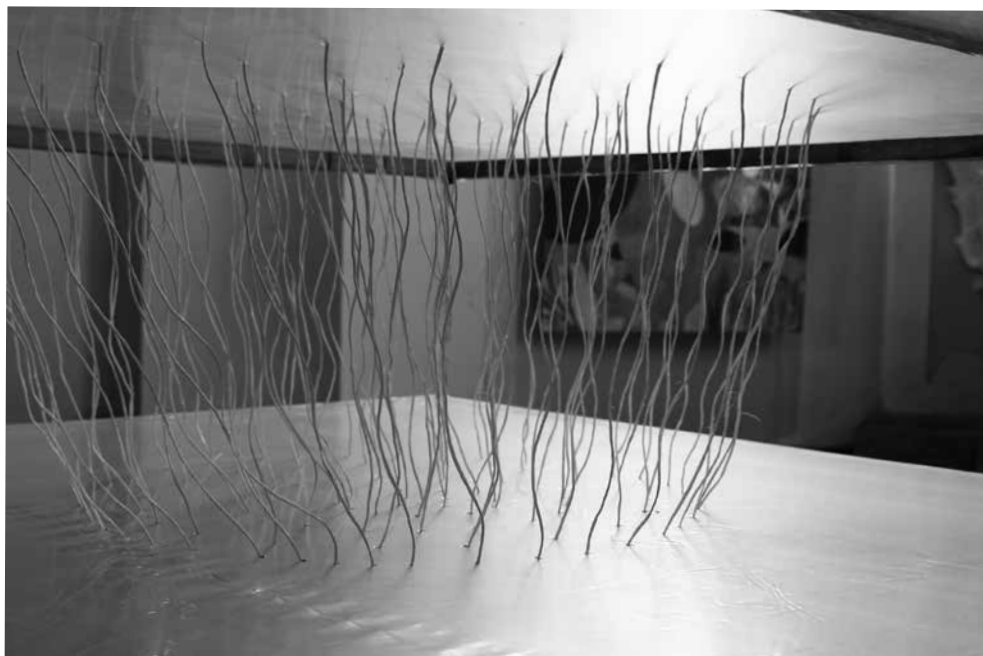
Koncz Gábor képeihez

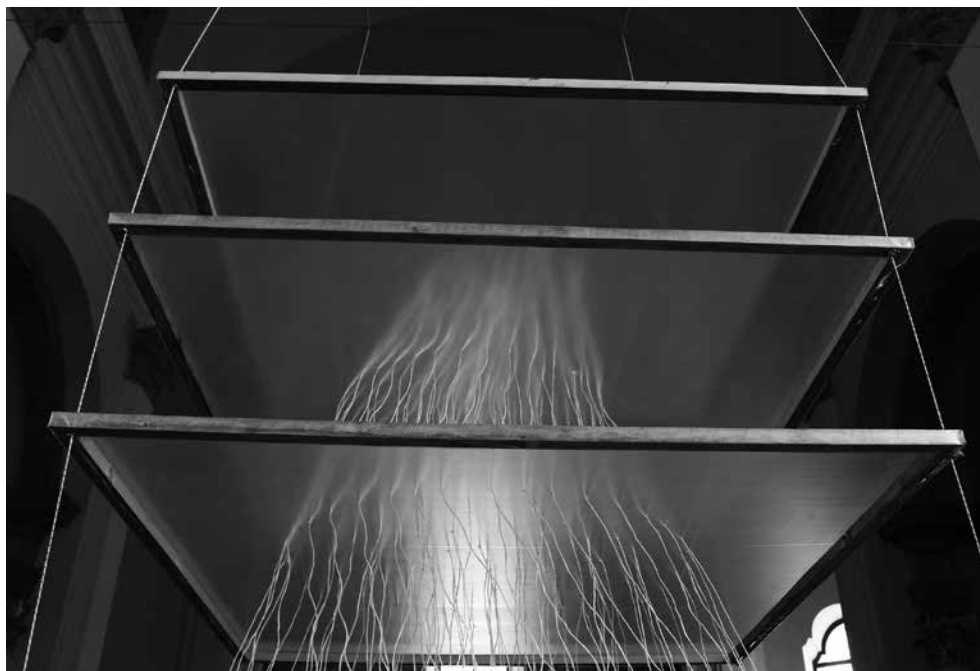
Koncz Gábor festészetét, stílusának folyamatosan újuló, változatosan alakuló munkásságát már jó ideje figyelemmel kísérem. A fiatal, jászberényi művésznövendékből hamarosan érett képzőművész lett. A közös művésztelepeken, kiállítás-megnyitókön eltöltött évek, összművészeti együttműködések idő-szeletei baráti alkotófolyamattá váltak, a személyes hangvétel innen definiálható.

Koncz Gábort igen tehetséges művésznek tartom. A hagyományos festészettől a tervező-grafikai munkákon át, az ötletes, szenzibilis installációkon túl például „elméleti-szürrealisztikus” objektumokat is alkot. Különböző anyagkezelésekkel kísérletezve lép át hétköznapi határokat. Sokoldalú, rugalmas (mondhatni, hogy plexi- és flexibilis) személyiség.

Alkotónk jászberényi kötődése, jelenléte is meghatározó. A nagy múltra visszatekintő, 1990-től működő Art Camp Művészeti Szimpózium alkotójaként és immár egyik szervezőjeként szintén aktív szereplő. A Képzőművészeti Egyetemen Bukta Imre osztályában végzett, több művésztelep és jelentős tárlat (pl. a Godot Galéria aukcióinak) meghívottja, díjazott résztvevője. Főképpen az organikus, amorf és biomorf formavilágok foglalkoztatják.

Koncz Gábor álomszerű dimenziói, festészeti tér-sűrítmény rétegei mintha meta-terekké válnának, az álomfejtés-sejtések pedig visszafordulnak, archaikus világok felé vezetik az „időtlen jelenekben” bolyongó útkeresőt. Munkáiban arra törekszik, hogy a felületre felvitt rétegek egyfajta „szövedéket” alkotva hozzanak létre olyan felületeket, melyek asszociatívak lehetnek a néző számára.

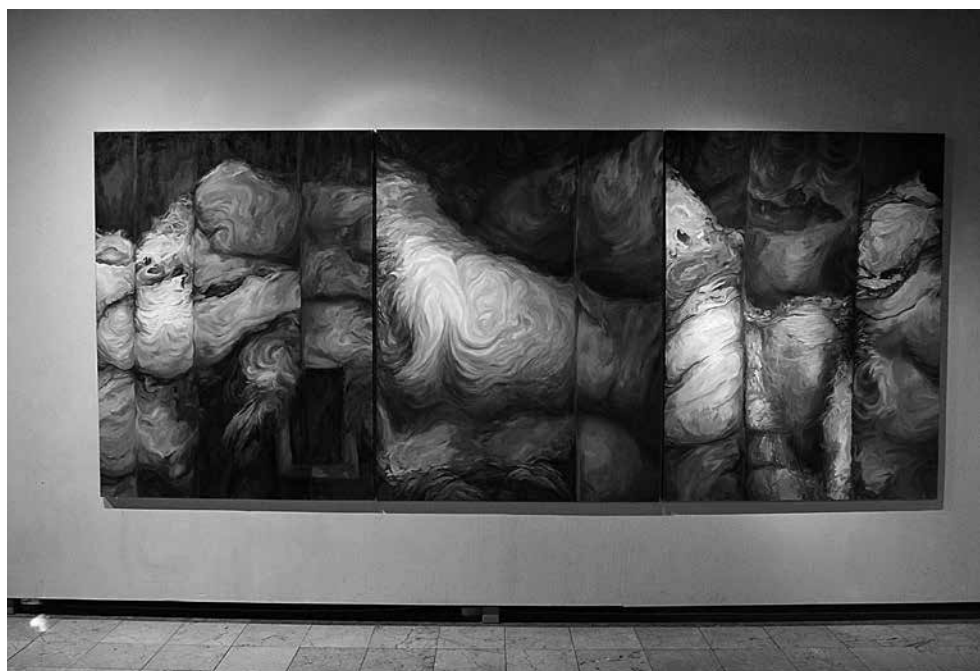

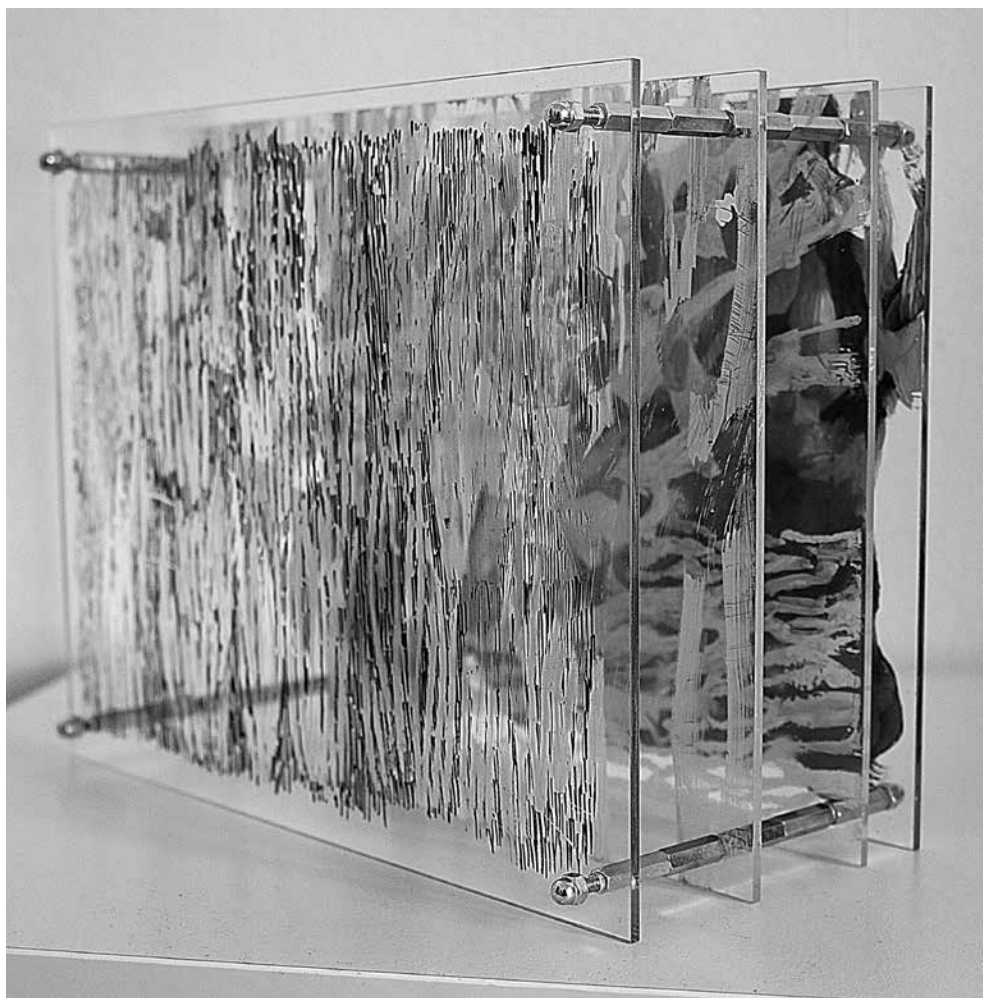

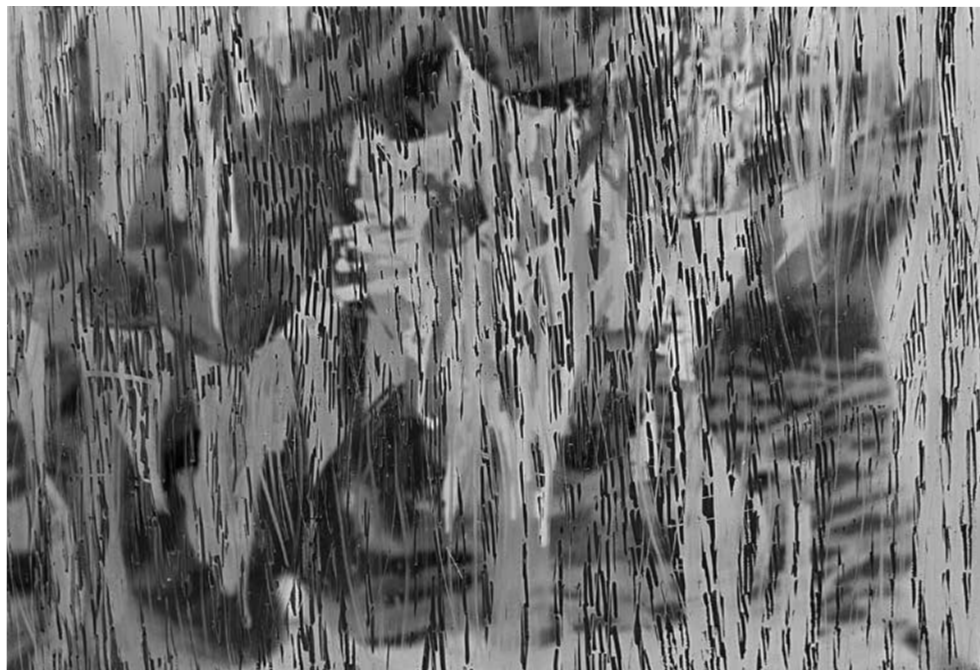

Várszegi Tibor

A FÉNY KÜRTJE ÉS A KÜRT FÉNYE¹

– a jászok kürtje faragványainak jelentéséről, avagy az elveszett evidencia megtalálása –

Bevezetés

*Nem nagy hírű város Jászberény városa,
És itt a nyakam, hogy nem is lesz a soha,
De van abban egy kürt, van annak nagy híre,
Akkora, hogy nem fér a jászok földére,
[...]
Megérdemli a szót és jobban, mint sok más,
Mikre akárhányszor volt időfogyasztás;
Megérdemli a szót, nem is leszek fősvény,
Kutatva, melyik a legrövidebb ösvény?”
Petőfi Sándor*

Fényből lettünk, fénné leszünk – ezzel a néhány szóval is összefoglalhatnánk a jászberényi Jász Múzeumban őrzött Lehel kürtjeként is ismert elefántcsontból készült kürt díszes faragványainak üzenetét, ha azt egyetlen egyszerű mondatba kellene sűríteni. Kétségtelen, hogy ez a mondat a mára megszokottá vált „*porból lettünk, porrá leszünk*” kijelentés ellenhatásaként értelmezhető. E kétféle kijelentés egymással ellentétes tartalma ezúttal szó szerint is olyan távol esik egymástól, mint Ég és Föld. A fény- és szeretetvallások hajdani evidenciáját kifejező előbbi mondat manapság a porba, vagyis az anyagba süllyedt világkorszak tombolásának idején meglehetősen nehezen látható be. E két ellentétes kijelentésben a fény és a por, valamint az e szavaknak megfelelő Ég (szellem) és Föld (anyag), mint az ember önértelmezésének két véglete áll egymással szemben.

¹ Az alábbi szöveg harmadik, egyben befejező darabja a Jászberényben töltött 32 esztendőm összefoglalásának. Előbb a *Kis jászberényi színház története* c. írásomban (Jászsági Évkönyv 2017) a színházművészet szemszögéből viszonylag részletesen dokumentálva foglaltam össze azt a viszontagságos három évtized eseményeit, amelyeknek munkahelyemen, a jászberényi főiskolán és a városi kulturális közéletben részese voltam (tanítóképzés, befogadó színház alapítása). Majd a *Hollók a Jászságban – esszé a valószínűtlen megvalósulásáról* c. írásomban (Jászság Évkönyv 2018) a Jászságtól történő elválás nem hétköznapi, természetfölötti csodálatos élményét és annak tanulságait osztottam meg az olvasóval, már amennyire a szavak által az kifejezhető, illetve tudatszinttől függően az olvasó számára többé vagy kevésbé megérthető. Jelen írás egy készülő könyv bevezetése, amelyben részletesen kifejtem, hogy a jászok kürtjének faragványai miként olvashatók egységes szöveggként, és konkrétan milyen mának is szóló üzenetet tartalmaz.

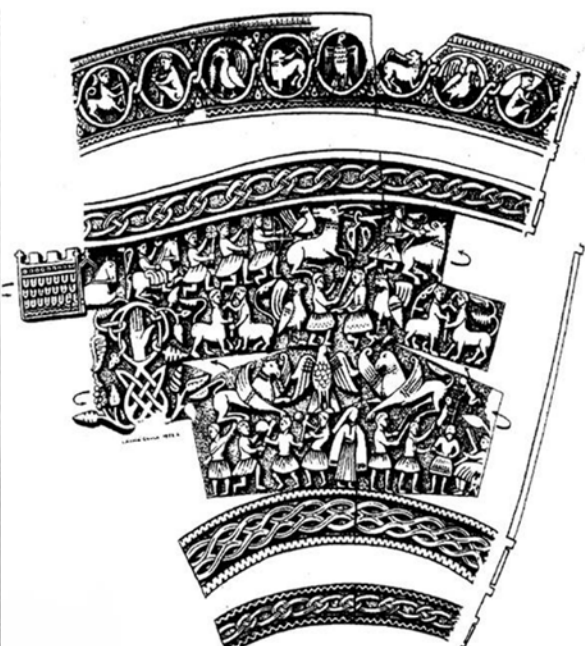
Az összefüggés, amely szerint a kürt és annak faragványai a Fény információját hordozzák, mára teljességgel elhomályosult. Ezt az egykor feltehetően kivételes szertartásokkor használt és erre a célra is készített kürtöt mára nem tudjuk másnak, pusztán tárgynak látni, a rajta levő faragványokat pedig díszítőelemként értelmezni. Ebből a kürt szakralitásához méltatlan alantas perspektívából valóban képtelennek, sőt bizarrnak tűnik a Fény és a kürt közötti összefüggés felismerése, olyannyira, hogy nem csak a tudománytalanság vádját kell elviselnie annak, aki ezt képviseli, de megmosolyogtató reakciókat vált ki, vagy – ahogy nemegyszer magam is megtapasztaltam – még gúny tárgyát is képezi. Pedig, ha legalább kis időre szakítanának elbizakodottságukkal a vádlók, elgondolkodhatnának azon, hogy a 18 jász település egyikének neve *Jászfényszaru*, amely közvetlenül is utal arra, hogy azok számára, akik hajdan e nevet adták településüknek, a Fény és a kürt közötti összefüggést még magától értetődőnek tekinthették. Sőt, e településnév utal arra is, hogy nem egyetlen kivételes tárgy – jelen esetben az elefántcsontból készített kürt –, de mindenféle kürt a Fény információjának hordozója lehetett. A település elnevezése utal tehát arra is, hogy az állatok szarvából-szarujából készített bármelyik kürtöt összefüggésbe hozhatták a Fénnyel, amely minden Nap-, tehát Fény- és szeretetvallású ősi népnél evidenciának számított. A legenda szerint, amikor hajdanán a kürtöt a mai Jászfényszaru határában a földből kiásták, fényes volt. Ezt a megállapítást ma kizárólag a szem által közvetlenül látható fényességként értelmezzük. E könyv célja, hogy rávilágítson, a kürt ma is fényes, a megfelelő kódok felismerése után a Fény információit közli, és azt hozza működésbe. Aki pedig manapság sorra látogatja a Jászság településeit, már a felületes szemlélődés után is megállapíthatja, hogy Jászfényszaru a valóságban is talán a legfényesebb települése a Jászságnak.

Nem teszek mást, mint 15 általam olvasott azon szerző² megállapításait veszem sorra és helyezem rendszerbe, akik valamilyen módon foglalkoztak a kürt faragványainak jelentéseivel. E szerzők mindegyike megegyezik abban, hogy a faragványok alakjai és szimbólumai teljes egészében a magyar mitológia részei. Itt kell sajnos nagyon hangsúlyosan megjegyezni, annak ellenére, hogy az utóbbi évtizedekben a legjobb tudomásom szerint kizárólagosan a magyar mitológiát alapul vevő szövegek születtek a jászok kürtjéről, a Jász Múzeumban még mindig a magyar kultúrától, a magyar néplélektől és népszellemtől idegen bizánci cirkuszi játékokat ábrázoló jelenetekről szóló ismertetőszöveg fogadja a látogatókat. Jómagam a 15 szerző munkáit Ipolyi Arnold, Kandra Kabos és Berze Nagy János magyar mitológiáról írt munkáival hasonlítottam össze, amely alapján minden általam olvasott szerző megállapításait meg is erősíthettem. Szemben a mára halottá vált görög és római mitológiákkal az élő magyar mitológiára hivatkozó szerzők megegyeznek abban is, hogy kutatási területüknek megfelelően a faragványokra történeti-őstörténeti, kisebb részben művészettörténeti szemlélettel tekintettek.

2 BAKAY Kornél, BORN Gergely, CSAJÁGHY György, DÉCSY Antal, DIÓSZEGI Vilmos, FALVAY Károly, FARKASINSZKY Tibor, HAJNAL Gyöngyi, KISS Irén, KOZSDI Tamás, LÁSZLÓ Gyula, MAKKAY János, TÁBORI László, TÓTH József, VÁRALLJAI CSOCSÁN Jenő.

Gyárfás Rezső metszete (1879)

László Gyula rajza (1973)

Egy kivétellel a szerzők megegyeznek abban is, hogy megállapításaikat nem helyezték rendszerbe. Voltak közöttük olyanok, akik választott őstörténeti gondolatmenetük illusztrálására néhány faragványt emeltek csupán ki, és voltak többen, akik a faragványok mindegyikére történő ismertetésük során a teljesség igényével lépetek föl. Farkasinszky Tibor kivételével azonban az egyes faragványokat elszigetelten kezelték, vagy csak néhány faragvány között teremtettek összefüggést, a teljes egész összefüggésrendszerét nem tárták fel.

Farkasinszky Tibor 2007-ben megjelent könyvében részletes nyelvi etimológiát sem nélkülöző őstörténeti szemléletmóddal közelít. A Lélek-Szellem-Test ősi hármasságának rendező elve szerint állítja fel rendszerét, ebből vezeti le minden egyes faragvány jelentését, egyúttal ennek alapján fogalmazza meg a faragványok teljességének, így a kürt egészének üzenetét is. Jómagam a művészettörténet segédtudományaként létrejött ikonográfia, valamint az ikonológia szemléletmódjával és módszereivel ugyanezt az ősi hármasságot választottam rendező elvként azzal a különbséggel, hogy sorrendiségét Farkasinszky Tiborral ellentétben a Szellem-Lélek-Test egymásutánosságában alkalmazom. 2014 őszén kezdtem behatóbban foglalkozni a kürttel,³ amikor már túl voltam néhány dolgozaton, amelyek a magyar (nép)

³ A *Jászok dicsérete* munkacimmal készült történelmi dal- és táncjáték szövegkönyvének elkészítése kapcsán kezdem kutatásba a kürtre írt faragványok feltárása érdekében. A feltárás kapcsán a kürt faragványainak középpontba állításával a jelenetezés és a szövegkönyv egy változata kb. 80 %-osan el is készült 2015 késő tavaszára, ám ta-

Passuth Ödön rajza (1905)

sem fogan meg bennem. Így viszont a kürt egyszer csak egy pillanat alatt váratlanul és hirtelen. A kérdés feltevésének másodperceiben azonnal meg is mutatta önmagán az olvasás kezdő és végső pontjait, az olvasás irányát-irányait, a hangsúlyokat és a kitérőket, valamint már akkor néhány szavakra váltható üzenetet is. Ezek alapján feltételezem, hogy az általam olvasott szerzők jellemzően a vésetrajzok valamelyikét használták, a kürtöt magát csak kevés alkalommal látták, kézbe pedig csak kivételes szerencse alkalmából vehették, ha vehették (sőt, személyesen ismerek olyan szerzőt, aki csak a rajzokat látta, a kürttel magával soha nem találkozott). Talán a faragványok kiterített rajzainak kétdimenziós szemlélésének tudható be, hogy eddig még senkinek nem jutott eszébe az az evidencia sem, hogy a kürt tengelyeit kijelölje, hiszen az háromdimenziós szemlélés közben sokkal egyszerűbben és nyilvánvalóbban feltárul.

pasztalva, hogy alkotótársaim nem ezt a szemléletet tartották fontosnak, a szövegkönyv félbemaradt. Sőt, egy idő után a készülő előadás annyira eltávolodott a történelmi és/vagy mítoszi hagyományok általam képviselt szemléletétől, hogy számomra vállalhatatlanná vált, ezért a dramaturgiai és színészi feladatokat is visszamondtam, minden más későbbi konfliktus ennek lett következménye. Ezek után kényszerből, hiszen addigra már az általam képviselt alapítvány számlájára meglehetősen sok pályázati támogatás érkezett, pusztán a pénzügyi lebonyolító képviselésében vállaltam feladatokat. 2015. december elejétől kezdve – amikor alkotótársaim kérésére a „produkció érdekében” már a sajtónak sem nyilatkozhattam – honorárium nélkül végeztem a pénzügyi feladatokat egészen a teljes elszámolás lezárásáig, 2018. június végéig.

táncot, (nép)mesét és gyerekmondókákat nyitották meg e hármass egységet szem előtt tartó rendező elv szerint.

A jászok kürtjével kapcsolatban azt a kérdést tettem fel, vajon olvashatók-e a faragványok egységes és koherens szöveggként. A kérdés megválaszolásában meghatározó szerepet játszott Máté György szobrászművész kollégám által készített – egyébként az általam ismert legpontosabb – másolat, melyet évekkel korábban ajándékba kaptam tőle. Ha ezt a másolatot nem nézhettem volna és nem foghattam volna kézbe naponta többször, talán még a kérdés

Jómagam tehát nem tettem semmi különöset, pusztán a 15 szerző megállapításait az ikonográfia és ikonológia szabályai szerint rendszerbe, ill. Farkasinszky Tibor nagy ívű munkájához képest új rendszerbe helyeztem.⁴ *Azt találtam, hogy 4 közismert kód segítségével közérthető üzenet tárul fel, amely közérthető nyelven közölhető.* Előrebocsájtv: az üzenet lényege az általam alkalmazott ikonográfiai és ikonológiai eljárások szerint is szinte ugyanaz, amely Farkasinszky Tibor ősi dualista isten- és világszemlélet bölcséletét alapul vevő rendszeréből levezetésre került. „*A faragványok egészét áttekintve az a benyomásunk – írja –, hogy ősi magyar népi-nemzet(ség)i (-pogány) vallásunk templomában nézelődünk az istentiszteleti szertartás közben*”.⁵ Kiegészítésképpen e lényegyet a megfelelő levezetések után annyival egészítem ki, hogy a szertartás az Istenemberré történő válás egyéni, nemzet(ség)i és egyetemes emberi szinten történő beavatási útvonal mentén zajlik, amely az ember számára a legfontosabb életfeladatot jelenti a mindenkori jelenben és a jövőben.

Nem állítom, hogy a faragványok olvasásának nincs több kódja, ám az általam felismert 4 kód alapján a kürtre faragott üzenet néhány másodperc alatt is olyan mélységben és részletezéssel feltárul, hogy akár egy féléves kurzust is lehet róla tartani. Üzenete feltárható közérthető nyelven, tudományos paradigmákon kívül eső rendszerben, idegen szavak, valamint szakmai kategóriák és speciális terminológia használata nélkül is.

Pusztán az érdekelt, hogy itt és most mi olvasható el rajta. Nem tértem ki történeti-művészettörténeti vitákra, bár kétségtelen, hogy több esetben egyes megfogalmazásaim állásfoglalások is egyúttal: ilyen például a már említett élő magyar mitológiából történő kiindulás. Nem jártam utána például annak sem, hogy mikor készíthették, hiszen a különféle szerzők azt a VII. századtól a XIII. századig több időszakra is besorolják. Megjegyzendő, hogy az ikonográfia szempontjából keletkezése a késő avarkorra, akkor is a VII. sz. közepére-második felére tehető, ugyanis erre a korszakra volt jellemző az ún. „horror vacui” ábrázolás, vagyis a figurák szoros egymásmellettsége, a honfoglalás(ok) idejére a figurák közötti távolság már nagyobb volt. Nem tekintem feladatomnak azt sem, hogy a kürt vajon lehetett-e Lehel vezéré, bár arról, hogy nem lehetett, megbízható forrásaink vannak, amelyek szerint egy Molnár Ferenc nevű jász-kun kapitány a császár kegyeinek elnyerése reményében „hencegett” ezzel először Mária Terézia udvarában. Ugyancsak ő találta ki azt is, hogy akkor csorbult ki, amikor 955-ben az augsburgi csata után Lehel agyonütötte vele a német császárt. Mindezek valami miatt – bár nagyon tanulságos lenne utánaeredni az okának – any-

4 Az irodalomtudományon belül a recepcióesztétika is módszerként használja az új rendszerbe történő állítást. Wolfgang Isernek a strukturalizmusból átvett *szelekció – kombináció – viszonyba állítás* sorrendjét alkalmazó módszere során előbb a műalkotással kapcsolatos már feltárt tények számbavétele és szelekciója során új, eddig nem használt kombinációk rendje tárul fel, amely új rendszerbe történő állítása vezet el addig meg nem fogalmazott felismerésekhez. ISER, Wolfgang: A fikcionálás aktusai. In: Thomka Beáta (szerk.): *Az irodalom elméletei I–IV.*, Jelenkor Kiadó, Pécs, 1996., IV. kötet 85–129. o.

5 FARKASINSZKY Tibor: A lehel kürtje faragványainak jelentéséről. Miskolci Bölcsész Egyesület, Miskolc, 2007, 99. o.

nyira elterjedtek a köztudatban, hogy máig sem lehet kiirtani, pedig Nemes Decsy (többek szerint Décsy) Antal már 1814-ben hangosan tiltakozott ellene. Ugyancsak nem tekintem feladatomnak utánajárni, miként kerülhetett a kürt a jászokhoz, bár a köztudatban szerepel az a nézet is, hogy éppen a már említett Jászfényszaru határában találták. Amennyiben ez minden kétséget kizáróan beigazolódná, úgy ez tovább erősítené a kürt és a Fény egykor evidenciának számító összefüggését. Úgy tudni, a kürtön szereplő szájra emlékeztető ezüst rozetta egykor levált a kürtől és pótlásra került, ám ugyancsak nem tekintem feladatomnak kideríteni, hogy ez igaz-e, és ha igen, ugyanaz a forma került-e vissza, vagy korábban valami más kép volt a helyén. Nem bonyolodom bele abba sem, hogy lehetett-e harci kürt vagy csak kizárólag kivételes alkalmakkor használt ivókürt volt-e. Az ikonográfiai feltárás persze automatikusan leteszi a voksot az ivókürt mellett, pláne, hogy tudunk egy forrásról, amely szerint 1867-ben az akkori jászkapitány lováról le- vagy felszállás közben eltörte a kürt végét, amelyet pótolni kellett. A leírás szerint korábban nem volt fújható a kürt. Az ivókürt funkcióra utal a „kürtszáj” elnevezés is, amely szerint nem a fújásra, hanem a másíkra, az ivásra alkalmas végét illeték ezzel az elnevezéssel.

A részletes levezetés előtt befejezésül kis magyarázatra szorul az a korábban tett megjegyzésem, amely szerint a faragványok közérthető üzenetet tartalmaznak, amelyeket ráadásul közérthető nyelven el lehet mondani. És e bevezetésben a megfelelő tudományágak megjelölése gyanánt mégis használtam két idegen szót, az ikonográfia és az ikonológia szavakat. Elöljáróban e két latin elnevezés jelentéséről annyit érdemes megjegyezni, hogy az ikonográfia (kép+rajz) a művészettörténetet mint formát leíró jelleggel kutatja (ide lesz majd besorolható a 4 kód is), az ikonológia (kép+logosz/ész) a formát mint értelmezést kutatja, amely tágabb összefüggésbe helyezi a képi információkat. Nem használok egyéb speciális terminológiákat és kategóriákat sem alkalmazok, és idegen szavakat kerülve csak magyar szavakat használok, e két idegen szó beillesztésével is csak arra kívánok utalni, hogy jelezzem, a közérthetően elmondott üzenet mögött áll két tudományág is.

Tapasztalatból tudom azt is, hogy gondolatmenetem szempontjából létezik két fontos magyar szó, amelyet nem kezelünk ugyan idegen szavakként, ám valódi jelentéseik mára elhomályosultak, így – mintha idegen szavak lennének – mégis magyarázatra szorulnak. A Szellem-Lélek-Test alkotta hármasságban a „test” szavunk jelentését még csak felismerjük valahogy, ám a másik két elem esetében már bajban vagyunk, különösen akkor, amikor a Szellem és a Lélek különbségeiről kell beszélnünk. Nem véletlen, hogy majd minden európai nyelvben e két fogalom egymás szinonimájaként használatos még szótári alakjukban is, ám – ahogy majd látni fogjuk – a két szó kétféle eredete az élő magyar nyelvben pontosan utal a jelentéskülönbségekre még akkor is, ha a beszédben ma már ezt nem ismerjük föl. Elöljáróban elegendő legyen annyit megjegyezni, hogy „Szentlélek” szavunkat valójában „Szent Szellem” kifejezésként kellene használnunk, ha a fogalmak valódi jelentése szerint

kívánnánk kifejezni magunkat. Ezért ez a könyv valójában két könyv: az egyik a jászok kürt-jének faragványairól szóló ikonográfiai és ikonológiai szemléletű feltárása, a másik pedig egy könyv a könyvben, amely önállóként is olvasható, a Szellem-Lélek-Test hármasságában az alkotóelemek egyenkénti tartalmáról és azok egymásra hatásáról szól.

„...*kutatva, melyik a legrövidebb ösvény*” (Petőfi), fordítsuk immár figyelmünket a részletek felé, és kövessük lépésről lépésre, amint a 4 közismert kód alkalmazása feltárja a hajdani evidenciát, megnyitja a kürtfaragványok jelentését.⁶

⁶ Ahogyan Petőfi Sándor a pesti forradalom kitörése miatt kénytelen volt félbeszakítani Lehel vezérről elkezdett eposzát, szinte ugyanazon okból a munka felénél úgy kellett váratlanul félbeszakítani nekem is az írást 2018 augusztusának végén: „hí a haza”.

Bagi Gábor

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS A MAGYAR HADIFOGLYOK ÉS A HADIFOGSÁG KÉRDÉSÉNEK KUTATÁSÁHOZ A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN¹

„Ha a világ felbolydul, csak sokára nyugszik meg.”
„A nagyok alakítják a történelmet, a kicsik pedig elszenvedik.”

1.

Bár a fegyveres összecsapások egyidősek az emberiséggel, azok sokáig döntően csak a fegyveresek és fegyveres szervezetek (hadseregek) egymás elleni harcára korlátozódtak. Igaz, esetenként sajátos kivételek is ismertek (rabszolgaszervező háborúk, a lakosság esetenkénti tudatos, módszeres pusztítása, a megadás, békekötés kikényszerítésére, tömeges áttelepítések, vallásháborúk stb.), igazából csak a XX. század elejétől következett be alapvető változás. Ebben döntő szerepet játszott a kapitalista világ gazdaság (és a világpolitikai szövetségi rendszerek) kialakulása és a gyors technikai-haditechnikai fejlődés, ami magával hozta a gazdasági, majd a totális háborúk² általánossá válását. Azzal, hogy a háborúk során mindinkább bevett gyakorlattá vált az ellenséges haderő ellátását biztosító gazdasági potenciál módszeres lerombolása, megsemmisítése, a hadszíntér és a háterszág fogalma fokozatosan összemosódott, és a háborúk, a pusztítások a nemzetek és emberi generációk általános élményévé váltak. A totális háború elvei már az amerikai polgárháborúban (1861–1865) jól megfigyelhetők, így pl. 1864-ben a W. T. Sherman (1820–1891) tábornok északi csapatai Georgia állam zömét tudatosan és módszeresen égették fel. Még inkább jellemző volt ez a partizánháborúvá váló második angol-búr háborúra (1899–1902), a maga teljességében azonban a két világháborúban mutatkozott meg. A korábban nem látott méretű hadseregek összecsapásai és a hatalmas emberveszteségek ugyanakkor már a XIX. század közepétől azt eredményezték, hogy a nagyhatalmak nemzetközi egyezmények révén igyekeztek szabályozni a hadviselés módját, a bevethető fegyvereket, a sebesültekkel, hadifoglyokkal, a polgári lakossággal való bánásmódot. Ez napjainkig számtalan megállapodáshoz vezetett és vezet még a jövőben is.

¹ E kérdéskör rendkívül összetett és szertágazó, átfogó elemzése ma még nem csak lehetetlen, de terjedelmileg is messze meghaladná a lehetőségeket. Így csak néhány problémát érinthetünk.

² A totális háború egy ország erőforrásainak, gazdaságának, lakosságának teljes, végsőig való igénybevételével folytatott háború, hadviselés, amely a másik állam teljes megsemmisítéséig tart. Egyes vonásai már a francia forradalmi háborúk idején mutatkoztak, de a maga teljességében csak a XX. században vált általánossá. Hasonló kifejezést már Carl von Clausewitz (1780–1831) is használt, ám a fogalom Eric Ludendorff (1865–1937) tábornoktól származik. Internet: https://hu.wikipedia.org/wiki/Tot%C3%A1lis_h%C3%A1bor%C3%BA

A hadviselés eszközei kapcsán már az 1868-as szentpétervári nyilatkozatok tiltották a mérges vagy fojtó gázokat terjesztő, és az emberi testben könnyen morzsolódó, roncsoló lövedékek használatát. 1899-ben Hágában az emberi testben könnyen szétlapuló golyókat tiltották be, majd 1907-ben az önműködő aknákat. Az első világháborúban a spontán harctéri szabályok is behatárolták bizonyos fegyverek, így a fűrészes szurony, a foszforos és a robbanó golyók alkalmazását, míg Genfben 1925-ben a fojtó- és mérges gázokra, valamint a bakteriológiai eszközökre hoztak új szankciókat. A második világháborúban a harc gázokat, az oxigénelvonó és a biológiai fegyvereket tiltották be, másokat viszont (pl. lángszóró, gyújtóbomba, napalm) nem sikerült, sőt egyes harcéljárásokat sem (korlátlan tengeralattjáró háború, a lakosság elleni terrorbombázások). 1945 után az atom, biológiai és a kémiai fegyverek (ABC fegyverek) fejlesztését, számát, alkalmazását igyekeztek korlátozni, de ekkoriban is tömegesen születtek vitatható fegyverek és eljárások (aerosol bomba, lombtalanító hadművelet), amiket tömegesen alkalmaztak. Voltak ugyan eredmények (taposóaknákat betiltása), de a haditechnika fejlődése is egyre újabb kérdéseket vetett fel.

Ugyanez a felemás helyzet jellemezte a hadviselés általános szabályainak meghatározását is. Már 1856-ban a párizsi deklaráció szabályozta a tengeri semlegesség jogát, az ostromzár (blokád) fogalmát, és eltörölte az államilag támogatott kalózkodást. 1864-ben a genfi konvenció a csatatéren megsebesült katonák orvosi kezeléséről, a betegekkel foglalkozó személyek semleges státuszáról intézkedett, de rögzítette a hadifoglyokkal való bánásmód szabályait és a polgári lakosság védelmének elvét is. 1899-ben a hágai egyezmények a szárazföldi háború szabályait tartalmazták, míg a vöröskeresztes-egyezmény a genfi határozatokat fejlesztette tovább. Az 1906-os (genfi) megállapodás az 1864-es szabályozást (pl. a hadifoglyok ellátása), míg az 1907-es a háborúra vonatkozó törvényeket és szokásokat bővítette az újabb viszonyoknak megfelelően. Az 1929-es egyezmények nyomán az 1949-es hágai alapegyezmény már a háborús bűnök és a háborús bűnös hadifoglyok státuszával is kénytelen volt foglalkozni.³

2.

Az európai egyetemes hadijog kezdetei római előzmények után a XVI–XVII. századra mennek vissza, ám az első világháború kitörésére már igen részletes elveket fogalmazott meg. A szabályozások szerint ellenségnek azt tekintették, aki az ellenfél hadicéljait közvetlenül vagy közvetve elősegítette, azaz a szárazföldi és tengeri haderők, a honvédségek, nemzetőrségek, a népfelkelések, a milíciák és az önkéntes csapattestek tagjait. Ezek élén olyan tiszt, illetve tisztikar állt, akik alárendeltjeikért felelősek: meghatározott, messziről felismerhető, megkülönböztető jelvényt, ruházatot hordtak, fegyvereiket nyíltan viselték és harc közben a háború törvényeihez és szokásaihoz alkalmazkodtak. Emellett, ha egy terület lakossága a közeledő

3 Bodó János: A nemzetközi jogok a háborúban, 1. Nagybecskerek, é.n. 7–12.

ellenségre önként fegyvert fogott, de nem volt ideje, hogy a fenti módon szervezkedjen, hadviselő félnek kellett tekinteni abban az esetben, ha a fegyverét nyíltan viselte és a háború törvényeit betartotta. Nem illették meg viszont a hadifogoly jogai a kémekeket, a hadi szabályokat nem betartó gerillákat, felkelőket, és utóbb igencsak megoszlottak a vélemények az ejtőernyős és kommandós alakulatok tagjai kapcsán is.

A hadifogságba ejtés általános célja az ellenfél élőerejének gyöngítése volt. Fogságba kerülhettek a hadviselő személyek (katonák, katonai tisztviselők), de az ellenfél, sőt más államok polgárai is. A hadifogoly mindenkor az állam foglyának minősült, és így az adott kormányzat, nem pedig az őt elfogó egyén, csapattest hatalma alatt állt. A hadifoglyokkal kíméletesen, emberiesen kellett bánni, megsebesítésük, megkínzásuk, legyilkolásuk tilos volt, nem lehetett becsmérelni, megalázni, az ellenséges sebesültet pedig olyan ellátásban kellett részesíteni, mint a saját katonákat. A személyes tulajdon sérthetetlen volt, a fegyver, hadianyag, sőt szükség esetén az élelem viszont elvehető. A hadifoglyokkal való bánásmód felelőssége a fogva tartó államot terhelte. Emellett még számos más intézkedést is hoztak velük kapcsolatban:

1. Kötelező volt a hadifoglyok jegyzékbe vétele (név, rendfokozat, születés, anyakönyvi szám) és számukra hadifogoly igazolvány kiadása.

2. Rögzítették az egészséggel kapcsolatos jogokat, a testi épség védelmét. Táboraik nem voltak kitehető kitérőnek (nem telepíthették katonai objektum mellé), speciális szabályok vonatkoztak a nők elhelyezésére, a nemzetiségi és nyelvi szokások tiszteletben tartására, az elemi higiéniaira.

3. Joguk volt a vallás- és testgyakorlásra.

4. A tisztek munkára nem voltak kötelezhetőek (csak önkéntes alapon), míg a munkára vezényelt foglyok munkavédelmét biztosítani kellett kor, nem, testi és egészségi állapot alapján.

5. A külvilággal való kapcsolattartás levél, levelezőlap feladását, és levél, csomag fogadását jelentette.

6. A súlyos sebesült, beteg hadifogoly fogságát meg kellett szüntetni, haza kellett szállítani.

7. A hadifoglyot az ellenségeskedés befejezésekor haza kellett szállítani.⁴

Sajnálatos módon azonban ezek az elvek sokszor nem érvényesültek, és a konkrét esetek többsége máig nem feltárt. A háborúk történetét mindig a győztesek írják, az ő szempontjaik érvényesülnek, az ellenfél büntetteit hangsúlyozzák, míg a sajátjaikról hallgatnak. Így pl. polgári lakosság tömeges táborokba zárását már a németek előtt is alkalmazták, bár nem (vagy nem hangsúlyosan) megsemmisítő céllal. Előzményként rendszerint az angoloknak a dél-afrikai búr lakossággal szembeni eljárását szokták kiemelni a XX. század elején

4 Internet: <http://elsovh.hu/a-hadifogoly-joga/>; <http://www.kadetprogram.hu/regi/cikk/81>, Internet: <https://hu-hu.facebook.com/Haditechnikalexikon/photos/hadijogi-alapismeretek115-a-h%C3%A1gai-%C3%A9s-a-genfi-egyezm%C3%A9nyek-%C3%A9s-a-b6tte-tartalmai-mi/1227792540646814/> A genfi és hágai egyezményekre lásd: Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs. Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 1997. 125., 141., 153.; Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs. Főszerk. Szijj Jolán. Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2000. 203., 272–273.

(itt jelent meg az elnevezés is!), bár egyesek szerint valójában a cseroki indiánok 1838-as rezervátumokba zárása jelenti a kezdetet.⁵ Érdekes Simon Wiesenthal (1908–2005), a német haláltáborokat megjárt későbbi híres nácivadász osztrák mérnök megjegyzése is, miszerint könnyen lehetséges, hogy a II. világháború egyes harcterein (!) az antifasiszta erők katonái is annyi büntetett követtek el, mint a németek vagy a tengelyhatalmak csapatai. És itt nem csak a Szovjetunióról van szó! Ezzel a helyzettel az amerikai történetírás már az 1950-es években szembesült, de a médiában való megjelenése jobbra az iraki, afganisztáni események hadijogi kérdései nyomán vált számottevővé.⁶ E problémákra pl. már az amerikai Cornelius Ryan⁷ (1920–1974) is utalt, míg napjainkban főleg a brit Antony J. Beevor neve ismert.

A háborúk megítélésében mindenkor a saját érdekek domináltak, és az objektivitást a győztes és a legyőzött viszonya, illetve a saját szenvedés mindig is megkérdőjelezte. Tovább rontják a tényszerű képalkotás lehetőségeit a levéltári források hiányai, korlátozott kutathatósága,⁸ nagyarányú pusztulása, de az egyes visszaemlékezések használhatósága, tárgyilagossága is. A visszaemlékezések sok esetben egyben az önéletrajzokhoz hasonló, szubjektív önigazolások.

A hadifoglyokkal való bánásmódot mindig behatárolta a fogva tartó államok gazdasági fejlettsége, életszínvonala, de a háborús események, a pusztítások mértéke és a lehetőségek is. Így az 1950/70-es években az NSZK-ban a Bundeswehr (Szövetségi Haderő) részére végzett NATO kutatások is megállapították, hogy a Szovjetunióban „*a második világháborús német hadifogoly élelmezése nem volt rosszabb, mint a szovjet lakosságé*”.⁹ E tényezők miatt a tengelyhatalmak katonái által elszenvedett nyugati hadifogság (a francia kivételével!) egyértelműen jobb volt, mint a keleti!¹⁰

3.

Az első világháború emberveszteségeivel (halott, sebesült, hadifogoly) kapcsolatban számos tévhit él a hazai köztudatban, főleg az aránytalanul nagyra vélt magyar áldozatvállalással összefüggésben. Valójában ez hozzávetőlegesen az alábbi képet mutatta:

5 A második angol-búr háborúban Lord Kitchener tábornok a búr farmokat felgyújtatta, hogy a gerillák utánpótlását lehetetlenné tegye, a lakosságot pedig táborokba záratta, ahol mintegy 26 000 ember halt meg.

6 Internet: https://mult-kor.hu/20100507_eloterben_a_szovetsegesek_haborus_bunei.; Internet: <https://www.meta-zin.hu/index.php/item/2338-2338>, Internet: <https://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9026038>

7 A „Leghosszabb nap” és a „Túl messze volt a híd” című megfilmesített sikerkönyvek szerzője.

8 Ez nem csak a Szovjetuniót jellemezte. A brit kormány máig titkosként kezeli az amerikai Lusitania gőzös (hadi segédcirkáló?) elsüllyesztésével kapcsolatos anyagokat, ami miatt az USA belépett az első világháborúba.

9 Varga Mária Éva: Magyar hadifoglyok és internáltak a Szovjetunióban az oroszországi levéltári források tükrében (1941–1956) PhD értekezés. ELTE, 2008. 21.

Internet: <http://doktori.btk.elte.hu/hist/vargaeva/disszertvargaeva.pdf>

10 Internet: <https://www.vilaghelyzete.com/2013/12/szovetsegesek-halaltaborai-ii.html>;

Uo. <https://magyarnemzet.hu/archivum/szembeszed/franciaorszagban-maga-a-pokol-varta-a-magyar-hadifoglyokat-4106015/>

sor-szám	ország	lélekszám	összveszteség	katonai veszteség	veszteség %-ban
1.	Szerbia	4 000 000	900 000	550 000	22,5
2.	Franciaország	39 623 000	5 620 000	6 100 000	14,18
3.	Németország	65 025 000	6 250 000	6 100 000	9,61
4.	Monarchia	51 390 000	3 477 000	3 250 000	6,77
5.	Nagy-Britannia	55 977 000	3 065 000	2 950 000	6,70
6.	Törökország	20 000 000	1 220 000	1 125 000	6,10
7.	Románia	7 519 000	420 000	330 000	5,59
8.	Oroszország	169 014 000	7 800 000	6 887 000	4,62
9.	Olaszország	37 185 000	1 600 000	1 450 000	4,30
10.	USA	92 870 000	296 000	296 000	0,32

Számszerűen és arányában is jobbra az Antant kontinentális tagállamai szenvedték el a legnagyobb emberveszteségeket, amelyek területein a hadműveletek zöme folyt. Az összes hadviselő fél közül arányaiban a négymilliós Szerbia vesztette a legtöbb embert, lakossága csaknem negyedét! A franciák minden hetedik polgárukat veszítették el (döntően férfiakat). Csaknem minden tizedik embert sújtotta így a háború németföldön, míg a Monarchia, Nagy-Britannia és Törökország esetén nagyjából a lakosság 15-öd, 16-od részét. Mivel csak egy évig állt háborúban, jelentősnek mondható Románia embervesztesége is, viszont az Antant számszerűen legtöbb katonát veszítő tagállama, Oroszország az összehasonlítás alapján arányában „csak” minden 21-22. lakosát veszítette el. A bajokat itt is a háborús gazdaságra való átállás, illetve ennek összeomlása hatványozták meg.

A Monarchia hadserege a legsúlyosabb veszteségeit az oroszok ellen szenvedte el, ahol 1917-ig mintegy 1 350 000 katonája kapitulált. Olasz fogságba került 650 000 fő (ebből 300 000 a fegyverszünet után!), a többi frontokon viszont csak pár tízezres hadifogoly-veszteség lehetett. Mindebből a történelmi Magyarországra mintegy 7-800 000 ember jutott.¹¹

¹¹ Kiss Gábor: Hadifogság az I. világháborúban. („Szabadság! – szivárványa vagy csak az örült emberi képzeletnek.”) In: Boldogtalan Hadiidők ... (avagy: ami a „Boldog Békeidők” után következett 1914–1918) Szerk. Ravasz István. Petit Real Könyvkiadó, 2004. 312–318.

A hadifogság sehol nem volt könnyű, mindenütt jelentkezett az élelmiszerhiány, voltak egyéni atrocitások, számos esetben viszont a helyzetet speciális tényezők nehezítették. Szerbia 1914-ben a Monarchia két nagy támadását is visszaverte, majd miután a front összeomlott, a hadsereg maradványai (kb. 150 000 fő) Korfu felé törték át magukat. Hatalmas veszteségeket szenvedtek, ám a velük együtt hajtott 25-30 000 osztrák-magyar hadifogolynak csak a töredéke érte meg a háború végét. Nem nagyon dicsérték a román fogolytáborokat sem a szándékosan gyenge ellátás és a brutalitás miatt, míg az oroszok esetében a táborokba való eljutás, a távolságok és az egysíkú táplálkozás okoztak rendkívüli problémákat. Relatív elfogadható volt az olasz hadifogságban lévők helyzete.¹²

Sajátosan alakult a bolsevik hatalomátvétel nyomán a szovjet-orosz álláspont, ami az internacionalizmus elvén nyugodott. A hadifoglyokra az új ideológia potenciális terjesztőiként, a „világforradalom leendő katonáiként” tekintettek, ami az életük megőrzését feltételezte. Ebből kiindulva nevezte Lenin a hadifoglyokat „a bolsevizmus bacilusainak”, akik a háború, a hadifogság poklait megjárt, túlélte személyként a világforradalom eszméit fogják terjesztetni, tehát barátoknak, szövetségesnek tekintendők. Ezért a hadifoglyok közötti egyetértésre, az imperialista elnyomás, kizsákmányolás elleni közös küzdelemre helyezték a hangsúlyt. Az 1929-es genfi konvenciót a szovjet kormány az osztályok közötti elkülönülést elvető marxi-lenini ideológia alapján nem fogadta el, bár az 1915 előtti megegyezéseket továbbra is érvényesnek tekintették. Így pl. elvetették a tisztí táborokat, és a közkatonákkal egységes, de nem nemzeti elkülönülésű fogolytáborokat akartak.¹³

A második világháború szinte minden tekintetben totális háborút jelentett idegenben és otthon is. A helyzetet bonyolította, hogy több hadviselő államban már kezdetben is voltak sajátos fogolytáborok. Az USA-ban Pearl Harbour után a nyugati parton a megbízhatatlannak, árulónak vélt japán-amerikai lakosság ellen hoztak igen sajátos intézkedéseket. Bár a táborokba zárásuk célja nem a megsemmisítés volt, ám mégis faji-etnikai elkülönítést alkalmaztak, még az 1/16-od részig érintettekkel szemben is. Maga F. D. Rooseveltnél is „koncentrációs táborok”-ról beszélt, és végül 1944-ben a kongresszus ki is mondta a rendelkezés alkotmányellenességét. Mindez azért is érdekes, mivel közben a japán-amerikai férfinépeség egy részét fegyveres szolgálatra hívták be, sőt a legtöbb kitüntetést szerző amerikai ezred is közülük szerveződött.¹⁴

12 Az újabb irodalomból lásd Kaba Eszter: „Az 1917–1918-as tél Oroszországban hadifoglyaink legnehezebb időszaka lesz” Hadifogolysorsok és az oroszországi forradalom. In: Történelmi Szemle, 2018. 3. sz. 469–478.; Keglovich Rita: A Nagy Háború magyar hadifoglyai Olaszországban. PhD értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2018. Internet: https://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/keglovich_rita_dissertacio.pdf

13 Varga Mária Éva 2008. 53., 55–56.

14 Vargha Attila: Az amerikai japán közösség története. In: Világtörténet, 2013. 2–3. szám, 207–223., Internet: <https://www.masodikvh.hu/erdekessegek/haborus-bunok/2152-bntelen-bnhdes-ellenseges-orszagok-allampolgara-inak-erszakos-attelepitese-az-usa-ban>

Ugyancsak sajátos volt Sztálin hírhedt 270. számú parancsa 1941 júliusában a „gyávák és dezertőrök” ellen. Eszerint: *„Azok, akik harc közben ... megadják magukat, aljas árulóknak tekintendők, családjuk pedig mint hazaáruló és esküszegő családja letartóztatandó”*.¹⁵ Nem kis tömegről volt szó, hiszen – jórészt a főparancsnokság és főleg Sztálin hibái miatt – 1941-ben ötmillió szovjet katona esett hadifogságba.

Máig vitatott, hogy mennyiben volt törvényszerű és elkerülhetetlen az a helyzet, ami utóbb a keleti hadszíntéren kialakult, és ami sok százezer magyar sorsát is súlyosan befolyásolta. Napjainkban számos hazai feldolgozás (sok szempontból „vulgármaterialista” szintű antikommunista) szemlélete szerint a náci Németország és a sztálini Szovjetunió egyaránt egypártrendszer és diktatúra, tehát azonosnak tekintendők, így Hitler is Sztálinnal, a náci fasizmus pedig a kommunizmussal. Ez a „totalitarizmuselmélet” a háború kirobbantásáért a felelősség egy részét áttolta a Szovjetunióra, másrészt azonosnak vette a sztálinizmust a Szovjetunióval, így eszerint 1941-ben a Szovjetunió népei és a Vörös Hadsereg épp olyan rossz ügyért harcoltak, mint a német Wehrmacht és a Waffen-SS.

Az, hogy miféle politikai mesterkedések is zajlottak 1941-ben, az tovább vizsgálendő kérdés, ám e szemlélet épp azt nem tudja magyarázni, miért is tartott ki a szovjet lakosság zöme a tragikus veszteségek ellenére a haza, vagy épp az őt megnyomorító sztálini rendszer mellett.¹⁶

A náci Németország egyértelműen faji alapú, megsemmisítő háborút kezdett a keleti hadszíntéren, és a tervek a szovjet lakosság egy részének kiirtásáról szóltak. Még 1941 júliusában a szovjetek svéd közvetítők révén javasolták a németeknek, hogy kölcsönösség alapján a szembenálló felek ismerjék el és alkalmazzák a hágai-genfi konvenciókat. Hitler ezt válasza sem méltatta, mert már a támadás előtt kiadta a hírhedt „führer parancs”-ait a zsidó katonai és polgári személyek, valamint a politikai tisztak azonnali kivégzéséről. A faji háború korábban teljesen ismeretlen helyzetet teremtett, amibe aztán Hitler kényszerű szövetségesei is – akarva, nem akarva – jórészt belesodródtak.¹⁷ Így előre vetítette, hogy a háború eleve nem lehet ugyanaz Keleten, mint Nyugaton!

A Szovjetunió szempontjából a háború végéig meghatározó volt az ország katasztrofális gazdasági helyzete és a háborús emberveszteségek miatti hatalmas munkaerőhiány. Az ipar áttelepítése, a hadigazdaságra való átállás a lakosság ellátását sokadrangú kérdéssé tette. A ma 29 millióra becsült emberveszteség jórészt a katonáskodó férfiakat érintette, sok falu veszítette el a teljes felnőtt férfinépségét („özvegyfalvak”). A Vörös Hadsereg hatalmas emberigénye miatt a termelésben döntő lett a jórészt képzetlen női munkaerő szerepe, amely az embertelen munkafeltételek miatt szintén milliós veszteségeket szenvedett. Sztálin már

15 Szabó Péter–Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941–1943. Püldo Kiadó, é.n. 17.

16 Így nehéz lenne értékelni Gyenyikin volt félérgárdista tábornokot, aki – a kommunista rendszerrel való ellenérzései mellett – a német támadás után felajánlotta a szolgálatait Sztálinnak, igaz eredménytelenül.

17 A finnek viszont ebből kimaradtak, amit utólag Sztálin is elismert.

1943-ban Teheránban jelezte az angolszász szövetségeseknek, hogy négymillió német kell a Szovjetunió újjáépítéséhez. Ezt az elvet hangsúlyozta Jaltában is, ahol az angolszászok érdemi ellenvetést nem tettek.¹⁸

A veszteségek kapcsán elég csak a Jászszággal kapcsolatban álló Észak-Oszétia esetét említenünk. A 340 000-es lakosból 89 900 főt (több mint 25%) hívtak be katonai szolgálatra, akik közül 46 000-en estek el. Az igazi veszteségeket azonban a családok szenvedték el.

*Az oszét családok veszteségei a második világháborúban*¹⁹

7 fiút veszített el	2 család
6 fiút veszített el	2 család
5 fiút veszített el	16 család
4 fiút veszített el	52 család

Mindmáig általános hazánkban a gulag táborok, a szovjet hadifogolytáborok, illetve a német haláltáborok összemosása.²⁰ Ezek alapvetően különböztek egymástól céljaik tekintetében (a Szovjetunióknak munkaerő kellett, nem megsemmisítésre szervezték őket), bár egyes módszerek, a foglyoknak biztosított életszínvonal akaratlanul is sokban hasonlítottak.

Sajnos a II. világháborús hadifoglyok történetének vizsgálata során a tárgyilagosság feltételei máig sem adóttak. Az azonban ma már nyilvánvaló, hogy a felek ekkor sem tartották be a hadifoglyokra vonatkozó egyezményeket, valamilyen mértékben mindenki megszegte azokat.²¹

4.

A világháborúk szörnyűségei, veszteségei az átlagos emberi viselkedési normák számos indulati elemét, így a gyűlölet kérdését is felvetik. Az egyén szenvedései, a családtagok

¹⁸ Varga Mária Éva 2008. 9.

¹⁹ Bagi Gábor: Oszétia hősei a prekommunista időszakban. In: Jászkunság. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület Évkönyve, 2. Szerk. Örsi Julianna. Szolnok, 2014. 169.

²⁰ Néha még a náci Németországban is furcsa esetek történtek, ahol a rendszerellenes és a nem árja elemek kiirtására a koncentrációs táborok hálózatát hozták létre. Annak eldöntése azonban, hogy a katonák közül ki a német és ki a zsidó, sokszor igen egyedi körülmények között történt. 1941 végén a wansee-i konferencián a Wehrmacht vezetése igyekezett kiállni a harcoló katonák családtagjaiért, de nem érte retorzió Erhard Milch (1892–1972) vezértábornagyot, a Luftwaffe egyik főparancsnokát sem, akiről pedig kiderült a származása.

²¹ Internet: <https://www.masodikvh.hu/erdekessegek/haborus-bunok/2044-az-amerikai-egyesult-allamok-katonainak-tulkapasai-a-nemet-hadifoglyokkal-szemben> Így utóbb a szovjet partizánok is sokszor nem tartották be az egyezményes előírásokat (egyenruha, nyílt fegyverviselés), míg az SS katonákat sokszor a keleti és a nyugati fronton is agyonlőtték a szövetségesek. A helyzetet az is bonyolította, hogy fekete egyenruhát nem csak az SS használt.

elvesztése, a megélt atrocitások nyomán ez különösen a második világhégest jellemezte, ami a lélekszáma mintegy negyedét (!) elvesztő (Hitler által ugyancsak megsemmisítésre ítélt) lengyelség, vagy éppen a Szovjetunió népei esetén emberileg sajnos még érthető is. Ám számos olyan politikai lépést is ezzel magyaráztak, aminek viszont egyszerűen racionális okai voltak.

E sorok írójának egy hadtörténész ismerőse hívta fel a figyelmét Sztálin egy 1941/42-es megjegyzésére. Eszerint a Szovjetunió a finnektől elvette Karéliát, míg a románoktól Besz-szarábiát, amit érhetően vissza akartak venni. Ezzel szemben a magyaroknak 1940-ben a szovjetek ajánlották fel a Romániával szembeni közös fellépést a revízió kapcsán, területi igény nem volt, ráadásul harcoló csapatok helyett csak hátszói (partizánvadász) csapatokat adtak volna, így Sztálin szerint rosszabbak voltak, mint az SS-ek. Figyelembe véve a Szovjetunió élethalál harcát és Hitler itteni terveit, ha Sztálin valóban mondott ilyet, annak sajnos volt igazságtartalma,²² még akkor is, ha 1945-re (a románok atrocitásai és a transz-nyisztiai mészárlásai²³ nyomán) ez a kép módosult.

A nyugati hadifogság is számos egyedi kérdést vet fel. 1990-től a kárpótlás kapcsán a hazai olyan alapvető kérdések tisztázása sem kezdődött el, hogy 1945-ben ki számított hadifogolynak és ki átvált katonának. Az angolszászok számos magyar alakulatot fegyveres szolgálatra osztottak be (pl. az 1. páncélos kiképző ezred katonáit a bergen-belseni haláltáborban), és a nekik (bár csak zászlóalj- és ezredparancsnoki szinten!) kiállított okmányok különleges fegyverszüneti feltételek alapján történő fegyveres szolgálat teljesítéséről szóltak.²⁴ Voltak olyan esetek is, amikor egyes alakulatok az első hónapokban fegyveres szolgálatot teljesítettek, míg utóbb hadifogolyként bántak velük. Jelenlegi ismereteink szerint: „A nyugati hadifogságban sínylődő magyar katonákkal szembeni bánásmód ... változó ... legjobban elviselhető az angol, a legkevésbé a francia, illetve franciaországi, az amerikai pedig felemás ...”²⁵

A nyugati hadifogság értékelése kapcsán mindenképp hangsúlyoznunk kell, hogy az angolszász hadviselő államokat nem érte komolyabb háborús rombolás. (Az USA-t egyáltalán nem, Nagy-Britanniát is csak mérsékelten!) A nyugatra került magyar hadifoglyok zöme is az országával korábban szövetséges németországi területen volt, melynek kapcsán nem terhelte őket újjáépítési kötelezettség! Így aztán az itteni 2-300 000 katona és a polgári személyek 1946 végéig döntően hazatértek! Kivételként említhetők az Idegenlégióba kényszerített, Franciaországba került személyek, bár sokan a rémhírektől vagy a szovjet megtorlásoktól tartva nem tértek haza. (Ezek számát százezer főre becsülik.) Az elpusztult vagy kint maradt kategória sokszor nem különíthető el, de az is gondot okoz, hogy kezdetben több nyugati

22 Ennek kapcsán köszönöm Ravasz István hadtörténész (HIM) baráti segítségét.

23 Internet: https://hu.wikipedia.org/wiki/Odesszai_m%C3%A9sz%C3%A1rl%C3%A1s

24 Bagi Gábor: Az 1./II. harcokszó zászlóalj története második világháborús visszaemlékezések alapján. In.: *Múzeumi Levelek*, 41–42. sz. Szerk.: Szabó László–Turóczy Istvánné. Szolnok, 1985. 87–94.

25 Internet: <https://www.vilaghelyzete.com/2013/12/szovetsegesek-halaltaborai-ii.html>

hadifogoly-szállítmányt is keletre irányítottak a szovjet hatóságok. A keleti és nyugati hadifoglyok helyzete kapcsán jelezni kell azt is, hogy egyetlen állam sem készült fel ekkora tömeg ellátására, és azzal sem számoltak, hogy sok esetben ez a problémakör Európában még a győztesek esetén is a lepusztult gazdaságokat terheli majd. Máig vitatott az is, hogy a fogolytáborok mennyire is feleltek meg a korábbi előírásoknak.

5.

Általánosságban elmondható, hogy valamilyen módon minden fogolytartó fél kihasználta a hadifoglyokat. Következményei (halálozás) folytán a katasztrofális helyzetben lévő Szovjetunióban lévők eseteit szokás kiemelni, de a csencselő amerikaiak kapcsán is sok eset ismert.

Az elmúlt évtizedben számos kutató foglalkozott a Szovjetunióban hadifogságot szenvedett magyarokkal. Közülük Varga Éva Mária a bizonynyal torzított, de mégis elengedhetetlen szovjet forrásokat elemezte. Itt 1941. július 1-jéig a hadifoglyokat a szovjet hátszágai csapatok élel-miszer ellátmánya illette meg, ám ekkortól az UPVI kezébe került a normák szabályozása. Az ekkori átfogó rendelet az 1929-es genfi konvenció szellemében készült, de nem ismerte el a Nemzetközi Vöröskereszt és a semleges országok ellenőrzési jogait a fogolytáborok kapcsán. A hadifoglyok arra sem kaptak lehetőséget, hogy saját érdekvédelmi szervezetet válasszanak, míg a sor- és tiszthelyettesi állomány munkára volt rendelhető.²⁶

Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban (szovjet források alapján)

dátum	szám
1942. jan. 1.	66
1942. nov. 15.	384
1943. febr. 4.	31 299
1943. febr. 23.	19 152
1943. dec. 5.	3 258
1944. júl. 25.	6 897
1944. dec. vége	61 028
1945. jan. közepe	125 263

A keleti fronton a magyar hadifoglyok száma az 1943. januári doni katasztrófáig minimális volt. Ekkor a Szovjetunióban hat elosztó és 35 fogolytábor működött, aminek befogadóképessége 1944-re 200 000 főt tett ki, ám ekkora meginduló áradatra egyszerűen nem voltak felkészülve.

Csak Sztálingrád környékén 1943 elején 105 000 fő esett fogságba, ami az ellátás és az elszál-

²⁶ Varga Éva Mária: Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban. Dokumentumok (1941–1953). Moszkva–Budapest, ROSSZPEN–MKTT, 2006. 7.

lítás kapcsán katasztrófát okozott. A sebesült, beteg, teljesen kimerült embereknek szállítóeszközök hiányában 2-300 km-t kellett megtenni, hogy az első vasutakig eljussanak. Bár az illetékes UPVI-t átszervezték, a helyzet ez évben nem javult számottevően, és a foglyok halálozása meghaladta az 50%-ot.²⁷

Sajnos ez jellemezte a magyar foglyok helyzetét is. 1943. február elején a 2. hadseregből több mint harmincezer magyar hadifoglyot regisztráltak a hatóságok (a Szovjetunióban ekkor a tengelyhatalmak 212 000 katonáját tartották fogva), akiknek közel fele még február 23-a előtt meghalt. Az év végén már csak alig háromezer magyart említettek a szovjet hadifogolytáborokban, azaz a február eleji létszámnak csak alig tizedét! A foglyok pusztulásának aránya a Sztálingrádnál megsemmisült 6. német hadsereg értékeinek felelhetett meg, a végül Paulus tábornaggal kapitulált 91 000 emberből alig 6000 tért haza Németországba. Csak 1943 végére alakult ki az a szovjet hadifogolytábori rendszer, amely magában foglalta a hadseregek átvevőállomásait, a front gyűjtőállomásait és átvevő-továbbító táborait, illetve a háterszág közkatonai és tiszti táborait.²⁸

1944 áprilisában a frontra szállított 1. hadsereg veszteségei nyomán a magyar foglyok száma júliusra majd 7000 főre nőtt, ám az igazi ugrás az ország hadművelleti területté válásával, ösztől indult meg. Eleinte a komolyabb harcokban elfoglalt települések férfilakosait érintették a szovjet deportálások, mivel egyrészt tartottak a lázadásoktól, a partizánmozgalmaktól, másrészt többlet hadifoglyokra volt szükség. 1944 végéig jobbra németeket vittek munkára, ám ezt ekkortól már másokra is kiterjesztették.

1945 elején már 125 000 foglyot regisztráltak, és ez a szám még tovább növekedett. Ekkoriban válik nehezzé az adatok hitelességének, illetve a polgári személyek hadifogolyként való elhurcolása méreteinek megállapítása.

1945 nyarán munkaképtelenek tömeges elbocsátása kezdődött a szovjet kényszermunka-, gyűjtő- és tranzit táborokból. Ezek számát szovjet források alapján 209-219 000 főre teszik, míg novemberben még 226 000 (utóbb 235 000-re módosítva!) magyar maradt fogságban.²⁹

1946 áprilisában Sztálin és Nagy Ferenc tárgyalásai nyomán 18 079 hadifogoly és 4532 internált tért haza, zömmel betegek. 1947 februárjában a magyar kérés ellenére a megkötött párizsi béke nem adott határidőt a hadifoglyok hazaszállításra.

1947. május 14-én a Szovjetunió ismét megkezdte a hadifoglyok hazaszállítását, és kb. 100 000 fő tért haza az év végéig. A választások és a hatalom megszerzése érdekében Rákosi a tiszteket jórészt kint hagyatta. 1948 áprilisában Sztálin ígérete nyomán újra megindult a hadifoglyok hazatérése, ami több mint nyolcvanezer főt érínthetett. 1948 végén viszont jórészt leállt a hadifoglyok szervezett és tömeges hazaszállítása.

27 Elgondolkodtató viszont, hogy német számítások szerint 5,7 millió szovjet hadifoglyot ejtettek, akik közül a háború végére csak 2,4 millió volt életben. Varga Mária Éva 2008. 10. Az általa idézett munka Christian Streit: *Keine Kameraden. Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen 1914–1945*. 2. Auflage. Bonn: Verlag J. H. W. Dietz Nachf, 1991. S. 244–246.

28 VARGA Éva Mária 2006. 8–9., 11.

29 VARGA Mária Éva 2006. 15.; Uő 2008. 129.

Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban, 1949. január 1-én (szovjet adatok)

összes magyar hadifogoly	526 064 fő
hazabocsátva	418 782 fő
nemzeti haderőnek átadva	21 765 fő
Magyarországon elengedve	23 453 fő
meghalt	51 005 fő
táborban van	8 021 fő

1949-ben csak mintegy ötezer fogoly tért haza. Szovjet részről 1945–1948 között a munkaerő biztosítása volt az elsődleges, utóbb már a politikai szempontok érvényesültek. 1948–1951 között a szovjet bíróságok foglyok ezreit ítélték el „jogalapot” teremtve a további dolgoztatásukhoz.

1950 szeptemberében a nyugaton működő Magyar Harcosok Bajtársi Szövetsége *Fehér Könyv* címen kiadványt jelentetett meg a Szovjetunióba hurcolt magyar foglyokról és civilről. 1952 októberében az ENSZ hitelesnek fogadta el a Fehér Könyv adatait.

1953. március 5. (Sztálin halála) után megindult a hadifoglyok hazaszállítása, ami ebben az évben állítólag 15 000 főt érintett. Hivatalosan ez 1956 végén zárult le. 2000-ben az utolsó ismert hadifogoly, Toma András is hazatért.³⁰

A Szovjetunióban lévő hadifoglyok a világháború alatt (szovjet források)

németek	kb. 3 000 000
japánok	kb. 600 000
magyarok	kb. 550 000
románok	kb. 190 000
osztrákok	kb. 156 000

A szovjet adatok hiányosak, sokszor manipulatívak. Ráadásul a kutatást az is nehezíti, hogy nem etnikai alapon szerveződtek a hadifogolytáborok. Azért is nehéz számokra következtetni, mivel hadifogolyként, németként és polgári lakosként is elvihettek valakit a Szovjetunióba. A magyarországi németek elkülönítése még nehezebb kérdés, ám az sem mindegy, hogy melyik magyar államterületre (1938, 1941, 1947) vonatkoznak az adatok. A szovjet források szerint az ott hadifogságban lévő magyarok számszerűen a németek és a japánok után a harmadik legnagyobb nációt jelentették. Ha azonban figyelembe vesszük az adatok

³⁰ Varga Mária Éva 2008. 128–138.

hiányait, valamint a jogellenesen elhurcolt polgári lakosságot³¹ (együtt legalább hatszázezer ember!), elképzelhető, hogy valójában a németek után a magyarok voltak jelen a legnagyobb számban Sztálin fogolytáboraiiban! A Vörös Hadsereg ugyanis nem lépett Japán területére, és az elfogottak a Mandzsúriában állomásozó Kvantung hadsereg katonái, illetve az ottani japán polgári népesség közül kerültek ki.

6.

A XX. század első fele közel kétfélmillió magyar hadi- és polgári fogoly, elhurcolt története is. Nagy kérdése a jövőnek, hogy előfordulhatnak-e még ezt követően is hasonló esetek. Sajnos egyáltalán nem lehetetlen, hogy igen, bár ez méreteiben, jellemzőiben és módszereiben is bizonyosan más lehet, mint a XX. század első felében. Napjaink meghatározó hatalmát, az USA-t az teszi „Amerikai Birodalom”-má, hogy az általa irányított gazdasági folyamatok és a meghozott gazdasági döntések a Föld minden országában éreztetik hatásukat. A kiváló amerikai biztonságpolitikus, a magyar származású George Friedmann nem véletlenül írta le ezzel kapcsolatban a következőket: *„Az imperializmus – mindegy hogy formálisan, vagy informálisan – aláaknázza az önrendelkezés elvét. Hovatovább, amennyiben nemzeti érdekei úgy kívánják, az Egyesült Államok olyan rendszereket támogat, amelyek nem alkalmazzák és nem is tartják tiszteletben az alapvető emberi jogokat.”*³² Friedmann többször is leírta, hogy a nagyhatalmak (így az USA) célja soha sem az, hogy a világban igazságot tegyenek, hanem hogy saját uralmukat fenntartsák, és az őket veszélyeztető országokat, mozgalmakat megsemmisítsék. A világban ma is az aktuális erőviszonyok diktálnak, és felülírják az általános demokratikus elveket is, mint ahogyan azt az iraki elfogottak, a Guantánamo-ba deportált tálibok, vagy épp az USA saját állampolgárainak megfigyelhetősége körüli jogfacsaró misztériák is mutatják. *„A szabályok nem feltétlenül szentek – mondta F. D. Rooseveltnél is –, az alapelvek azok.”* Friedman szerint viszont ez az elv a XXI. században akár még változhat is.

31 Ehhez tartozhatott a kollektív bűnösség alapján, a szövetséges hatalmak jóváhagyásával hazánkból elhurcolt mintegy 60-70 ezer német, a „malenikij robot”-ra elhurcoltak és a szököttek helyébe összefogdosott civilek. A kutatások és becslések szerint összesen ez 100 000-230 000 főt tehetett ki. Varga Mária Éva 2006. 30.

32 George Friedmann: A következő évtized. Honnan jövőnk ... és hová tartunk. New Wawe Media Kft, 2015. 58.

Csikós Gábor

„A JÁSZSZENTANDRÁSIK TUDNÁNAK CIFRA DOLGOKAT MESÉLNI”

1944–45 kétféle emlékezete

1979. február 28-án a Magyar Televízió Műsorszerkesztőségéhez ötoldalas panaszlevél érkezett, amely kifakadt a szovjet háborús filmek ellen. A levélíró szerint ezek a filmek mind hazugok, ő „eleget mesélhetne” arról, mi történt a falujukban. Így azt, hogy két katona az idős szülőket egy szobába zárta, majd erőszakoskodni kezdett a lánnyal, akit végül agyonlőttek. Egy másik fiatalasszonyt pedig elhurcoltak, és csak hetek múltán, félholtan engedtek haza, csecsemő gyermekéről addig a szomszédok gondoskodtak. Részletesen leírta azt is, hogy a szovjet katonák a padláson száradó ruháktól kezdve mindent elvittek, az apja lábáról még a csizmát is lehúzták, két ökrüket az eke elől fogták ki.

A levélben előforduló egyik félmondat – *„a jászszentandrásiak tudnának cifra dolgokat mesélni”* – nyomán hamarosan megindult a rendőrségi nyomozás, amely egészen a front időszakig göngyölítette fel az eseményeket. A községben több tragédia is történt: szovjet katonák lelőttek egy lányt, akinek sírján az informátor szerint „Átkozott kéz által kioltott élet” felirat szerepelt. Egy másik asszony a lakásán kapott tüdőlövésbe halt bele. A következő években a rendőrség nagy erőket mozgósított, hogy a névtelen levél íróját megtalálja. Jászszentandrásról hat ügynök és több titkosszolgá is jelentett, ehhez jött még a környékről további nyolc fő. Összesen harmincöt személyre vetült a gyanú árnyéka.¹

Miért e vehemencia? Milyen meglepő tabukat sértett meg a levélíró, hogy ilyen szokatlanul aktív választ adjon a hatalom a Kádár-korszak utolsó évtizedében?

A kérdés megválaszolásához a Jászság településeiről készült tizenöt dolgozatot használok fel. 1970-ben Magyarország „felszabadulásának” 25. évfordulójára lényegében valamennyi község történetét megírták. Ezeket a helytörténeti dolgozatokat főként egyetemi hallgatók, a községek tanácsai dolgozói vagy éppen tanítók készítették² előre megkapott vonalvezető segítségével, és a „nagy idők” még élő tanúinak megszólaltatásával. Nemritkán a szerzők maguk is a történelmi események résztvevői voltak. Arra keresem a választ, hogy az írók miként próbálták összhangba hozni a megélt történelmet az ideológia elvárásaival, milyen emlékezetét igyekeztek kialakítani az 1944–45-ös éveknek; és mindeközben azok miként éltek az emberek emlékezetében.

¹ Gervai 2015

² A szerzőt sok esetben nem tüntetik fel a dolgozatok. Jászboldogháza történetét a „Szakkör vezetősége”, Jászapátitét a „szerkesztőbizottság”, Jászkisérét a „munkaközösség” látta el előszóval az „Emberről függ minden” pályamunka pedig az „Egyetértésben” jelige alatt készült.

A narratíva azonosítása

A zömmel a hosszú hatvanas évek végén született dolgozatoknak³ időnként már a címei – így *Jászfényszaru fejlődése 1945-től*, vagy *A felszabadult Jászszentandrás története* – sem hagynak kétséget a koncepció felől. A fő cél az 1945 utáni negyedszázad apoteózisa. A dolgozatok nem az akadémikus történetírás termékei ugyan, a szakirodalmi hivatkozás⁴ sok esetben mégis kijelöli azt a nézőpontot, amelyben a helyi események értelmezendők. A marxista történetírás a történeti folyamatokat a termelési viszonyokkal magyarázta, és végcélként jelölte meg az uralkodó osztálytól való szabadulást, az osztályok nélküli társadalmat. Ez a történelemszemlélet – inspiráló hozzájárulásain túl – számos leegyszerűsítést és morális csapdát is tartalmazott, amikor a szocializmust történelmi szükségszerűségként tárgyalta.⁵

Mód Aladár vagy Andics Erzsébet érvelése szerint a szovjetek képében megjelenő külső erő olyan történelmi feladatot végzett el, amely belülről régóta esedékes lett volna: 1848 követeléseit ebben a keretben 1945 és a kommunista program teljesítette be,⁶ miközben a szovjet atrocitások tabunak minősültek. A 90-es évek végétől kezdve Magyarországra vonatkozóan is számos tanulmány tárgyalta ugyan az erőszakos eseményeket, Oroszországban a Honvédő háború mítosza továbbra is megkérdőjelezhetetlen, és mind a hivatalos kultúrpolitika, mind a közvélekedés tagadja az erőszak megtörténtét.⁷

Assmann kulturális emlékezetnek nevezte az efféle nagyfokú megformáltsággal jellemezhető tudást, amely példák és tanesetek révén mondja el egy-egy csoport történetét, nem pusztán reprodukálva, hanem ki is jelölve az erősségeket és gyengeségeket. A múlt nemcsak megismerésre, hanem egyúttal az élet igazolására is szolgál. Ily módon tárgyalható az „utolsó csatlós” vagy éppen a „hős Szovjetunió” története. Létezik azonban egy másik emlékezet is: a kommunikatív, amely a megélt egyéni tapasztalatokat és emlékeket jelenti, melyekben a kortársakkal osztozunk. Ebbe a kategóriába sorolható számos (háborús) trauma is. Ezek a traumák sosem csak az egyén ügyei: áldozatokról, elkövetőkről, kívülállókról és generációs halmozódásról is beszélni kell:⁸ élményeiket lehetetlen harmóniába rendezni.⁹

A szerzők mégis erre vállalkoztak, amikor feladatként fogadták el a hivatalos elvárás és a helyi tapasztalatok összeillesztését. Hogy ez mennyire problematikus volt, azt jól példázza a jászódzsai tanító esete, aki 1950-ben kilépett a kommunista pártból, 1969-ben viszont újra

3 A dolgozatok jegyzéke a http://www.szolarchiv.hu/id-155-szakdolgozatok_jegyzek.html oldalon érhető el.

4 Pl. 13. sorszámú dolgozat szakirodalmi tételei között szerepel Somlyai Magda: Az 1945-ös földreform vagy Szakács Sándor: Földosztás és agrárfejlődés a magyar népi demokráciában című műve.

5 Popper 1999; Hobsbawm 2006; Breisach 2004: 301–304

6 Bódy 2018, Romsics 2011: 365–371

7 Sántha 2017; Pető 2018: 16–46

8 Erős 2007

9 Assman 2004: 39–56; Kónya 2001

a felvételét kérte. Ajánlásában nemcsak az szerepelt, hogy „a község történetéről írt tanulmányban kivette a részét”, hanem elismerték azt is, hogy felesége a „termelőszövetkezet jó dolgozója”. Hamarosan napvilágra került azonban, hogy 1956-ban, „az ellenforradalmi események idején a Nemzetőrségnek volt tagja”. Ez a tény mintha azonnal aktivizálta volna a Rákosi-kor beidegződéseit: kritizálói felsorolták, hogy szüleinek „Jászdózsán italboltja és ezenkívül 3 hold szőlő és földjük is volt tanyával,” sőt a feleség is „kulák”. Aztán: „mint a művelődési otthon helyettes vezetője nem végzett kielégítő munkát, különösen a szervezési munkában.” Illetve: „Nem hiszem el, hogy a rendszerhez hű. ... felvételével a párt nem erősödne.” A férfi sérelmesnek találta az eljárást, és fellebbezésekor megjegyezte, hogy „tudomása van arról, hogy van olyan párttag, aki annak idején a Munkástanács elnökhelyettese volt.”¹⁰ Hasonlóan mozgalmas Erdész Sándor (1929–2006) sorsa, aki 1954-től volt a Jász Múzeum igazgatója. 1956-os munkája a legkorábban írt dolgozat: és szerencsés, hogy még befejezte, hiszen forradalmi részvételéért bebörtönözték, és miután tanára, Ortutay Gyula közbenjárására kiszabadult, nem tért vissza többet Jászberénybe.¹¹

Mindezek talán érzékeltetik, hogy egyéni sorsukban is milyen ellentmondásokkal találkoztak a dolgozatok írói. E helyütt érdemes azonban egyúttal hangsúlyozni azt, hogy nem a szerzők megszégyenítése vagy éppen tüzetes kritikája a cél, hanem a diktatúra határainak kijelölése, a rendszer tabuinak azonosítása. A nézőpontok (alul- vagy felülnézet) mellett a beszédmód (apologetikus, teleologikus) és a megközelítés (eseménytörténet, személyek története, tapasztalattörténet) egyaránt fontosak az olyan ambivalens tapasztalatok tárgyalásakor,¹² mint amilyenek a front eseményeit vagy a vidéki társadalmat alapjaiban átrajzoló 1945-ös földosztást övezték.

A front tapasztalata a helytörténeti dolgozatokban

A tabu meglétére az első gyanút azok a fordulatok keltik, amelyek felfedik a háború tárgyalásának sematikus gyakorlatát. „*Nem megszokásból és formaságból írjuk, hogy várták a szovjetek bevonulását. Erre a nyílt, őszinte várakozásra igen sok kisebb-nagyobb bizonyító epizódot tudnánk felsorakoztatni.*”¹³ Vagy másképp megfogalmazva: „*A lakosok leszögezték, hogy igen kellemes csalódás érte őket a szovjet katonákkal való találkozásokor. Ugyanis*

10 MNL JNSZML MSZMP Jászberényi Járási Bizottsága Csúcsvezetőségi Iratok. Jászdózsza, 1970. január 19; március 27

11 Páll 2006; Selmeczi 2006: 53 idézi egy 1956 februárjában írt levelét, amelyben beszámol a néprajzi gyűjtés körülményeiről. „*A magnetofonos gyűjtés... két fő témában folyik. Az első: a szocialista nagyüzemi gazdálkodás néprajzi vizsgálata Jászberényben, melynek keretében minden termelőszövetkezet alapító tagjai elmondják, hogy mint éltek és mi kényszerítette őket arra, hogy tsz-t alapítsanak. Szép sikerrel haladok ezen a téren is. ... A gyűjtés költségkihatással jár. Gondolhatod, hogy rengeteg rum szükséges az esetleges lámpaláz eltávolításához és a szabad beszéd őszinte megindításához*”

12 Ö. Kovács 2009

13 316. sorszámu dolgozat: 19

a rémhírek alapján igen féltek. Valamennyien állítják, hogy sem a felszabaduláskor, sem később nem esett bántódásuk, sőt sőt, cukrot kaptak a szovjet katonáktól.”¹⁴ Tabut feltételezhetünk, ha ilyen erőteljes szavakkal – leszögezték, állítják – kellett sulykolni az erőszakmentességet, talán éppen az olyan szóbeli történetek ellenében, mint amit az 1979-es panaszlevél tartalmazott.

A front élményeinek tárgyalásakor meghatározó technika az ellenpontozás: egyik oldalon németek Nero parancsot megelőlegező pusztítása,¹⁵ a másikon pedig a gyakran éppen a károk helyrehozatalával presztízst kivívó, dicsőséges Vörös Hadsereg.¹⁶ Gyakorlat a szakdolgozatokban, hogy a világháborús pusztításokat egy az egyben a németek számlájára írták. Így értesülhetünk arról, hogy Jászapátin a visszavonuló németek több üzletet feltörtek, lovakat rekviráltak,¹⁷ Jákóhalmán vandál pusztításokat vittek végbe,¹⁸ Jászberényben pedig felrobbantották a Zagyva-hidakat, felgyújtották a malmot és néhány üzletet is: *„tulajdonképpen az ostrommal felmerült károk, ezek csekély töredékét érték el.*”¹⁹ A Vörös Hadseregről ezzel szemben a következő tudható meg: *„Talán szóljunk a háború következtében előállt károkról és a lakosság (javítva: Vörös Hadsereg) segítségével megindult helyreállítási munkákról.*”²⁰

A szovjetek megérkezésének egyik lehetséges tárgyalási módja volt a front allegorikus megjelenítése. Például: *„1944 november 13 hétfő hajnal, mely szimbolikusan is jelezte a napfelkelte, az új kezdetét, a község felszabadulásának napja, a szabadságot hozta a tanyasi embereknek, mellyel éltek is.*”²¹ Vagy erőteljesebb képben: *„a várt Szélvész nemcsak tavat zavart fenéig, hanem ledöntötte a kastélyokat, bálványokat és börtönöket egyaránt, hogy a romok fölött új társadalmat, új gazdaságrendet építhessen a hozzáértő nép.*”²²

Ritkábban alkalmazott módszer a számadatok közlése. Ez a technika személytelenítette a pusztítást, ismeretlenségben hagyta az elkövetőket. Példái az olyan sorok, mint hogy *„polgári személy áldozata a közvetlen harcoknak a községben nem volt. Néhányan a lakosok közül bombatámadásoknak, lövedékeknek estek áldozatául.*”²³ Vagy: *„5-6 gránát robbant a templom környékén, komolyabb kárt ezek sem okoztak. Ekkor egy, a templom közelében lakó férfit ért halálos találat. Az átvonuló harctéri események összesen 10 polgári személy életét követelték. Az elesett katonák száma 9, ebből 7 német, 1 lengyel és 1 magyar katona.*”

14 312. sorszámú dolgozat: 15

15 Amelyet levéltári dokumentumok is alátámasztanak. MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 1451/1945: Ron-gálások bejelentése (1945. VIII.19.)

16 A korszak összefoglaló helytörténeti alapműve Nagy–Tóth 1970. A kötet nem tesz említést civil halálesetekről, ismerteti ugyanakkor a hadmozdulatokat, a németek pusztításait. A lakosság szenvedésére található utalás: „közhangulatra a bizonytalanságérzés, a megpróbáltatások emléke nyomta rá a bélyegét”. (Nagy–Tóth 1970: 18–21)

17 308. sorszámú dolgozat (A dolgozat sajnos nem oldalszámozott.)

18 319. sorszámú dolgozat: 25

19 311. sorszámú dolgozat: 6

20 Másik példa: 318. sorszámú dolgozat 3. oldaláról: „Szovjet csapatok sok segítséget nyújtottak a lakosságnak.”

21 318. sorszámú dolgozat: 3

22 321. sorszámú dolgozat 1

23 322. sorszámú dolgozat: 8–11

²⁴ Jászapátin pedig a „felszabadulás alkalmával néhány magyar és mintegy 10 német katona elesett, a polgári lakosság köréből pedig meghalt Borzák László, Gecse József és Nagy M Jánosné.”²⁵

A konfliktusok ábrázolása nagyon ritka, és akkor is csak rejtett formában valósul meg. Az egyik lehetséges technika a projekció, vagyis a negatív készleteknek az áldozatokba, a lakosságba vetítése. Jászapáti kapcsán jegyezték fel például azt az epizódot, hogy a tanítók berendelésekor a szovjetek megparancsolták, hogy tanítsanak, ahogy eddig, de kérték, ne szítsanak „*ellenséges hangulatot a szovjet katonákkal szemben.*”²⁶ Szinte valamennyi dolgozat említést tesz az „uszító” propagandáról. Ez a projekció ábrázolásán túl lehetőséget teremtett a közhangulat beemelésére és a háborús traumák tárgyalására, de oly módon, hogy a keret – mindez tulajdonképpen csak rémhír volt – egyszerre hiteltelenítette is az elbeszélt élményeket. Legplasztikusabban a következő szövegrészlet mutatja be a gyakorlatot: „*A propagandagépezet éveken keresztül olyan híreket terjesztett a szovjet katonákról, hogy azok még a csecsemőket is meggyilkolják, a nők arany fülfüggőit kiszaggatják, sőt az arany műfogait is kitépkedik. Ez a szorongás gyorsan feloldódott az emberekben, mert látták, hogy a Vörös Hadsereg harcosai, többek között a gyermekeket is körül rajongják.*”²⁷

A szemtanúk hiteltelenítésének másik módját találjuk a Jászszentandrásról készült dolgozatban. Ez a *Tiszavidék* című lap beszámolóját közli egy 21 éves jászberényi férfi statáriális ítéletéről, aki „*a jásztelki úton november 6-án fegyverrel rabolta a járókelőket, miközben orosz szavakat kiabált.*”²⁸ Vagyis azt sugalmazza, hogy az atrocitásokat nem a szovjetek, csak magukat szovjeteknek kiadó emberek követhették el.

A civilek ellen elkövetett erőszakról egyébként egyetlen dolgozat számol be, de a helyzet rendkívüliségének ábrázolása vagy az áldozat magatartásának bemutatása mind abba az irányba terelik az olvasót, hogy a szovjetekkel azonosuljon.

„*Az Ágó patak K-i oldalán is megjelent a Vörös Hadsereg előőrse, elhangzott az első kérdés: Germán szoldát? Bordás István azt felelte, hogy nincs. A gyanútlanul tovább haladó katonákra azonban a Herczeg Alajos tanyájánál levő kukoricaszár kazaltól tüzet nyitottak a lapuló németek. Egy szovjet tiszt halálos sebet kap, szabadságszerető vérét a magyar föld mohón szívja be, termékenyül. Ott temetik el. Harcostársai megrendülten állnak sírhalma felett. Ki tudja hányadik élet áldozat ez? Vigasztalódást az sem jelent, hogy az elkeseredett katonák tisztjük életéért a félvezető Bordás Istvánt agyonlövik.*”²⁹

24 321. sorszámú dolgozat: 1

25 308. sorszámú dolgozat

26 308. sorszámú dolgozat

27 319. sorszámú dolgozat; másik példa: „A polgári lakosság már az első napokban meggyőződhetett arról, hogy a magyar fasiszták évtizedes rágalmai a szovjet emberektől és katonákról hazug, rosszindulatú vádak voltak.” (1. sorszámú dolgozat: 2)

28 321. sorszámú dolgozat: 4

29 309. sorszámú dolgozat: 2

A leggyakoribb történettípust egyértelműen mégis azok jelentik, amelyek a megkezdődő erőszakot végül baráti gesztusokban oldják fel. Így a jászboldogházi lakos, Jakus József visszaemlékezése:

„Hirtelen kinyílt az ajtó a lakásunk konyháján, és géppisztolycső meredt rám és édesapámra. Majd kivágódott az ajtó, három szovjet katona jött be... Mi feltartottuk a kezünket, azt kérdezték tőlünk, vannak-e németek? Én tudtam oroszul, és válaszoltam nekik, erre barátságosak lettek, közölték velem, hogy mindenkit nyugtassak meg, a szovjet katonák nem ellenségek, barátok. Ezzel az udvaron jelzőlövéseket adtak le és továbbmentek.”

Ezt a sémát követi egy másik emlékezés is:

„Este 18 órakor nyílt az istállóajtó, ahol mécses pislákkolt, cső meredt rám és öcsémre, majd bejöttek és azt mondták – Ne félj, magyarszki, szovjet szoldát nem bánt. A lakáson rendezkedtek be éjszakára és reggel mentek el. A kis Józsi fiamnak cukrot és almát adtak.”³⁰

A front tapasztalatai levéltári forrásokban

A front – már a kezdetkor is erősen szelektált³¹ – tapasztalatainak levéltári nyomait módszeresen tüntették el az 1950-es években. A levéltári mutatókönyv tételei a szovjet atrocitások kapcsán rendszerint selejtezett iratokra mutatnak. Ám még a töredékeikben megmaradt dokumentumok is képesek érzékelteni, mit éltek át az emberek. Fennmaradt például Jászfényszaruról egy panasz, miszerint 1944 decemberének közepén Palócz János lakására este tíz órakor két szovjet katona ment be, akik követelték, hogy feleségét hagyja velük a szobában. Mikor ezt visszautasította, Palóczot kitaszigálták, az egyikük a fején súlyosan megsebesítette. A sérültet csak harmadnap szállították kórházba, előbb Hatvanba, majd onnan Szolnokra, de a család 1945 januárjának végén még mindig mit sem tudott sorsáról.³²

Hasonló konfliktus Jászberényben is történt, de ott az apa sikerrel tudta megvédeni családját és a két ittas szovjet katonát agyonlőtte. *„Férjem és két fiam a szerencsétlen és sajnálatos eset után eltűntek, és immár 13 éve nyomuk veszett. Valószínűleg életükkel adóztak cselekedetükért”* – állt az özvegy 1957-es beadványában.³³

Az erőszaknak számos nyomát őrizték meg az anyakönyvek, noha a bejegyzések általában nem fedik fel az elkövetőket. Jászapátn 1944. november 7-én például két kisbirtokos halála okaként a következőt jelölték meg: *„tarkólövés, gyilkosság”*, nem közölve további részletet. A jászdózsai anyakönyvvezető, Herczegh Tivadar (1894–1952) bejegyzése a kiszámú kivételek közé tartozik. Ő Nemoda Máriának 1944. december 28-án történt meggyilkolásakor az anyakönyvbe írta, hogy az asszonyt orosz katonák ölték meg.

30 312. sorszámu dolgozat: 13

31 Czetz 2017

32 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 41/1945.

33 közli L. Balogh 2015: 406–409

A szovjet katonák kegyetlenkedéseinek harmadik lehetséges forrását a visszaemlékezések jelentik. Túlélő beszámolójából tudható, hogy a jászdózsai Lencse Jánost és feleségét Négyszállás határában ölték meg.

„A kápolnából kidobálták a padokat és bekötötték a lovakat. Édesapám azt nem tűrte és tiltakozott, hogy ne tegyenek ilyet. Közben a ruszkiak megtalálták a kápolna örökmécseséhez szükséges spirituszt, berúgtak. Megfenyegették apámat, aki a lakásunk padlására menekült velem együtt. A padlást valósággal megostromolták, édesapámat lelőtték. Én rohantam le, ordítva, jajveszékelve enyémhez, akik már felkészülve vártak a menekülésre. Elindultunk öten – édesanyám (ölébe fogva Erzsikét), nagymama, Margit és én – Dósa felé [...] Másfél km-t tehettünk meg, amikor két lovas ruszki utánunk lovagolt. Borzasztóan megrémültünk, de mentünk tovább. Utolérték minket – kiabáltak, leszálltak a lóról. Az egyik fogta a lovakat a másik ordítva, a géppisztolyával hadonászva sorba állított, közben kiáltozta: Pu... Pu... Pu... ezután odalépett édesanyámhoz, kiragadta karjai közül Erzsikét és odanyújtotta a nagymamának [...] ráfogta fegyverét és föbe lötte édesanyámat, aki azonnal elvágódott.”³⁴

Hasonlóan megrázó a jászárokszállási Csikós család sorsa.

„A tanyához közeledve már messziről láttuk, hogy ott valami nagy baj lehet. A tanyához érve elégett épületet találtunk, az állatok szanaszét a határba’. Amikor beértünk a tanyára, borzalmas látvány fogadott minket. A nővérem a négy gyermekével együtt sorba, fejfel lefelé a gödörbe feküdtek tarkón löve. Rettenetes látvány volt. Lojzi nagybátyánkat később nagyobb távolságra a szántóföldön találtuk meg, szintén agyonlőve. A gyerekek közül a legnagyobb, Marika 18 éves, Balázs 16 éves, Margit 12 éves, László 8 éves volt. [...] A tanya körül a németek és a szovjet katonák között harcok folytak [...] Bosszúból a szovjet katonák agyonlőtték őket. [...] Szüleim intézkedtek az eltemetésükről úgy, hogy mivel ez időben nem lehetett koporsót szerezni, a ruhás szekrénybe rakták őket és 3 nap múlva közös sírban temettük el őket.”³⁵

Ezek a visszaemlékezések – ahogy a levéltári források is – megemlítik egyébként a német pusztításokat is, így például azt, hogy a kivonuló németek a hátrahagyott értékeket több helyen elégették. („a Gyarokpartról nézve a csányi határ felé hatalmas lángokkal égtek a szalmakazlak.”) Nem hallgatnak viszont a szovjet atrocitásokról sem. „Délelőtti órákban jelent meg az első orosz katona a tanyánkon. [...] Jani bátyámat néhány korbácsütéssel arra kényszerítették, hogy vezesse arra a lovakat, amerre ők parancsolják.” Vagy: „Első kedvezőtlen benyomásainkat ott szereztük a szovjetekről. Hamarosan tapasztalhattuk, hogy mindent, ami alkoholt tartalmaz – a kölnitől a politúrig – válogatás nélkül megisznak. Csak a tömeges együtt tartózkodás nyújtott némi biztonságot. A nők málinkij robotba való invitálása egyet jelentett a megerőszkölésükkel. A férfiak málinkij robotja hosszabb-rövidebb, de örök eltűnést is eredményezett.”³⁶

³⁴ Gulyás 2010, 12.

³⁵ Sándor 1998: 49–50

³⁶ Tóth szerk. 2000: 69; 77

Ahol az élet tulajdonlásának a jogát megkérdőjelezzük, a tárgyi tulajdonnak még kisebb a jelentősége: a front nyomában mindennapossá váltak a fosztogatások. A jászdózsaí jegyző, Révfy Dezső (1886–1968) panaszában hangsúlyozta: „a frontról visszaszívargó csellengő katonák a lakosságot állandó rettegésben tartják, élelmiszerkészletüket, terményeiket elrabolják, a nőkkel erőszakoskodnak, sokszor megbecstelenítésekről panaszkodnak. Az elkéseredés a legnagyobb, mert nyugalma a tanyai lakosságnak sem éjjel, sem nappal nincs”.³⁷ Egy másik beszámoló Jászberényről is hasonló képet festett: „Élet- és vagyonbiztonságról szó sincs [...] Vonatokról csoportosan legrázó orosz és román katonák olyan féktelen rablást, megbecstelenítést követnek el, amely a betűt sem bírja el.”³⁸ A körülmények súlyosságát jelzi, hogy 1945 februárjában a kommunista párt jászberényi szervezete már egyenesen Rákosi Mátyástól kérte a helyi szovjet parancsnok leváltását. Mint írták: „Reggelenként, amikor az emberek a munkájuk után mennének, a leghetetlenebb és legellentétesebb parancsokkal tartóztatja le és viteti őket az általunk teljesen fölöslegesnek tartott munkák elvégzésére.”³⁹

Kasza József és Bordás József jászárokszállási lakosok arra tettek panaszt, hogy 1944. december 29-én délelőtt 11 órakor a tanyájukon megjelent Kókai András és Csikós Lajos három fegyveres orosz katona jelenlétében, és tőlük öt marhát elvittek. Pethes Sándor tanyáján addig már mintegy 50 marha volt összegyűjtve. „A marhákért nem fizettek, sem arról nyugtatványt ki nem állítottak. Mint mondták: marháikat Gyöngyösre, a hadifoglyok táplálásra hajtották el.” „Vidékükön a fentihez hasonló foglalások napirendben vannak és kérik, hogy a Jászárokszállítás községben állomásozó járőröknek vidékükre való kiszállását a helybeli katonai parancsnokság rendelje el.”⁴⁰

A hadi helyzet azonban nemcsak a fentebb részletezett fosztogatások révén rombolta a magántulajdon ethoszát, hanem az osztogatás révén is. Alattyán egyik gazdája szemléletes képet festett a front átvonulása utáni állapotokról, amikor egy ló tulajdonjogát vitatta: „Mikor a ló hozzám került, a községben az orosz csapatok által elcsapva több ló is háborgott. Ezek közül a gazdák többen fogtak be, így én is. Amely lovak gazdátlanul maradtak, azok a határban és az országúton éhen és elcsigázva, tömegével pusztultak el. E sors várt volna a kérdéses lóra is. Most, hogy már felépült, kiteleltettem, könnyű rámondani, hogy ez az én lovam, akkor meg betegen nem kellett senkinek.”⁴¹

A front elvonult, de emberi és állati hullákat hagyott hátra, amelyek elszállítására dobszó útján hívták fel a lakosságot.⁴² A front szörnyű öröksége volt, hogy a Jászberény–Jászdózsa–Jászárokszállítás kövesút találkozásánál mintegy 4 holdnyi terület maradt aláaknázva. Bár a közeli Jásztelken és Jászfákóhalmán az ott állomásozó magyar katonaság 1945 áprilisában

37 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 2590/1944.

38 Bojtos 2017

39 Babucs 2017

40 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 1944/46

41 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 305/1945. (1945. március 1.)

42 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 388/1945.

szedni kezdte az aknákat, Jászdózsán pedig figyelmeztető táblákat helyeztek ki, a robbanások „nap-nap mellett halálos áldozatokat követelnek”.⁴³ 1944 karácsonyán a jászdózsai Juhász István és Bugyi Anna egyszerre három fiát vesztette el aknarobbanás következtében.

Mindezen pusztítások dacára a Jászsági felső járás jegyzője azt jelentette, hogy a „szociális helyzetkép [...] általában kielégítőnek mondható”. Kielégítő, mert bevallása szerint a cukor, a zsiradék, a só, a lábbeli és a tüzelőanyag hiányát jelen helyzetben megoldani amúgy is lehetetlen,⁴⁴ nem szabad tehát nehezítő körülmények közé számítani. A jászdózsai előljárárság ennél borúsabban látta a helyzetet, Révfy Dezső a fenti hiányokon túl felpanaszolta, hogy a szovjetek a községből naponta 100-150 embert visznek robotra, akiket hatnapi étellemmel kell útra bocsátani: „a lakosság körében emiatt a nyugtalanság és az elkeseredés már a tetőfokára hágott”. Az amúgy is lerongyolódott lakosság különösen cipővel volt gyengén felszerelt, sokan mezítláb jelentek meg a munkán.⁴⁵

Az erőszak a front elvonulása után is része maradt a mindennapoknak. 1945. március 27-én panaszkolt Fodor József jászdózsai lakos, hogy miközben a szántást végezte, az előljárárság vásárlást hirdetett, melyen megjelent egy román katonai alakulat is. A községi nemzetőr az egyik ökröt kifogta. Fodor József megemléltette, hogy a községben számosan több jószággal rendelkeznek, miért nem azoktól veszik el a katonaság ellátására szükséges szarvasmarhákat. Ha más gazdáknak is így lecsökkent az állománya, akkor szó nélkül viseli az igénybevételt. Panaszára a helyi bizottság megkezdte a községbeli lovak összeírását.⁴⁶

Azt gondolhatnánk, hogy a jogtalanságokat mind idegen államok polgárai követték el, akik kihasználták az állam felbomló kereteit és a megszállást lehetővé tevő erőfőlényt. Torba Ferencné (1892–1969) sorsa a példa, hogy ez nem feltétlenül volt így. Az asszony 1945 áprilisának elején tett panasza sűrítve közli a front, majd az azt követő földosztás eseményeit. „Engem jászszentandrási magyar rabolt ki, magyar hivatal adott ki elmozdítható tárgyaitra szabadrablást. Elosztotta a földemet. A rabló magyarnak ezt el nem felejttem. Nem vállalom sorsközösséget magyarral, független Magyarország felépítésében részt nem veszek. Magam csehszlováknak vallom.”⁴⁷ – írta az egyébként jászárokszállási anyától és felvidéki magyar apától született tanítónő. Tragikus, hogy helyenként éppen a rendőrség működött közre a rablásokban: „Jánoshida község előljárársága panaszt tett, hogy Jászsalsószentgyörgy község rendőrsége vörös katonák kíséretében a jánoshidai határba, tanyákra zabrálni járnak. Felkérem ezen áldatlan állapot megszüntetése iránt intézkedni szíveskedjék.”⁴⁸ Pusztamonostoron pedig úgy vallott

43 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 720/1945.

44 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 1945 935.

45 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 2590/1944.

46 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 496/1945.

47 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 626/1945.

48 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 82/1945

Kárpáthy Kamillóné (1895–1965), hogy a Thassy „kastélyt szédülták. Széthordták a bútort, minden parasztnál van”.⁴⁹

Egy jászberényi beszámoló a következő képet festi: „Megjelent a tanyámon két orosz fegyveres katona, egy fegyveres rendőr, Vasas Kálmán és Tassi Mihály, és követelték, hogy adjam elő az orosz fegyvert. Én erre megmondottam, hogy nekem csak német lőfegyverem volt, de azt a beszolgáltatási plakát megjelenésekor a rendőrségen beadtam. Ők ezt azonban nem hitték el és az orosz katona puskatussal ütlegetni kezdett. [...] El is akartak magukkal vinni, de úgy látszik jobb belátásra tértek és nem kísérték be. Tassi Mihály a fiamnak még azt is mondotta, mutatván a Kommunista Párt igazolványát, hogy sajnálom apádat, de jegyezzétek meg, hogy ha minden gazdának ilyen könyve nem lesz, agyon lesztek verve.”⁵⁰

Végezetül érdemes idézni egy jászdózsai szociáldemokrata párttagot, aki a Rákosi-korszak éveiben gyakran küldöztette leveleit a pártirodába. Piffkó Nándor (1879–1954) elégedetlen volt, mint írta, „nem kíváncsi arra a sok süket dumára, frázisra, amit a párttaggyűléseken előadnak, hisz ő harmincöt éven keresztül tanított, az ország fő szónoka volt, most már csak nem hallgat olyanokat, akiket ő tanított. [...] Ha ő egyszer megszólalna, biztos belépne az összes község dolgozója a tszcsbe. Felesége panaszkodik, hogy nagyon szegény sorban élnek, az oroszok mindent tönkretettek, elvittek, sokkal jobb volt nekik a múltban, mert akkor zsellér, szolga, cseléd volt náluk alkalmazva. Most pedig péktől élnek, és abból a nyugdíjból, amit kapnak, nem tudnak ruházkodni.”⁵¹ Vagyis az orosz megszállás még a párthoz egykor oly közel álló emberek emlékeiben is súlyos traumaként élt tovább.

A földosztás és a kommunista párt

A háború lezárásán túl 1945 másik nagy horderejű eseménye a földosztás volt. A kommunista párt 1919-es tapasztalataiból okulva a termelőségvetkezeti mozgalom helyett kezdetben most a földosztást propagálta, így remélve vidéki tömegbázisát megteremtteni.⁵² Ez a törekvés azonban a Jászságban nem volt megvalósítható. Míg országosan a földeknek nagyjából 50%-a volt paraszti kézen, addig ez az arány itt megközelítette a 90%-ot,⁵³ vagyis a térség szabadparaszti múltja az átlagosnál kiegyensúlyozottabb birtokviszonyokat teremtett. Nem voltak túlzottan nagyok a társadalmi különbségek sem. A földosztás végrehajtásának komoly akadálya volt, hogy alig akadt a rendelet értelmében kisajátítható 1000 holdon felüli birtok.

49 BFL XXV.2. b-2719–1948.

50 Bojtos 2018: 64

51 MNL JNSzML XXXV.40.2.58.MDP Jászapáti járási bizottság iratai 1953. V.26.

52 Gyarmati 2011: 182–188

53 Országos Mezőgazdasági Címtár 1935: 161–162

(A Jászsági felső járás területén például nem volt német ingatlan, és nagybirtokból is csak egy, Jánoshidán a premontreiek birtokában.)⁵⁴

Ilyen előzmények ismeretében nem meglepő, hogy a kommunisták⁵⁵ voltaképp csak az írott rendelet ellenében, a szovjet hadsereg támogató jelenlétében tudták megindítani a jászsági földosztást. Földi István (1901–1984), a Jászság földosztási kormánybiztosa a következőképp emlékezett: „*Elmondtam: az az igényünk [...] hívják össze [...] a falu népét, hogy meghirdethessük a földosztást, és megválaszthassák a földosztási bizottságot. Amíg én beszéltem, a szovjet főhadnagy kitette a pisztolyát az asztalra, s amikor én befejeztem, ő megemelte, tenyeréhez ütögette a fegyvert és a tolmács útján közölte: ha nem lesz meg a kijelölt időre a nagygyűlés, ő idejön a községházára és lelövi a bírót is, a főjegyzőt is. Simán és rendben is ment minden.*”⁵⁶

A földigénylők száma változatos képet mutatott: a háromezer fő alatti népességgel rendelkező Alattyánon és Jászfelsőszentgyörgyön 300 fő fölött volt az igénylők száma, közel annyian, mint a nyolcezres lélekszámú Jászfényszaru. A tizenkétezres Jászárokszálláson 584 igény érkezett, míg a harmad ekkora lakosságú Jánoshidán 736.⁵⁷

A helyi bizottságok radikális hévvel igyekeztek ugyan a földelkobzásokkal megteremteni a földosztás fedezetét, az igények kielégítésére azonban még így sem állt rendelkezésre elegendő föld.⁵⁸ A visszaélések mértékét érzékelteti, hogy a megyei fórum Jászsági Felsőjáras esetében a helyi döntéseknek még csak a felét sem hagyta jóvá: azok leginkább Jászárokszálláson és Pusztamonostoron teljesültek (45, illetve 47%-ban).⁵⁹ A többi településen ez az arány mind 40% alatt maradt. Szélsőséges Jásztelek példája, ahol 461 hold igénybevételét tervezték, de végül mindösszesen csak 20-at, a község tulajdonát vették el. Meg tudta védeni az igazát Csomor Mária, aki apja földjének visszaszerzése érdekében adott be kérelmet. Az apa állítólag németországi munkája után a nyilas pártba lépett: a földosztást azonban inkább vezérelte magánbosszú – áll az asszony panaszában –, mert a földosztó bizottság elnöke a földet a rokonának szánta.⁶⁰

54 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 493/1945.

55 „a földosztás során, amikor a földigénylők összesereglettek a földeken, a helyi kommunista propagandavezető beszédet tartott a földosztás jelentőségéről, és természetesen nem felejtette el kiemelni az MKP ezzel kapcsolatos szerepét sem.” Csönge 2007, 17.

56 Csönge 2011.

57 MNL JNSzML XVII. 505.A Jászsági Felsőjáras Földigénylő Bizottságának iratai, 587/1945. jelentések a járásbeli földosztásról.

58 A narratíva egyik példája egy részlet egy 1971-ben készült szakdolgozathból: „Boldogházán csak két birtok érte el a 100 holdon felüli határt. A kommunisták mentették meg a helyzetet. [...] Ha a tulajdonosoknak más foglalkozásuk is van, még 20-30 holdas birtokokat is el lehet venni. [...] Így tudta megvalósítani, hogy végülis 30 családot földhöz juttatott.” 312. sorszámu dolgozat: 18–19.

59 Csönge Attila is kiemeli Jászárokszállást, ahol még leginkább betartották a rendeletet. A Jászság birtokviszonyainak következménye, hogy az országos 34,6%-os átlaghoz képest itt a földterületek 28,4%-át osztották csak ki. Csönge 2007, 16.

60 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 600/1945.

A kiosztásnál visszaélések is történtek, így például Jászberényben egy igénylőt „brutálisan elutasítottak, sőt még kigúnyoltak is azzal, hogy gomblukamban Kisgazda pártjelvény lévén, hogy jövök én ahhoz, hogy földet igényeljek.”⁶¹ Számos további konfliktus mutatja azt is, hogy az előzetes elvárásokkal szemben a kommunistáknak nem sikerült vele megalapozniuk a járszági népszerűséget.⁶² A földosztás ellentmondásain túl ebben közrejátszhatott az is, hogy több községben botrányok szereplőivé váltak. Jászdózsán Molnár László, a párt elnöke nem tudott elszámolni 34 ezer pengővel, és amikor számonkérték, azt állította, hogy a pénzt a szovjetek rabolták el. Őrizetbe vételekor kiderült azonban, hogy a pénzt a feleségének adta.⁶³ Jászfelsőszentgyörgyön a kommunista párt vezetői a községháza előtti téren „botrányt okozó módon” támadták a helyettes főjegyzőt és a főbíró: a szóváltás hangosságán megbotrányozott a község lakossága.⁶⁴ 1946 októberében pedig az akkor már kommunistákkal szövetséges, a Baloldali Blokk részét képező Nemzeti Parasztpárt képviselőjét ostorozta a *Járszági Tudósító*. A cikk állítása szerint a helyi elnök – egyébként nyugalmazott tanító – a Földigénylő Bizottságnak felajánlotta, hogy olcsón szerez burgonyát a „földhöz juttatottaknak”, ám az összegyűlt pénzt végül elsikkasztotta.⁶⁵

Kirívó volt a pusztamonostori helyzet, ahol a konfliktusokat szító és sorozatos törvénytelenéseket elkövető adóügyi jegyző (állítólagos egykori pap), Király László már a pártja számára is vállalhatatlanná vált, és a visszaéléseket egyébként készségesen eltussoló főispán végül felfüggesztette.⁶⁶ A férfi elhagyta a községet, de hamarosan visszatért, és 1945 októberében a földhözjuttatottak élére állt, akik a megígért vetőmag hiánya miatt zúgolódtak. A felhergelt, kétszáz fős tömeg a Futura raktárhoz vonult, megostromolta az épületet és kifosztotta azt. A sikeren felbuzdult Király László az előjáróság ellen kezdett uszítani, és a főjegyző lemondása után átvette a község irányítását. Baráth András Hangya üzletvezető szerint: „*hatalomátvétele után írni-olvasni nem tudó embereket vett maga mellé.*” Megszüntette a tejbeszolgáltatást, lefoglalta a szeszfőzde pálinkáját. „*Rémuralmat tart a faluban [...] községi rendőrök is félnek, nem mernek cselekedni*” – emlékezett működésére Kárpáthy Kamillóné. Tíznapos uralmáért Királynak végül a bíróság előtt kellett felelnie.⁶⁷

Miként jelentek meg a dolgozatokban a földosztás eseményei, illetve a kommunista párt konfliktusai? Mennyiben sikerülhetett a „földreform” agrárforradalomként való tárgyalása?⁶⁸

61 Csönge 2016.

62 Viszonylagos kivételt Jászkisér képez, ahol az 1945. novemberi választásokon a szavazatok 32,1%-át szerezte meg a kommunista párt, miközben a Jászságban csak 17% volt ez az arány. Azonban itt is 60% fölött szerepelt – járszági mintával összhangban – a kisgazdapárt. Pethő 1999.

63 MNL JNSzML XVII. 18A Jászdózsai Nemzeti Bizottság iratai. 1945. VIII. 13.

64 MNL JNSzML IV. Főszolgabírói iratok 780/1945. 1945. V. 2.

65 *Járszági Tudósító* 1946. október hó

66 Csönge 2007, 295.

67 BFL XXV.2. b-2719–1948.

68 Donáth 1969: 393. A járszárókszálási származású és a földosztásban tevékeny szerepet vállaló Donáth Ferenc könyvében az 1945-ös „földreformot” agrárforradalomként tárgyalta: „Az úri nagybirtok felosztása azonban több és

Az 1945-ös „földreform” és a kommunista párt szereplése a dolgozatokban

A dolgozatok némelyike megemlíti, hogy felosztható nagybirtok hiányában már a korábbi földosztások sem váltották valóra a reményeket. Így a Jászárokszállásról írt dolgozatban olvashatjuk: *„Az első világháború utáni földreformnak sem volt sok tennivalója, hiszen a Jászság kiváltságos helyzetéből adódott az, hogy nem volt nagybirtok, ami felosztásra kerülhetett volna.”*⁶⁹ A szerzők azonban általában adósak maradtak a válasszal: vajon miért éppen 1945-ben biztathatott volna több sikerrel a földosztás?

Nem meglepő módon a kommunista „új honfoglalás” narratíva alkalmazása már a kezdetektől problémákba ütközött. Volt ugyan példa a drámai ábrázolásra, de a Jászság összességében kevésbé bizonyult alkalmasnak a kontraszt megteremtésére. Az olyan szélsőséges megállapítások, mint hogy Jászberény *„mezőgazdálkodását a feudális földbirtokos kizsákmányolás jellemezte. Ezt bizonyítja, hogy a földterület 30%-át 368 nagygazda birtokolta, míg a földterület 70%-át 4832 közép- és kisparaszt művelte meg”*⁷⁰ – kisebbségben voltak. Feltehető, hogy a megszólított visszaemlékezők élményei is nagyban formálták a dolgozatok hangvételét. Az egyik dolgozat például már-már sorsközösségként ábrázolta Jásztelek parasztságát, ahol a falu népe egységesen szenvedett az állami nyomástól: *„Természetesen ez csak a nincstelenek élete volt, de nem sokkal volt különb a többieké sem. Különösen nem a háború közeledtével vagy kitörése után. A sok beszolgáltatás megnehezítette a község életét.”*⁷¹ Egy másik példa Jászszentandrás, amelynek társadalmáról a következőt olvashatjuk: *„Parasztságunk körében a vagyoni különbség szinte csak házasságkötések körében volt tapasztalható. A módosabbak szinte csak erre voltak igényesebbek. Egyébként a munkás, szegény ember is megbecsült volt közöttük. Egy-két példa: ha a gazda gyermekei vagy a felesége részére nem jutott hely étkezésbe közben az asztalnál, de a nehéz munkát végző béres vagy napszámos, vagy arató az asztalnál étkezett a gazdával együtt.”*⁷² Vagy másként megfogalmazva: *„községünkben úgymond önálló paraszt és kimondottan mezőgazdasági bér munkás közötti viszonyról nem beszélhetünk. Hiszen itt minden embernek, szinte volt háza és földje.”*⁷³

A Horthy-korszak általánosító elmarasztalását a helyi példák nem támasztották alá. De ellentmondásba keveredtek a „földreform” fontosságát taglaló fejtegetések is. A földosztást a nép igényeire való hivatkozással tárgyalták, ám mint azt éppen a Jászság pél-

más volt, mint csupán áttérés a mezőgazdaság egyik üzemi formájáról a másikra. A nagybirtokkal az a társadalmi – gazdasági intézmény tűnt el, amelyen a régi, az úri Magyarország nyugodott. A reform nélkül semmilyen társadalmi haladásnak nem lehetett szilárd alapja az országban. Lezárta a múltat egy nagy néposztály cselekvő részvételével.”

69 13. sorszámú dolgozat: 2

70 1. sorszámú dolgozat: 4–5

71 322. sorszámú dolgozat: 7

72 168. sorszámú dolgozat: 9

73 321. sorszámú dolgozat: 35

dája mutatta, ez a közígény nem létezett, a kommunisták támogatottsága alacsony maradt. 1945 novemberében a szavazók 60%-a a kisgazdákra voksolt, a kommunista párt pedig mindössze a szavazatok 17%-át szerezte meg.⁷⁴ Ezt a kudarcot az egyik dolgozat a következőképp interpretálta: „A lakosság legtöbb része azonban saját bőrén tapasztalta, hogy a kisgazda párt ígéretései nem valósultak meg, így 1948-ban, a fordulat évében eszmei győzelmet arattak a községben a kommunisták.”⁷⁵ Hogy mit ért „eszmei győzelmen” az sajnos nem kerül kibontásra, de értelmezhető akár a „hamis tudat” fölött aratott győzelemként is, amely a választási kudarcok visszatérő magyarázóeleme volt. Eszerint az emberek nem ismerik fel saját érdekeiket. Ennek az értelmezésnek a megnyilvánulási formája például, hogy Jászapátin „kemény harc a tömegek megnyeréséért az 1919-es veterán, Bagi János vezetésével.”⁷⁶ Vagy más megfogalmazásban: „A kommunisták már 1945 januárjában ... a Jászberényben erjedő társadalmi változásokra saját erejükkel lényegesen nagyobb hatást gyakoroltak.”⁷⁷

A demokrácia mint fogalom használhatónak bizonyult ezen ellentmondások elfedésére: a kommunistákon kívüli három párt a „népi demokratikus erők kibontakozását akadályozni, a demokratikus vívmányok létrejöttét késleltetni igyekezett.”⁷⁸

„Példamutató élvonalbeli küzdő emberek elsősorban az MKP soraiban voltak találhatóak. Pedig az ellenséges propaganda ugyancsak akcióba kezdett. Községünk idősebb, ekkor már a párt soraiban dolgozó elvtársak elmondása szerint a reakciós elemek egyrészt a megfélemlítés, másrészt a félrevezetés eszközével operáltak. Fennén hirdették, hogy küszöbön a harmadik világháború, hogy az oroszok leverésére nyugat részéről hamarosan sor kerül. ... A szovjet rendszerben úgy élnek majd az emberek, mint az állat, mert szabadszerелеm lesz, és eltörlik a vallást.”⁷⁹

A fentebbi részlet megvilágítja, hogy mennyire markáns a harci helyzet, a fenyegetettség életben tartása, a háborús helyzet vizionálása.⁸⁰ A legfőbb üzenet, hogy a gazdagparasztk a szegények kihasználására törekednek, amivel az egész országot veszélybe sodorják. „Számítani kell arra, hogy a reakciós zsirosparasztság csak saját részére fog termelni, ezért feltétlenül szükséges, hogy a földreformot a korábban felszabadult Alföldön nem október 1-ig, hanem néhány héten belül befejezzék, máskülönben éhen hal az ország.”⁸¹ A helyi eseményekben ez főként a földviszaszerzések kapcsán domborodik ki, így abban,

74 Pethő 1999; Cseh 2017. Erre a választási kudarcra a szakdolgozatok némelyike is reflektál, így Erdész Sándor 1956-os munkájában szerepel, hogy Jászberényre is igazak Rákosi szavai, miszerint a katolikus parasztk szavazatát az döntötte el, melyik plakáton volt ott „a kereszt, olvasó, biblia.” (1. sorszámú dolgozat: 8)

75 170. sorszámú dolgozat: 8

76 308. sorszámú dolgozat

77 Nagy–Tóth 1970: 29

78 312. sorszámú dolgozat: 24

79 321. sorszámú dolgozat: 5

80 Clastres 2015: A harcos a cselekvés embere, csakis a háború közegében létezik.

81 1. sorszámú dolgozat: 4–5

hogy Jászboldogházán Lonkai Lászlóné bár eredménytelenül járt el birtokai visszaszerzése érdekében, egy „megfélemlített úgazda” 1946-ban mégis visszaadta a földjét.⁸²

A „földreform” belső ellentmondásosságának, konfliktusainak ábrázolása ezzel szemben esetleges.⁸³ A társadalmi konszenzus hiányára utalhat, hogy Jászladányon „igénylő nem jelentkezett”, illetve csak bizottsági tagok. Április végén azonban megélenkült az érdeklődés, miután egy írógép fedelén kidobolták a községben a földosztást.⁸⁴ Az önkényességre utaló rész tartalmaz egy Jászberényről szóló dolgozat, miszerint a „földigénylő bizottság nehéz munkát végzett, mert az országos szervektől szinte semmilyen segítséget nem kaptak.” Majd, amikor elmarasztalást kaptak a felsőbb fórumokon, így válaszoltak: „Szíveskedjen bennünkkel megértetni, kit tartunk háborús bűnösnek.”⁸⁵ Szintén az önkényességről ad számot – pozitív átke-retezésben – a jászboldogházi dolgozat: „Boldogházán azonban csak két birtok érte el a 100 holdon felüli határt. A kommunisták mentették meg a helyzetet. ... Ha a tulajdonosoknak más foglalkozásuk is van, még 20-30 holdas birot is el lehet venni, ha szükséges. Ilyen esetekben a megyei biztos felterjeszti az ügyet a Földművelésügyi Minisztériumba, és ha három napon belül nem érkezik válasz, akkor ez a határozat jogerőre emelkedett.”⁸⁶

És mi tudható meg a kommunisták fentebb tárgyalt botrányaiából? Ezek a konfliktusok ritkán kerültek említésre. A kivételek egyike a következő leírás: „Kommunista párt tekintélyét kezdetben erősen csorbitotta az a sajnálatos tény, hogy soraiban kétes elemek is beférkőztek. Például Csik Péternek, a városi pártszervezet titkárának múltbeli tevékenysége eléggé tisztázatlan maradt /ki később lisztpanamába keveredett/. Természetesen a kisgazdapárt a kommunista pártszervezet vezetőinek botlásait propagandamunkájában erősen felhasználta.”⁸⁷

Érdemes megfigyelni a szövegrészletben, hogy míg a kommunista párt hibái egyes személyek magánvétkéiben jelentkeztek csupán, addig az ellenségekként ábrázolt személyek jellemzően egy emberként szövetkeztek a rendszer megdöntésére. Kovács Bélát, Varga Bélát valamint Nagy Ferencet mint összeesküvőket emlegették. Érdekes ugyanakkor, hogy magánvétket az ő esetükben nem tudtak felmutatni.⁸⁸ A vizsgált dolgozatok közül egyben található kísérletet a földreform jelentéktelenítésére: „Községünkben az 1945. évi földosztás nem változtatta meg a paraszti rétegek tagolódását. Ugyanis nálunk nem volt nagybirtok.”⁸⁹

82 312. sorszámu dolgozat: 18–19

83 Egy ilyen kivétel a helytörténeti irodalomból Nagy–Tóth 1970: 58, ahol a visszaélések elismerését azonnal azok bagatellizálása követi. „Az eljárások a földreform rendelet paragrafusaiával nem voltak minden esetben indokolhatók, olykor talán már a földreform túlkapásait is súlyolni látszottak, az azonban bizonyos, hogy a rendelet szellemében fogantak, mert az úri birtok felszámolását és minden esetben a földnélküliek földhöz juttatását szolgálták.”

84 41. sorszámu dolgozat: 16

85 311. sorszámu dolgozat: 9–10

86 312. sorszámu dolgozat: 18–19

87 1. sorszámu dolgozat: 10

88 Az ellenségkép gyártásának mechanizmusaira: Jobst 2009

89 321. sorszámu dolgozat: 35

A „földreform” kudarcait leggyakrabban gazdasági indokokkal, az eszközállomány hiányával⁹⁰ magyarázták. Ezzel hangsúlyozhatták, hogy a „földreform” lényegében csak ideiglenes állapot a nagyüzemi gazdasághoz vezető úton. A kommunista párt politikája a földosztás támogatásától néhány év alatt ugyanis elfordult, és Rákosi Mátyás 1948-ban már egyedül „az összefogás, a szövetkezés útját” tartotta lehetségesnek. Vagyis, egyértelművé lett: a „földreform” nem a földéhségre adott válasz volt, hanem a kollektivizálás előkészítése.⁹¹ A tévesztés korabeli tárgyalása és egykori társadalmi tapasztalatok összevetése azonban egy külön tanulmány témája lehet.

Összefoglalás

Remélhetőleg ez a gyors áttekintés is megvilágítja, miért lehet fontos az ötven-hatvan évvel ezelőtt keletkezett kéziratokkal foglalkozni. A dolgozatok minden sematizmusok ellenére azért értékesek, mert sok esetben kísérelték meg a hivatalos történetírás és a tapasztalattörténet összeegyeztetését. Helyi keretben az ideológia megjelenítése azokon a pontokon bizonyult problematikusnak, amelyek a rendszer önképével voltak összefüggésben. Így a szovjet hadsereg által elkövetett erőszak szinte semennyire, a földosztás során tapasztalat visszaélések pedig csak nagyon korlátozott formában voltak kibonthatók.

Látványosan jelentéktelennek tűnhetnek az asztalfióknak szóló, némely esetben még csak össze sem fűzött vagy kézzel írt dolgozatok, a bennük megformált narratívák azonban maig velünk élnek. Hatásuk érezhető akár a második világháború harcait⁹² vagy éppen a „földreform” sikerességét⁹³ tárgyaló vitákban is.

Felhasznált levéltári források

BFL: Budapest Fővárosi Levéltár

XXV.2. b-2719–1948. Budapesti Népügyészség iratai. Büntető iratok

MNL JNSzML: Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára

IV. Főszolgabírói iratok

XVII. 505. A Jászsági Felsőjárás Földigénylő Bizottságának iratai, 587/1945. jelentések a járásbeli földosztásról.

⁹⁰ 41. sorszámú dolgozat

⁹¹ Wegren 2005, 14–15. Péter 1991. „Agrárforradalmak alatt új birtokos osztály keletkezik és erősödik meg. Az 1945-ös földosztás során viszont éppen a tulajdon vált bizonytalanná. Egy új, a baloldali pártoktól függő helyi igazgatás a tisztviselők ’belátása’ alapján, azaz önkényesen elvett birtokot osztott szét. A kifizethetetlen, de soha nem is követelt, állami megváltási árral terhel földnek az új birtokosa tulajdonképpen juttatásban részesült: ’etatizált’ paraszt lett. Helyzete a kommunista párthoz kötötte őt anélkül, hogy attól birtokának tulajdonjogi konszolidációját remélhette volna.”

⁹² Krausz 2015; Krausz 2016

⁹³ <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/vita/>

XVII. 18A Jászdózsai Nemzeti Bizottság iratai.
 XXXV.40.2.58 MDP Jászapáti járási bizottság iratai

Felhasznált szakdolgozatok (MNL JNSzML gyűjteménye)

1. sorszámú dolgozat Jászberény város története 1945–56 (1956)
13. sorszámú dolgozat: 1945-ös földosztás Jászárokszálláson (1968)
41. sorszámú dolgozat Jászladány község története (1970)
168. sorszámú dolgozat Jászszentandrás történetének feldolgozása különös tekintettel a felszabadulás utáni történetére (1971)
170. sorszámú dolgozat Jászfényszaru fejlődése 1945-től napjainkig (1965)
308. sorszámú dolgozat Jászapáti község története 1945–69-ig (é.n.)
309. sorszámú dolgozat Jászágó község 25 éve (é.n.)
311. sorszámú dolgozat Jászberény 1944/45-ös eseményeiből (é.n.)
312. sorszámú dolgozat Jászboldogháza község újjászületése és 25 éves fejlődése (1969)
316. sorszámú dolgozat Jászfelsőszentgyörgyről készített pályamű „Az embertől függ minden” (é.n.)
318. sorszámú dolgozat Jászivány község története 1970-ig (é.n.)
319. sorszámú dolgozat Jászfákóhalma község a felszabadulás előtt és után (é.n.)
320. sorszámú dolgozat Jászkisér község 25 éves története (é.n.)
321. sorszámú dolgozat Jászszentandrás község társadalmi-gazdasági fejlődéséről 1944-69-ig (é.n.)
322. sorszámú dolgozat Jásztelek. 25 év 1944. nov. 13. – 1963. nov. 13-ig (é.n.)

Felhasznált irodalom

- Assman Jan 2004: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrában*. Budapest. Atlantisz Könyvkiadó.
- Babucs Zoltán 2017: A város honvéd helyőrsége a második világháborúban. [in:] Pethő László főszerk. *Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig*. Jászsági Évkönyv Alapítvány. Jászberény. 84–111
- Bódy Zsombor 2018: Az 1945-ös átalakulás értelmezési kánonjáról [in:] Balázs Eszter–Koltai Gábor – Takács Róbert szerk. *Homoklapátolás nemesércért. A 70 éves Ständeisky Éva tiszteletére*. Napvilág Kiadó. Budapest 44–58
- Bojtos Gábor 2017: Adatok a malenkij robot jászsági eseményeihez [in:] Pethő László szerk. *Jászsági évkönyv*. Jászsági Évkönyv Alapítvány. Jászberény. 55–76

- Bojtos Gábor 2018: Milyen jogen lövöldöz Árvai detektív úr? [in:] Pethő László szerk. *Jászsági évkönyv*. Jászsági Évkönyv Alapítvány. Jászberény. 57–66
- Breisach Ernst 2004: *Historiográfia*. Osiris Kiadó, Budapest
- Clastres, Pierre 2015: A vad harcos nyomorúsága [in:] Uő: *Az erőszak archeológiája*. Budapest. Qadmon Kiadó. 115–164
- Czetz Balázs 2017: A szovjet megszállás tapasztalattörténete Fejér megyében a közigazgatási iratok tükrében, 1944–1947 [in:] Csikós Gábor–Kiss Réka–Ö. Kovács József szerk. *Váltóállítás. Diktatúrák a vidéki Magyarországon 1945-ben*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Nemzeti Emlékezet Bizottsága. Budapest. 69–96
- Cseh Dániel 2017: Demokratikus önszerveződés vagy presztalinizáció? Az átmenet éveit Jászberényben (1944–1949). [in:] Horváth Gergely Krisztián főszerk.: *Vidéktörténet I. Életvilágok és társadalmi gyakorlatok a 18–20. században*. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. 303–338
- Csönge Attila 2007: *A Magyar Kommunista Párt iratai Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében 1945–1948*. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Közleményei 9. Szolnok.
- Csönge Attila 2011: „A földért harcolni kell!” Adalékok a második világháborút követő földosztás történetéhez. [in:] Zounuk 26. *A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve*. Szerk. Fülöp Tamás. Szolnok. 407–438.
- Csönge Attila 2016: Földosztás Jászberényben (1945–1948). [in:] Bánkiné Molnár Erzsébet szerk. *Vízöntő: Ünnepi kötet a Jászságról Bathó Edit tiszteletére*. Damjanich János Múzeum. Szolnok. 207–214.
- Donáth Ferenc 1969: *Demokratikus földreform Magyarországon. 1945–1947*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Erős Ferenc 2007: Trauma és történelem [in:] Uő: *Trauma és történelem. Szociálpszichológiai és pszichoanalitikus tanulmányok*. Jósöveg Műhely Kiadó. Budapest. 13–26
- Gervai András 2015: Egy falu „bekerítése” [in:] Uő: *Titkos Magyarország. „Célszemély” a társadalom*. Kalligram Kiadó. Budapest. 155–184
- Gulyás János 2010: Három árva. [in:] *Dósai Hírek. Jászdózsa Község Időszakos Lapja*, 16. évfolyam 6. szám. 12–13.
- Gyarmati György 2011: *A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon. 1945–1956*. ÁBTL–Rubicon. Budapest
- Hobsbawm Eric 2006: Mi köszönhetnek a történészek Karl Marxnak? [in:] Uő: *A történelemről, a történetírásról*. Napvilág Kiadó. Budapest. 163–179
- Jobst Ágnes 2009: Önmegjelenítés és ellenségkép a Szabad Nép 1946-os vezércikkeiben. [in:] Kunt Gergely–Ö. Kovács József szerk. *A politikai diktatúra társadalmiasítása. Nyelv, erőszak, kollaboráció, ellenállás, alkalmazkodás* 179–190
- Kónya Anikó 2001: Személyes múlt és történelem [in:] Pléh Csaba–László János–Oláh Atti-

la szerk. *Tanulás, kezdeményezés, alkotás: Barkóczi Ilona 75. születésnapjára*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest. 286–293.

Krausz Tamás 2016: A népirtás és a náci Németország Szovjetunió elleni háborúja: Avagy hogyan írná át egy tanítvány a nagy honvédő háború történetét [in:] Bartha Eszter–Fóris Ákos–Juhász József–Mezei Bálint–Nagy Éva Katalin–Szuda Krisztina Eszter szerk. *Kelet-európai sorsfordulók: Tanulmányok a 80 éves Palotás Emil tiszteletére*. L'Harmattan, ELTE BTK Kelet-Európa Története Tanszék. Budapest. 378–388.

Krausz Tamás 2015: *Egy levéltári kurzuskötet a Győzelem 70. évében – L. Balogh Béni (szerk.): „Törvényes” megszállás. A szovjet csapatok Magyarországon 1944–1947 között* [in:] *Eszmélet*. 27. évfolyam 106. szám. 86–99. old.

L. Balogh Béni szerk. 2015: „Törvényes” megszállás. *Szovjet csapatok Magyarországon 1944–1947 között*. Magyar Nemzeti Levéltár. Budapest.

Nagy József–Tóth János 1970: *Jászberény város története a felszabadulástól napjainkig*. Jászberény

Ö. Kovács József 2009: A színlelt szocializmusról. [in:] Halmos Károly–Klement Judit–Pogány Ágnes–Tomka Béla szerk. *A felhalmozás míve. Történeti tanulmányok Kövér György tiszteletére*. Budapest. Századvég Kiadó. 483–491

Páll István 2006: Erdész Sanyi bácsi meghalt. [in:] *A Nyíregyházi Jósa András Múzeum évkönyve* 48. 9–10

Péter László 1991: Miért éppen az Elbánál hasadt szét Európa? (A népi demokratikus rendszer társadalmi gyökerei). [in:] *Párbeszéd Magyarországgal. Nyugat-európai és tengerentúli magyar tanulmányírók*. Szépirodalmi Kiadó. Budapest. 225–252

Pethő László 1999: A falusi politizálás gyökerei és mindennapjai [in:] Táll Éva szerk. *Egy mikrorégió az ezredfordulón. Tanulmányok, szociográfiák és publicisztikák*. MTA Politikai Tudományok Intézete–Jászberényi Tanítóképző Főiskola Közművelődési és Felnőttnevelési Tanszéke. Budapest. 115–124

Pető Andrea 2018: *Elmondani az elmondhatatlant*. Jaffa. Budapest

Popper, Karl 1999: Against the Cynical Interpretation of History [in:] Uő. *All life is problem-solving*. Routledge, London. 99–104

Romsics Ignác 2011: *Clio bűvöletében*. Magyar történetírás a 19–20. században – nemzetközi kitekintéssel. Osiris Kiadó. Budapest.

Sándor Béla szerk. 1998: *Jászárokszállásaiak II. világháborús visszaemlékezései /Kézirat/*

Sántha István 2017: A front emlékezete. A Vörös Hadsereg kötelékében tömegesen és fiatalokúakon elkövetett nemi erőszak kérdése a Dél-Vértesben (előtanulmány) [in:] Csikós Gábor–Kiss Réka–Ö. Kovács József szerk. *Váltóállítás. Diktatúrák a vidéki Magyarországon 1945-ben*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont–Nemzeti Emlékezet Bizottsága. Budapest. 127–162

Selmeczi László 2006: Az utam magától értetődően a forradalomhoz vezetett – Erdész Sándor jászberényi működése. [in:] Pethő László szerk. *Jászsági Évkönyv* 2006. 52–69

Tóth Pál Péter (szerk.) 2000: *Emlékképek. Fejezetek Jászárokszállás történelméből*. Budapest. Püski Könyvkiadó

Wegren, Stephen K. 2005: *Land Reform in the Former Soviet Union and Eastern Europe*. Routledge. London / New York

Papp Izabella

BESZÉLGETÉS ARI ILONÁVAL, A CSALÁDKUTATÓ KLUBOK VEZETŐJÉVEL

*Ari Ilona a „Pro Archivo”
kitüntető oklevéllel 2017-ben*

„Ahogy szélesedik a családkutatók tábora, úgy nyílik egyre több lehetőség. Az ősök után nyomozók saját tapasztalataik alapján tudják, hogy a család nemcsak a társadalom alappillére, hanem az egyének életének meghatározó keretét is jelenti. A családkutatás sajátos eszközeivel olyan forrásokat tárhatunk fel, ami a tudományos kutatás számára jószerezivel elérhetetlen.” – Egyik előadásában így foglalta össze röviden a családkutatás jelentőségét Ari Ilona, aki két olyan közösséget vezet, amely összefogja az ősök

íránt érdeklődőket, a családfakutatással foglalkozókat. Mezőtúron 2009-ben alakult meg a Bodoki Fodor Helytörténeti Egyesület Családkutató tagozata, a szolnoki Aba Novák Agóra Kulturális Központban pedig 2011 tavasza óta működik a Családkutató Klub. A havonta rendezett találkozók mellett szakmai előadások, közös kirándulások, egymás eredményeinek megismerése, segítése teszi tartalmassá, változatossá mindkét klub életét. Az eltelt évek során jelentős eredményeket értek el, miközben valódi közösséggé formálódtak. Ari Ilonát arra kértük, ossza meg tapasztalatait ennek a különleges, sokakat vonzó foglalatosságnak, a családkutatásnak a rejtelmeiről, és sokrétű tevékenységük műhelytitkairól.

– Családkutatás. Manapság ez olyan varázsszó, amit ha meghall valaki, hamar kiderül, hogy maga, illetve családtagja már vagy foglalkozott ezzel, vagy tervezi, „ha majd ideje lesz,” most már tényleg elkezd a családkutatást. Nálad hogyan kezdődött?

– A gondolat megszületését több minden ösztönözte. Irodalmi élmények, például Szabó Magda Réгимódi története, vagy Móricz Virág Apám regénye, de még inkább az Anyám

regénye. Amikor egy intézet történetének megírásához anyagot gyűjteni jártam a levéltárba, az ott lévők többsége a saját családjának múltját kutatta. Szenvedélyüket látva engem is elfogott a kíváncsiság. De leginkább az az érzés inspirált, hogy a mi generációnk gyermekként még hallgathatta – nem volt tv, sem számítógép – az idősebbek elbeszéléseit a saját maguk és elődeik által átéltekről. Úgy gondoltam, hogy mintegy szellemi örökségként hagyom a lányomnak a férjem és a saját családom történetét. Az összeszedett és kikutatott adatokon túl megpróbálom bemutatni az életüket, örömeiket-bánataikat, jutott mindkettőből bőségesen. Éreztem a felelősséget, ha ezt nem teszem, akkor ők teljesen elfelejtődnek, olyan lenne, mintha nem éltek volna.

– *Van, aki kirakós játékhöz, mások keresztretjvényfejtéshez hasonlítják a családkutatást. Te műszaki pályán dolgoztál, a racionális beállítottság, logikus gondolkodás hogyan hasznosult a kutatásod során?*

– Főleg a rendszerezésben segít. De a feldolgozásnál jól jön a középiskolában tanult – és akkor igencsak utált – tantárgy, a statisztika is. Nagyon jól tudtam használni az ott tanultakat például a házasságkötési szokásokról írt tanulmányban.¹ Bár nem rendelkezem humán végzettséggel, mindig érdekelt a történelem és a társadalomtudomány, erre az indíttatásra is szüksége lehet egy családtörténet kutatónak. Érdekes átgondolni, hogy az egyes családok sorsában hogyan jelentkezik a történelem. Ez bizony sokszor nem egyezik az iskolában tanultakkal.

– *Bizonyára számos érdekes történet, élmény kapcsolódik a nyomozásnak is beillő munkához. Családod történetét megismerve, mi volt a legérdekesebb felfedezés?*

– Erre a legnehezebb válaszolni. Ha az ember már beleéli magát a múltba, akkor minden apró, megtalált momentumnak nagyon örül. Kirajzolódnak sohasem ismert emberek jellemvonásai, utólag megérthetjük, mi miért történt úgy, ahogy megesett. Talán az egyik legizgalmasabb nyomozás az anyai nagyapám őseinek kutatása volt. Az anyakönyv adathiánya miatt elég hamar elakadtam. Ugyanis az egyik felmenőmhöz tartozó 1850-es házassági bejegyzés csak a nevét tartalmazta. Sem az anyja a neve, sem az életkora nem volt beírva. Varga Jánosnak hívták, mint az apját, ami elég gyakori név, Mezőtúron pedig különösen. Ilyenkor megpróbálja az ember a vélhető születési idő körül megkeresni, hogy melyik Varga Jánosnak született János nevű csemetéje. Tíz év születéseit átnézve ez 12 esetben történt. Ilyenkor kezdődik az igazi nyomozó munka. Több sikertelen kísérlet után a házasságkötéseket kezdtem

¹ Ari Ilona–Nagy Éva Anna: „Holtomiglan–Holtodiglan” Házasságkötési szokások a mezőtúri esketési anyakönyvek alapján. I–II. rész. In: Zounuk (Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve) 27. 247–297., Zounuk 28. 113–155.

átnézni. Ami a Mosolygó ragadványneven keresztül meg is hozta az eredményét. Ugyanis 1813. december 29-én „*özvegy Varga János v.[ette] v[árosunkban]l.[akó] néhai Mosolygó Gergely özvegyét, Nagy Katalint*”. Azt mindenki tudta a családban, hogy az 1947. évi törvény miatt eltörölt név előtti *M* betű a Mosolygó megkülönböztető név rövidítése, de hogy ez honnan származik, mára elfelejtődött. Lehet, hogy ez a történet másnak érdektelen, nekem nagy élményt jelentett a rejtély megfejtése.

A másik eset is nagy örömmel tölt el a mai napig. Annak idején kifejezetten csak a család-történet-kutatás miatt beléptem az iWiW nevű közösségi oldalra, ahol nemsokára rám talált egy másod-unokatestvérem, Hajós Sándor Túrkevéről. Az anyai nagyanyám lánytestvérének a leszármazottja. Kiderült, hogy ő is szorgalmasan kutatja a családot, az idők során sokat tudtunk egymásnak segíteni, a mai napig tartjuk a kapcsolatot.

De a legérdekesebb eset nem az én felmenőimhez kapcsolódik, hanem a Badár család kutatása közben egy, az akkori viszonyokra – mármint, hogy mennyire játszott szerepet a szerelem a házasságkötésekkor – bepillantást engedő írásból bontakozott ki. Az 1770. február 11-én kelt dévaványai érdekes anyakönyvi bejegyzés így szól: „*B.[ereg] Böszörményben született Varga István jegyzette volt itt Badár Sárát, de Testimonálisáért hazájára menvén ott meg holt, vette aztán ezt el ugyan annak testvérje Varga János.*” (A „testimonális” a háromszori kihirdetésről szóló igazolást jelentette.) Mit is árul el az írás? Az 1750-ben született Sára Beregböszörményből eredeztethető párt talált magának. Dévaványai kihirdetésük meg is történt, de az esküvő előtt a vőlegény, Varga István meghalt, és végül is a testvérével, Jánossal jött létre a házasság.

– *Sokan foglalkoznak családkutatással, de nem mindenki vállalkozik arra, hogy ismereteit átadva, mások hasonló munkáját segítse. Mi adta az indítékot, hogy létrehozod Mezőtúron, majd Szolnokon a családkutató klubot?*

– Annak idején, amikor az anyai ágam kutatását megkezdtem, többször jártam Mezőtúron. Édesanyám ott született, de 16 éves korában végleg elkerült onnan, ezért keveset mesélt szülővárosáról, így csekély ismerettel rendelkeztem. Az alapos kutató igyekszik megismerni a helyszíneket is. Természetes volt, hogy elutaztam Mezőtúrra, felkerestem az ott élő rokonokat, eljártam a városi és a református gimnázium gazdag helytörténeti anyaggal rendelkező könyvtárába, azután a református egyházi hivatalba, az eredeti anyakönyvekből kikutatni a még hiányzó adatokat. Hallottam a Bodoki Fodor Helytörténeti Egyesületről, úgy gondoltam, ott a helyem, és beiratkoztam. Amikor a következő évben az egyesület családtörténeti pályázatot írt ki, akkor jött a gondolat, hogy jó lenne megismerkedni a családi gyökereiket keresőkkel. A cél az volt, hogy segítsük egymást a munkában. Tapasztalatainkat megosztva nem kell mindenkinek ugyanazokba a zsákutcákba bemenni. Az elképzelés támogatóra talált

a Móricz Zsigmond Városi Könyvtár akkori vezetőjénél, Berczeliné Boldog Marikánál, és az egyesület elnökénél, Szabó Andrásnál. 2009 szeptemberében, valamikor 20-a környékén tartottuk az első összeövetelünket.

Eleinte úgy éreztük, nagyon sok megbeszélni valónk van, ezért kéthetenként találkoztunk. Alapozásként végigvettük a családkutatás fázisait, úgy mint: a családon belüli adatok, történetek, dokumentumok, fényképek összegyűjtése; az ún. külső források felkutatása; kutatás az anyakönyvekben; az adatok kigyűjtése, rendszerezése; családfák készítése; a család-történet megírása. Az alapozás után elegendőnek látszott a havi egyszeri gyakoriság, amit tíz év óta tartunk. Előadókat hívtunk meg, egymástól is sokat tanultuk, konkrét adatokat tudtunk egymás között „csereberélni,” felsorolhatatlanul sok témát sikerült feldolgoznunk.

– Ezek a tapasztalatok bizonyára segítettek abban, hogy Szolnokon is hasonló klub jöhessen létre. Hogyan történt?

– Minőségi fordulatot hozott a klubéletbe, amikor elkezdtünk járni a szolnoki levéltárba. Az első látogatásunk igen emlékezetes volt mindannyiunknak, nagyon kedvesen fogadtak minket a levéltár munkatársai. Czégény Istvánné igazgatóhelyettes vezetésével megnéztük az állandó kiállításukat, Cseh Géza végigvezetett minket a raktárakban. Bepillantást nyertünk a levéltári munka minden fázisába. Az akkori igazgató, Fülöp Tamás szintén szívesen fogadott minket, és miután elkerült a levéltár éléről a mai napig a saját eszközeivel támogatja a családkutatók munkáját. Talán nem nagyképűség, ha őt nem csak a támogatóknak, hanem a bajainkat megértő barátunknak is érezzük.

Tulajdonképpen a szolnoki Aba-Novák Agóra Kulturális Központ igazgatójának, Molnár Lajos Milánnak is ő hívta fel a figyelmét a mezőtúri családkutató társaság eredményeire, és ajánlotta a kapcsolatfelvételt. Milán szintén szívügyének érzi a családi múlt feltárását, és ezért akart egy, a téma köré szerveződött közösséget alakítani. 2011. év elején felhívott az ANKK egyik munkatársa, hogy alakítani akarnak egy megyei családkutató klubot, vállalam el a vezetését. Nagyon meglepődtem, nem éreztem magam megfelelőnek erre a szerepre, ezért először csak a kezdeti összeöveteleket megtartását vállaltam el. Aztán az első három találkozáson tapasztaltak alapján láttam, hogy alaposan felkészülve valamennyire megy ez nekem, és a társaságot is hamar megkedveltem. Így azzal a feltétellel, hogy a titkári teendőkre keresünk egy erre alkalmas személyt, elvállaltam a klub (nagyképpen mondva: szakmai) vezetését. B. Sipos Gabriellát a levéltárban ismertem meg, amint ott kutatott, Cseh Géza hívta fel rá a figyelmet. Ő lett a klubtitkár, azóta is nagy körültekintéssel, jó szervező munkával látja el ezt a feladatot. Nélküle nem is tudnám, hogyan működne.

– *Havonta rendszeresen találkoztok, és a megye különböző részein élő, hasonló érdeklődésű tagok szívesen és örömmel vesznek részt a klub munkájában. Úgy tapasztaltad, hogy a közösségekben végzett munka sok tekintetben eredményesebb, mintha egyedül kutat valaki. Miben látod ennek okait?*

– Összehasonlíthatatlanul eredményesebb. Ahogy már elhangzott, tudunk a másiktól tanulni, segítjük egymást az ismert buktatókon, rengeteg információt gyűjtünk össze és teszünk hozzáférhetővé. Az elsajátított tudás, a jó példák egymás közötti megosztása mindennapos gyakorlat mindkét csapatban. A családkutatók szinte kivétel nélkül segítőkész emberek. Úgy működik ez, mint egy nagy szívességbank.

Nem szabad elfelejteni a klubok közösségépítő funkcióját sem, tagjainkat aktivitásra, új megoldások keresésére, az egymástól eltanultak továbbvitelére serkentik. Elősegítik a manapság sokat emlegetett identitás megtalálását, miközben mérséklük az elmagányosodás lehetőségét.

– *Számos szép eredményt elértetek az eltelt évek során mindkét klub tagjaival. Melyeket emelnéd ki ezek közül?*

– Tényleg csak kiemelni lehet, mert a tíz év alatt történeteket felsorolni lehetetlenség. Nézzük először a családtörténeti írásokat. Ezek egy része kéziratban vagy magánkiadásban lát napvilágot, és terjesztése általában a családon belül történik. Kisebb terjedelmű írások számára Mezőtúron ott van a *Lámpás* című, a BFHE honismereti, helytörténeti és irodalmi lapja, amely évente négy számmal jelenik meg. Ugyanakkor tagjaink közül többen helytörténeti témákban is jeleskednek. A példák közül kiemelném Fózer Vendel kötetait, vagy Kissné Mikos Évának a Mezőtúri Helytörténeti Füzetek sorozatban megjelent írásait. Már nyomdában van a következő nagylélegzetű és hiánypótló írása: *A mezőtúri műfazezas Badár Balázs és családja* címmel jelenik meg. A műnek egyik előzményeként szolgál az egyesület által kiírt családtörténeti pályázatra beadott *Agyagsoltár*, amely a klubtagok közös munkája volt.

Okvetlenül meg kell még említeni Sallainé Szuda Zsuzsanna óriási szorgalommal készített munkáját, Pitvaros és Csanádapáti települési családkönyvét.

Tartottunk már előadást a Szolnokon a Levéltári Esték sorozat keretein belül. A történelmi demográfia témakörébe tartozó kutatásainkat színesítettük esküvői fotógyűjteményből, és vőfélyrigmusokkal. Ugyanerről a témáról két részletben jelent meg tanulmányunk a Zounuk Levéltári Évkönyv 27. és 28. számában. Annak idején nagy élvezettel gyűjtöttük az adatokat, táblázatokat, grafikonokat gyártottunk, elemeztünk és írtuk meg a tanulmányt. Rengeteg érdekes, soha nem tudott dologra derült fény. A Hungaricana jóvoltából már pdf formátumban olvashatjuk. Rövidített változata megjelent a MACSE Matrikula elektronikus folyóiratában is.

Kárpátalján a szolymai emlékparkban (Fotó: Demeter Árpád)

De mindnyájunk számára az a legfontosabb, hogy készülnek a családfák, egyre többet tudunk meg a saját családjunk múltjáról. Rátalálunk eddig ismeretlen rokonokra, szaporodnak a legnagyobb élményt adó családtalálkozók.

– Minden évben több kirándulást is szerveztek, melynek során hazai és külföldi levéltárakat, történelmi helyszíneket is felkerestek. Hogyan hasznosulnak ezek a kitekintések a munkátok során?

– Évente egy négynapos és egy kisebb, egynapos szakmai utat szervezünk. Útközben meglátogatjuk a levéltárakat is, ahol kivétel nélkül mindig nagyon szívélyesen fogadnak minket. A határainkon innen és túl egyaránt tapasztalhattuk, hogy a levéltárosok segítőkészek. Minden utunkon sok hasznos tudnivalóval gyarapodunk, szélesedik a látókörünk, benyomásokkal telítődünk. Még az is előfordul, hogy egy-egy társunk régen keresett adatra lel, de a legnagyobb élmény, ha megismerhetjük a családjunk régmúltjának helyszínét.

– A családkutatás legfontosabb forrásai az anyakönyvek, melyeknek másodpéldányai a levéltárakban találhatóak. Mint mondtad, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárral kezdetől igen jó kapcsolat alakult ki. Munkád elismeréseként 2017-ben a Levéltári Napon átvehetted a Pro Archivo díjat.

– A Pro Archivó díj nagy megtiszteltetés volt, számomra mégis a legnagyobb örömet az adta, hogy egyszerre kaptuk Molnár Lajos Milánnal, az ANKK igazgatójával és Szathmáry István újságíróval, aki már hosszú ideje figyelemmel kíséri a munkánkat, és írásaival igen jó szolgálatot tesz az ügyünknek.

A levéltárral a kezdetektől kialakult jó kapcsolatban az igazgatóváltás nem okozott törést. Csöngé Attila igazgató mindenben segíti a munkánkat, talán nagyképtőség nélkül elmondható, hogy kölcsönösen előnyös és hasznos az együttműködésünk. Őt is beleértve, a levéltárosok közül minden évben egy-két előadót üdvözölhetünk a körünkben. Mindig nagyon érdekes dolgokról hallhatunk tőlük. Számíthatunk rájuk más alkalmakkor is, például az ifjúsági pályázatoknál, vagy a konferenciákon. A levéltár rendezvényeire külön meghívót kapunk, és általában szép számmal részt veszünk az igen színvonalas eseményeken.

A levéltár magas szintű, családkutatókat segítő munkáját más fórumok is elismerték. A két klub erőteljes és számtalan érveléssel alátámasztott javaslatára a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár 2013-ban a családkutatás érdekében végzett szakszerű munkájáért a Magyar Családtörténet-kutató Egyesülettől az „Év Kutatóhelye” kitüntető oklevelet kapta. A Magyar Levéltárosok Egyesülete a szolnoki levéltárnak ítélte az Év Levéltára 2017 díjat. Az évek óta folyó magas szintű munkát méltató díjjadóra a minket is befogadó Aba-Novák Agóra Kulturális Központban került sor. Ahol mi sem természetesebb, szép számmal képviseltettük magunkat, és együtt örültünk a megérdemelt elismerésnek.

– *„Kis füzetben nagy segítség” címmel országosan is elsőként jelent meg olyan kiadvány, ami nagyon fontos segédanyag a kezdő és haladó családkutatók számára egyaránt. Sikerét jelzi, hogy már a harmadik kötete is napvilágot látott, valamennyi a Te szerkesztésedben. Hogyan álltak össze a kötetek, és milyen tapasztalatok, visszajelzések születtek erről a különleges kezdeményezésről?*

– 2012-ben született meg a gondolat, hogy a klubfoglalkozásokon tartott nagyszerű, és a családkutatók körében érdeklődésre számító előadásokat mások számára is hozzáférhetővé kellene tenni. Molnár Lajos Milán első hallásra mellé állt az akkor még kockázatosnak tűnő ügynek, és fél év múltán megjelent az első kötet. Ez végigvezet a családtörténet kutatás fázisain. A sorozat következő darabja a különböző társadalmi kategóriák – a nemesség, a közrendűek közül a parasztság, a polgárság, az értelmiség, iparosok, bányászok, kereskedők, vendéglátósok – kutatásához próbál meg segítséget adni. A harmadik kötet pedig a levéltárakról és néhány más kapcsolódó témáról szól. Így külön fejezet szól a család- és személynevekről, és a családi fényképek feldolgozásáról. Nagyon népszerűek a füzetek végéhez csatolt mellékletek. Latin, német anyakönyvi szótárak, szakirodalmi gyűjtések, felekezeti anyakönyvek fejlécei stb. A következő kötetet már elektronikus formában tervezzük.

– Tagja vagy a Magyar Családtörténet-kutató Egyesületnek is. Ez mit ad számodra, illetve a családkutatók számára?

– A MACSE mint a témában legnagyobb egyesület (1288 tag) nagyon fontos mindnyájunk számára. Ha ott jól mennek a dolgok, akkor jó minden egyes családkutatónak. 2012 óta vagyok tagja, és több-kevesebb sikerrel igyekszem tapasztalataimmal segíteni a közös munkát. Az egyesület túl van egy válságos időszakon, a megújult vezetés nagy elánnal látott hozzá a munkához. Néhány társammal igyekszünk ebben segíteni. Éppen márciusban kaptunk megbízást egy munkacsoport megalakítására, amely a közösségi szakmai munka megújítását, néhány területen az újraindítását tűzte ki célul. Összeállítottunk egy Tudástár címet viselő anyagot. Főbb témák – szakmai klub, távoktatás, műhelytalálkozók, szakmai konferenciák, az ifjúság megismertetése a családtörténet-kutatással, módszertan, tematika ajánlása alakuló klubok számára, stb. – köré csoportosítva a feladatokat igyekszünk minél több résztvevőt bevonni a végrehajtásba. A szakmai utak szervezése keretében éppen április 13-án látogattunk el a jubiláló mezőtúri családkutatókhoz. A MACSE működéséről bővebben az egyesület honlapján tájékozódhatnak az érdeklődők: www.macse.hu, e sorok megjelenésekor már beszámolót is olvashatunk a mezőtúri találkozóról az Aktualitások – Események címszó alatt.

– Levéltári munkám során tapasztaltam, hogy az oda látogató diákok közül mindig megérintett néhányukat az a lehetőség, hogy a régi poros iratok között ők is nyomára bukkantathatnak. Szinte minden csoportból visszajöttek néhányan családjuk iránt érdeklődve. Bizonyára voltak hasonló élményeid, hiszen a fiatalokat is megszólítottátok. Ennek milyen eredményei vannak?

– A családtörténet-kutatók jó része nem tartozik az ifjúsághoz, de mindannyiunknak igen fontos az utánpótlás kérdése. Családon belül és társadalmi szinten. Számunkra, az idősebb generáció számára a családi emlékezet sok esetben visszanyúlt a 19. század végéig. Ugyanakkor a mai fiatalok számára az eltűnt adatvédelem miatt egyre nehezebb összekapcsolni a családban összeszedett adatokat a kutatható levéltári forrásokkal. Egymásra vagyunk utalva. Mi a tapasztalatainkkal, a fiatalok a magas szintű számítógépes ismereteikkel tudjuk egymást segíteni. Családon belül erre számtalan példát láthatunk.

Az ANKK igazgatója is elkötelezett híve a fiatalabb korosztály bevonásának, bizonyítják ezt az ismétlődő pályázatok, amelyekhez csatlakoztak más szervek is. 2011-ben a családkutató játékra invitálásra 44 családfa érkezett be. Ezt követte két „Családom élő emlékezte – legyél az őseid krónikása” címmel indított ifjúsági családtörténeti pályázat. Újabb kiírás is várható, amely az év végére várja az ifjú családfakészítők munkáit.

Molnár Lajos Milán átadja a díjat 2018 legifjabb pályázójának (Fotó: Illés Csaba)

Személy szerint engem legjobban az a 18 éves, tázlári fiatalember esete érintett meg, aki 2017-ben részt vett a konferenciánkon. Majd a tavalyi ifjúsági pályázaton különdíjként a fődíjjal egyenértékű jutalomban részesült az igen magas színvonalú munkájáért. „Tázlári Ifjú Értékörök – Őseink nyomában” elnevezéssel pedig családkutató csoportot vezet. Megtisztelő meghívásuknak eleget téve márciusban Páli István kutatótárssal jártunk náluk. Erről részletesebb beszámolót olvashatunk a MACSE honlapján: Aktualitások – Előadásokról beszámoló.

– A családkutatások eredménye nem csupán nevek sokasága és évszámok halmaza. Mögöttük emberi sorsok, történetek, összességében pedig maga a történelem egy-egy pillanata jól megragadható. Te miben látod a szépségét a családfakutatásnak, miért érdemes hosszú hónapokat, nem ritkán éveket tölteni a hiányzó láncszemek felderítésével?

– Való igaz, nem csupán nevek és évszámok sokaságából áll a családkutatás. Vannak, akik először csak a felmenőket tartalmazó ősfát akarnak készíteni, de előbb utóbb az adatok mögül előbukkannak az események és történetek. Szinte kötelességének érzi az ember mindezek rögzítését, közreadását a család, vagy éppenséggel egy nagyobb közösség számára. Egy

család történetének kikutatása, összegyűjtése általában több éves munka, miközben rengeteg tudásra teszünk szert. Megértésre, toleranciára nevel, érzelmileg is feltöltődik az ember.

A történelem viharai szinte minden család életében nyomot hagytak. Az átélt traumák nem csak a közvetlenül érintettek, hanem a leszármazottak életére is hatással vannak. Éppen a családtörténet kutatás eredményei bizonyítják, ma már retorziótól való félelem nélkül, felszabadultan meg lehet vallani a múlt szörnyűségeit is, és ez elősegíti a feldolgozást, a megbékélést.

– Lehet, hogy valaki éppen ezt az interjút olvasva határozza el, hogy régi álmát valóra váltva most már igazán elindul az ősei nyomában, hozzáfog a kutatáshoz. Mit tanácsolnál, hogyan kezdje?

– A tapasztalat szerint a családkutatás az a tevékenység, amelyhez nem kell különösebb végzettség. „Csak” nyitottság, érdeklődés, kitartás és sok-sok idő kell hozzá. Aztán úgyis elkapja a szenvedély, nem is tudja abbahagyni. Tréfásan mondhatjuk, olyan ez, mint egy fertőző betegség, csak nem lehet kigyógyulni belőle. Azt szoktam tanácsolni azoknak, akik úgy érzik, nincs idejük ezzel foglalkozni, hogy próbálják összeszedni a családban mindazokat a dolgokat, történeteket, dokumentumokat, fényképeket, amelyek a későbbiekben várhatóan már nem lesznek elérhetőek. Ezeket megfelelően archiválják, ha majd több idejük lesz, akkor jöhet az anyakönyvi és más források kutatása, a feldolgozás, a családfa készítés és a történetek megírása.

A kezdőknek javaslom a „Kis füzetben nagy segítség a CSALÁDKUTATÁSHOZ” kiadványunkat, különösen az első kötetet. Kapható Szolnokon az Aba-Novák Agóra Kulturális Központnál a Tourinform irodában, vagy kérésre postán is elküldik.

Ma már az internet számos lehetőséget nyújt a kutatók számára, segít eligazodni az információk tömegében. A különféle adatbázisok és más online felületek bőséges forrást nyújtanak, a családfakészítő programok pedig segítséget jelenthetnek a feldolgozásban. Bővebb ismertetésük meghaladja egy interjú nyújtotta lehetőségeket.

– A Jászsági Évkönyv számára készül az interjú. Mi a tapasztalatod, vannak-e jászsági érdeklődők?

– Nagyon sokfelé járok, és ahol jászokkal találkozom, azt látom, hogy igen nagy az érdeklődés az őseik, a múltjuk iránt. Büszkék jász származásukra, és többen foglalkoznak közülük is családkutatással. A szolnoki klubból Főzer Vendel nevét említeném, aki nagyon szép eredményeket ért el, terjedelmes kötetben foglalta össze a Főzer család történetét, amely a felnőtt pályázatunk rangos mezőnyében Arany fokozatot ért el. Mostanában kevesebbet látjuk

sorainkban, de tudjuk az okát, és megértjük, ma is aktív kutató munkát végez. *Katona Csaba* az MTA BTK Történettudományi intézet munkatársa szintén a jász gyökerekkel rendelkező családjáról tartott nálunk előadást.

Jó kapcsolatban vagyunk a Jász Múzeummal. Az igazgatóasszony, *Hortiné Bathó Edit* már évek óta tiszteletbeli klubtagunk, mivel többször segítette a munkánkat. „Az alán jászok, akik magyarok” címmel tartott előadást a 2015-ben tartott konferenciánkon. Ezen kívül a jász viseletről hallgathattuk őt az egyik szolnoki klubfoglalkozásunkon. Tudjuk, hogy a múzeum a rendelkezésre álló eszközeivel hathatósan támogatja a jászsági családkutatókat. Rendezvényeinkről kölcsönösen értesítjük egymást, de a közlekedési nehézségek miatt kevés személyes megjelenésre adódik mód.

A Jászok Egyesületével hasonlóan jó a kapcsolat. Amikor tavaly februárban meghívásukra náluk jártam, a téma iránti nagy figyelmet tapasztaltam. Többen elhozták az elkészült családfájukat, egyik tagjuk bejelentkezett hozzánk Szolnokra. Hallottam, hogy Jászberényben megalakult a Jász Helytörténeti Kör, ahol a családkutatók segítségét is fontos célnak tekintik.

Úgy gondolom, hasznos lenne egy facebook csoport létrehozása, ami jó eszköz lehet a hasonló érdeklődésű, de szétszórta élő kutatók munkájának összehangolására, a kapcsolat-tartásra.

– *Milyen terveid vannak a két klub munkáját illetően?*

– Amikor 10 éve Mezőtúron, vagy 8 éve Szolnokon elindultunk, azt hiszem, egyikünk sem gondolt ilyen hosszú és töretlen közös munkára. De igény van rá, jól érezzük magunkat egymás társaságában, miért ne folytatnánk? Ahogy az interjú címe is sugallja, leginkább összekötni a szálat, vagy más megközelítésben, segíteni egymást eligazodni a családtörténet kutatókat is elért információ özönben. Ebben nagy előnnyel jár, hogy én Budapesten élek, és itt jobban hozzájutok hasznosítható ötletekhez, értesülésekhez, amelyeket szívesen közvetítek. Ezzel párhuzamosan a tagok részéről is mindig vannak új ötletek, amivel szeretnének foglalkozni. Vannak külsősök is, akiknek tetszik a nálunk folyó klubélet és jelentkeznek egy-egy előadással. Amikor összeállítjuk a féléves programot, miközben igyekszünk figyelni az arányokra, inkább a bőség zavarával kell szembenézni.

– *Az utóbbi években alaposan megváltozott az életed. Előadásokat tartasz, konferenciákat szervezel, tanulmányokat, cikkeket írsz, könyvet szerkesztesz, miközben özönlének a levelek, érdeklődések a témával kapcsolatban. Hogyan tudod ezt összehangolni, emellett a két klub vezetését magas színvonalon végezni – és mindezt Budapestről, ahol élsz?*

– Mindig az volt a véleményem, hogy bármit csak elkötelezetten, teljes erőbedobással érdemes tenni, különben nincs értelme. Néha én is felteszem a kérdést, honnan van az energia így 70 pluszsként? Lehet, hogy éppen a családkutatásból áramlik vissza? Nagy erőt ad, ha

az ember érzi, szükség van arra, amit tesz. De azért egyre többször gondolok az utánpótlás szükségességére.

Munkám során nagyon sok értékes embert sikerült megismernem, végzettségtől, beosztástól függetlenül. Rendkívül jó velük együtt munkálkodni, eredményeket elérni. Lehet, hogy egy-egy vidéken végig *pörgésben* töltött nap után fizikailag fáradtan érek haza, de lélekben mindig feltöltődve. Nem sokan mondják ki, de a családtörténet kutatás – különösen, ha közösségben történik – rengeteg pozitív érzellemmel jár. Tessék kipróbálni!

Kedves Ilona! Pekár István szép gondolatával köszönöm meg a beszélgetést, amely megerősíti az általad elmondottakat: „Valahol a lelkünk mélyén sok-sok régi történet pihen, megszépülve, mesévé nemesedve. Merjünk emlékezni, és meséljük tovább gyerekeinknek, unokáinknak, mert amit ők megjegyeznek, az tovább él, a velünk haló történet pedig végleg az enyészeté lesz.”

További sikeres tevékenységet, jó egészséget kívánok, és hogy a példád, lelkesedésed minél több követőre találjon.

Névjegy

Ari Ilona Budapesten született, a Teleki Blanka Közgazdasági Technikumban érettségizett. Majd levelező tagozaton szerzett diplomát a BME Vízgazdálkodási Főiskolai Karán. Szakmai munkája mindvégig a mezőgazdasághoz kötötte, sokat járta a vidéket. Férje, Ari Imre elektroműszerész, szintén nyugdíjas. Lánya, Ari Eszter az ELTE TTK Genetika Tanszékén doktorált, és ott bioinformatikát oktat, jelenleg a kisleányával GYED-en van.

Törőcsik István

HONNAN JÖHETTEK A BERÉNYI JÁSZOK?

Közhely, hogy a jászoknak (az oklevelek szóhasználatában filiszteusnak) nevezett alánok a kunokkal együtt az 1241/42-es tatárjárás után telepednek meg a Magyar Királyság területén, a részletekről azonban élénk vita folyik, melybe néhány éve e sorok írója is bekapcsolódott. A jászok a magyar történeti emlékezetben összekapcsolódtak a kunokkal, az eltérő etnikai eredetet feledtető sorsközösség ismeretében természetes volt annak feltételezése, hogy szállásterületeikre is egy időben kerültek. Mégpedig nyilvánvalóan a tatárjárást követő évtizedekben (pontosabban 1246 körül), mikor IV. Béla visszafogadja a Kötöny megölése után Bulgáriába húzódó kunokat. Csupán bő fél évszázada derült fény a jászok iráni eredetű nyelvére, és ekkortájt merült fel először az, hogy többségük a kunoktól függetlenül, jóval az 1240-es évek után is beköltözhetett az ország területére.

Ez a feltevés a hatalmas történeti forrásanyaggal dolgozó Györfy Györgytől származik, akinek feltűnt, hogy a későbbi Jászság területét még a 14. század első évtizedeiben is egyházi és magánbirtokosok uralják, sem jászoknak, sem más telepéseknek nincs nyoma. És nincsenek olyan birtoktestek sem, melyek uralkodói tulajdonban voltak és így királyi szolgálatban álló népelemek lakóhelyéül szolgálhattak volna.¹ Nem pusztán forráshiányról van szó, a terület birtoktérképét ugyanis különböző perek és határjárások révén többnyire ismerjük, csak éppen nem tudjuk ebben a jászokat elhelyezni egészen 1366-ig, amikor Árokmellék szállásának jász lakóit eltiltják Pásztó, Tar és Hasznos határának használatától.² Vajon egy frissen odakerült kolónia első birtokvitája ez, vagy annak a jele, hogy a bő évszázada csendben itt lakó, szaporodó és terjeszkedő jász közösség ekkor már a Zagyva-völgy felső szakaszain próbál telepeket létesíteni?

Mivel az írott források információtartalma a kérdés eldöntéséhez elégtelennek tűnt, a megoldást a történészek is a régészettől várták. Az 1980-as években Selmeczi László végzett ásatásokat a hajdan jászok lakta, de a török hódoltság idején véglegesen elpusztult Négyszállás területén. A kelet-nyugati irányban elnyúló település mindkét végén talált egy templomos helyet. Az elsőt már az 1930-as években lokalizálta Porteleki (Prückler) József, aki a templomhoz tartozó temető néhány sírját is feltárta. A templom poligonális szentélyzáródású gótikus építmény, Árpád-kori előzmény nélkül. „I. számú” temetőjében 455 sírt tárt fel Selmeczi László, ez – az összesítő térképen jelzett temetőárok nyomvonalá alapján – a teljes temető területének 65-70 százaléka lehet. A temetőt a feltáró régész véleménye szerint a 13. század második felétől a 15. század első feléig használták, a 13 m hosszú és 8 m széles templomot

¹ Györfy 1981.

² Gyárfás 1870–1885. III. 46. sz.

pedig a temető felhagyásával egyidejűleg építették meg, utólag megkeresztelve a „pogány temetőt”. Az utólagos templomépítést bizonyítja, hogy a temető tucatnyi sírját semmisítik meg az építkezéssel. Ugyanakkor nem ez Négyszállás egyetlen egyháza. Négyszállás másik végén egy egyenes szentélyzáródású templomot talált Selmeczi, melyet szorosan egy korábbi – patkóíves szentélyű – Árpád-kori templom köré építettek. A „II. számú” temető több mint 600 sírja a 13–16. századra datálható. Selmeczi László szerint a mindkét temetőben megfigyelhető 13. századi sírhorizont cáfolhatatlanul bizonyítja, hogy a jászok ebben az időben már megtelepedtek a Tarna-völgy alsó szakaszán.³

Magam a Jászberény történetét legújabban ismertető városmonográfia 2014-ben megjelent első kötetében kétségemet fejeztem ki abban a kérdésben, hogy lennének 13. századi sírok az I. számú temetőben, valószínűsítve, hogy a sírmező közepén talált templom is akkortájt épült, amikor a jászági jászok feltűnnek az írott forrásokban – ez pedig nem IV. Béla, hanem Nagy Lajos kora, akinek érméi a legkorábbi halotti obulusok a négyszállási I. számú temetőben.⁴ Nehezen tűnt elképzelhetőnek az is, hogy a frissen beköltözött iráni népesség párhuzamosan két templomot és két temetőt használt. Selmeczi László erre reagálva fejtette ki azon nézetét, hogy az I. temetőben a jászokat megtérítő ferencesek építettek templomot. A település plébániatemploma szerinte a falu túlsó oldalán állt. Ezt az Árpád-kori falak elbontásával a megtelepedő jászok építették a 13–14. század fordulóján, ide jártak és temetkeztek a település katolizált lakói, majd a 15. század közepétől – a latin rítusra való áttérés befejeződésével – a falu teljes lakossága. A ferencesek és a világi papság párhuzamos jelenlétét, illetve az ebből fakadó rivalizálást a 14. század végén pápai dokumentum is megörökíti, és a feltáró régész számára járható útnak tűnhetett ennek feltételezése Négyszállás esetében is.⁵ Ha azonban a négyszállási jászoknak legkésőbb a 14. század elején már állt a plébániatemplomuk (és nyilvánvalóan volt papjuk is), mi szükség volt a ferencesek bő évszázaddal későbbi térítő munkájára? Ha pedig utóbbi valóban szükséges és eredményes volt, miért hagyja el a közösség a „barátok” templomát annak felépítése után? És mi történt a ferences templom épületével, ha a 18. századi írásos források és ábrázolások már csak a másik templom romjairól szólnak? Ezekre a kérdésekre Selmeczi László nem adott választ, elutasította az I. számú temető templomának és a leletanyagának keltezését érő kritikákat is.

A Györffy György és Kristó Gyula nyomán legutóbb Zsoldos Attila által megfogalmazott történeti modell szerint a királyi jászok az őket felkaroló uralkodó – a magyar történetírásban Károly Róbert néven ismert I. Károly – rezidenciája, Temesvár közelében tartózkodtak, 1323 után pedig az új uralkodói székhely, Visegrád tágabb környékén alkottak kolóniákat.⁶ A nevét ma is őrző pilisi Jászfalu mellett erre utalhat egy másik Jászfalu (Jasová) Érsekújvártól

³ Az először megtalált temető monográfiája: Selmeczi 1992., a második temetőé: Selmeczi 2018a., a kutatás legutóbbi összefoglalása: Selmeczi 2018b.

⁴ Töröcsik 2014.

⁵ Selmeczi 2018a. 34–35; 2018b. 27.

⁶ Zsoldos 2017.

keletre, és egy Udal nevű, 1347-ben jászok által lakott település a Garam mentén. A királyi jászok szolgálataira a Visegrádról Budára költöző Nagy Lajos talán már nem tartott igényt, s ez valószínűleg közös megegyezéssel újabb lakhely-váltáshoz vezetett. Persze csak elméletben, hiszen Jászfalu lakói a Pilisben maradtak, Udal jászai viszont – akiket Nagy Lajos király egy birtokcserével Becsei Töttösnek juttatott – magánföldesúri függésbe kerültek. Az említett települések lakói nem költöztek a Jászságba, és nyilvánvalóan nem bocsáthattak ki fél tucat települést alapító telepes rajokat sem. De honnan jöttek akkor a jászsági jászok?

A történész Tóth Péter Becsei Töttös királyi ajtónállómestert – aki egyben pilisi ispán és a jászok bírja is volt – véli a jász telepítés kulcsembereének. Becsei Töttös 1350-ben bérbe vette az (ipoly)sági apátság Iva és Hacak nevű lakatlan birtokát, melyek bizonyosan a mai Jászberény területén feküdtek.⁷ A szerződés kötelezte Töttös mestert a birtokok benépesítésére, kétséges azonban, hogy ez megtörtént-e, mivel a bérlő hamarosan (1353) elhunyt.⁸ Az ekkor történt, illetve a korábbi határjárásoknak köszönhetően ismerjük a szomszéd birtokok és tulajdonosaik nevét, a lista alapján jászoknak még ekkor sincs nyomuk sem a későbbi Berény földjén, sem annak közvetlen szomszédságában, Iva és Hacak birtokokat pedig mind a bérbeadó, mind a bérbevevő lakatlannak tudja. A bérlet további sorsáról sajnos nincs adatunk, de egy bő fél évszázaddal később Iva és Hacak helyén már a királyi jászok települése állt, melyet Berényszállásnak hívtak. Berény nevű települések a Magyar Királyság számos pontján előfordulnak a 11. századtól kezdve, mégis különös, hogy a Zagyva-völgyi Berény nem tűnik fel sem Iva és Hacak 1350-es, sem a Zagyva mentén nyugatról szomszédos Tyukod/Kerekudvar 1331-es határjárásában, sem mint falu, sem mint lakatlan puszt.⁹ Kénytelenek vagyunk tehát arra gondolni, hogy a helynév a jászokkal jelenik meg a területen, még akkor is, ha nem iráni, hanem „magyar” helynévről van szó (az idézőjel azért indokolt, mert a névadó ‚berendei’ egy honfoglalás előtt csatlakozott török népesség lehetett). Honnan hozhatták ezt a nevet a Zagyva mentén megtelepedő jászok?

Bár Mezőberénytől Lovasberényig számos településre gondolhatunk, mégis a Nógrád megyei Borsosberény tűnik a legvalószínűbbnek. A Borsosberénytől északra fekvő Nagyoroszi lakosai 1505-ben az esztergomi érsekkel szemben oklevelekkel bizonyították, hogy a jászteleki és berényi pusztát „a filiszteusok eltávoztása óta” békességesen bírják és használják.¹⁰ Ez persze nem feltétlenül volt igaz,¹¹ de a filiszteusok (vagyis jász jogállású lakosok) kétségtelenül éltek itt, a középkor végére viszont eltűntek, emléküket csak a Jásztelekpuszta helynév őrizte meg. A jászok által egykor lakott szállás – mely csak utólag kaphatta a Jásztelek („jász faluhely”) nevet – keskeny csíkja teljes hosszában Borsosberény területével

⁷ Tóth 2012. 17.

⁸ Selmeczi 2018a. 16–17.

⁹ Tóth 2012. 21.

¹⁰ Esztergomi Prímási Levéltár, Df 248243. Az adatot Szarka József barátomnak köszönhetem.

¹¹ A nagyorosziak Jásztelek pusztáját csak 1497-ben szerezték meg, DL 67582. Az adatot Szarka József barátomnak köszönhetem.

határos és abba beékelődik, egykor tehát ahhoz tartozhatott. A berényi pusztával szomszédos Nagyoroszi egyébként a középkorban a rutén eredetű királyi ajtónállók faluja, a királyi főajtónálló pedig a 14. század közepén a már említett Becsei Töttös, aki egyben a jászok bírása is, és aki birtokot bérelt telepítés céljából a Zagyva-völgy középső szakaszán. Úgy vélem, ennyi egybeesés nem lehet a véletlen műve, mint ahogy az sem, hogy a testőrnek tartott jászok a bizonyosan testőr rutének faluja mellett lettek letelepítve talán még abban az évben, mikor Keverge fiainak uralma alól megszabadította őket az uralkodó. A kiváltságos közösség 1323 utáni lakóhelye az a berényi pusztá lett, amelyet a 13. század második felében még a (diós)jenői német telepesek béreltek. Azt feltételezem, hogy ettől kezdve ők lettek a „berényi jászok” akik nevükről valószínűleg a Zagyva-völgyében sem akartak lemondani, ahogy a királyi szolgálatról és az ezzel járó kiváltságokról sem. Ezért is őrizték meg gondosan a városi levéltárban fennmaradt 1323-as oklevelet, melynek név szerint említett 18 nemzetségfője mögött ezek szerint nem a teljes jász népességet, csupán a pár száz fős berényi jász kolóniát sejthetjük. A helynév átvitele az új szállásterületre nem példa nélküli dolog, ugyanez valószínűsíthető Kézdivásárhely esetében. A 13. század elején II. András mintegy 100 km-rel keletebbre, a határvédelemre költöztette át a forrásokban 1161 után megjelenő kézdi székelyeket, helyükre pedig szászokat telepített (Szászkézd).

Berényszállítás benépesedésének modellje támpontot adhat más korai jász települések – Árokszállás, Négyszállás, Apáti és Kisér – kialakulásának rekonstrukciójához is. Létezhettek a Duna keleti oldalán (elsősorban a Börzsöny és a Cserhát területén) olyan jász közösségek, melyek a 14. század közepén az Észak-Alföld tatárjárás óta eleve gyéren lakott – s talán a pestis által tovább néptelenített – területeire költöztek. Alkalmassint egy ilyen jász diaszpóra nyomát őrizhette meg az árokmelléki jászokat Pásztó, Tar és Hasznos határának használatától eltöltő, 1366-ban kelt rendelet. Az árokszállási jászok ilyen értelmezésben a falujuktól kétnapi járóföldre eső területen nem feltétlenül hatalmaskodást folytatnak – miként a másodszorban tilalmazott Gyöngyös környéki falvak lakosai –, hanem korábbi szállásuk területét használva sértenek helyi érdekeket. A Zagyva-völgyből elszármazó közösség a Csörsz-árok partján csak kevéssel 1366 előtt telepedhetett meg, hiszen még szállásuk neve sem véglegesedett; 1366-ban és 1382-ben még Árokmellék szállásaként, 1396-ban azonban már csak Árokszállásként szerepel. Szintén az Északi-középhegységgel mutat kapcsolatot Apáti is. A kutatást elsősorban az 1391-es birtokosztályban olvasható Temesvári és Bugaci előnév érdekelte, holott legalább ennyire érdekes a Terjéni és a Chazar nevek felbukkanása is. Minden valószínűség szerint Nógrád vármegyei helységekről, a mai Terény és Kazár elődeiről, pontosabban az innen származó személyekről lehet szó. A Zagyva-völgy felső szakaszán fekvő Kazár annál is inkább gyanúba fogható, mivel a hozzá közeli Szuha és (Mátra)Balla településekre utaló személynevek szintén felbukkannak Apáti 16. századi névanyagában.¹²

12 Fekete 1968. 77.; Bayerle 1998. 83–84.

A berényi jász kolónia Jászságba költözése nem tehető 1350 előtti időszakra, az árok-szállásiaké viszont 1366-ra már nagyrészt befejeződött, 1370-ben pedig már Négyszállás létezésére is van közvetett forrásunk. A jászság jász megszállása tehát az 1350 és 1366 között eltelt másfél évtizedre tehető. Emögött feltételezhetünk uralkodói koncepciót, de könnyen lehet, hogy a királyi jászok önkényes migrációjáról van szó, mely nem nélkülözte a területi tudatosságot sem. Ha így történt, az uralkodó utólag bizonyára jóváhagyta a jászok birtok-foglaló akcióit, ennek köszönhető, hogy a jász expanzió a szomszédos birtokosok rovására a 15. században is folytatódott.

Irodalom

BAYERLE Gusztáv

1998. *A hatvani szandzsák adóösszeírása 1570-ből*. Hatvany Lajos Múzeum Füzetek 14. Hatvan.

FEKETE Lajos

1968. *A hatvani szandzsák 1550. évi adóösszeírása*. Jász Múzeum, Jászberény.

GYÁRFÁS István

1870–1885. *A Jász-kunok története* I–IV. Kecskemét–Szolnok.

GYÖRFFY György

1981. A jászok megtelepedése. In: DANKÓ Imre (szerk.) *Emlékkönyv a türkevei múzeum fennállásának 30. évfordulójára*. Türkeve, 69–72.

SELMECZI László

1992. *A négyszállási I. számú jász temető*. BTM Műhely 4. Budapest

2018a. *Jászok vagyunk, de magyarok. A négyszállási II. számú jász temető*. Jászsági Füzetek 55. Jászberény

2018b. A jászok betelepítése a Jászságba. In: BATHÓ Edit (szerk.) *Jászkunsági évszázadok*. Jászberény, 16–46.

TÓTH Péter

2013. *Tanulmányok a magyarországi jászok és a Jászság középkori történetéről*. Lucidus Kiadó, Budapest.

TÖRŐCSIK István

2014. A jász települések kialakulásának időpontja. In: PETHŐ László (szerk.) *Jászberény története a kezdetektől a reformkorig*. Jászberény 45–49.

ZSOLDOS Attila

2017. Az első évtizedek. Jászok a középkori Magyarországon. *Rubicon* 2017/6. 28–31.

Vincze János Farkas

A KRAKATAU 1884-ES KITÖRÉSE OROSZ ISTVÁN VALLÁSOS PONYVANYOMTATVÁNYA TÜKRÉBEN

A Krakatau kitörése

A vulkán kitörése az első, legjobban dokumentált vulkánkatasztrófa. Ennek oka, hogy a holland gyarmati kormányzat és a magánbefektetők modern infrastruktúrát teremtettek Holland-Indiában, a mai Indonéziában. Eme infrastrukturális fejlesztések része az információáramlás és a kereskedelem is.¹ A 19. század harmadik negyedében a Föld éghajlata egy újabb kis jégkorszak felé tartott. Ezt erősítette fel az 1883-ban kitört Krakatau is. Bár a kitörést követő lehűlés okán 1884-ben a termés csökkenése volt megfigyelhető, ez jellemzően az iparos országokat nem érintette.²

A vulkánkitörés hatásainak észlelése Magyarországon

Réthy Antal gyűjtése alapján az 1884-es évre vonatkozóan lehűlés figyelhető meg. Liptóban június hónapban 20 szarvasmarha fagyott meg, Kokavánál és Pribilinnél pedig juhok. Kunszentmiklóson augusztus 13-án permetező esővel együtt havazott két órán át. Ungváron januártól egészen szeptemberig alkonyatkor az ég „szokatlanul piros színjátészó” volt. Jegyzetként Réthy meg is említi, hogy 1883. május és augusztusban a Krakatau kitörésének jelensége volt az esti és hajnali pír.³ A vérvörös naplementéken kívül a becslések szerint 1,2 fokkal csökkentette a kitörés az átlaghőmérsékletet is.⁴ Papp Zoltán szerint a légkörben keringő vulkáni hamu 1883 novemberében érhetett el Magyarországot és 1884 tavaszáig vörös fényben tündöklő naplementéket idézett elő.⁵

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye egén

A korabeli sajtó igyekezett alapvetően a szenzációs híreket is találni a helyi közönség felé, ám ezek döntően politikai jellegűek voltak. Nehézséget jelent a sajtótermékek felkutatása is, mivel ismeretes, hogy 1883–1884-ben működő csekély számú lap közül ma már nem talál-

1 Balogh 2018, 164.

2 Behringer 2010, 228.

3 Réthy 1998, 554.

4 <https://pangea.blog.hu/2016/03/02/krakatau> (2019.01.30.)

5 Papp 1986, 334.

ható a „Jászberény és Vidéke”, a „Nagy-Kunság” és a „Tiszavidék” szóban forgó évfolyama sem.

Különféle kirívó időjárási jelenségekről ritka esetben adnak számot a vármegyei hírlapok. Elsősorban a mezőgazdasági rovatokban esik szó a meteorológiáról, ám ezek is többnyire a munkálatokhoz kapcsolódóan, elsősorban az esőzésekről és azok hiányáról adnak számot. A vulkánkitörésről csupán a *Jász-Nagykun-Szolnok* közlöny tett említést, a többi vármegyei hetilap nem. A kitörést követő közel másfél évben a Krakatau okozta égi jelenségekről nem történik híradás. A hírlap így számolt be az eseményről:

„Jáva szigetén a mult hó 25-én esti 11 órakor 16 vulkán tört ki, miközben a földrengés irtóztató morajjal megkezdődött. Forró homokosó, tüzláva hullott a szigetre. 26-án a földrengés és kitörés fokozódott s 50 falut borított el a pusztító elem. 27-én este újra roppant földrengés. Az áldozatok

száma 75,000 és 100,000 között lehet. Krakatóa sziget 2000 láb magas vulkánjával együtt a tengerbe süllyedt. Menak szigete több apróbbal elsüllyedt és 14 új vulkán emelkedett ki az óceánból.”⁶

A kisnyomtatványról

A jászládányi Orosz István életéről főként Emlékkönyv című munkájából tudunk, ám e munkája elsősorban a paraszti lélek, a vallásos élet részleteibe enged betekintést, mintsem önnön életébe vagy a korszak eseményeibe. Ahogyan Barna Gábor fogalmaz Orosz Istvánnal és a paraszti néplélekkel kapcsolatban: *a néplélek józan gondolkodásában is hajlamos a csodák és titokzatos események elismerésére, az álmokat értelmezi. Élete során tanító lesz, de a kétkézi munka mellett vallásos társulatokat szervez és vallásos műveinek sorát adatja ki.*⁷

A szóban forgó kisnyomtatvány „A legszentebb új énekek” címet viseli. A 8 számozott oldalból álló kis füzet Orosz István műve, amely összesen 6 imádságot tartalmaz. Az 1884-ben Budapesten, Bartalits Imrénél kiadott nyomtatvány másfél oldalas imádsága emlékezik meg furcsa égi jelenségekről, amely „Az 1884-dik évi vérvörös égi jelekről” címet kapta.

„Az 1884-dik évi vérvörös égi jelekről”

⁶ Jász-Nagykun-Szolnok VII. évf. 37–302. sz. 1883. szeptember 16. 3.

⁷ Orosz 2011, 12–13.

A 12 versszakból álló imádság a „Kiment Jézus éjszakára” dallamára íródott. A versszakok három csoportra oszthatóak.

Az 1–2. és 5–6. versszakok tekinthetők egyfajta esetleírásnak. A vulkánkitörés kísérőjelenségeiről tesz említést. Az elsőben az égbolt elszíneződésére utal a búcsújáró:

*„Itt van a szomorú posta,
Úr Jézus menyből lehozta,
Vérbe borultak az egek,
Jaj, mit jelentenek ezek.”*

A második versszak már a kitörést követő lökéshullámokról szól. A korabeli mérések szerint a lökéshullámok hétszer kerültek meg a Földet.⁸

*„A föld is el kezd reszkedni,
Az ég gyászra fog mutatni,
Ha bűnünktől meg nem térünk,
Mint Sodoma, úgy elveszünk.”*

A Biblia Szodoma és Gomora pusztulása kapcsán égi jelenségekről ír: „*És bocsáta az Úr Szodomára és Gomorára kénköves és tüzes esőt az Úrtól az égből.*”⁹ A késő bronzkori Szodomát friss kutatások szerint vélhetően meteor okozhatta.¹⁰

Az 5. versszak ismét az égi jelenséget taglalja, már az elsőhöz képest részletesebben. Érdekes összevetni a Réthly Antal által gyűjtött leírással is, miszerint a vulkánkitörés következménye az esteli és a hajnali vörös égbolt.¹¹

*„Nekünk is megjelentette,
Jézus az örök szent ige,
Este-reggeli hajnalon,
Vérszínben angyala vagyón.”*

A 6. versszak újfent a kitörés hosszú távú következményét taglalja burkoltan.

⁸ <https://pangea.blog.hu/2016/03/02/krakatau> (2019.01.30.)

⁹ Mózes I. könyve 19:24

¹⁰ <https://www.iflscience.com/editors-blog/biblical-city-of-sin-destroyed-by-sulfur-and-fire-may-have-been-flattened-by-asteroid-/> (2019.02.02.)

¹¹ Réthly 1998, 554.

*„Tüzes kard látszik a kezében,
Int bennünket megtérésre,
Ha e jelekre nem térünk,
Dög halállal majd elveszünk.”*

Bár a „döghalál” kifejezést elsősorban a pestisre használták, ez esetben tekinthető biblikus hasonlatnak, amely magába foglalhatja a 19. század pestisét, a kolerát is. 1815-ben, a szintén indonéz szigetvilágban található Tambora kitörése nyomán az éhségkrízisek és rossz minőségű és átlagú termékek mellett 1832-re a kolera is az egész világot bejárta, és áldozatok tízezreit szedte.¹² Egyiptomban 1883-ban a kolerajárvány mintegy 60 000 halálos áldozatot követelt. Európán belül szintén megjelent a kolera Dél-Franciaországban, Spanyolországban és Olaszországban.¹³ Ráadásul Orosz István életében is hagyott fájdalmas nyomot e rettenetes betegség. Az 1873-ban tomboló járvány idején Jászládányon a plébánossal egyetemben éjjel-nappal végezte a temetéseket. A hosszú napok után hazatérve látta, ahogy a felesége is a betegségtől ágynak dőlve haldokolt, de így biztatta: *„Bízzál a jó Istenben, megsegít téged. Csak azok halnak meg, akik nagyon félnek. Légy erős.”*¹⁴

A 3. és 4. versszak az első két versszakban felmerülő jelenségek okozatát vallásos megközelítésben keresi. Wolfgang Behringer – igaz a koraújkorra vonatkozóan – megjegyzi, hogy a különféle égi jelenségeket, így például az északi fényt is félelemmel vették tudomásul.¹⁵

*„Az Úr Jézus sír felettünk,
Szán bennünket, hogy elveszünk,
Mert bűnünknek oly sok száma,
Nincs nyelv, mely megmagyarázza.”*

A teológusok pedig a szélsőséges időjárást, azok kísérőjelenségeit, betegségeket, éhezést a „bűnös emberekre mért isteni büntetésnek tekintették.”¹⁶

*„Csak egyedül Jézus tudja,
Ostorát ránk miért hozza,
Szodomában is szózatát,
Elküldötte szent angyalát.”*

A 7–12. versszakig terjedően a bűnbocsánat lesz a fő motívum. A bűntől való távolmaradás, a bűnbocsánatért való esdeklés, Jézushoz való visszatérés alkotja a mondanivalóját. Talán a leg-

¹² Behringer 2010, 212–215.

¹³ Réthly 1998, 554.

¹⁴ Orosz 2011, 85.

¹⁵ Behringer 2010, 188.

¹⁶ Behringer 2010, 177.

találóbbr a 7. versszak szövege a témában, mivel ismét bibliai utalást tesz Orosz István. Ninive városa Jónás próféta prédikációját követően bűnbánatot gyakorolt. *„Ki tudja? talán visszatér és megengesztelődik az Isten és elfordul haragjának búsulásától, és nem veszünk el!”*¹⁷

*„Senki ne ámitsa magát,
Hidje el az angyal szavát;
Ninivék is hogy megtértek,
Jézustól kegyelmet nyertek.”*

A koraújkorban a bűnbánó zsoltárok megjelenésével a különféle csapások után bűnbánó imákat és bűnbánó napokat tartottak Isten megbékítésére.¹⁸ E bűnbánati szertartásra a 8. versszakban találni példát:

*„Hagyjuk el hát bűneinket,
Jobbítsuk meg életünket;
Kérjük a menyei Atyát,
Ne nézze bűneink számát.”*

Ninivében Jónás próféta hatására a király és emberei így szóltak a város lakóihoz: *„Hanem öltözzenek zsákba az emberek és barmok, és kiáltanak az Istenhez erősen, és térjen meg kiki az ő gonosz útaról és az erőszakosságból, a mely az ő kezökben van!”*¹⁹

Összegzés

Orosz István népi imádságán jól tükröződik a kialakult égi jelenség szakrális értelmezése. Kirajzolódik a falusi népelet gondolkodása, a világvége eljövetelének egyéni elképzelése, ám akarva-akaratlanul a meteorológiai jelenség néhol stilizált, néhol patetikus ábrázolása is. Mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy nem állt távol a profán és a szakrális közötti kapcsolat keresése a tudományos vizsgálódástól sem. Louis Torfs 1862-ben kiadott munkájában a szélsőséges időjárási jelenségeket és járványokat isteni jelként értelmezte.²⁰ Ennek fényében végtelenül izgalmas belegondolni, hogy egy búcsújárót is megérintett a különleges esemény, amely erős hite ellenére valahol félelmet ébresztett benne, és kellőképpen fontosnak tartotta ahhoz, hogy vallásos éneket írjon róla.

¹⁷ Jónás könyve 3:9.

¹⁸ Behringer 2010, 186.

¹⁹ Jónás könyve 3:8.

²⁰ Rác 2001, 22.

Források

Orosz István: A legszebb új énekek. Bartalits, Bp. 1884.

Szent Biblia azaz Istennek Ó és Új testamentomában foglaltatott egész Szent Írás. Magyar Bibliatársulat, Bp. 2011.

Jász-Nagykun-Szolnok VII. évf. 37–302. sz. 1883. szeptember 16. 3.

Felhasznált irodalom

Balogh 2018: Balogh András: Délkelet-Ázsia történelme. Eötvös Kiadó, Bp. 2018.

Behringer 2010: Behringer, Wolfgang: A klíma kultúrtörténete. A jégkorszaktól a globális felmelegedésig. Corvina, Bp. 2010.

Réthly 1998: Réthly Antal: Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1801–1900-ig. 1–2. köt. Bp. 1998–1999.

Orosz 2011: Orosz István: Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza. Ős-Kép Kiadó, 2011.

Papp 1986: Papp Zoltán: Vulkánkitörésekre visszavezethető anomáliák Magyarország hőmérsékletváltozásaiban. In.: Földrajzi Közlemények XXXIV. (CX.) kötet. 1986. 4. 324–345.

Rác 2001: Rác Lajos: Magyarország éghajlanttörténete az újkor idején. JGYF Kiadó, Szeged, 2001.

<https://pangea.blog.hu/2016/03/02/krakatau> (2019.01.30.)

<https://www.iflscience.com/editors-blog/biblical-city-of-sin-destroyed-by-sulfur-and-fire-may-have-been-flattened-by-asteroid/> (2019.02.02.)

Csörgő Terézia

A TEHETSÉGGONDOZÁS EGY FORMÁJA A JÁSZSÁGBAN 15 ÉVES A CSÁNYI ALAPÍTVÁNY

Az Alapítvány logója

Alapítvány. Nagyon sokan, ha ezt a szót hallják, általában arra gondolnak, hogy egy olyan intézményről, szervezetről van szó, amelyik évente egyszer-kétszer nagyobb pénzüsszeget, esetleg ösztöndíjat ad valamilyen kiemelkedő tevékenységért, vagy segít valamilyen program lebonyolításában.

Így gondolják ezt sokan a Csányi Alapítványról is. Az emberek Jászberényben, a Jászságban két-három *Csányi-logós* kisbuszt látnak az utcán naponta többször változó időpontokban közlekedni, de nem tudják, hogy hová s miért,

s nem mindig pozitív a megnyilvánulásuk sem. Ezek a kisbuszok miért is vannak Jászberényben? Nagyon fontos feladatuk van, hiszen ezek segítik az Alapítvány mentorainak munkáját, azt a munkát, ami 2005-ben kezdődött.

Az Alapítvány céljáról, tevékenységéről

A 2005. április 7-én a Fővárosi Bíróság nyilvántartásba vette a „Csányi Alapítvány a Gyermekekért” Közhasznú Alapítványt (röviden „Csányi Alapítvány”), melyet 2006-ban kiemelkedően közhasznú szervezetté minősített.

Az Alapítvány honlapján a célokat az alapító, Csányi Sándor röviden így fogalmazta meg: „... a legtöbben csak úgy ismernek, mint az OTP Bank elnöke vezérigazgatóját. A sikeres üzletembert látják bennem, az ország egyik legvagyonosabb emberét. Azt azonban kevesen tudják, hogy jómagam is szerény körülmények között nőttem fel vidéken. Ezért vallom, hogy az anyagi jólét és sikerek mellett mindig szem előtt kell tartanunk azt is, hogy sokan szinte el-

viselhetetlenül nehéz körülmények között élnek hazánkban. A szegénység pedig nem válogat, nem kíméli még a legjobb képességeket sem.

A Csányi Alapítványt 1 milliárd forinttal alapítottam a magánvagyonomból. Remélem, ez példa lesz a többi sikeres üzletember számára is. Célom, hogy a tehetséges, de hátrányos helyzetű gyermekek ne kallódjanak el Magyarországon. Mert így a nemzet legnagyobb kincsét, az emberi tudást veszítjük el.”

Az Alapítvány a fenti cél elérése érdekében sok feladatot tűzött maga elé. Az indulás előtt az Alapítvány legfőbb döntéshozó szerve, az alapítványi vagyon kezelője, a kezdetben hétfős Kuratórium azonban mérlegelte ezeket, és „*úgy döntött, hogy az alapítvány fő tevékenysége a hátrányos helyzetű tehetséges gyermekek támogatása legyen. A kuratórium állást foglalt abban is, hogy első lépésként két térségben induljon tehetséggondozó csoport – a Jászágban és Somogy megyén belül Nagybajom térségében – 5., illetve 6. osztályos gyerekekkel, maximum 10-15 fővel, egy-egy mentor irányításával és egy-egy Községi Ház létrehozásával, amely a tehetséggondozás központja lesz.*”

A tehetséggondozás az Életút Programban valósul meg, amely egyedülálló komplex program, s két alapelvre épül:

„1) Hosszú távú segítségnyújtás (oktatás, szabadidős programok, szociális támogatások) a gyermekek családjával, iskoláival szoros együttműködésben.

2) Egyénre szabott program, mely odafigyelést jelent minden gyermekre, családjukra, a tehetségfejlesztés, a hátránykompenzáció és a szociális segítségnyújtás terén egyaránt.”

Egyedülálló tehetséggondozó program azért is, mert nemes célokat fogalmaz meg, így:

„1. a gyermekek támogatása 10 éves kortól (5. osztálytól),

2. különböző életszakaszokban és iskolatípusokban más-más módon és más- más eszközökkel folytatódik,

3. amíg fiatal felnőttként a támogatottak a munkaerőpiacra kerülnek.”

Vagyis a támogatásban a folyamatosság elve érvényesül, hiszen így a hatékonyság sokkal nagyobb.

Amennyiben a tehetséges, de hátrányos körülmények között élő gyermekek bekerülnek az Életút Programba, az Alapítvány éveken keresztül segíti őket a nehézségeik leküzdésében és talentumuk kibontakoztatásában. Ez egy mentorált gyermek esetében 10-14 évig is tarthat, attól függően, hogy mikor fejezi be a tanulmányait, mikor jut el odáig, hogy bizonyítvánnyal a kezében munkavállaló lesz. S ez nem feltétlenül egyetemi diplomát jelent, hanem olyan végzettséget, amit szívesen, jó érzéssel, eredményesen folytat a mentorált.

Az alapítványi programba jelentkezett gyermekeknek a kiválasztáson/beválogatáson két tesztcsomagot kell megoldani, melyeket az Alapítvány által felkért szakemberek állítanak össze. Ezek értékelése után minden gyermekkel személyesen is beszélgetnek a kijelölést végzők. A kiválasztásban elismert és kiemelkedő tudású szakemberek, helyi pedagógusok,

családsegítők, nevelési tanácsadók, pszichológusok vesznek részt. Évente meghatározott helyen és gyermekszámban történik a kiválasztás, bevélogatás. Minden évben túljelentkezés van. Az Alapítvány, valamint a gyermek és szülei között a bevélogatás után szerződés megkötésére kerül sor, amit évente megújítanak.

A hatodik *csányis* évben, a 10. osztályos gyerekek beszámolnak az Alapítványnál töltött időről, eredményeikről, a jövővel kapcsolatos elképzelésükről, azaz portfólióvédés történik, amelynek a további teendők meghatározásában van szerepe.

Az Életút Programnak sajátossága, hogy a támogatott gyermek megmarad az eredeti szociális környezetében, de olyan lehetőségeket kap, ami segíti személyisége kibontakozását, kiteljesedését. Nem kézhez kapott anyagi támogatásról van szó, hanem különóráról, személyiségfejlesztő foglalkozásokról, nyelvtanulási lehetőségekről és nyelvvizsgákról, olyan informatikai ismeretekről és vizsgáról, amelyek ma már elengedhetetlenek.

A fejlesztő foglalkozások keretében minden támogatott gyermek részt vesz idegen nyelvi oktatásban, félévkor és év végén szóbeli vizsgát tesznek az évközi írásbeli tesztek mellett. A legjobb eredményt elérők nyári intenzív külföldi táborokban folytatják a nyelvtanulást. Az informatika oktatásának célja az ECDL (European Computer Driving Licence – Európai Számítógép-használói bizonyítvány) vizsga teljesítése, s a változó, megújuló, modern okos eszközök biztonságos használatának elsajátítása. Az önismereti és drámafoglalkozások pedig segítik a gyermekeket a hátrányos helyzetből származó negatívumok leküzdésében.

A fentiekén túl igen fontosak a közösségfejlesztő foglalkozások, rendezvények. Az Életút Program szerves része a Gyermekparlament munkája, találkozások az élet különböző területein tevékenykedő példaképekkel, valamint a gazdasági és pénzügyi élet gyakorlatának a megismerése. A szabadidő hasznos eltöltésének lehetőségei a tehetségfejlesztő kulturális-gazdagító programok (Családi napok, színházlátogatások, közös mozi-, múzeumlátogatás, ünnepeinkhez kötődő rendezvények, Szülők Akadémiája stb.), a különböző Közösségi Házak közötti bajnokságok (például foci, sakk, csocsó), a hazai és külföldi táborok, ahol bővítik ismereteiket, gyakorolják a nyelvet, barátokat és életre szóló élményeket szereznek a támogatott gyerekek.

Az Alapítvány Támogatási és Ösztöndíj Szabályzata alapján minden iskolai szinten 4,5-es tanulmányi átlag felett ösztöndíjat is kapnak a diákok. Minden program térítésmentes. A fejlesztő órákat, a személyiség sokrétű bővülését segítő programokat, az évközi foglalkozásokon a gyermekek étkezését (a mentorok figyelnek erre), az utazási költségeket fizeti az Alapítvány, a táborokban a teljes ellátás ingyenes. Az iskolakezdekéskor minden család kap segítséget, karácsonykor élelmiszercsomaggal csökkentik a családok kiadásait, rászorultságtól függően kapnak a családok, a felsőoktatásban tanulók szociális segítséget.

A szakmai, a mentális, a szociális munkát, a gyermekekkel való törődést jól képzett mentorok végzik, akik az Alapítvány főállású munkavállalói. Végzettségük szerint pedagógusok,

A konyhasó hatásának vizsgálata – salátakészítés (Jászberény, 2019)

szociális munkások, gyermekvédelmi szakemberek. Elkötelezett személyek, akik szinte napi 24 órás ügyeletben vannak, akik csoportjuk tagjainak és családjának örömét, bánatát, sikerét, kudarcait ismerik, a problémák megoldásában segítik, támogatják őket. Így aztán nem csoda, hogy a támogatott gyermekek családjában családtagnak számítanak. A szakmai munka mellett a tehetséggondozás, a tehetségfejlesztés érdekében szervezik a gazdagító programokat. Az idő haladásával egyre több, majdnem felnőtt alapítványi tag segíti kimentorként a munkájukat.

Az Alapítvány döntéshozó szerve a Kuratórium, elnöke *Csányi Erika*, az alapító felesége. A Kuratórium tagjait az alapító kérte fel. Az Alapítvány életében fontos szerepe van a Felügyelő Bizottságnak, amely három főből áll. „Az Alapítvány adminisztratív, pénzügyi, szervezési feladatait, a tehetséggondozó program szakmai munkájának irányítását a Kuratórium elnökének vezetésével az alapítványi iroda látja el.” Az operatív igazgató *Radoszán Miklós*.

Az Életút Program önmagában is lehetővé teszi a támogatottak személyiségének, egyéniségének magas szintű fejlődését, de az Alapítvány nagyszámú együttműködő partnerei különböző tevékenységek megvalósítását segítik, amelyek gazdagítják, bővítik a programot. Lehetővé tették, teszik olyan pályázatok kiírását, amelyek a gyermekek számára lehetőséget biztosítanak az önálló ismeretszerzésre, gondolataik és véleményük kifejtésére, pályaaorientációra és kapcsolatépítésre.

Évente megrendezésre kerül a 3 napos Életút Nap, ahol a támogatottak bemutatják az egész éves tevékenységüket. A három nap programja általában a következő (a tartalom természetesen évenként más és más):

1. nap: Felkészülés, próba, este táncház, Csányi Band koncertje
2. nap: Játékos, sportos megmértetés
3. nap: Színpadí produkciók, kiállítások, a Közösségi Házak tevékenységének bemutatása, díjak, elismerések átadása, az életút programot befejezők búcsúztatása.

Az elismerések egyike az év tanulója cím, melyet a jázsági támogatott gyerekek közül eddig *Sós Bence Lajos, Kispál Kitti, Kis Evelin Éva, Cserna Vivien, Kmett Dániel, Bolyós Roland Márk, Lévay Melitta, Kovács Viktória, Szölösi Attila, Mihályi Teréz* érdemelt ki. A másik – 2017 óta az Alapítvány legnagyobb elismerése – az Ágoston Attila-díj, melyet többek között két jázsberényi önkéntes kapott meg, 2018-ban *Fülöpné Paksi Katalin*, 2019-ben *Csörgő Terézia*. Az Életút Napon minden évben készült és készül fénykép a teljes csapatról, a támogatott gyerekekről és az Alapítvány felnőtt tagjairól.

Az Alapítvány néhány adata, eredménye a 2018-as év 12 hónapjában

A megalakulás, 2005 óta sokat változott, bővült az Alapítvány létszámban, tartalmában, s egyre több kitűzött célt érnek el a benne résztvevők. A 15 tartalmas, eredményes évből csak a tavalyi, a 2018-as év eredményeivel szeretném láttatni, hogy a kezdeti kis létszám és az eredmények hogyan is változtak.

2018-ban 85 település 175 iskolájában tanultak a támogatott gyerekek. Kezdetben 9 fő volt, számuk már 406 főre emelkedett, de a testvéreket és a családtagokat figyelembe véve több mint 1000 főt támogatott folyamatosan az Alapítvány.

Iskolai szint alapján a 406 főből 162 fő általános iskolás, 120 fő középiskolás volt, 24 fő felsőfokú szakképzésben, 82 fő felsőoktatásban vett részt, 14 fő befejezte a programot. 4 fő a tanulmányait fejezte be, leérettségizett, s munkába állt – családi körülményeik változtak, s az adott közösségük szigorú hagyományai is szerepet játszottak ebben. Számukra az érettséghez jutást tette lehetővé az Alapítvány.

2018-ban 19 fő kezdte meg felsőfokú tanulmányait, 24 fő pedig a felsőfokú szakképzést. Az egyetemeken és főiskolákon összesen már 82 fő tanult. A választott szak és a pálya megosztása a következő: 10 fő valamilyen mérnök szakon, 10 fő nyelvi, bölcsészettudományi és tanári szakon, 10 fő gazdálkodás, menedzsment, marketing szakirányban, 9 fő gazdaságinformatikus, mérnökinformatikus szakon, 6 fő egészségügyi pályára készül, 5 fő katonai, rendészeti pályára felkészítő szakon, 4 fő jogász szakon, 4 fő valamilyen pedagógus szakon készül az életre, többen tanulnak zenei, képzőművészeti, sportszervezői képzésben is. 4 fő külföldi egyetem (Bécsújhely, London, Madrid, Hollandia), 3 fő a Mc Daniels College Bu-

A jászságiak nemezelésének eredménye Sarlóspusztán (2019)

dapest hallgatója. Az Alapítvány a budapesti egyetemistáknak az élet megkönnyítésére lakhatást biztosít. 2018-ig a támogatottak közül 16-an diplomáztak, ők befejezték az alapítványi programot, s az a 19 fő is, aki piacképes szakmát szerzett.

Már hat Közösségi Házban folytak az Életút Program tevékenységei Jászberény, Nagybajom, Kaposvár, Pécs, Mohács és Szeged központtal összesen 19 csoportban. 19 főállású mentor irányította a szakmai munkát. 59 fejlesztőtáncár és 46 önkéntes – köztük 2 külföldi AIESEC (nemzetközi nonprofit diákszervezet) önkéntes – segítette a munkájukat, ők a szakmai és a szabadidős foglalkozások megvalósításában vettek részt.

A szakmai, tartalmi munka meghatározott óraszámában folyt. Csoportos fejlesztő órák az általános iskolások esetében 26 óra/hó/fő, középiskolások esetében 29 óra/hó/fő.

A 2018-as évben a 406 támogatott gyermek közül 159 főnek volt komplett ECDL bizonyítványa (hatmodulos), 19 fő 2018-ban szerezte meg, 30 fő rendelkezik ECDL START bizonyítvánnyal (négymodulos). A nyelvvizsgák száma is fokozatosan nőtt. A nyelvvizsgák száma összesen 338, angolból 289 főből 35 fő, németből 41 főből 9 fő, spanyolból 6 főből 2 fő 2018-ban sikeresen nyelvvizsgázott, s egy fő lovári nyelvvizsgát tett. Az alapkörű vizsgák száma 170, a középfokúé 129 és a felsőfokúé 39.

A gazdagító program Közösségi Házanként változó. A mentorok ötletei, a gyermekek érdeklődése, igényei, a lehetőségek adták a tartalmat ennek a programnak. Színház-, mozi-múzeum-, kiállítás látogatása, ünnepi műsorok, rendezvények, Családi Napok szervezése,

üzemlátogatás, Szülők Akadémiája előadássorozat, hihetetlen számú esemény, melyek felsorolása sok helyet igényelne. Néhány különleges, minden Községi Házat érintő esemény megemlítek: a Gyermekparlament 3 fordulós sakk, e-sport, foci és csocsó bajnoksága, a 2008-ban alapított Csányi Band és a 2016-ban alapított Kamarazenekear közösségalkotó próbái, a Csalaphang, amely a Pannónia Rádióban kapott műsorsáv, 7 hazai és 6 külföldi tematikus szaktábor, 12 helyi tábor tette lehetővé a közösségi közös élmények, a kapcsolatok kialakulását, fejlesztését.

Hazai táborok: Gólyatábor, Pénzügyi és dráma szaktábor, illetve Összművészeti tábor Sarlópusztán, Idegen nyelvi és természetismereti, honismereti szaktábor Tokajban és Kőszegen, Pénzügyi ismeretek szaktábor Balatonszemesen, Gondolkodásfejlesztő logika szaktábor Veszprémben.

A külföldi táborok, melyek történelmi és honismereti, illetve intenzív nyelvi képzést biztosító táborok voltak: Erdély/Csikszereda környéke, Erdély/Zsögödfürdő, Délvidék, Órvidék, München, Eastbourne.

Helyi táborok: úszótábor Jászberényben és Nagybjajomban, egészségtábor Nagybjajomban, Pécssett és Mohácson, ECDL vizsgára felkészítő tábor Pécssett, Kaposváron, Mohácson és Nagybjajomban.

Április 19. és 21. között a 13. Életút Nap Zánkán került megrendezésre. Az egyre gyarapodó számú *csányis* közösségről ebben az évben is készült kép. A Községi Házak tagjai más-más színű pólót viselnek, a jászágaiak pólója narancssárga színű.

A jászberényi Községi Ház 2018-as éve

Az első tehetséggondozó csoport szervezése a Jászágban kezdődött. Valamennyi jászági iskola értesült arról a lehetőségről, hogy az Alapítvány által megadott szempontok alapján – amelyek közül a legfontosabb a hátrányos helyzet és a megmutatkozó tehetség – javasolhatnak, jelölhetnek gyerekeket az induló csoportba. Az iskolák 49 gyermeket jelöltek. A legjobb teljesítményt nyújtó tanulók közül választotta ki a kuratórium azt a 9 főt, akik az Alapítvány tehetséggondozó programjába kerültek. A jászági csoport tehát kilenc fővel indult. Ennek a kilencfős csoportnak és egyben az Alapítványnak az első mentora *Nagy Ildikó*, rajz, művelődésszervező, mozgókép-kutúra és video-közvetítő szakos tanár volt.

Jászberényben az önkormányzat képviselő-testületének támogatásával nagyon kedvező feltételekkel a volt Jászkiút Fogadó épületében kapott az Alapítvány 3 helyiséget Községi Ház kialakítására, amelynek berendezését és felszerelését számos támogató segítette. Az épület 2019-ben az Alapítvány tulajdonába került, megvásárolta a korábbi tulajdonosoktól (Magyar Állam, Jászberény Önkormányzata, FIDESZ, KDNP és az SZDSZ, MDF felszámolója).

„Az Alapítványnak a Jászsági Önkormányzatokkal és az iskolákkal, közintézményekkel kiegyensúlyozott és kölcsönösen támogató a kapcsolata, különösen igaz ez a Községi Háznak otthont adó Jászberényre.”

A teljesség igénye nélkül a Jászsági Községi Ház néhány adatával és 2018-as évének történéseivel, eredményeivel szeretném bemutatni azt a sokrétű tevékenységet, amit a jászsági *csányisok* is végeznek a kitűzött cél elérése érdekében.

2018-ban a támogatottak száma 73 fő volt, 38 fiú, 35 lány. Közülük 32 fő általános iskolás, 13 fő középiskolás, 5 fő felsőfokú (OKJ, technikum) képzésben vett részt, 18-an főiskolán vagy egyetemen tanultak, 5 fő befejezte az Életút Programot.

Jászberényben 3 csoportban folyt a munka. A támogatott gyermekek 16 településen élnek, és 15 település 33 iskolájában tanulnak. Kilenc 10. osztályos diák számolt be márciusban az alapítványi éveiről, eredményeiről, terveiről, azaz megvédte portfólióját. Mindegyikük megkapta a szakmai bizottságtól a bizalmat a további alapítványi támogatásra.

A fejlesztő foglalkozások projektmunkában hét közben és hétvégén is zajlanak. A jászsági mentorok – *Sziráki Judit* matematika-technika-kommunikáció-tehetségfejlesztő szakos tanár, *Oláh Tamás* testnevelés szakos tanító és *Nagy Ildikó* – a következőket írták erről:

Általános iskolások. „A Jászsági Községi Ház csoportjaiban 17 fő 6. osztályos, 1 fő 7. osztályos, 13 fő 8. osztályos aktív tanuló van. A fejlesztő foglalkozások a Községi Házban kerülnek megszervezésre. A fejlesztések csoportbontásban, illetve projektmunkában egyes csoportokban zajlanak, ami havonta 26 fejlesztő foglalkozást jelent. Reál és humán blokkokban kapják a gyerekek a fejlesztést.

Reál blokk: LEGO robot programozás, matematika korrepetálás, versenymatek, informatika, ECDL felkészítés, természettudományok.

Humán blokk: angol és német nyelv, dráma-színjátás, szövegértés, kommunikáció, vizuális kultúra fejlesztést kapnak a gyerekek.”

Középiskolások. „Középiskolában 29 fejlesztő órával támogatjuk a tanulókat. A Községi Ház csoportjaiban összesen 10 fő aktív középiskolás korosztályú gyermek van. (...) A felsőoktatásba való sikeres felvételi elősegítéséhez egyénileg is kapnak fejlesztő órákat a tanulók a sikeres érettségi érdekében. Az idegen nyelvből B2-C1 nyelvvizsgára készülnek, matematikából és magyar nyelvből felvételi előkészítőben részesülnek. LEGO robot, vizuális kultúra, természettudományok projektekben vesznek részt. Mindemellett pályaorientációs foglalkozásokkal segítjük a sikeres továbbtanulásukat.”

Felsőoktatásban tanulók. „Az egyetemisták a Községi Házban a tanulmányaiknak megfelelő témákban tartanak a fiatalabb támogatottak részére projekt napokat, melyeken mindig valami érdekességről hallhatnak a fiatalabbak, valami újdonság, különlegesség kerül bemutatásra.”

Az Állat- és Növénykertben munkálkodók egy csoportja (Jászberény, 2019)

Az Alapítvány járszági támogatottjainak a 2018-as évvel bezárólag elért vizsgaeredményei: 41 fő rendelkezik komplett ECDL bizonyítvánnyal, 3 főnek ECDL Start kártyája van. 69 főnek van nyelvvizsgálója a következő megosztásban (B1 alapfok, B2 középfok, C1 felsőfok): angol nyelvből B1 szinten 34 fő, angol nyelvből B2 szinten 24 fő, angol nyelvből C1 szinten 3 fő, német nyelvből B1 szinten 5 fő, német nyelvből B2 szinten 2 fő, spanyol nyelvből C1 szinten 1 fő.

A gazdagító programok igazán változatosak voltak, valamilyen módon a támogatott gyerekeknek, több alkalommal a szüleiknek, sőt gyakran az egész családnak szóltak. A teljesség igénye nélkül sok programból néhányat sorolok fel.

Családi Napok, melyeken szülők, nagyszülők, gyerekek és a mentorok együttesen jutottak életre szóló élményekhez. A közös kirándulás a Mátrában a Siroki várhoz és Recsken a hajdani munkatáborhoz vezetett. A csoportok külön-külön is szerveztek programokat. Az egyik csoport tagjai családjaikkal együtt Budapesten a Bodys kiállításon jártak, a másik tagjai a közösen főzött étel elfogyasztása mellett ismerkedtek, beszélgettek, játszottak. Az Adventi Családi Napot az egész közösség együtt tartotta, amikor is ünnepi műsor, kézműves foglalkozások és teaház várt mindenkit.

Mi legyek, ha nagy leszek? A pályaválasztás segítése kiemelt feladat. A 10. osztályosoknak több pályaaorientációs napot tartott Becsei Lilla önkéntes. A Metálplaszt Kft.

üzemébe látogattak el, ahol pályaválasztásukhoz nagyon sok hasznos információt kaptak a fiatalok. Jászárokszálláson a CARRIER CR Magyarország Kft-t kereste fel az egyik csoport, hogy újabb tapasztalatokkal gazdagodjanak, melyek pályaválasztásukat segíthetik. Egy kislány tudatosan készül a katonai pályára. Szolnokon, a Helikopter bázis nyílt napján sok kérdésére kapott választ, s a gyakorlatban is kipróbálhatta állóképességét és bátorságát.

A továbbtanulás előtt álló fiatalokat segítették a középiskolák igazgatóinak tájékoztatói, valamint az Alapítvány egyetemistáinak beszámolóí, hogy mindenki a számára legmegfelelőbb középiskolát és egyetemet választhassa. A Szülők Akadémiáján az érettségiről, egyetemi felvételiokről *Becsei Lilla* pályaaorientációs tanácsadó beszélt a szülőknek, a középiskolák jellemzőiről és a felvételiokről a Lehel Vezér Gimnázium igazgatóját, *Antics Istvánt* hallgathatták meg és kaptak tőle választ kérdéseikre.

A Főnix Malom Színházban látták a *Gondnok* illetve a *Kisherceg* című előadásokat, a moziban a *Jurassic World: Bukott birodalom* című filmet. A Jász Múzeumban a Jász-kürt Fogadóról hallgattak előadást. Kedvelt és sok diákot mozgósított az alapítványi focibajnokság. Többen szurkolhattak a Groupama Arénában hét mérkőzésen. Elindult a csoportok LEGO Robot programozási projektje, ahol a téma iránt érdeklődők kicsit mélyebben is beleáshatták magukat a programozás rejtelmeibe. Húsvétkor kreatív ajándékokat készítettek, s az alapítótól, *Csányi Sándortól* kapott meglepetés óriás csokitójást közösen fogyasztották el. Az egyik csoport a tavaszi szünetben 2 napos csoportépítő projektjét a Közösségi Házban tartotta bent alvással. Az OTP mobil fogászati szűrővizsgálatot ebben az évben is igénybe vették a gyermekek. „*A Főnix Malom Színház adott otthont a csoportok Mediball mozgásművészetének, ahol közösen, de mégis személyre szabott gyakorlatokon keresztül mélyedhettek el a gyerekek pillanatnyi érzéseikben, és töltődhettek fel az őket körülvevő nyugalommal, miközben kreativitásukat is megmutathatták ebben a labdajátékban.*

Jászdózsán az OTP munkatársaival egy közös napon vettek részt a csoportok, ahol az OTP dolgozói nagyon finom ebéddel és egy kellemes nappal kedveskedtek az Alapítvány támogatottjainak.

A Világsakkfesztivál helyszíne ebben az évben a Magyar Nemzeti Galéria volt, ahol a Jászságból nyolc általános iskolás vett részt, és 7 fő egyetemista önkéntesként segítette a rendezvény sikeres lebonyolítását.”

A gyerekek szeretnek fotózni, a természet szépségeire érzékenyek, szép képeket készítenek. Egerben a *Természeti kincseink* című kiállításon több fotóval szerepelt egy támogatott diáklány.

Kovács Viktória egyetemi hallgató, „öreg” csányis érdekes kémiai kísérleteket mutatott be. A természettudományi projekt keretében több alkalommal egyszerű kémiai és biológiai ki-

sérleteket végeztek a hatodikos mentoráltak Csörgő Terézia önkéntes tanárnő vezetésével. A Jászberényi Állat- és Növénykertben az állatokkal, azok szokásaival, viselkedésével ismerkedhettek egészen közelről, és tanulták, végezték a velük való munkát.

A nyári szünet kezdetétől több táborban is részt vettek a három jászszági csoport tagjai. Az első volt az úszótábor a 3-as csoport számára, ahol a kisebbek (hatodikosok) tanultak meg négy úszásnemet, s lettek bátrak a vízben. A csoport négy idősebb tagja már kimentorként segített.

A központi tematikus táborokban hasznosan, vidáman, játékosan töltötték a szünidőt együttesen a hat Közösségi Ház gyerekei. A jászszágiak idősebb mentoráltjai közül többen már nyári munkát vállaltak, így táborokban közülük kevesebben vettek részt, esetleg kimentorként segítettek. A kicsik viszont egy vagy több korábban felsorolt táborban töltöttek tartalmat, élményekben, ismeretekben gazdag napokat.

A pénzügyi ismeretek rögzítése, a nyelvgyakorlás Angliában, a magyar történelem számos, fontos helyszínének megismerése, sok és sokféle kirándulás Erdélyben, Örvideken, Kőszegen és környékén, a sarlóspusztai alkotói napok szélesítették a gyerekek látóterét, erősítették tudásukat, magabiztosságukat, fejlődtek testben és lélekben egyaránt.

Csányis mentoráltak írták

Kovács Viktória egyetemista, 13 éve csányis diák: „A mai napig emlékszem arra, hogy milyen boldogsággal töltött el engem és a családomat az, amikor megkaptuk az értesítést arról, hogy felvételt nyertem a Csányi Közhasznú Alapítványba, és hogy ezáltal a jászszági közösségi ház tagja lettem.

Ennyi év távlatából mondhatom, hogy jól gondoltam akkor, hogy egy csodás dolog részese lettem. Ahogy visszaemlékszem az általános iskolás éveimre, eszembe jutnak a jó hangulatban telt angol, informatika, dráma, önismeret órák, a hétvégi kirándulások, közös táborok és jutalom külföldi táborok. Az előbbieket az alapítványnak köszönhetem, abban biztos vagyok, hogy önfinanszírozásból ezek nem valósulhattak volna meg. Legnagyobb élményem az volt, hogy hetedik osztály utáni nyáron kiutazhattam két hétre Brightonba, ahol angol családnál laktam és nyelviskolába jártam.

Ezután a gimnáziumban, az iskolás társaimhoz képest hamarabb sikerült megszereznem a nyelvvizsgát, az ECDL vizsgát, amit az alapítványnak köszönhetek, és ezeknek a hasznát a mai napig érzem. Emellett olyan szintű érettségi felkészítést kaptam, amely nemcsak az érettségire készített fel, hanem olyan tudásra, tanulási készségekre tettem szert általuk, amelyekkel az egyetemen is megálltam a helyemet. Az általános érettségi tárgyak mellett kémiából tettem emelt érettségit, ehhez az alapítvány a legmegfelelőbb tanárt kereste fel nekem, megfelelő kémia alapot szereztem tanárnőnek köszönhetően, amire tudtam építkezni, sokszor emlegettem

Terike nénit, amikor a többi szaktársamnak nehézségei voltak a kémiás tárgyakkal. Mindezeknek köszönhetően felvételt nyertem a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem környezetmérnök alapszakjára, majd pedig műszaki menedzser mesterszakjára.

Az alapítvány az egyetemet megelőzően ellátott készségekkel, az egyetemen pedig olyan háttérrel, támogatást nyújt, amely lehetőséget ad arra, hogy csak a tanulmányainkra tudjunk koncentrálni. Jelenleg pedig az a célom, hogy megháláljam a meghálálhatatlant az alapítványnak, ezt pedig önkénteskedéssel teszem.”

Kispál Kitti 2019 szeptemberétől egyetemista, 10 éve csányis diák: „Az Alapítvány minden diákjának hatalmas lehetőséget ad ahhoz, hogy elérje az álmát, bármilyen körülmények közé is született.

A 10 éves tagságom alatt középfokú majd felsőfokú angol nyelvvizsgát tettem, ECDL bizonyítványt szereztem, jeles eredménnyel érettségiztem és megkezdhetem hamarosan az egyetemi tanulmányaim is. Ezekhez hatalmas segítséget kaptam, lehetőségem volt különórákra akár csoportosan, akár egyedül, igényektől függően. Tudom, hogy ezek nélkül a felkészítések nélkül sokkal nehezebben vagy egyáltalán nem jutottam volna el idáig.

Mindezek mellett társaimmal számtalan kiránduláson, táborban vehettem részt. Az Alapítvány belső versenye segítségével 5 alkalommal utazhattam Angliába fejleszteni nyelvtudásom, valamint jártam Romániában, Ausztriában, Szlovákiában, Horvátországban, Szerbiában és ezentúl majd az egész Magyarországot felfedeztük.

Hatalmas segítség az is, hogy gyakran érkezik adomány is az Alapítványhoz, ami lehet ruha, élelmiszer, akár bútor is, ezek megkönnyítik a »csányisok« családjainak mindennap-

Családi kirándulás a Mátrába (Jászságiak, 2018)

jait. Karácsonykor minden diák élelmiszer csomagot kap, és emellett folyamatos ösztöndíj program működik.

Ami pedig talán a legfontosabb, az Alapítványban töltött évek alatt egy fantasztikus közösség részesei lehetünk, ahol támogatnak minket és mellettünk állnak, a csoportok nagyon összetartók, valamint mindenki feltétel nélkül megbízhat a mentorában. Nagyon hálás vagyok azért, hogy az Alapítvány része lehetek, és bízom abban, hogy talán egyszer én is támogatóvá válhatok diákból, hogy minél több gyerek a részese lehessen ennek.”

Pintérné Bordás Mariann négygyermekes édesanya: „Nagylányom, Nóri immár 3 éve »csányis«. Általános iskolás tanító nénink hívta fel a figyelmünket, hogy nagycsaládosként felvételt nyerhetünk a Csányi Alapítvány által működtetett közösségbe. Sikert, és azóta Nóri számára kinyílt a világ.

Ugyanis azon túl, hogy kivételes pedagógusok foglalkoznak a gyerekekkel, nagyszerű módszerekkel fejlesztve képességeiket az olyan tantárgyakban, mint az idegen nyelvek vagy a számítástechnika, informatika, robotika, rengeteg új dologgal ismerkedhetett meg. Azóta nem csak a sulis és a lovaglás tölti ki az életét, hanem megtanult számos kézműves technikát mentorától, beletanult a fotózás rejtelmeibe.

Számos szaktáborba jutott el az ország különböző részeire, ahol a kapcsolódás mellett fontos a tehetséggondozás. Mindig valamilyen tematikája van a táboroknak, pl. állatkerti-, nyelvi-, egészség-, összművészeti tábor.

Nagyon sok új barátra lelt, a közösségi házba még a fárasztó iskolai órák után is szívesen megy.

Mindezekén túl – amiért mindig hálás leszek az Alapítvány dolgozóinak és életre hívóinak – a lányom végre elhiszi, hogy ő is sok dologban tehetséges, önbizalma nőtt, és nagyon büszke saját számláján gyűjtögetett ösztöndíjára is, amit szintén a Csányi Alapítvány folyósít a 4,5-ös tanulmányi átlagot elérő kis diákjának.”

Azt gondolom, hogy ők hárman az többiek véleményét is közvetítették.

Befejezésként

Az Alapítvány fejlesztése folyamatos. Gyarapodik a támogatottak száma. 2019-ben beválogatás volt Jászberényben a 4. csoport megalakítása, Szegeden pedig csoportbővítés miatt. Azaz, a Jászágban már négy csoport négy mentorral fog dolgozni az Alapítvány céljainak elérése, a tehetséges, de hátrányos helyzetű gyermekek egyéniségének, tehetségének kialakulása, felszínre kerülése érdekében. A 4. csoport mentora *Hábenciusné Balla Andree* informatikus könyvtáros, közönségszervező (olvasásnépszerűsítő, mentálhigiénés).

2020-ban Jászberényben csoportbővítésre kerül sor újabb beválogatással. Minden csoportbővítés a felsőfokú tanulmányt kezdők helyére történik. Szentesen megnyílik

a 7. Közösségi Ház. 2020-ban így már 500 körüli lesz a támogatott gyermekek száma.

Miért is vannak a *Csányi logós* kisbuszok Jászberényben? Segítik a mentorok munkáját, akik a szakmai munka, a gazdagító programok szervezése mellett minden téren gondoskodnak a gyermekekről. Hozzák-viszik a kisebbeket otthonról a Közösségi Házba és fordítva, hiszen a Jászság egész területéről vannak a támogatottak. Ugyanakkor intézik is a támogatottak ügyes-bajos dolgait, családjaikat látogatják, figyelnek minden rezdülésükre és még sok minden más feladatot is ellátnak. A Közösségi Ház a gyerekek második otthona, ahol az alapítványi programban résztvevő jászsági támogatott gyerekek a szakmai és sok más ismeret mellett megtanulják egymás tiszteletét, elfogadását, megtapasztalják és megélik a valahová tartozás, az örök barátság élményét. Az alapítványi támogatás, gondoskodás nem zárul az Életút Program zárásával, az Alapítványra a felnőtt életben is számíthatnak.

A gyerekek számára természetes, hogy a *csányis* „közösség életében érték a tudás és a tanulás, s fontos a jókedv, a vidámság.”

Források

A Csányi Alapítvány honlapján megtalálható dokumentumok

A jászsági mentorok 2018. évi beszámolója

Hamar Katalin–Sebők Balázs

JÁSZBERÉNYI FIATALOK ÉS A VÁROS - Gondolatok, elképzelések egy kérdőíves felmérés tükrében -

Jászberény város Önkormányzatának Ifjúsági Munkacsoportja megalakulásakor, 2018 nyarán elhatározta, hogy felméri, mit gondolnak a fiatalok Jászberényről, valamint azt, hogy mennyien tervezik az életüket városunkban. Ismeretes, hogy az önkormányzat hosszú távú célja, hogy az itt született fiatalokat minél nagyobb számban helyben tartsa, ezzel is elősegítve a város folyamatos népességsökkenésének lassítását, majd megállítását. Ahhoz viszont, hogy a fiatalok minél nagyobb része a jászberényi jövőt válassza, bizonyos területeken vonzóbbá kell tenni a várost az itt születettek részére. A későbbi intézkedések előfeltétele, hogy megtudjuk, a fiatalság hogyan gondolkodik, hogyan érez a várossal kapcsolatban, és esetleg milyen hiányosságok azok, amelyeket pótolni kellene. A munkacsoport két szociológia szakos tagja, Hamar Katalin és Sebők Balázs egy 20 kérdésből álló kérdőívet állított össze, amelyet a város hat középiskolájában töltöttek ki az ott tanuló diákok. Ismeretes, hogy a „fiatal” korosztály szociológiai/demográfiai behatárolása eltérő lehet. A jelenlegi vizsgálat során első körben a 17–18 éves, Jászberényben tanuló és életvitelszerűen Jászberényben is élő középiskolásokat kérdeztük meg, mint a fiatalság viszonylag legkönnyebben elérhető, megszólítható részét. Az adatfelvételre 2018. november végén és december elején került sor, hat jászberényi középiskola osztályaiban. Az adatfelvétel során a nem Jászberényben élő tanulók is kitöltötték a kérdőíveket, de a kiértékelés folyamán az összesen megkérdezett 228 tanulóból a Jászberényben élő 93 fő adatait dolgoztuk fel. A szűkített, 93 fős mintában 51 lány (54,8%) és 42 (45,2%) fiú található.

Közismert, hogy a fiatalok egy része külföldre orientálódik a későbbi munkavégzés, illetve a továbbtanulás kapcsán. A szociológiai alapadatok (nem, életkor, iskola, lakóhely) felvételét követően az 5-ös számú kérdéssel éppen erre voltunk kíváncsiak, hogy a jászberényi fiatalok mekkora része gondolkodik már ebben az életkorban hosszabb-rövidebb ideig tartó külföldi munkavállalásban, illetve tanulásban. Az adatok azt mutatják, hogy a kifejezetten hosszú távú (pár évig tartó) külföldi munkavállalásban gondolkodik a megkérdezett fiatalok 40,86%-a, míg az ilyen hosszú időtartamú külföldi munkavállalásra kevesebben (22,58%) mondtak egyértelműen nemet. Ebben a kérdésben a fiatalok több mint harmada bizonytalan. A néhány hónapos, illetve a néhány hetes külföldi munkavállalást kevesebben választanák (31,18%, illetve 29,03%), tehát megállapítható, hogy aki ebben az életkorban külföldi munkavállalásban gondolkodik, az inkább hosszabb időre menne ki. Jóval alacsonyabb azok száma, akik tanulni szeretnének külföldön (10,75%). Az adatok azt mutatják, hogy a fiatalok az

anyagiak miatt választanak a külföldi lehetőségeket, ehhez képest pedig elenyésző a tanulás, a további szakképzettség megszerzésének óhaja.

A következő, 6-os számú kérdés is a fiatalok külfölddel kapcsolatos attitűdjeivel foglalkozott. Itt azt szerettük volna megtudni, hogy pontosan mely tényezők motiválják a fiatalokat, hogy külföldön próbáljanak szerencsét. A hat adott válaszlehetőség mellett egyéb más válaszokat is beírhattak a válaszadók, így próbáltuk csökkenteni az esetleges adatvesztést. A jászberényi fiatalok elsőprő többsége (87,1%) jelölte meg a külföld vonzó (*pull*) tényezői között a „*jobb megélhetés*” lehetőségét. Második helyen a „*nyelvtanulás*” áll (79,57%). Utóbbi kissé meglepő is lehet, tekintettel az előző kérdés eredményére, ami a tanulást nem a leginkább motiváló tényező egyikeként mutatta be. Ehhez persze hozzájárulhat az is, hogy a külföldi nyelvtanuláshoz nem feltétlenül kell külön nyelvvoktatásban részt venni, az jön „magától is” az idegen nyelvi környezetben. Jóval kevesebben, de lényegében minden második fiatal választotta a „*tapasztalatszerzés*” dimenzióját, mint a külföld lehetséges vonzerejét. A negyedik helyen a „*karrier*” szerepel (46,24%), tehát a fiatalok – az áhított anyagiak megszerzése mellett – a külföldi karrierépítésben is gondolkodnak –, amely tényező viszont nem biztos, hogy a legszerencsésebb a későbbi magyarországi visszatéréssel kapcsolatban. Majdnem ugyanennyien gondolják, hogy külföldön új kihívásoknak kell és lehet megfelelni, míg a kinti szórakozási lehetőségeket csak 29% tartja fontos vonzerőnek. A megadott válaszlehetőségeken túl meglehetősen kevesen írtak be egyéb dimenziót, amely a külföld vonzerejeként jelentkezhet: ide tartozik az új kultúrák, valamint új emberek megismerésének lehetősége, de volt, aki a jobb utakat gondolta ilyen tényezőnek.

A 7-es kérdés lényegében az előző ellentéte, amely arra kérdezett rá, hogy mi tarthatja leginkább itthon a fiatalokat. Ennél a kérdésnél skálázni kellett az állításokat a legkevésbé fontos 1-től a leginkább fontos 5-ig. A válaszokból kiderült, hogy a leginkább itthon tartó, kiemelten fontos tényezők a hagyományos családi- és baráti mikroközösségek. A hagyományos család társadalmat összetartó ereje még mindig meggyőző erővel van jelen Jászberényben: a család, mint legfontosabb viszonyítási pont ugyanis átlagosan 4,19-es osztályzatot kapott a válaszadó diákoktól. A fontossági sorrendben a család után következnek a barátok (3,67), akik „le tudják beszélni” a távozásról a külföldre vágyó fiatal. A többi válaszlehetőség a mikroközösségeknél jóval alacsonyabb osztályzatot kapott. A harmadik helyen egy újabb hagyományos érték, az országhoz való ragaszkodás szerepel (2,67), ezt követi a sikertelenségtől való félelem (2,14), illetve az idegen környezettől való félelem (2,06). A legkevesebben a külföld veszélyes voltától tartanak (1,81). Utóbbi alacsony érték azonban félreérthető lehet, főként ha belegondolunk, hogy 10-20 évvel ezelőtt vajon mennyien vélték volna veszélyesnek a tőlünk nyugatra elhelyezkedő, gazdag célszülőkat.

Kérdőívünk 8-as számú kérdése kapcsán a megkérdezett fiatalok egy skálán osztályozhaták, hogy – hazai viszonylatban – mennyire tartják vonzó városnak Jászberényt. Az eredmé-

nyek azt mutatják, hogy a várost magyarországi viszonylatban sem tartják sokan kifejezetten vonzó helynek. Igaz, nem tudhatjuk meg, hogy ehhez képest a többi magyar város milyen osztályzatokat kapott volna. És azt sem tudni, hogy kapott-e volna bármely magyar város 5-ös, illetve ahhoz közelítő osztályzatot? A legtöbben Jászberénynek közepes osztályzatot adtak (a válaszadók 46,25%-a). Ezt követték a 2-es és a 4-es osztályzatok (mindkét esetben 17,2%). Úgy tűnik, minden tizedik jászberényi fiatal elégtelenre értékeli saját lakóhelyét (11,83%), míg a legjobb érdemjegyet (5-ös osztályzat) mindössze a válaszadók 6,45%-tól érdemelte ki Jászberény.

Hogy hol tervezik a jövőjüket a jászberényi fiatalok, arról a 9-es kérdés válaszaiból kaphatunk képet. Ennél a kérdésnél 6 megadott válaszlehetőség (külföld, Budapest, magyarországi nagyváros, magyarországi város, Jászberény, még nem tudja) mellett egyéb kategóriát is meg lehetett volna adni, de ezzel a lehetőséggel senki sem élt. Az, hogy ebben az életkorban még nagy a bizonytalanság e kérdésben, jól mutatja, hogy a válaszadók több mint harmada nem tudott egyértelmű választ adni erre a kérdésre. Amellett, hogy 12,9% a „*még nem tudom*” válaszlehetőséget jelölte meg, további 21,51% válaszait kellett érvénytelennek kezelni azért, mert egyszerre több választ is megjelölt. Akik viszont biztosnak gondolják, hogy hol fogják folytatni életük további részét, azok körében a külföld lehetősége csak 18,28% lett, ami jóval alacsonyabb érték a korábban tárgyalt külföldi munkavállalás értékeinél. Vagyis a jászberényi 17-18 évesek kevesebb, mint ötöde képzei el a jövőjét külföldön, a többiek a munkavégzést és a hiányzó anyagiak megszerzését követően várhatóan hazajönnének. A válaszadók nagy többsége Magyarországon belül tervezi a jövőjét. Ezek közül a legtöbben Budapestre költöznének (14%), és ugyanennyien képzelik el életüket valamely magyar városban. Magyar nagyvárost 10,75% jelölt be, míg az utolsó helyen Jászberény szerepel 9,68%-kal. Vagyis nem egészen minden tizedik megkérdezett jászberényi középiskolás gondolkodik úgy, hogy a jövőjét Jászberényben tervezné.

A kérdőív ezt követő kérdései már a Jászberényben konkrétan elérhető lehetőségeket veték górcső alá. A 10-es számú kérdésnél például 9 városi sport- és kulturális helyszín, lehetőség látogatottságára voltunk kíváncsiak (mozi, színház, meccsek, könyvtár, edzések, koncert, múzeum, hangverseny, városi ünnepek/megemlékezések). Ezek közül néhány kategória lényegében egy helyszínre vonatkozik (mozi, színház), míg akadnak gyűjtőkategóriák is (pl. meccsek, edzések stb.). Meg kell állapítanunk, hogy magasan a legnépszerűbb ilyen jellegű helyszín és időtöltési lehetőség a városi mozi. Így megerősíthető, hogy néhány évvel ezelőtt helyes döntésnek bizonyult a mozi megtartása és modernizálása. Némileg meglepő módon a második helyre a városi ünnepek/megemlékezések kategória került (45,16%). Öröndetes ez a második hely, azonban a tapasztalatok alapján a fiatalok nem képviseltetik magukat ilyen nagy arányban ezeken az eseményeken. Talán a válaszadók itt összevonhatták a valódi városi ünnepeket/megemlékezéseket saját oktatási intézményük hasonló jellegű esemé-

nyeivel, illetve néhány kiemelt ünnepséget/megemlékezést (pl. március 15., október 23.) vetíthettek ki valamennyi ilyen jellegű eseményre. Viszonylag sokan választották a sporttal kapcsolatos válaszlehetőségeket: különféle edzések (39,78%), meccsek (26,88%), és ugyan-ez mondható el két kulturális lehetőséggel kapcsolatban is: koncertek (33,33%) és könyvtár (18,28%). A megkérdezettek körében kevesen járnak színházba (12,9%), viszont kifejezetten elenyésző számban látogatják a múzeumot (6,45%) és a hangversenyeket (5,38%).

A következő, 11-es számú kérdés a jászberényi szórakozási lehetőségek színvonalára volt kíváncsi, amely lehetőségeket egy 1-től (legrosszabb) 5-ig (legjobb) terjedő skálán kellett osztályozni. Fiataljaink itt igencsak leértékelték városunk lehetőségeit, hiszen 1-es, 2-es vagy 3-as osztályzatot adott 83,84%-uk. Itt is megjelenik tehát a napjainkra jellemző kritikus szemlélet, egyben tükröződik, hogy valóban kevés a városban a színvonalas szórakozóhelyek száma. Ha belegondolunk, hogy 15-20 évvel ezelőtt a lehetőségek milyen széles választéka állt a szórakozni vágyó fiatalok előtt, akkor valóban komoly leépülés jelei mutathatóak ki. Kimondható, hogy – népességfogyás és az előregedő társadalom ellenére – a fiatalság lélekszáma és városi számaránya sem csökkent olyan mértékben, mint amennyivel a szórakozási lehetőségek apadtak. Zenés-táncos szórakozóhely tulajdonképpen nem is maradt a városban, míg például a rendszerváltozás időszakában egymással párhuzamosan több ilyen jellegű hely is nyitva tartott (Pannónia, Tiszti Klub, Gimnázium Klubja, Rap Café, Százszorszép, Mozi Disco, esetenként az Ifjúsági Ház). Utóbbi helyek mind, kivétel nélkül a belvárosban működtek. Ez nyilván konfliktusokat is okozott a közelben lakókkal, és nagy valószínűséggel napjainkban sem lenne ez másként. Ettől függetlenül a fiatalok igényt tartanak ilyen jellegű szórakozóhelyre, ez a további kérdésekből ki is derül. Mára maradt a külvárosi Red Ring, ami csak időnként van nyitva, és a szórakozás minősége is kifogásolható. Szintén eseti nyitvatartással üzemel a Bad Bar. Igen jó ötletnek tűnik viszont a leendő Malom Projekt, ahol remélhetően – a belvárosban és ellenőrzött keretek között – ismét lehet ilyen jellegű szórakozóhelyet üzemeltetni. Hiszen tudvalévő, ha helyben nincs szórakozási lehetőség, a fiatalok elmennek más településre szórakozni, ami a DISCO-balesetek kockázatát növeli a közlekedés terén.

Ehhez a kérdéshez tartozott még, hogy a válaszadók leírhatták, milyen jellegű szórakozási lehetőséget látnának szívesen a városban? A válaszok természetesen igen nagy heterogenitást mutattak, mindezek ellenére kijelenthető, hogy a legtöbben az igényes, fiatalos szórakozóhelyeket (beülős, beszélgetős helyek, DISCO, koncertek) hiányolták (23,66%). Sokan látnának szívesen a városban különféle gyorséttermeket (pl. McDonald's, KFC, Burger King): összesen a válaszadók 11,85%-ának hiányoznak az ilyen helyek. 7,53% pláza-nyításnak örülne. Noha a városban jelenleg is több kávézó és étterem üzemel, a válaszadók 5,4%-a még több ilyen helyet szeretne. További 3-3 fő jelölte meg, hogy számára fontos lenne egy go-kart pálya, illetve paintball pálya megnyitása. További lehetőségeket már csak

egy-két válaszadó tartott fontosnak, mint például a borospince, X-bokszt klub, galambkiállítás, ingyen szabad műfüves pálya stb.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a 17-18 éves jászberényi fiataloknak volt-e, és ha igen, mi volt élete legemlékezetesebb élménye a sport, kultúra, szabadidő dimenziójában, ami a városhoz köthető (12-es kérdés). A válaszadók 43%-ának még nem volt ilyen jellegű meghatározó élménye. A válaszadók fiatal korára való tekintettel ez természetesen nem hiba, de elgondolkodtató tény. Akik konkrétan megadtak valamilyen élményt, azok közül magasan a Csángó Fesztivált jelölték meg a legtöbben (21,5%). A második helyen az egykori Yoko DISCO végzett (7,5%), ezenkívül még egy mérhető kategória volt, éspedig a szalagavató események (5,4%). Más válaszok csak egy-két személy esetében, szórványosan jelentek meg (mézvásár, galambkiállítás, teniszverseny, Érpárt Fesztivál, Hajta kerékpártúra, „*amikor nyitva volt az ingyen műfüves pálya*” stb.).

Sok kritika éri a szórakozóhelyek minőségét, illetve a működő, kulturált szórakozóhelyek számát. A 13-as kérdéssel éppen azt kértük a fiataloktól, hogy nevezzék meg az általuk legszívnvalasabbnak tartott szórakozóhelyet. Itt nyilván nem egy-egy hely ingyen reklámját akartuk elősegíteni, hanem valamiféle kapaszkodót találni abban a tekintetben, hogy az esetleges későbbi fejlesztések kapcsán milyen irányba lenne érdemes elindulni, ami találkozna a fiatalok elképzeléseivel. A Jászberényben jelenleg is működő szórakozóhelyek közül egyet sem tudott ilyen formán kiemelni a fiatalok több mint harmada (35,5%), akik közül néhányan azt is odaírták, hogy a városban egyáltalán nem jár ilyen jellegű helyekre. A konkrétan megnevezett helyszínek közül ennél a kérdésnél is a mozi került az élre (23,7%), míg közvetlenül a mozit követi a Bad Bar (22,6%). Utóbbi hely – a felmérés szerint – főként a Lehel Vezér Gimnázium diákjai körében népszerű. 6,5% tartja a leginkább színvonalas szórakozóhelynek a Red Ring DISCO-t és néhányan megjelölték még a Lord sörözőt, illetve az egykori Yoko DISCO rendezvényeit. A fentieken túl csak egy-két említés erejéig tűnik fel egyéb szórakozóhely, mint például az Insomnia kávézó, a Corner és a Berva söröző. Akadt olyan kritikus válaszadó is, aki a saját pincéjét tartja a legszínvonalasabb helynek Jászberényben.

Ha lenne ilyen lehetőség Jászberényben, melyikre tartanék igényt? – ez lehetne a 14. kérdés mottója. Itt 10 lehetséges továbbtanulási/továbbképzési/szabadidős/kulturális program közül választhattak (akár többet is) a válaszadók, eljátszva azzal a gondolattal, hogy amennyiben a városban lenne rá lehetőség, mely programokat szeretnék látogatni. Ezt a kérdést zárt kérdésként tettük fel, tehát szabadon, „egyéb” válasz kategóriákat ezúttal nem lehetett beírni. A megadott 10 lehetőség közül minden második fiatal választaná a „*pályaválasztási- és továbbtanulási tanácsadást*” (53,76%). Ezt követi a második helyen a szervezett túrázásra/kirándulásra való igény (44,09%). Utóbbi kategória előkelő pozícióját – véleményünk szerint – nagyon meg kell becsülni, hiszen az ilyen jellegű program – hazánk megismerésén túl – a résztvevők közötti kapcsolatok kialakulását, illetve a meglévő kapcsolatok

megerősítését is elősegítheti. Érdemes megjegyezni, hogy az egykori Jászberényi Városi Tanács iratai szerint már évtizedekkel ezelőtt is az egyik legnépszerűbb szabadidő eltöltési forma volt a fiatalok körében a szervezett természetjárás és túrázás. Úgy tűnik, ez azóta sem változott. A harmadik helyre a „*vállalkozási ismeretek oktatása*” került (36,56%), míg a negyedik helyen – holtversenyben – a „*karrier- és életpálya tanácsadás*”, illetve a „*konfliktuskezelési tréning*” lehetőség áll (29-29%). Ehhez képest honismereti-, illetve várostörténeti előadásokra elenyészően kevesen járnának, míg egy esetleges jász hagyományörző szakkör iránt csak egy válaszadó érdeklődne, a népi kismesterségek megismerését pedig senki sem választotta. A válaszokból megállapítható, hogy a fiatalok kevés szabadidőt szentelnének a hagyományos értékek megismerésének, míg jóval fontosabbnak tartják a jövőjük szempontjából fontos, kézzel fogható és modern, „trendi” tudásanyag közvetítését. Talán egyetlen kivétel van ebben a tekintetben, ez pedig a szervezett túrázás/kirándulás (legalábbis elméleti) népszerűsége.

Azt is szeretttük volna megtudni, hogy a jövőben mely csatornákon keresztül lenne érdemes megszólítani a fiatalokat, hogy értesülhessenek a város által szervezett programokról, lehetőségekről. Talán meglepő módon a legtöbben a plakátokon történő értesítést tartják a legmegfelelőbbnek (47,3%). Ezt követi a telefonon (43%) és az e-mailen keresztül (29,03%) történő értesítés lehetősége. Utóbbiak esetében nehézséget jelenthet az illető elérhetőségeinek megszerzése, illetve a változások nyomon követése. 25,8% jelölte meg a város weboldalát, mint legmegfelelőbb értesítési csatornát – amely adatot talán érdemes fenntartásokkal kezelni. További 21,5% az újságból (Jáskürt) való tájékozódást is megadta, míg 12,9% választotta az „egyéb” kategóriát (pl. facebook, instagram).

A következő két kérdésnél (16-os és 17-es kérdések) különféle értékeket/állításokat kellett 1-től 5-ig osztályozni abban a tekintetben, hogy általában mennyire fontos az adott érték/állítás a válaszadó számára (16-os kérdés), majd ugyanezen kategóriák vonatkozásában hogyan teljesít Jászberény (17-es kérdés). Mindkét kérdés esetében ugyanazt a 11 értéket kellett skálázni. Érdemes megjegyezni, hogy a fiatalok értékítéletében nincs túl nagy különbség a legmagasabbra és a legalacsonyabbra taksált dimenziók között: az általános értékkategóriák körében a legalacsonyabbra tartott „*beszólás a politikai döntéshozatalba*” 3,31-es osztályzatot kapott, míg a legmagasabbra értékelt „*munkalehetőségek széles választéka*” dimenzió 4,58-as osztályzatot ért el. Lényegében ugyanez a viszonylag kis különbség figyelhető meg a jászberényi dimenziók esetében is, ahol a legalacsonyabbra értékelt „*pezsgő diákélet*” 2,17-es osztályzatot kapott, míg a legmagasabbra értékelt, leginkább elismert „*széleskörű sportolási lehetőségek*” 3,38-at. Az értékek/állítások általános megítélésénél (16-os kérdés) a jászberényi fiatalok számára legfontosabb kategória tehát a „*munkalehetőségek széles választéka*” (4,58) és a „*versenyképes fizetések*” (4,57), majd ezt követi a „*magas színvonalú oktatás*” dimenziója (4,46). A válaszadók úgy ítélik meg, hogy ugyanezen kategóriákban

Jászberény általában rosszabbul teljesít, hiszen a „*munkalehetőségek széles választéka*” csak az 5., a „*versenyképes fizetések*” pedig a 6. helyre került (2,7-es és 2,66-os osztályzat). A „*magas színvonalú oktatás*” viszont Jászberény jelenében is a 3. helyen áll a fiatalok értéktétele szerint, ami 2,97-es osztályzatot jelent. A meglepetés erejével hatott, hogy a válaszadók sem a pezsgő diákéletet, sem a pezsgő éjszakai életet nem tartják túlzottan fontosnak, hiszen ezek a kategóriák az általános esetben is csak a 8. és 10. helyre kerültek (3,82 és 3,68). A korábbiak alapján az már nem is meglepő, hogy a megkérdezett középiskolások véleménye szerint Jászberény városa éppen ezeken a területeken teljesít a legrosszabbul, ugyanis 2,17-es, illetve 2,27-es átlaggal ezek kerültek a két utolsó helyre. Kifejezetten jó viszont a város megítélése a sport (1. hely, 3,38), a kultúra (2. hely, 3,05) és az oktatás (3. hely, 2,97) terén. Összességében megállapítható, hogy a megkérdezettek valamennyi kategória esetében legalább egy egész osztállyal gyengébb értékelést adtak az egyes dimenziók jászberényi megjelenésének, mint azt az általános megítélésük diktálná.

A következő, 18-as kérdésnél röviden leírtunk a fiataloknak egy mezőberényi kezdeményezést, amelyet a hagyományos, kulturált borközpontozási szokások kialakítására és a borkultúra megismerésére indítottak. Az ottani diákok előadások keretében ismerhették meg a borkultúra történetét, hagyományait, Magyarország borközpontját, a borkészítés eljárását, valamint a bor megjelenítését a képzőművészetekben, a filmvászonon és az irodalomban. Ennél a kérdésnél arra voltunk kíváncsiak, hogy a jászberényi fiatalok támogatnák-e, hogy hasonló, jó kezdeményezések városunkban is elinduljanak. A válaszadók 54,8%-a szívesen látna hasonló jó kezdeményezést, 34,4% „talán” támogatná, míg 4,3% nem támogatná az ilyen ötletet. Természetesen akadtak érvénytelen válaszok is. A 19-es kérdés viszont már arra irányult, hogy a megkérdezettek önálló ötleteket is fogalmazzanak meg a mezőberényihez hasonló projekt elindítására vonatkozóan, Jászberényben. A válaszadók ennél a kérdésnél igen ötlettelenség bizonyultak, ugyanis 58,06%-uk semmilyen programot nem írt. A konkrét gondolatokat megfogalmazók közül többen semmilyen új kezdeményezést nem fogalmaztak meg, hiszen sokszor hagyományos szórakozási lehetőségek szereplenek a leírtak között. Relatíve a legtöbben a koncertet adták meg újszerű ötletként, ezt követték a különféle fesztiválok (pl. borközpont, csokiközpont, sörfesztivál stb.) és a modern technikai jellegű sportok (göndör, freestyle versenyek, go-kart). A kevés értékelhető válasz között megjelenik még például a pálinkafőző verseny, a videójáték verseny, az éjszakai fürdőzés, a kincskeresés telefonos applikációval vagy a természetfotózás.

Az utolsó, 20-as számú kérdésben arra kértük a fiatalokat, hogy fogalmazzák meg néhány szóval/kifejezéssel, hogy mit jelent számukra az „*ideális város*”. A feladat jellegéből adódóan igen sokféle, szerteágazó válasz született. Azonban sokan írták be ugyanazt, vagy majdnem ugyanazt a kifejezést, kategóriát. Emellett persze akadtak teljesen egyedi megoldások, gondolatok is. A fiatalok 41,9%-a szerint egy ideális város nem képzelhető el megfelelő szó-

rakozási lehetőségek nélkül. Közel harmaduk (30,1%) a magas színvonalú oktatást, szintén ugyanennyien a jó munkahelyeket és fizetéseket, míg 22,6%-uk a biztonságot, 21,5% pedig a sportolási lehetőségek széles kínálatát látta az ideális város egyik meghatározó ismértéknek. Viszonylag sokan írták még be az ideális város jellemzőjeként, hogy ott van pláza vagy valamilyen bevásárlóközpont (16,1%), hogy jó a tömegközlekedés (15,05%) és alapvetően jellemző a tisztaság (szintén 15,05%). Megjegyzendő, hogy minden 10. megkérdezett semmit sem írt ehhez a kérdéshez. A válaszadók 5-10%-a jelölte meg az ideális város ismertetőjegyeként a pezsgő életet, a sok zöldövezetet, a wi-fi lefedettség magas fokát, valamilyen fürdőkomplexum meglétét, a jó minőségű utakat, az iskolásokat szállító iskolabusz járatokat, illetve az éttermek széles kínálatát. Néhány esetben megjelent még az emberek közötti összetartás dimenziója, a boltok hosszabb nyitvatartása, egy „*hatalmas könyvtár*” igénye, vagy a sétálóutca, a rendezett városkép, az aquapark és a vidámpark, a kisvasút stb. is.

Úgy gondoljuk, hogy a közel százfős mintán elvégzett kérdőíves kutatás tanulságos iránymutatás lehet a városnak a jövőt érintő, a fiatalok igényeihez igazodó változtatási szándékaival kapcsolatban. Adatfelvételünket gondolatébresztőnek, egyfajta fogódzónak szántuk, amely a későbbiekben segítheti az önkormányzat munkáját és döntéseit.

Novák István

A SZEKULARIZMUS ÉS A PLURALIZMUS HATÁSA A XIX. SZÁZAD VÉGI KÖZOKTATÁS HAZAI VÁLTOZÁSAIBAN

Bevezetés

Hosszú évszázadokon keresztül Európában az egyházak feladatai közé tartozott az iskolák működtetése, a felekezet közötti erőviszonyoktól függött, hogy ezt a feladatot milyen keretben és milyen tartalommal tudták betölteni. Az állami beavatkozás hazánkban a katolikus egyház védelmét szolgálta a reformáció térnyerésével szemben főként a XVIII. században. Ugyanakkor fokozatosan kialakult a polgári Magyarország közoktatási és köznevelési rendszere. Tanulmányomban rövid áttekintést adok a dualizmust megelőző változásról, majd a dualizmus korának jogfejlődéséből az 1886-os népiskolai törvényt vizsgálom elsősorban. Mindezt végigkíséri a szekularizmus és a pluralizmus közoktatásban történő megjelenésének szemléltetése is. Évek óta tartó kutatómunkám során ugyanis arra koncentrálok, hogy a hazai jogfejlődés, valamint az erkölcsi és szellemi irányzatok átalakulása mennyiben köszönhető a szekularizmusnak és a pluralizmusnak. Mindezt ebben a tanulmányban a köznevelés néhány részletére tekintettel elemzem.

1. A dualizmus előtti időszak jelentősebb oktatáspolitikai változásai

Az 1715. évi LXXIV. törvény az állami beavatkozás kezdete. Kinyilvánította, hogy a király felügyeleti joggal rendelkezik az összes hazai katolikus és protestáns oktatási alapítványok felett. 1764-ben Mária Terézia a Tanügyi Bizottság létrehozására tett kísérletet. Pálffy Miklós gróf az első állami tanügy-irányító szerv vezetője, a szervezet a Helytartótanács hivatalának keretei között működött. Valamennyi magyarországi iskola összeírására sor került.¹

A magyarországi oktatásügy átfogó szabályozása elindult a Ratio Educatoinis-sal, amikor is lerakta a polgári tanügyigazgatás állami szervezetének alapjait, és megújította az iskolai tantárgyak rendszerét, tartalmát. Korszerű nevelési elveket képviselt. Első része a szervezetet és igazgatást, második része a tantervet és részben a metodikát, a harmadik része a rendtartást tárgyalja. Öt egymásra épülő fokozatot állapított meg. Népiskola: falusi (egytanítós), kisebb városi (kéttanítós), nagyobb városi (háromtanítós) iskola 3-3 évfolyammal s a 4. osztály esetén mintaiskola. Grammatikai vagy latin iskola: kisgimnázium (3 évf.) Két osz-

¹ Vö. PUKÁNSZKY BÉLA–NÉMETH ANDRÁS: Neveléstörténet. IX. fejezet. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. Budapest 1996. <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/09.htm> (2019.08.01.)

tályos gimnázium: az előzőre épülve ez a nagygimnázium.² 1782-ben II. József iskolaszervezeti változtatást vezetett be a 3+2 osztályos gimnáziumi képzéssel. Türelmi rendelete a templom és iskolaalapítást tárgyalta. A szerzetesrendek feloszlatása (oktatás, betegápolás, tudományokkal való foglalkozás hiányában) hatra csökkentette a tankerületek számát. Magyarországon a latin helyett a német nyelvet tette kötelezővé. Gimnáziumi tandíjat vezetett be. A tanévkezdés novemberről szeptemberre került.³

II. Lipót a katolikus egyház uralkodó vallási szerepe mellett elismerte az evangélikus és református egyházak önkormányzatát.⁴

1806-ban jelent meg a II. Ratio Educationis, amely csak a katolikus iskolák számára vált kötelező érvényűvé. Nemzetiségi és vallási türelmet hirdetett: azaz előírta, hogy minden nemzetiség saját anyanyelvi iskolával rendelkezzen. Kötelező iskoláztatás és ingyenes alsófokú oktatás került bevezetésre. Leányok iskoláztatásáról is gondoskodott. Az ún. kisgimnázium osztályainak számát 4-re emelte. Rendezte a nyelvoktatás kérdését. Eszerint németet csak az tanult, aki akart, ellenben a magyar nyelv oktatása kiemelt szerepet kapott, nemzetiség nyelvét segédnyelvként használhatták, gimnáziumban továbbra is a latin nyelv maradt a kötelező.⁵

Az 1849. évi rendeletben megfogalmazódik, hogy a népiskolában nagy súlyt kell helyezni az ifjúság nevelésére, mindenekelőtt a vallásos szellemű erkölcsiség kialakítására. Éppen ezért, ha egy községben nem egyházi jellegű iskola működik, arra kell törekedni, hogy a községi előjáróság csak az iskola anyagi fenntartásának ügyeivel foglalkozzék. Az intézet szellemi vezetése az egyház dolga maradt.

„Az egyházi, községi és állami fenntartású népiskolák mellett magánszemélyek is létesíthettek tanintézetet. A magániskolák felállítása előtt azonban az állam meg kívánt győződni arról, hogy a vállalkozó megfelel-e a politikai hűség és a morális alkalmasság kritériumainak. Az osztrák rendelet tehát elvileg lehetővé tette nem felekezeti népiskolák felállítását is. Magyarországon azonban 1868-ig csakis egyházi fenntartású népiskolák léteztek.”⁶

2. A közoktatás megújulása 1868-ban

1868-ban Eötvös József vallás és közoktatási miniszter az általános tankötelezettség bevezetésével tett előrelépést a közoktatás teljesebb és polgári megvalósulására. Minden, ami 1848-ban törvényjavaslat volt, megvalósulhatott. Iskolafenntartóként a felekezetek, társulatok és az állam jelenhetett meg.⁷ A népoktatási törvény szabályozta a tantárgyak rendjét, ezáltal a generális szabályok országszerte megvalósultak. A tanítás nyelve a magyar lett, sőt

² Vö. PUKÁNSZKY: i.m.

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Uo.

a nemzetiségi területeken is kellett magyar nyelvet tanítani. A következő évtizedekben új iskolatípusok, új tananyagok, új nevelési tartalmak jelentek meg a fejlődő iskolarendszerben.

„A kiegyezés után, az Andrássy-kormányban ismét Eötvös József, az egykori kultuszminiszter lett a Vallás és Közoktatási Minisztérium vezetője. A kultuszárca birtokosának szilárd elhatározása volt, hogy befejezi a magyar közoktatás polgári átalakítását – azt a folyamatot, amely 1848-ban elkezdődött. Eötvös, a széles látókörű, nagy politikai és történelmi tapasztalattal rendelkező államférfi tudta, hogy a kiegyezés után más társadalmi-politikai viszonyokkal kell számolnia, mint 1848-ban. Akkor a polgári átalakítás egyes lépéseit a forradalmi tömegmozgalmak erői támogatták, most – a kiegyezés után – mindezt »felülről« kellett megszervezni és irányítani. Eötvös az egész magyar közoktatás gyökeres átformálását tűzte ki célul, de ebben a többlépcsős folyamatban szinte abszolút elsőbbséget élvezett a népoktatás ügye.”⁸

3. Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában ⁹

Bár sok ellenállás és számos kritika fogalmazódott meg a törvénycikk kapcsán a korabeli közéletben, tagadhatatlan szerepe volt a polgárosodásban és főként a modern iskolarendszer kialakulásában.¹⁰ Természetes volt, hogy bizonyos értelemben a szekularizmus erősödését is jelentette a községi és állami oktatási rendszer kiépítése, bár a felekezeti oktatás továbbra is erőteljesen jelen volt egészen a II. világháború utáni államosításig.

⁸ Uo.

⁹ Nkt.1868.

¹⁰ „A szó nemes értelmében vett kulturális forradalmat hozott az 1868-as népiskolai törvény – jelentette ki az oktatási államtitkár kedden, **Pécsen**. Bódis József a szabályozás megszületésének 150. évfordulója alkalmából megrendezett kétnapos konferencia megnyitóján hangsúlyozta: az akkori törvény óriási jelentőségű volt, ugyanis minden fiatal számára lehetővé tette az iskoláztatást, az iskolázottságot, ami napjainkban már természetes.”

Az akkori gondolatiság 150 évvel ezelőtti szabályozásban, törvényben testesült meg. Ezt számos olyan cselekedet követte, amelynek a többi között az iskolarendszert, az iskoláztatást, mint a modern társadalom jellemzőit köszönhetjük – vélekedett az államtitkár. Franklin Delano Rooseveltet (188–1945), az Egyesült Államok egykori elnökét idézve Bódis József azt mondta: „nem lehet mindig a jövőt építeni az ifjúságnak, de az ifjúságot lehet építeni a jövőnek.” Eötvös József nem ismerhette ezt a mondatot, de amit tett, azt ennek szellemében tette – utalt a 1868-as törvény jelentőségére. A 1868-as szabályozás további pozitív hozadékai között a tankötelezettség bevezetését, az oktatási rendszer polgárisítását említette még az államtitkár.

Font Márta történész, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Pécsi Akadémiai Bizottsága alelnökének köszöntője szerint az 1868-as törvény jelentős lépéseket tett az írástudatlanság felszámolására. 1914-ig a tanítók száma megduplázódott, és a törvény megalapozta a magyar felsőoktatás és tudományosság 19–20. századi fejlődését – tette hozzá. Az eseményen Szakály Sándor, a Veritas Történetkutató Intézet főigazgatója kiemelte: az akkori szabályozás „korát messzemenően meghaladta”, egyúttal a dualista Magyarország és az akkori ifjúság számára megteremtette az esélyt, hogy előre és tovább lépjen. A közoktatási ügyet a nemzet legfontosabb ügyének tekintem című, szerdái tartó pécsi neveléstörténeti tanácskozást a Veritas Történetkutató Intézet, az MTA Pécsi Akadémiai Bizottság Neveléstörténeti Munkabizottsága és a Magyar Történelmi Társulat szervezte.” Vö. Kulturális forradalmat hozott az 1868-as népiskolai törvény <https://www.lokal.hu/2018-11-kulturalis-forradalmat-hozott-az-1868-as-nepiskolai-torveny/> (2019.04.24.)

3.1. A szekularizmus¹¹ erősödése a dualizmus kezdetén

Egy közösség élete, annak szabályozása természetes módon változik a világban megjelenő eszmék, ideológiák hatására. A keresztény közösség azért jött létre, hogy Krisztus tanítását kövesse.¹² Azonban ahogy kapcsolatba lépett az állammal, hol üldözésnek, hol támogatásnak volt és van részben ma is kitéve. Az egyház folyamatosan változik, egyes szellemi irányzatok megjelenése is hat, illetve hatott rá. Az egyik irányzat a szekularizmus. Amikor e fogalomról beszélünk, akkor egyrészt azt kell állítanunk, hogy ez végigkísérte az egyház történetét, annak kétezer évét. Annál is inkább, mert minden egyes alkalommal, amikor az egyház találkozott az adott állammal, államokkal, máris „hatalmi tényező” lett. Ez a tény jelzi azt, hogy állandó kölcsönhatás van az egyház és az állam között. A szekularizmus egy olyan sajátos fogalom, amely éppen azt jelenti, hogy az egyház mintegy „elveszíti” világi hatalmát, az állam pedig egyre kevesebb kapcsolatban van az egyházzal. Ez a folyamat a felvilágosodással indult meg jelentősen, de a történelem évszázadaiban előbb is feltűntek olyan mozgalmak, amelyek az állam és egyház szétválasztása, illetve különválása mellett érveltek. A dualizmus korában a rendi társadalom lebontásával egy időben egyre erősebben jelent meg annak követelése, hogy a laicizált állam helyébe egy szekularizált állam lépjen. Ennek egyik lehetősége a polgári házasságkötés kötelezővé tétele volt, a másik a hazai oktatás megújítása.

Bolberitz Pál a szekularizmust elsősorban negatív érzésekkel látja el, ami érthető, hiszen ő teológusként a katolikus egyház álláspontját képviseli. Egyik tanulmányban a következőket írja: „A szekularizáció kifejezést először abban az értelemben használta 1646-ban Müns-terben, a vesztfáliai békekötés alkalmából a francia küldött, Henri d'Orléans, Longueville hercege, hogy tárgyalta az egyházi javak világi tulajdonba vételéről is. A közbeszédben (főleg Németország területén) a napóleoni háborúk idején terjedt el ez a fogalom”¹³ Az idézett tanulmány későbbi részében a szerző az izmus létrejöttéről tárgyal. Azt kell látni ugyanis, hogy a szekularizmust megelőzte egy folyamat, amelynek eredménye lett e sajátos ideológia létrejötte: „A szekularizáció elsősorban anyagi érdekekben gyökerező világszemlélet (hiszen az egyházi birtokok és egyházi intézmények világi hatalmak kezébe juttatásáról volt szó). Ám ez a beállítottság fokozatosan szekularizmussá változott, mert ideológiai megalapozást igényelt az elvilágiasodás ténye.”¹⁴

11 „A szekularizmus egy olyan alapelv, mely két pilléren nyugszik. Az első a vallási intézmények szigorú elválasztása az államtól. A második az állampolgárok jog előtti egyenlősége vallási és hitéleti meggyőződéstől függetlenül. Az állam és a vallások szétválasztása a szekularizmus alapja.”

Vö. http://szekularis.blog.hu/2014/04/15/mi_a_szekularizmus_628 (2019.07.10.)

12 Vö. KAVANAUGH, J. F., *Krisztus követése a fogyasztói társadalomban. A kulturális szembenállás lelkiisége.*

Ursus Libris-Altern csoport, Budapest, 2003.

13 Bolberitz Pál, *Szekularizáció és szekularizmus.* Korunk 2014/5., 58. http://epa.oszk.hu/00400/00458/00604/pdf/EPA00458_korunk_2014_05_058-062.pdf

14 Bolberitz: i.m. 59.

Létezik egy köztes álláspont a szekularizmussal kapcsolatban, amelyik a párbeszéd, a dialógus kérdését hangsúlyozza, Erről ír tanulmányában Gánóczy Sándor: *„A jelenleg hangadó keresztény teológia számára az ateizmus és a szekularizáció jelenségei fontos problémákat képeznek. Különösen igaz ez a II. Vatikáni Zsinat óta, ahol a hagyományos hitvédő alapállás helyett a dialógus keresése lett mérvadó.”*¹⁵

A dualizmus korában zajlott az I. Vatikáni Zsinat, amelyik egyáltalán nem szerette volna a szekularizmus, illetve az egyéb eszmék erősödését. Később azonban a II. Vatikáni Zsinat idején ez már más megvilágításba került. Érdemes röviden kitérni erre. A II. Vatikáni Zsinat ugyanis a különböző ideológiák közötti megértés dimenzióját tárta fel: *„Az 1965-ben befejezett II. Vatikáni Zsinat jelentős változást hozott. Elítélő kijelentésektől tartózkodott. Az ateizmust tárgyilagos módon korunk egyik jellegzetességének nevezte, és ugyanakkor okozati elemzés tárgyává tette.”*¹⁶ Szerzőnk hosszasan tárgyalja az ateizmus és később a szekularizmus fogalmát, keresi az összefüggéseket a különböző izmusok között. *„A II. Vatikáni Zsinat teológiája ideológiai visszaesésnek tekinti azt a tényt, hogy a politikai érdekből kereszténnyé lett Konstantin császár államvallássá tette a kereszténységet, ami részben az állami és az egyházi hatalom összemosásához vezetett. A későbbi pápaság szintén elfelejteni látszott a jézusi kijelentésben megkövetelt egyensúlyt, amikor a világi hatalmat gyámsága alá igyekezett vetni..., hogy ezután a maga részéről az »értelem istennőjét« emelte oltárra, siralmas példáját mutatta egy profán módon istenített világiasságnak.”*¹⁷

Máté-Tóth András kutatásából kell még idéznünk, aki Taylor elméletét vizsgálva megállapítja: *„A szekularizmus olyan filozófiai alapállás, mint a többi. Pillanatnyilag ez képviseli a legáltalánosabb világnézetet a nyugati társadalmakban. Forrása visszanyúlik a felvilágosodásig és a katolicizmuson és protestantizmuson belüli reformmozgalmakig.”*¹⁸

A szekularizmust mint ideológiát számosan követték és követik ma is, vagyis léteznek olyan csoportok, akik számára ez egy pozitív érték. A dualizmus korában politikai csoportokhoz kötődött a szabadelvűség, azonban ez nem jelentette azt, hogy egyházellenesek lettek volna, sokkal inkább törekedtek egy megbékélési folyamatra a mozgalmon belül.

Ma több szervezet is létezik, akik a szekularizmust radikálisan zászlajukra tűzik. Ilyen a Magyar Szekuláris Egyesület, amely így fogalmazza meg hitvallását: *„A szekularizmus egy olyan alapelv, mely két pilléren nyugszik. Az első a vallási intézmények szigorú elválasztása az államtól. A második az állampolgárok jog előtti egyenlősége vallási és hitéleti meggyőződéstől függetlenül. Az állam és a vallások szétválasztása a szekularizmus alapja... Az Alaptörvény egyrészt kimondja az állam és az egyházak szétválasztását, de az együttműködésüket is. Maga az Alaptörvény is meglehetősen elfoglalt a kereszténység irányában, megfogalmazása közel*

¹⁵ Gánóczy Sándor: *Ateizmus és szekularizáció, mint teológiai témák.* Korunk 2014/5., 69.

http://epa.oszk.hu/00400/00458/00604/pdf/EPA00458_korunk_2014_05_069-078.pdf

¹⁶ Uo.

¹⁷ GÁNÓCZY: i.m. 76.

¹⁸ Máté-Tóth András: *Szekularizáción innen és túl.* Korunk, 2014/5., 34.

sem mondható vallásilag semlegesnek. Az alaptörvényen túl az egyházjogi törvény egyértelműen politikai alapon diszkriminál a különböző vallási közösségek között.”¹⁹

3.2. 1868-as szabályozás a kötelező oktatásról és annak szabadságáról

„Eötvös József kultuszminiszter 1868-ban benyújtotta népiskolai törvényjavaslatát, amely kimondotta a tankötelezettséget 6-tól 12, illetve az ismétlőiskolákban 15 éves korig. A törvényjavaslat az 1848. évihez képest szerény és óvatos, de reális volt. A népiskolai hálózatot a fennálló felekezeti iskolákra alapozta, de megnyilvánult benne a felekezet nélküli községi iskolák kiterjesztésére irányuló törekvés is. A katolikus klérus heves kampányt indított a javaslat egyes pontjai ellen, s ebben támogatták a protestánsok és a nemzetiségi egyházak is. Végül is a képviselőházban törölték Eötvös javaslatából a törvény előírásainak meg nem felelő felekezeti iskolák bezárásáról és az óvodákról szóló részt.”²⁰ A politikában is megosztott volt az egyházi közoktatás rendszerének átalakítása. Nem véletlen, hogy a katolikus egyház a szekularizmus előretörését látta a folyamatban, és ahol lehetett, ott megvétózta a törvényt.

„A népiskolai törvény (1868:XXXVIII. tc.) módosított formájában is jelentős kulturális vívmány volt. Állami felügyelet alá helyezte az iskolákat, létrehozta a tanfelügyelői szervezetet, a tanítói állást képesítéshez kötötte, elrendelte állami tanítóképzők felállítását, s előírta a kötelező tantárgyakat. Kimondotta, hogy »minden növendék anyanyelvén nyerje az oktatást«, és mindenütt olyan tanítót alkalmazzanak, aki »a községben divatozó nyelveken tanítani képes«. A felső népiskolákban, a polgári iskolákban és a tanítóképzőkben a törvény elrendelte a magyar nyelv tantárgyként való tanítását, az elemi népiskolák esetében azonban ezt nem írta elő – még az állami iskolákban sem. A törvény közös iskolák felállítását rendelte el ott, ahol nincs felekezeti iskola, vagy ahol 30 olyan tanköteles van, aki más felekezethez tartozik, mint amely az iskolát fenntartja.”²¹

A fenti összefoglalásból kitűnik, hogy a jogszabály egy olyan modern közoktatásra helyezte a hangsúlyt, ahol megmarad, és erősen jelen van a klerikális iskolarendszer, de egyre jobban kitűnik a községek és az állam szerepe.

Egy másik szerző is kiemeli a törvénycikk értékes és fontos megnyilvánulásait. *„Alaptétele az állampolgári szabadság és az állami felelősség sajátos értelmezésén alapuló tankötelezettség, illetve a tankötelezettség kényszerét ellenpontosító tanszabadság és tanítási szabadság egysége és kölcsönössége. A tankötelezettség a gyermekek 6. életévétől 12, illetve 15 éves korukig terjedt. Teljesítését a törvény, majd az ezt – némi fáziskéséssel – követő hatósági gyakorlat szigorúan szankcionálta. A tanszabadság viszont magában foglalta a magántanulást*

19 Vö. http://szekularis.blog.hu/2014/04/15/mi_a_szekularizmus_628 (2017.10.11.)

20 Vö. A népiskolai törvény. Egyház és állam viszonya. http://multunk.com/index.php?title=A_n%C3%A9piskolai_%C3%B6rv%C3%A9ny._Egyh%C3%A1z_%C3%A9s_%C3%A1llam_viszonya (2019. 07.12.)

21 Uo.

és a *különbféle nyilvános intézetek közötti választás lehetőségét, valamint – legalábbis elvileg – az iskola földrajzi helyétől és jellegétől független, szabad megválasztását.*²²

A jogszabály I. fejezete tehát deklarálta a tanulás kötelezettségét. Összevetve a ma hatályos szabályozással,²³ ahol 16. életévre lett leszállítva a tankötelezettség, a dualizmus korának szabályozása rendkívül haladónak számított. A 6. életév, mint alsó korhatár ma is elfogadott szabályozás, a 12. illetve 15. életév pedig azt jelentette, hogy az akkori tudásmennyiség jelentős részét el lehetett sajátítani.²⁴

3.3. Iskolatípusok, működési formák és fenntartók

Az 1868-as törvény óriási előnye az intézményrendszer szabályainak lefektetése volt, fogalmazhatunk úgy is, hogy az esélyegyenlőségre törekedett

„8. § Népoktatási tanintézetek: az elemi és felsőbb népiskolák, polgári iskolák és tanítóképezdék.

9. § A népoktatási tanintézetek vagy nyilvános vagy magán iskolák.

*10. § Népoktatási nyilvános tanintézeteket a törvény által megszabott módon állíthatnak és fenntarthatnak a hazában létező hitfelekezetek, társulatok és egyesek, községek és az állam.*²⁵

A jogszabály II. fejezete a 9. §-ban a népoktatás két intézményi formáját hozta létre: nyilvános az az intézmény, amelyet gyakorlatilag bárki látogathat, aki az adott település lakója. A magániskolák különböző feltételeket szabhattak, és ennek eltérő díja is lehetett. A népiskolai tanintézetek típusait a törvénycikk elemi, felsőbb népiskola, polgári iskola és tanítóképző intézetekre osztja. A fenntartók típusait is meghatározta a törvény: hitfelekezetek, társulatok és egyesek, községek és az állam. Összehasonlítva a ma hatályos köznevelési törvénnyel azt láthatjuk, hogy meglehetősen szabadon engedte azt, hogy az állam mellett egyházi és magán, valamint mai szóval élve alapítványi iskolák létezzenek.

3.4. Az egyházi fenntartókra vonatkozó szabályozás

„A tanítás szabadságának elvéből, amit a liberális felfogás a lelkiismereti és a szólásszabadsággal egyenrangú jogként kezelt, egyenesen következett az iskolaállítás és - fenntartás (= az iskolaszervezés) szabadsága. Ez a jog, illetve az ezzel együtt járó kötelezettség – szabályozott

22 Vö. Kelemen Elemér: *A magyarországi népoktatás a dualizmus korában.*

http://old.tok.elte.hu/tarstud/filmuvtort_2001/kelemen.htm (2019. 07.12.)

23 Vö. 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről.

24 1. § Minden szülő vagy gyám, ide értve azokat is, kiknek házában gyermekek, mint mestertanítványok vagy házi szolgák tartatnak, kötelesek gyermekeiket vagy gyámloltjaikat (ha nevelésükről a háznál vagy magán tanintézetben nem gondoskodtak) nyilvános iskolába járattni, életidejük 6-ik évének betöltésétől egész a 12-ik, illetőleg 15-ik év betöltéséig. (Nkt.1868.)

25 Nkt.1868.

feltételek mellett – a hitfelekezeti és polgári közösségekre (= községekre), az államra, valamint az egyes állampolgárokra, továbbá az egyének e célra létesült társulásaira és egyesületeire egyaránt kiterjedt. A törvénytervezet társadalmi és parlamenti vitája során e tekintetben elhangzott bírálatok egyrészt az egyházak hagyományos történelmi kiváltságainak állami korlátozását nehezményezték, főképpen a katolikus klérus részéről, másrészt – elsősorban az erősödő nacionalizmus nézőpontjából – az állam közvetlen és közvetett befolyását tartották elégtelennek és erélytelennek. A »közös«, felekezet nélküli, községi iskolák kizárólagos igénye azonban – 1848 radikális szellemiségétől eltérően – már nem kapott nagyobb nyomatékot és támogatást. A kérdés ily módon történt szabályozása egyébként az ötvösi koncepció legfontosabb eleme, a különböző érdekek kiegyensúlyozásának elvi indokokkal, állambölcseleti érvekkel és gazdasági, politikai megfontolásokkal egyaránt alátámasztott, mesteri megoldása, az »egzigenciákhoz« igazodó reálpolitikai lépés volt.»²⁶

Az idézett részletből kiderül, hogy a közoktatás kérdése egyszerre volt egyházi, politikai és szellemtörténeti vita tárgya. Az egyes alkotmányos alapjogokról még nem beszélhetünk kiforrottan a jogszabályban, de kétségtelen, hogy megteremteni igyekezett a vallás- és lelkiismereti szabadság újabb modelljét. „11. § A hitfelekezetek, mindazon községekben, hol híveik laknak, saját erejükből tarthatnak fenn és állíthatnak föl nyilvános népoktatási tanintézeteket, az ily tanintézetek felállítására és fenntartására híveik anyagi hozzájárulását a saját képviselőik által meghatározandó módon és arányban, amint eddig szokásban volt, ezentúl is igénybe vehetik, azon intézetekben a tanítókat és tanárokat maguk választhatják, azoknak fizetését maguk határozhatják meg, a tankönyveket maguk szabhatják meg, s a tanítási rendszer és módszer iránt is, tekintetbe véve a 45. § rendelkezését, intézkedhetnek a következő feltételek alatt:..”²⁷ Számos rendelkezése a törvénynek a felekezeti oktatás szabadságát volt hivatott rögzíteni. Itt is látható, hogy az állam a pluralizmus szellemében szabályozta a felekezetek oktatáshoz való jogát, amit egyértelműen szabadabb módon engedélyezett az állami iskolákhoz képest.

3.5. Az egyházi intézmények állami ellenőrzése

„14. § Minden hitfelekezeti népoktatási tanintézet az állam felügyelete alatt áll. Ennélfogva a kormánynak joga és tiszte:

- a) a felekezeti iskolákat is közegei által időnkint meglátogatgatni;
- b) szigorúan őrködni, hogy a 11., 12. és 13. §-ban foglalt feltételek pontosan teljesítenek;
- c) meggyőződést szerezni arról, hogy teljesítik-e az illető hitfelekezeti hatóságok azon kötelességet, hogy az iskola vagyonának biztos elhelyezésére és rendeltetése céljára fordítására felügyeljenek;

²⁶ KELEMEN: i.m.

²⁷ Nkt.1868.

d) a hitfelekezeti iskolákról, az illető hitfelekezeti hatóság útján, statisztikai adatokat szerezni be.”²⁸

Az ellenőrzés, akárcsak a ma hatályos szabályozásban azt szolgálta, hogy helyet kapjon az egységes feltételek biztosítása és ezzel együtt a finanszírozás kérdése is megoldott és ellenőrzött legyen. „A törvény rendelkezik az iskolaszék, a népiskolai hatóságok, tanfelügyelők hatásköréről is. Az iskolaszék kilenc tagú testület, melyben helyet kap a helybeli lelkész és a tanító, valamint a helység lakosainak képviselői, lehetőleg az oktatásügyhöz értő egyének. Feladata a községi népiskola helyi felügyelete. Később, az 1876-i törvény alapján a felekezeti népiskolák mellé is szerveztek iskolaszékeket. De megszervezték az állami felügyeleti rendszert is: az állami tanfelügyelők mind az állami-községi, mind a felekezeti népiskolákat ellenőrizték. Az iskolaszék választotta a tanítót, és felügyelt az iskolai munkára. Ellenőrizte a törvény betartását, a tandíj beszedését, a mulasztások igazolását; rendelkezett az iskola-épület javíttatásáról, taneszköz-beszerezésről; képviselői jelen voltak a vizsgákon, döntöttek a tanító és a szülők közötti vitás kérdésekben stb.”²⁹

Az idézetből látható, hogy az ellenőrzésre milyen célból került sor. Az iskolaszék intézménye egy olyan csoportot jelentett, ahol több képviselő saját szemléletéből kiindulva kísérte figyelemmel az iskolák sorsát.

3.6. A törvény eredménye és hatása

Joggal tehetjük fel a kérdést, vajon elérte-e célját a törvényi rendelkezés. A statisztikai adatok szolgáltatnak erre némi feleletet. Azonban azt is látni kell, hogy a közoktatás rendszerét még a dualizmus alatt számos esetben módosították. A háború megtorpanása és Trianon után a II. világháborúig újra a klerikális modell került előtérbe, majd az államosítás után egy újabb, immár marxista alapokon nyugvó változás következett be. Amit azonban az 1868-as törvény nyomán tettek elődeink, az számos esetben győzelmet jelentett.

„A népiskolákra vonatkozó statisztikai adatok, érdekes módon, azt mutatják, hogy az iskoláztatási feltételek – Eötvös és a kortársak által is joggal bírált – súlyos hiányai ellenére a magyarországi népoktatás intézményhálózatának alapjai a megelőző korszakok különböző indíttatású előírásainak és fejlesztési programjainak eredményeképpen lényegében már kialakultak. A népiskolák száma az 1770-es évek mintegy 4000-es adatához képest a reformkor végén – Fényes Elek szerint – már megközelítette a 10 000-et, az 1869-es statisztika pedig csaknem 14 000 elemi népiskolát mutat ki. Ehhez viszonyítva az elemi népiskolák száma – 1900-ban 16 725, 1910-ben 16 445 – aránylag kis mértékben, csupán mintegy 20 százalékkal gyarapodott.”³⁰

28 Nkt.1868.

29 Pukánszky: i.m.

30 KELEMEN: i.m.

Leginkább az írás és olvasás készségének növelése és ezzel együtt bizonyos műveltségbeli változás volt jelentős a törvénycikk hatására bevezetett közoktatási rendszerben. „A hazai népoktatás fejlődésének növekvő társadalmi szerepét és korszakos hatását – minden jelzett fogyatékossága és ellentmondása ellenére is – meggyőzően bizonyítják az alfabetizáció terjedésének statisztikai adatai. 1869-ben az írni-olvasni tudó 6 éven felüliek aránya mindössze 36 százalékos volt. Az 1890-es népesség-összeírás 53,2, az 1900-as 61,2, az 1910-es már 68,7 százalékos arányt jelez.”³¹

4. Pluralizmus a közoktatásban

Az 1868-as szabályozás nemcsak a szekularizmus hatásának bemutatására alkalmas, hanem arra is érdemes odafigyelni röviden, hogy számos esetben előre mutató hatása lehetett vagy lehetett volna ennek a törvénycikknek a benne észrevehető sokszínűségnek.

De mit is jelent a pluralizmus? Az *Idegen szavak szótára* szerint a pluralizmus „többféle nézet vagy érték létezése egyszerre; több egymással versengő párt jelenléte.”³² Az ún. *Kislexikon* a következőket mondja: „A pluralizmus a latin plurális szóból származik, alapjelentése: többes, többes szám. Tágabb értelemben arra utal a kifejezés, hogy valamiből több, sokféle van egyidejűleg. Jelzőként használt változatai: plurális, pluralista, pluralisztikus.”³³ A hazai közoktatás, legalábbis törvényi szinten azáltal vált sokoldalúvá, hogy a fenntartók és a módszerek tekintetében több lehetőséget biztosított.

A *Magyar katolikus lexikon* szócikkét is idézzük: „A latin plures, (‘többféle’ szóból): többféleség, sokféleség. A valóság egymást kiegészítő vagy egymással szemben álló értelmezései, melyeket nem lehet egy fölöttük álló egységre, alapelve visszavezetni. A pluralizmus védi a polgárok szabadságát és alapvetően támaszkodik az igazságosságra. A pluralizmusból következő tolerancia szolgálja az emberi méltóság, a lelkiismereti szabadság, mások szabadságának és máságának tiszteletben tartását. A pluralizmus negatív következménye az objektív igazság tagadása (relativizmus), és az egyéni érdekek abszolutizálása.”³⁴

Ebből látható, hogy a pluralizmus az egyház szempontjából egy rendkívül érdekes kérdés. A régi, még az 1917-es kodifikált jog előtti gondolkodás, sőt a II. Vatikáni Zsinat előtti egyházi közbeszéd elsősorban az egyház érdekét és „hatalmát” nézte és ezt tette mindenek felé. A dualizmus korában még nem volt magától értetődő a pluralista szemlélet. A klérus politikai téren erősen ragaszkodott a rendi társadalomban elért sikereihez. Az 1868-as szabályozás egyik első lépésként jelent meg a sokoldalú társadalom a polgárosodás útján. A hazai közoktatás rendszere bár az egyházi iskolák bizonyos esetben háttérbe kerülését is

³¹ KELEMEN: i.m.

³² Vö.: <https://idegen-szavak.hu/pluralizmus> (2018. 02.15)

³³ Vö.: http://www.kislexikon.hu/pluralizmus_a.html (2018. 02.10.)

³⁴ Vö. <http://lexikon.katolikus.hu/P/pluralizmus.html> (2018. 02.15.)

előidézhető volna, mégsem ez történt, hanem egy nyitottabb és ezáltal elegánsabb rendszer állt össze. Biztosak lehetünk abban, hogy a pluralizmus hatására az egyházi és felekezeti intézmények még eredményesebb és minőségben fejlődő munkára törekedtek.

Összegzés

Tanulmányomban arra vállalkoztam, hogy az 1886-os népiskolai törvényt, annak szövegét néhány szempont alapján vizsgálom. Mint tudjuk, a közoktatás szorosan kötődik a társadalom és az állam életéhez. Állandó kölcsönhatás jellemzi. A vizsgált jogszabályt abból a szempontból kívántam röviden bemutatni, hogy a szekularizmus eszméje hogyan és mennyiben hatott annak kialakulására. Emellett a pluralizmus eszméjét is vizsgáltam, hiszen az állami oktatás mellett a felekezeti iskolák és a községi intézmények is jelen voltak, sőt az egyházi intézményrendszer erősen jelen volt a dualizmus korában.

Befejezésül álljon itt Wlassics Gyula³⁵ gondolata, aki a polgári házasságkötés bevezetésével, valamint a némiképpen szekularizált közoktatás működésének elindulásával nem egyház elleni támadást, hanem az egyházak erősödését várta: „*A vallás az embernek leg-egyénibb java... Nézzünk bárhová, ahol a vallásszabadság fénye világít és melegít, mindenütt fokozódik a vallásos érzület... Azt hiszem, hogy ha ebben a hazában ez a törvényjavaslat törvényerőre emelkedik, és ha az egyház férfiai sem összetett kezekkel várják az államnak kényszerítő védelmét, hanem maguk dolgoznak és lelkük egész odaadásával, vallási ihletettséggel hozzálátnak legnemesebb hivatásuk komoly és nagy munkájához, akkor Magyarországon is nemzeti erény és becsületbe vágó dolog lesz a vallásosság.*”³⁶

Irodalomjegyzék

Tanulmányok, könyvek

BOLBERITZ Pál: *Szekularizáció és szekularizmus*. Korunk, 2014/5. http://epa.oszk.hu/00400/00458/00604/pdf/EPA00458_korunk_2014_05_058-062.pdf

GÁNÓCZY SÁNDOR: *Ateizmus és szekularizáció, mint teológiai témák*. Korunk, 2014/5. http://epa.oszk.hu/00400/00458/00604/pdf/EPA00458_korunk_2014_05_069-078.pdf

PUKÁNSZKY BÉLA–NÉMETH ANDRÁS: *Neveléstörténet*. IX. fejezet. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. Budapest 1996. <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/09.htm>

35 „A XIX. század utolsó éveiben, Wlassics Gyula minisztersége alatt ezer új állami népiskolát létesítettek a millennium tiszteletére. Ezek többsége nemzetiségek lakta területre került, hogy mint „ezer bástya” a „magyar kultúrának tartalmával, bájjával és varázsával” hasson a felnövekvő generációkra. Az állami iskolák térnyerését példázza az is, hogy míg 1869/70-ben csupán négy volt belőlük, 1918-ban már 3791 működött.” Vö. Pukánszky: i.m.

36 Az ember, aki keresztülvitte a polgári házasságot.

<http://aktiv.origo.hu/tudomany/tarsadalom/20010531azember.html> (2017.02.12.)

KAVANAUGH, J. F., *Krisztus követése a fogyasztói társadalomban. A kulturális szembenállás felkísérése*. Ursus Libris-Altern csoport, Budapest, 2003.

KELEMEN ELEMÉR: *A magyarországi népoktatás a dualizmus korában*.

http://old.tok.elte.hu/tarstud/filmuvtort_2001/kelemen.htm

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS: *Szekularizáción innen és túl*. Korunk, 2014/5.

http://epa.oszk.hu/00400/00458/00604/pdf/EPA00458_korunk_2014_05_033-046.pdf

Jogszabályok

Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában.

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

Internetes cikkek

Az ember, aki keresztülvitte a polgári házasságot.

<http://aktiv.origo.hu/tudomany/tarsadalom/20010531azember.html>

A népiskolai törvény.

Egyház és állam viszonya. http://multunk.com/index.php?title=A_n%C3%A9piskolai_t%C3%B6rv%C3%A9ny._Egyh%C3%A1z_%C3%A9s_%C3%A1llam_vizszo

[https://www.lokal.hu/2018-11-kulturalis-forradalmat-hozott-az-1868-as-nepiskolai-torveny/](http://www.lokal.hu/2018-11-kulturalis-forradalmat-hozott-az-1868-as-nepiskolai-torveny/)

Internetes hivatkozások

http://szekularis.blog.hu/2014/04/15/mi_a_szekularizmus_628

<https://idegen-szavak.hu/pluralizmus>

http://www.kislexikon.hu/pluralizmus_a.html

<http://lexikon.katolikus.hu/P/pluralizmus.html>

Bódisné Görbe Krisztina

JÁSZBERÉNY ADÓBEVÉTELEINEK ALAKULÁSA ÉS A LEGNAGYOBB IPARÚZÉSI ADÓFIZETŐ VÁLLALKOZÁSOK

A városban a közhatalmi bevételek meghatározó része a helyi adókból és a gépjárműadóból származik. A 2018. évben városunkban 3 430 vállalkozás végzett jövedelemszerző tevékenységet, ebből 1 377 cég és 1 083 fő egyéni vállalkozó fizetett helyi iparűzési adót, továbbá 970 vállalkozás részesült valamilyen adómentességben. Építményadóban 3 942, telekadóban 428, magánszemély kommunális adójában 2 467, gépjárműadóban 9 631 adófizető és idegenforgalmi adóban 21 szállásadó volt nyilvántartva.

Az adóbevételek nagyságát elsősorban az határozza meg, hogy az önkormányzatok milyen helyi adókat vezetnek be, a törvényi előírások mentén hogyan szabályozzák az adók mértékét és milyen helyi adókedvezményeket, adómentességeket adnak. A szabályozásokon túl az adóbevételek nagysága függ az önkormányzat illetékességi területén tevékenységet végző vállalkozások számától, a működésük eredményességétől, a lakosság fizetőképességétől, valamint a helyi turizmustól.

A helyi adókból származó bevétel teljes egészében az önkormányzatokat illeti meg. A gépjárművek adóztatása törvényi szabályozás alapján történik és az abból származó bevétel 40%-a az önkormányzati költségvetés, 60%-a az országos költségvetés része.

Jászberény Város Önkormányzata az 2018. évre összesen 3 017 680 Ft közhatalmi bevételt tervezett a költségvetésében, amelyből adóbevétel jogcímen 2 998 900 Ft-ot bevételt várt. A tervezett adóbevételi számhoz képest a tényleges bevétel 172 millió forinttal teljesült túl.

1. számú táblázat: Adóbevételi terv teljesítése 2018. évben

Adóbevételek	Költségvetésben tervezett bevétel (eFt)	Tényleges bevétel (eFt)
Helyi iparűzési adó	2 440 000	2 600 558
Építményadó	340 000	346 239
Telekadó	62 000	65 379
Magánszemély kommunális adója	22 000	18 172
Idegenforgalmi adó	4 900	6 468
Gépjárműadó	130 000	134 575
Összesen	2 998 900	3 171 391

Forrás: Jászberény PH Adóigazgatási Iroda

Az adóbevételek összesítve évről évre növekedést mutatnak. Az adókból származó bevételek összege – a 2014. évi és a 2018. évi adatokat összehasonlítva – összesen 534 millió forinttal növekedett anélkül, hogy az önkormányzat adómértéket emelt volna. Továbbá ugyan ezen időszak tekintetében figyelemre méltó a helyi iparüzési adóbevétel alakulása, mely 462 millió forint emelkedést mutat. A vagyoni típusú (építményadó, telekadó, kommunális adó) adóbevétel összesen 47 millió forinttal növekedett annak ellenére, hogy az önkormányzat magánszemély kommunális adójában adómértéket csökkentett 2018 év május 1-jétől. Végül 18 millió Ft adóbevétel növekedés mutatható ki a gépjárműadóban.

2. számú táblázat: Adóbevételek megoszlása az 2014-2018. években

Adónemek	2014. év Bevétel (eFt)	2015. év Bevétel (eFt)	2016. év Bevétel (eFt)	2017. év Bevétel (eFt)	2018. év Bevétel (eFt)
Helyi iparüzési adó	2 138 394	2 347 800	2 419 070	2 431 420	2 600 558
Építményadó	303 793	318 166	329 027	334 237	346 239
Telekadó	57 385	74 757	58 177	68 469	65 379
Magánszemély kommunális adója	21 568	21 506	21 155	22 390	18 172
Idegenforgalmi adó	0	0	3 614	4 979	6 468
Gépjárműadó	116 138	120 497	115 754	125 294	134 575
Összesen	2 637 278	2 882 726	2 946 797	3 006 648	3 171 391

Forrás: Jászberény PH Adóigazgatási Iroda

Jászberénynek a vállalkozók által megfizetett helyi iparüzési adóból származik a legnagyobb adóbevétele. A helyben bevezetett adózási szabályok szerint azoknak a vállalkozásoknak, amelyeknek a vállalkozási szintű adóalapja nem haladja meg az 1,6 millió forintot, vagy házi orvos, védőnő vállalkozók esetén a 20 millió forintot, nem keletkezik Jászberényben adófizetési kötelezettsége helyi iparüzési adóban. Az adófizetők száma az előző évhez képest 134-gyel növekedett.

3. számú táblázat: A helyi iparüzési adóbevallások összesített adatai az 2017-2018. években

	2017. év	2018. év
Adófizetők száma (fő)	2 326	2 460
Jogi személyek (fő)	1 390	1 377
Magánszemélyek (fő)	936	1 083
1,6 millió Ft alatti adómentes adóalappal rendelkező adózók (fő)	953	951
20 millió Ft alatti adómentes adóalappal rendelkező házi orvos, védőnő adózók (fő)	18	19
Adómentesség alapján elengedett adó (eFt) 1,6	12 594	12 463
Megfizetett adóelőleg (eFt)	2 173 220	2 357 558
December 20-i adófeltöltés (eFt)	258 200	243 000
Költségvetési bevétel összesen (eFt)	2 431 420	2 600 558

Forrás: Jászberény PH Adóigazgatási Iroda

A város életében kiemelt szerepet töltenek be a nagy adófizető vállalkozások. Az általuk fizetett adók biztonságos alapot nyújtanak a város kiegyensúlyozott gazdálkodásához, fejlődéséhez, az élhető környezet megteremtéséhez. Az elmúlt évekhez hasonlóan adóirodánk megkérte az 2018. év 20 legnagyobb helyi iparüzési adófizető engedélyét a TOP20-as rangsor publikálásához. A beérkezett nyilatkozatok alapján a legnagyobb adófizetők a befizetés mértéke szerinti csökkenő sorrendben az alábbiak:

1. ELECTROLUX LEHEL KFT.
2. JÁSZ-PLASZTIK KFT.
3. *Nem járult hozzá a megjelenéshez*
4. DOMETIC ZRT.
5. FORTACO ZRT.
6. SCINTILLA KFT.
7. PALMI-TOP KFT.
8. SZATMÁRI KFT.
9. TREND KFT.
10. JÁSZ-PLASZTIK RENT KFT.
11. TREND HR SOLUTIONS KFT.
12. MOLTEAM KFT.
13. JÁSZ-PLASZTIK AUTÓCENTRUM KFT.
14. CO-OP STAR ZRT.
15. SIGNÁL-PRINT KFT.
16. SAMYANG EP MAGYARORSZÁG KFT.
17. *Nem járult hozzá a megjelenéshez*
18. *Nem járult hozzá a megjelenéshez*
19. SZERENCSEJÁTÉK ZRT.
20. AUTOELEKTRO KFT.

Hosszú évek óta az első két helyen álló Electrolux Lehel Kft. és Jász-Plasztik Kft. Jászberény gazdaságának meghatározó vállalkozásai, akik az elmúlt időszakban a befizetett adóforintjaikkal nagyobb mértékben járultak hozzá a város működéséhez, fejlődéséhez. 2018. évben a 20. helyen új nagy adófizetőként jelent meg a gépjárműipari és elektronikai egységeket gyártó Autoelektro Kft.

Jászberény adófizető lakosainak és vállalkozásainak köszönhetően az elmúlt időszakban biztosított volt a folyamatosan emelkedő adóbevételi forrás, amely a város kiegyensúlyozott gazdálkodását segítette, gazdasági erejének és adóerőképességének növekedését eredményezte.

Lengyel Ármin

GALAMB TARTÁSTECHNOLÓGIÁK HATÉKONYSÁGÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Bevezetés

A mai rohanó világunkban a galambtartás- és tenyésztés a legkülönbözőbb foglalkozású, helyzetű és korú emberek életében jelent egy semmi mással nem pótolható értéket. Hazánkban a múlt század második felétől volt hagyománya a pecsenyegalamb előállításnak, de ez a rendszerváltás után szinte teljesen elveszett. Az volt az elképzelésem, hogy a lefolytatott vizsgálataim eredményeit minél több emberhez eljuttassam, és ezzel népszerűsítsem ezt a számomra igen fontos szabadidős tevékenységet. Remélem jó színben tudom feltüntetni a galambtartást, és néhányan kedvet kapnak ezen csodálatos állatok tartásához.

Vizsgált paraméterek

Vizsgálataim során postagalamb párok szaporaságát, illetve utódnevelő képességét kívántam nyomon követni különböző tartástechnológiák között. Azért ezt a fajtát választottam, mert sok helyen még manapság is ezekkel termelnek galambhúst a családi gazdaságok. Szilárd szervezetűeknek és igen nagy ellenálló képességüknek köszönhetően jobban beleillenek egy családi, intenzívnek semmiképp sem mondható gazdaságba. A kapott eredmények és adatok alapján vizsgáltam továbbá az egyes paraméterek összefüggéseit, célul tűzve ki olyan következtetések levonását, amelyek segíthetik a postagalambászatban pozitívan értékelt tulajdonságokban végezhető szelekciós munkát és a megfelelő technológia kiválasztását. Iránymutatást adva ezzel azoknak is, akik az elkövetkezendőkben szeretnének galambtartásba kezdeni és családjuknak galambhúst előállítani. Remélhetőleg segít majd a kezdetben felmerülő döntések meghozásában is. Az előbb leírtak vonatkozásában vizsgáltam:

- a tojástermelés intenzitását
- az egész tenyészidőszak alatti teljesítményt
- a tojások minőségét
- ezen belül a tojások hosszát és szélességét, továbbá az ezekből számolható index mértékét
- a tojások tömegét
- a felnevelt utódok élő- és vágott (grill) tömegét, továbbá az ebből kalkulálható kitermelési %-ot.

Verseny postagalamb tojó

Galambhús

Galambhúst nem csupán az erre külön kitenyésztett és szelektált gazdasági fajtákkal tudunk előállítani. A múlt században a falusi paraszt udvarokon, tanyákon főként a postagalambok, parlagi galambok és ezek keverékei voltak fellelhetőek. Ezen párok által felnevelt fiókákat fogyasztott a család. Így lehet, hogy a kisebb testű, de annál jobb alkalmazkodó képességgel rendelkező postagalambok még ma is sok családnak jelentenek könnyen elérhető fehérjeforrást. A négyhetes kor környéki fiókák itt sosem nagyobbak 380-430 grammnál. Viszont nagyban kom-

penzálja ezt a szülőpár egész éven át mutatott jó szaporodási hajlama. Épp ezek a kiváló tulajdonságok teszik lehetővé, hogy a postagalambokkal is gazdaságosan tudjunk húst termelni.

A dolgozat szempontjából fontosnak tartom, hogy kitérjek a hústermelésre hasznosított galambokra és azok természetére, jellegére. Ezeket a madarakat a sok éves szelekciónak köszönhetően nagy test és a gazdasági értékmérők magas színvonala jellemzi. Sajátosságuk a kiváló mellhús, nagyon jó a nevelőképességük, a szaporaságuk, a technikai tűrőképességük, ellenálló, szilárd szerkezettel bírnak, és a fiókák gyors ütemű fejlődése sem elhanyagolható. Tenyésztésük évszázados múltra tekint vissza. A vágott galamb testén a fogyasztó részére az értékes húsformák a mell és a combok. Ez a húsfajta zsírban szegény és tápanyagban gazdag. Igen magas vastartalommal bír. Húsa könnyen emészthető. A galambhús koleszterin tartalma jóval csekélyebb, mint a csirkehúsak. (1603-ból származik az első hivatalos gasztronómiai emlék a hazai galambfogyasztásról.)

A vizsgált két fajta

Alföldi dudoros postagalambok

Magyarország igen sok hazai kitenyésztésű galambfajtaival büszkélkedhet, ezek közül is kiemelkedő az alföldi dudoros postagalamb. Országos viszonylatban hatalmas tenyésztőtáborral

rendelkezik. Kialakulására így emlékeznek vissza a tenyésztők: „Az utazások során lemaradt, illetve a honvédségi szolgálatban feleslegessé vált sport- és hírvivő galambok utódaiként az Alföld számos pontján a XX. század második felében jelenlévő postagalamb változat. Példá nyait hosszabb ideje jellegzetes alakú és méretű finomszemcsés bőr dudorai alapján válogatják. Összbenyomás: közepesnél nagyobb, izmos, erős, enyhén meredek tartású »mindig indulni kész«, gyors röptű és kitarító, az átlagosnál valamivel nyújtottabb testű benyomást keltő postagalamb típus.” Az összbenyomást tekintve a megszokott közepesnél nagyobb testű, jól izmolt, meredek testtartású, a tenyésztők úgy nevezik ezt a formát, hogy: „indulni mindig kész” postagalamb. Teste nyújtott, középhosszú csőre igen fejlett orrdudorral ellátott. Szemeit kétsoros szemgyűrű övezi körül. Tekintete fénylő és intelligens. Ivari jellegei jól elkülönülnek. Testhez simuló tollazata jól púderezett. Igen nagy szín és rajzolat választékot mutat. A fajta haszongalambként betöltött szerepéről nem tudunk semmit.

Versenypostagalambok

A postagalambok esetében nem kiállításra tenyésztett galambokról beszélünk, hanem kifejezetten sportolókról. Náluk nem a külső megjelenés, a kiállításon való szereplés az elsődleges, hanem a versenyen, a hazaúton nyújtott teljesítmény. Ezt azért fontos megjegyezni, mert a múlt század elején végigment egy téves tevékenység, mikor Európa-szerte a neves tenyésztők elkezdték állományaikat a standardnak megfelelő külleműre szelektálni. Nem is kell mondanunk, hogy ez szinte minden esetben negatívan hatott a madarak teljesítményére. Anker Alfonz szavaival élve: „Aki a standard-szépségre tenyészt, meghal a versenyben.” Éppen ezért összeegyeztethetetlen a vastag csontozat, a nagy test, vagy a megszokottnál dúsabb tollazat. Ezek mind többletsúlyként hatnak a galambokra a repülés közben. A versenypostagalambok esetében nem az egyesével vett külső tulajdonságok alapján kell a teljesítményt becsülni. A szelektálás a versenyeken elért eredményeken alapul. Viszont előzetesen már a küllemből is következtetéseket lehet levonni. A klasszis galambok külsejét így jellemzi Anker Alfonz: „az arcból tükröződő megátalkodott küzdeni tudás, az intelligens, többnyire éles tekintet, a lágy elengedett izomzat, a különleges vitalitás, a hosszú-keskeny típusú szárnyak.”

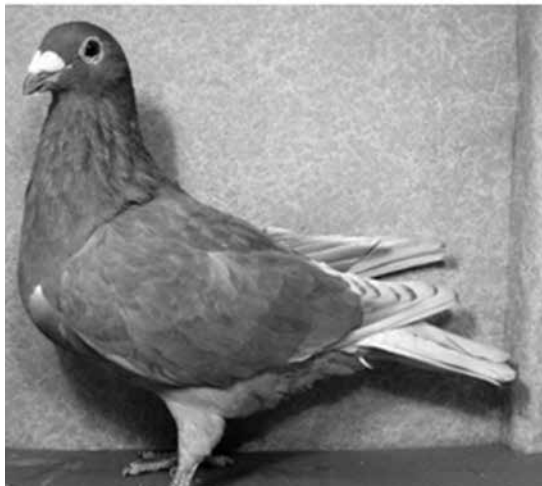
Természetesen megvan az a kép, amit minden tenyésztő maga előtt lát, mikor azt hallja, hogy versenypostagalamb.

A vizsgálat körülményei

A 2018-as tenyésztési időszakban Jászárokszálláson zajlottak a vizsgálatok. A galambok két tenyészetben kerültek elhelyezésre, Tűzkő Sándor tenyésztőnél és a szüleim házában, ahol élek. Az eredmények rögzítése egészen a február végi pároztatástól a szeptember közepén történő

szétválasztásig zajlott, mikor a hímeket és a tojókat külön dúcrészekbe helyezték el a téli időszakra. A dúcok mindkét helyszínen déli tájolásúak voltak.

A vizsgálatok során 3 különböző tartástechnológiában voltak elhelyezve a galambok. Első és második tartástechnológia zártan, illetve kiengedve (továbbiakban: zárt, illetve nyitott). A galambok egy családi ház alsó épületének a padlásterében kaptak elhelyezést. Harmadikként pedig földi galambházban (továbbiakban: földi) kiengedve voltak a galambok, ahol egy volier is tartozott az épülethez. (A galambház egy családi ház alsó épületének utolsó részegysége.)

Alföldi dudoros postagalamb tojó

A vizsgálatok során 23 pár galamb szaporodásbiológiai teljesítményének mérése és értékelése történt meg. Tenyészgalambszárak a téli időszakban pihentek, és szétválasztva várták a tavaszt, külön a tojók és külön a hímek. A három alkalmazott tartástechnológiában 3 részre osztva egyikben 7, míg a másik kettőben 8 párt vizsgáltunk. A galambdúcokban csak a költőpárok tartózkodtak. Nem voltak páratlan egyedek, melyek a költést megzavarhatták volna. Fajtájukat tekintve versenypostagalambok és a hazánkban kitenyésztett alföldi dudoros postagalambok voltak. Korukat tekintve 1-2-3 éves állatok költöttek. A párosítás 2018. február 15–25 között történt meg előzetes tenyésztési tervszerűsége alapján. Majd ezt követően kezdték meg a galambok a költést. A vizsgálat ideje alatt nem történt át párosítás, illetve a költés megszakítása. A vizsgálat végén 23 pár 244 megtojt tojását, 177 élő- és 148 vágott-tömegű fiókájának adatait értékeltük. Néhány fiatal galamb nem került levágásra, a tenyésztői munka előrehaladásának érdekében továbbtartásra meghagyták őket, remélve ezzel a következő tenéyzsidőszakban a genetikai előrehaladást és jobb teljesítményeket.

Vizsgált paraméterek Tojásvizsgálati paraméterek

A mérések minden esetben úgy történtek, hogy az első megtojt tojás jelölést kapott egy alkoholos filctollal, majd általában 2 nappal később a második tojás lerakása után a fészekből kivéve megtörtént a tömeg és a tojásindexhez szükséges hosszúsági- és szélességi méretek felvétele mindkét tojás esetében. A tömegméréséhez gramm pontosságú mérleget alkalmaztam. Egy saját készítésű tojásindexmérővel – aminek a működési elve a tolmérőhöz hasonlít – könnyen

felvehetők a tojás méretének szélső értékei. A tojásindex számításához használt képlet így néz ki: tojásindex = hossz/szélesség.

A ki nem kelt tojásokat feltörve megvizsgáltuk, mi lehetett a probléma a költés során. Amennyiben a tojásban embrió volt, azt fiziológias sóoldatba helyezve jobban megvizsgáltuk, és ezek után elemeztük, hogy miért nem kelt ki a fióka. Igyekeztünk minden esetben megállapítani, hogy a költés hányadik napján halhatott el az embrió.

Felnevelési teljesítmény

Legegyszerűbben a felnevelt fiókák számával jellemezhetjük a párok teljesítményét, de ez eléggé felszínes megállapítás lenne. Egyáltalán nem mindegy, hogy a szülők egy éppen életben maradó csökkent fiókát, vagy két erőteljesebben duzzadó, jól izmolt kiskisgalambot hagynak ott a következő fiókapár nevelésének megkezdésekor. Ezeket szemrevételezéssel vizsgálva csak a kirívó eltérések esetében lehet különbséget tenni. Ilyenkor nem szabad hinni a szemnek. Ezzel én is jól szembesültem a vizsgálatok során. Gyorsan utánajárhatunk, ha a kiskisgalombokat egy konyhai mérlegre helyezjük. Ekkor szembesülhetünk azzal, hogy a két egyformán nagynak, tápláltnak és szépnek ítélt fióka valójában milyen súlyt nyom. Ennek a mérlegelésnek a legcélszerűbb időpontja a 28–35. nap között van, mikor a fiókák már képesek önállóan táplálkozni, és már nem csak a szüleiktől kapott táplálékra hagyatkoznak. Én is ebben az intervallumban végeztem a fiókák mérlegelését és vágását.

Vágási paraméterek Élőtömeg mérése

A fiókákat egyesével a mérlegre helyezve megtörtént a tömeg mérése. Ennek elvégzésére egy konyhai gramm pontosságú mérleg szolgált. Ezt követően a galambok vágásra kerültek.

Vágott tömeg és kitermelési %

A kopasztás után – amikor a fej, a begy, a felesleges belső szervek (belek, tüdő) és a lábak eltávolításra kerültek – mértük le a vágott tömeget. A testet és az értékes belső részeket (szív, máj, zúzógyomor) is mérlegeltük. Az élőtömegből és a vágott tömegből képzett aránnyal egyszerűen számíthatjuk, hogy milyen kitermelési százalékot ért el az adott fióka. Ennek a képletnek úgy írható le: $\text{kitermelési \%} = (\text{élőtömeg} / \text{grilltömeg}) \cdot 100$

Eredmények és értékelésük

Tojásvizsgálati paraméterek

A mérések alapján (5-1. táblázat) egy stabil iránymutatót adhatunk a tenyésztőknek, hogy ga-

lambjuk tojásainak átlagos hosszúsági mérete 4,25 cm, szélességi mérete 3,2 cm, míg a tömegük 24 gramm közeli. A tojások formaindex 1,31 körül alakult. A nagyobb test nagyobb méretű tojásokat eredményezett minden pár esetében.

A postagalambok szaporodásbiológiai tulajdonságairól már többet tudunk. Átlagos hosszúságuk 4,04 cm, szélességük 3,11 cm, tömegük 18,98 g. Viszont a formaindexről nem találni szakirodalmat, melynek értéke 1,298 volt. Az alföldi dudoros posták hosszúságú tojásaihoz képest a versenylambok tojásai inkább gömbölydedek voltak. A várakozásokat igazolta, hogy nagyobb testű galambok nagyobb tojásokkal szaporodnak. A tartástechnológia jól láthatóan befolyásolta a tojások tömegét. A legnagyobb méretű tojások az 1. technológiában voltak. Erre az lehet a megfelelő magyarázat, hogy a másik két technológiában nagyobb volt a galambok napi aktivitása és többet mozgottak.

Felnevelési teljesítmény

Mindkét fajtánál egyértelműen látszik, hogy a megtojt tojásokat figyelembe véve az 1-es számú zárt padlástéri tartásban voltak a legrosszabbak a szaporodási mutatók. Ez könnyen és jól magyarázható azzal, hogy ebben a tartástechnológiában nagyon szigorúan oda kell figyelni az állománysűrűsége. A galamboknak korlátozott mozgásteret tudunk csak biztosítani. Ebből kifolyólag egész nap a nyitott tartáshoz képest egy relatíve „kis” helyre zárva tartjuk őket, ahol a megfelelő mozgásigényét nem tudja egyik fajta sem kielégíteni. Gyakrabban fordultak elő a domináns hímek közötti verekedések, fészekfoglalások, amik negatív irányba mozdították el a költés sikerességét. A másik oldalról megközelítve az alföldi dudoros postagalambok a 3. technológiában igazán kimagasló felnevelési teljesítményt produkáltak. Itt szinte maradéktalanul biztosíthatunk minden szükséges feltételt számukra, ami ennek a fajtának az igényeit ki tudja elégíteni.

A kapott eredményekből jól látszik, hogy a versenypostagalambok a nyitott padlástérben (2. technológia) hozták a legjobb eredményeket. Ez többek között azért sikerült ilyen jól, mert ezen körülmények szinte azonosak vagy legalábbis közel ugyanolyanok, mint amiben ezt a fajtát évszázadok óta tartják. Mellesleg nagy mozgásigényük is kielégítést nyert, és szabadon járhattak a költőpárok éppen nem tojáson ülő galambjai a mezőkre, tarlókra. A megtojt tojások számára vonatkoztatva a felnevelt fiókák számának %-os átlag aránya szinte megegyezett a két fajtánál a három technológiát együtt vizsgálva. Egyetlen esetben fordult az elő, hogy a kikelt kiscalambok közül mindegyik elérte a vágásérett kort. Ezt a versenypostagalambok a zárt tartásmódban érték el. Az itt elért 72%-os teljesítmény a második leggyengébb, viszont az mégis pozitív, hogy amelyik kikelt, az fel is nőtt.

Vágási paraméterek

A diagramon láthatjuk a különböző technológiákban felnevelt fiókák átlagos élőtömegét, illetve azoknak szórását havi bontásban fajtánként. Gyorsan megállapítható, hogy az alföldi dudoros postagalambok a nagyobb kifejtett kori testtömegükből adódóan nagyobb tömegű fiókákat neveltek, mint a versenypostagalambok. A 28–31 napos élőlúlyban 120–140 grammal produkáltak nagyobb élőtömeget az alföldi dudoros fiókák a versenypostagalambokhoz képest. A dudorosok a 3. technológiában nevelték a legnagyobb fiókákat. Itt akár 560–570 grammos fiókákat is mérhettünk a vágás előtt. Ezt a teljesítményt stabilan tartották az egész tenyésztidőszakban. Eközben a postagalambok az 1. technológiában mutattak kimagasló eredményeket. A fajtához képest igen magas 440–450 g-os élőtömegű kiscalamokat is mérhettünk egyes párok után. Mindkét fajtánál a 2. technológia eredményezte a legkisebb fiókákat, mind élő-, mind vágott tömeg tekintetében. A versenypostagalambok hiába költöttek itt a legjobban és neveltek a leghatékonyabban, a fiókák tömege mégis elmaradt a másik két technológiát figyelembe véve.

A vágott tömeg értékek egyértelműen szinkronban voltak az élőtömeggel. A dudoros postagalambok 330–400 grammos havi átlagteljesítményt nyújtottak, míg a kisebb testű versenypostagalambok 240–300 grammos átlagos vágott tömegű fiókákat neveltek. Néhány esetben igen nagy szórást láthatunk, ennek az volt az oka, hogy az adott hónapban voltak fészekaljak, amik úgymond „szétnőttek”, és így az egyik fióka az átlagostól jóval nagyobb lett, míg a másik kisebb, néhány esetben el is pusztult.

Az élőtömeg függvényében minden esetben (5-3. ábra) nagyobb százalékban termeltek értékes húsrészeket a versenypostagalambok. Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy a versenypostagalambok teste az évszázados szigorú szelekció miatt jóval koncentráltabb és „izom-orientáltabb”.

Értékelés

Ezen körülmények között tojták a galambok a legtöbb tojást, úgyhogy egy párral kevesebb volt itt elhelyezve. Ez részben annak is köszönhető, hogy igen magas volt a tojástörések száma. Ennek hátterében az állhat, hogy rosszul megválasztott egyedsűrűség volt a dúcban, és a tér korlátozásai miatt a 24 órán át tartó összezárás miatt több verekedésre, fészkelő helyek elfoglalására volt példa. Üres tojások csupán ebben a technológiában jelentek meg, viszont itt is csak egy párnál, egy alkalommal. Ezt egy kezdeti időszakban figyelhettük meg, amikor még nem történt meg az összes fészek elfoglalása, és nem ültek tojásokon a galambok. Ilyenkor a dominánsabb hímek rendszeresen megzavarnak más párokat a párzási rituálé közben. Ennek akkor lehet jelentősége és nagyobb ereje, ha a tenyésztidőszak egész ideje alatt túl nagy az állománysűrűség. Szintén csak ebben a technológiában fordult elő az otthagyt tojások esete. Ennek egyértelmű-

<i>Alföldi dudoros</i>	<i>1. technológia</i>		<i>2. technológia</i>		<i>3. technológia</i>		
megtojó tojások	50	100%	40	100%	40	100%	
kikelt tojások száma	39	78%	32	80%	38	95%	
felnevelt élő fiókák	35	70%	30	75%	35	87,5%	Átl.:77,5%

<i>Posta</i>	<i>1. technológia</i>		<i>2. technológia</i>		<i>3. technológia</i>		
megtojó tojások	36	100%	48	100%	40	100%	
kikelt tojások száma	26	72%	44	92%	35	87,5%	
felnevelt élő fiókák	26	72%	41	85%	29	72,5%	Átl.:76,5%

Megtojó tojások és felnevelt fiókák száma

en a madártetűatkák megjelenése volt a kiváltó oka, a fészken ülő galambokat annyira zavarta az állandó viszkető érzés, hogy inkább otthagyták a fészket és a tojásokat. Ezeket a tényezőket leszámítva a postagalambok itt nyújtották a legjobb felnevelési teljesítményt, míg az alföldi dudoros posták a második legjobb eredményt az összes technológiát tekintve. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a repülési igényük kielégítetlen maradt, ezért az emésztő szervrendszerüknek sem kellett olyan aktív munkát végezni, így először a szervezetükben halmoztak fel többlet energiát, majd ezt követően a fiókák táplálására tudtak összpontosítani. Mivel a „határba járás” és az esetleges „csavargás” tevékenysége megszűnt, a galambok napi tevékenységét alapvetően a takarmány felvétele, a fiókák etetése és költsége töltötte ki. Nem igényelt többlet energiát a repülés, a takarmány keresése, a fészekanyag hordása.

Az itt kialakított körülmények voltak a legkedvezőtlenebbek a galambok húsirányú termelésére. Mindkét fajta ebben a technológiában nyújtotta a legszerényebb eredményeket. Pozitívumként kell megemlíteni, hogy mivel napközben a szabadba kijárhattak a galambok, itt nem alakult ki negatív hatású egyedsűrűség. Ebben a technológiában érezhetően nagyobb volt a takarmányfelvétel. A galambok igen sok energiát használtak fel a napi több órányi repülésre. Napközben többször is megfigyelhető volt, hogy egyes galambok a falu széléről, a határból tértek haza, jól beazonosítható volt az is, hogy annak melyik széléről. Ilyenkor a galambok nyílegyenesen repülnek, és nagyon magasról, szárnyaikat behúzva ereszkednek a tetőre, többnyire magányosan vagy párban járnak. A fiókák vágásakor és bontásakor többször is megfigyelhető volt, hogy nem csak olyan magvak vannak a begytartalomban, amit alapvetően kaptak az állatok. Hasonló jelenség volt a madárkeserű fű leveleinek észlelése, szintén a begyben. A tenyésztőszakban a szabadba járás következményeképp a galambok ki voltak téve veszélyesebb környezeti hatásoknak is. Szembekerülhettek ragadozókka, szélsőséges időjárási helyzetekkel, esetlegesen más galambtartók általi befogással. A felmérések ideje alatt 4 egyed veszett el.

Elsőnek fontos megjegyezni, hogy az itt létesített galambházhoz tartozó volierben a galambok anélkül tudtak a környezettel érintkezni, hogy bármi veszélyeztetné őket. Amint azt a jegyzett eredmények mutatják, valószínűleg ez a tényező jelenléte vezetett odáig, hogy az alföldi dudoros posták ilyen kimagasló szaporaságot és nevelési teljesítményt tudtak produ-

kálni. Nagyobb testméretük miatt egyértelműen kitűnt, hogy nem szívesen tartózkodnak annyira ideig a levegőben, mint a versenypostagalambok. Több esetben el sem hagyták a voliert napközben, csupán itt napoztak, és az aljzaton szedegettek, kavicsokat keresgéltek. A technológia legnagyobb előnye az volt, hogy a költésre kialakított szekrényrendszer egy alsó épület utolsó helyisége volt, ami azért is fontos, mert a szigetelése, a falak vastagsága egy lakóépületével szinte teljes egészében megegyező volt. Míg a padlástérben közvetlenül a cserepek alkották a dúc egyik „oldalát”, addig itt jól szigetelt téglafal vette körül a galambokat. Ennek a júliusban és augusztusban tomboló hőhullámok idején volt nagy jelentősége. A két padlási technológiában napközben 30 °C foknál magasabb hőmérséklet volt, és ez az éjszakai órákig szinte nem is nagyon kezdett hűlni, mivel a cserepek átmelegedtek, lassan adták le a felvett hőt. Ebben a galambházban viszont ezen időszak alatt is kellemes hőmérséklet uralkodott. A postagalambok a második legjobb eredményt produkálták az ideálisabb körülmények között. Mentalitásukból adódóan ők kihasználták a szabadság lehetőségét, és szintén napi több órát repültek, a határba jártak és ültek a tetőn. A padlástéri nyitott tartáshoz képest azért produkáltak jobb eredményeket, mivel itt kedvezőbb körülményeket tudtunk számukra biztosítani, illetve több lehetőség közül választhattak, hogyan és hol szeretnék eltölteni a repülésen kívüli időt.

Összefoglalás

A három technológiát összevetve jól elkülöníthető eredményeket kaptam. A versenypostagalambok fiókáinak élőtömege teljesen azon intervallum (380-430 gramm) között mozgott, amit már 40 évvel ezelőtt is leírtak. Beigazolódott, hogy a két postagalamb fajta ténylegesen jól alkalmazható galambhús előállítására. Mindhárom tartástechnológiának megvolt a maga előnye. Azok a galambok, amelyeknek a versenyképessége volt a meghatározó, azok a nyitott padlástérben versenyalambokhoz képest teljesítettek. Valószínű ezek az állatok kimagaslóbb eredményeket hoztak volna egy röpversenyen, mint a galambhús előállítása terén. Az alföldi dudoros postagalambok földi galambházban mért szaporodásbiológiai mutatói felveszik a versenyt néhány könnyebb testű húsgalamb fajta teljesítményével. A fajta ezen jó tulajdonságát nem szabad veszni hagyni. A versenypostagalambok zártan nyújtott galambhús előállító mutatói igen kedvezőek voltak. Jó alkalmazkodó képessége kiváló eredményekhez vezette a fajtát.

Úgy értékelem, hogy a 2. technológiában a két fajta közül egyiket sem lehet hústermelés céljából gazdaságosan tartani. A dudoros postáknak sem volt túl kedvező a helyzet, nagyobb testük miatt nem tudták összhangba hozni a többletmozgásra és a szaporodásra fordított energia elosztását, így ez egyértelműen a költés rovására ment. A 3. technológiában minden biztosított volt számukra, kedvük szerint jártak ki a szabadba, a volierbe napozni, fürdeni az esőben, vagy csak kavicsokat szedegetni. Nem is meglepő, hogy ez a fajta itt érte el a legjobb mutatókat. Valószínűleg ez számukra a legkedvezőbb. Ezt látva egyértelmű volt, hogy ezzel a fajtával, ebben

a tartástechnológiában nagy biztonsággal lehet előállítani kiváló minőségben vágógalambot. Az 1. technológiában költő versenypostagalambok igen szép eredményeket mutattak. Biztonságos környezetben, a zárt tartáshoz jól alkalmazkodva egész tenyésző-szezonon át intenzíven és eredményesen költöttek. A megfelelő állománysűrűség megválasztása esetén és kellő odafigyelés mellett ezzel a fajtavál nagy mennyiségű fiókát tudunk előállítani. Természetesen a fajtajellegből adódóan kisebb élő- és vágott tömeggel rendelkeznek majd ezek az állatok.

Kivitelezés és fenntartás szempontjából az 1. és 2. technológia kevesebb kezdeti anyagköltséggel jár. Ezzel szemben egy a 3. technológiához hasonló tartásmód sokkal esztétikusabb és kényelmesebben megközelíthető, az épület jellegeből adódóan a nyári melegekben is jobb körülményeket biztosít a galamboknak. Nagyon előnyös a hozzátartozó volier is, mivel itt a galambok mégiscsak természetközeli helyen röpködhetnek, és az teljes biztonságot nyújt nekik a környezet viszonyosságaitól és a ragadozóktól is.

A legnagyobb hangsúlyt az összes tartástechnológiában az állománysűrűsége és a megfelelő mennyiségű fészkelőhely biztosítására kell fordítani. Figyelembe kell venni az alföldi dudoros postagalambok testméretét és az ezzel járó repülési kultúrájukat. Egy tetőn állandóan azt érezheti, hogy veszélynek van kitéve, míg a 3. technológiában, a volieres tartásban minden egyed ott tartózkodhat, ahol azt biztonságosnak érzi. Intenzív szelekcióval egy szilárd, megbízható és jó teljesítményt nyújtó haszon típust lehetne létrehozni a fajtán belül. Ugyanez a versenypostagalamboknál már hosszabb időt igényelne, mivel őket már évszázadok óta a repülésükre, sebességükre szelektálják.

A tartástechnológiákat két szempontból érdemes volna fejleszteni. Az 1. és 2. technológiában a szigetelés megoldásával kiküszöbölhető volna a nyári hőstresszes időszak, vagy legalábbis csökkenthető lenne. Az 1. technológiában egy közepes vagy annál nagyobb voliert célszerű biztosítani a galamboknak. Fontos lenne számukra, hogy ha nem is teljes mértékben, de kicsit a szabadban tartózkodhatnának.

Mindhárom technológiában nagy hangsúlyt kell fektetni a dúc higiénijára. A heti rendszerességgel takarítás és fertőtlenítés hatékony prevenciót biztosít a fertőzések ellen.

Úgy gondolom, hogy az sokak számára ismert, milyen értékes és magas biológiai értékű is a galambhús. A dolgozatom készítése során vizsgált technológiák és fajták szerintem mindenki számára elérhetőek, bárki kedve szerint tarthatna galambot a ház körül, és annak szaporulatát fogyasztathatná. Talán ez is egy lépés a könnyen előállítható egészséges ételek felé és az önelátás útján. Remélem, a vizsgálatommal gyarapíthatom a tenyésztés tudástárát, és olyan eddig még fel nem tárt részeit nyitottam meg a galambtenyésztésnek, amire többen is kíváncsiak voltak. Bízom benne, hogy valamilyen formában el tudom juttatni az eredményeket a tudatosan élő családokhoz és emberekhez. Távlati célként jó lenne, ha újra visszatérne a galambhús fogyasztás, hisz bárki számára elérhető. Nem igényel nagy helyet vagy nagy ráfordítást, befektetést, csupán csak egy vállalkozó szellemet és elhatározást.

Pethő László

HELLER LÁSZLÓ NAGY ÍVŰ KARRIERJE

Nagyváradtól a félszáz licencig

A pálya- és feltalálótárs értékelése

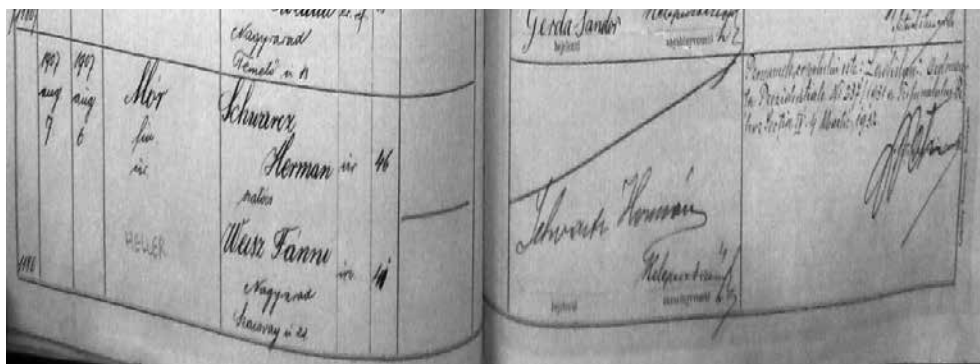
Az erőművek hatékony hűtését biztosító légkondenzációs berendezés Heller–Forgó-féle hűtőtoronyként vált ismertté. Sokan nem is tudják, hogy ebben az esetben nem egy, hanem két hasonló pályát befutó mérnök kiemelkedő teljesítménye húzódik meg. A kettejük közül a később elhalálozott Forgó László így búcsúztatta és méltatta 1980-ban Budapesten elhunyt pályatársát: „Heller László mind a magyar és a nemzetközi tudományos életben, mind az egyetemi oktatásban és nevelésben, mind a megvalósított műszaki létesítmények tekintetében, korunk kiemelkedő személyisége volt. Közel öt évtizedes munkássága mindezek a területeken maradandó, de egyben tovább élő és fejlődő alkotásokat hozott létre. Egész élete és tevékenysége során harcos egyéniség volt, aki elgondolásait töretlen akaraterővel és fáradhatatlanul vitte a nemegyszer igen rögös utakon át vezető megvalósulás felé. Vonzotta magához a munkatársakat, magával ragadta őket a céltudatos munkában és a kemény helytállásban... új korszakot nyitott meg a műszaki hőtan oktatásában és megindította hazánkban a hőenergetikai képzést. Az entrópia szemlélet mérnöki módon való kidolgozásával mérnök generációkat nevelt a tudomány gyakorlati alkalmazására és hasznosítására.”¹

A nagy ívű pálya partiumi háttéréről

1907. augusztus 6-án Nagyváradon a Szacsvey utca 21. szám alatti házban örömteli események történtek. Megszületett Schwartz Mór, Schwartz Hermann és Weiss Fanni szatócsok gyermeke. A kisfiú e gyorsan fejlődő „úri város újszülött zsidó lakosa” lett. Azé a városé, amelyet a magyar művelődés- és irodalomtörténet mindmáig nagy becsben tart. Kevéssé mondható el mindez a természet- és műszaki tudományok Váradon született művelőiről, pedig sokan – köztük Heller László (született Schwartz Mór) – nagy ívű pályát futottak be. Valószínűleg az is közrejátszik a történet elhomályosulásában, hogy Schwartzék az első világháború befejezése után mindössze három évig maradtak a városban. 1921-ben többféle indítékból – ezek egyike az apa tönkremenetele és halála – felkerekedtek és Budapestre költöztek.²

1 Magyar Tudomány –1981 / 5. sz

2 <https://www.gpk.bme.hu/Alumni/images/gepeszkar/doku/2016/heller015.pdf>

Schwartz Mór születési anyakönyv bejegyzése

A fennmaradt dokumentumok szerint szülővárosában az I–II. osztályos középiskolai tanulmányait végezte el. A nagyváradi Magyar Királyi Főreáliskolában a III. osztályt, a nagyváradi Ortodox Izraelita Fiúiskolában a IV. osztályt, a Zsidó Líceumban pedig V–VI. osztályt végezte el.³

Heller László 1980. november 8-án hunyt el Budapesten. A halotti anyakönyvi kivonatból kiviláglik, hogy a jászberényi kötődésű Kun Ilonával 1945 decemberében kötöttek házasságot.⁴ Ugyanezen iratokból következtethetünk arra, hogy honnan is származik a Heller név. Az anyakönyvi dokumentumban Heller László édesanyjának neve azonos a nagyváradi bejegyzésben szereplő Weiss Fannival. Ezzel szemben apjaként Heller Dániel szerepel, ami nagy valószínűséggel téves adat. Heller Dániel ugyanis Schwartz-Heller László édesanyjának második házassága után kerülhetett a családba, s valószínűség ő áll a Schwartz-Heller névcseré hátterében.

Tanulmányok itthon és külföldön

Visszatérve a húszas évekre, követhetjük Heller további iskoláit. A fővárosba kerülve a Magyar Királyi Állami Kemény Zsigmond Főreáliskolában kezdte, majd folytatta tanulmányait.⁵ A köznyelvben csak „Bulyovszky”-nak nevezett főreáliskolában 1925-ben tett érettségi vizsgát. Ezt követően „egy év helyben járás” következett, majd váratlan fordulatként 1927-től a világ egyik legjobb – ha nem a legjobb – műegyetemének, a zürichi Eidgenössische Technische Hochschule-nak a hallgatója lett, ahol 1931-ben szerezte meg gépészmérnöki oklevelét. Dip-

³ Makai Zoltán nagyváradi mérnöktől kapott adatok alapján

⁴ A Budapest II. kerületének anyakönyvi hivatalában felvett 4166.1980. számú bejegyzés szerint Kun Ilona 1945 decemberében kötött házasságot Heller Lászlóval. Kun – a rákoskeresztúri sírfelirat szerint Kuhn – Ilonának ez a második házassága volt.

⁵ Uo., mint 1

*Az 1954-ben, a Soroksári Textilművekben
felállított hűtőtorony*

gyár alkalmazásában olyan világhírűvé lett tudósok és mérnökök álltak, mint Bay Zoltán, Bródy Imre, Polányi Mihály és mások. Az Izzónak kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszerre volt, s ezen belül különös figyelmet fordítottak a svájci kapcsolatok működtetésére. Így valószínűsíthető, hogy Heller megbízásában is szerepet játszott a svájci „előélet”. A gyár beruházásában épült ajkai erőmű tervezésekor szembesült először azzal, hogy az erőmű számára nem lesz elegendő mennyiségű hűtővíz, s akkor ötlött fel benne először a víztakarékos légkondenzációs hűtőberendezés alkalmazása. Ajkán idővel a bányában keletkezett karsztvízből biztosítható volt az erőmű hűtővízzel való ellátása, de maga a találmány nemsokára szabadalmaztatásra került.

A rendelkezésre álló konkrét adatok szerint éppen akkor, 1940. november 20-án tette meg Heller László *US2356404* kódszámmal *amerikai szabadalmi bejelentését a levegőhűtési kondenzációs eljárásra* vonatkozóan.⁶ A szabadalmaztatás ügyét ugyan a háborús körülmények is hátráltatták, de végeredményben a bejelentés 1944. augusztus 22-én oltalmat

lomájának megszerzése után az ifjú mérnök két évig Zürichben maradt, ahol H. Quilby professzor magánirodájában dolgozott. A jeles szakemberrel való együttműködés a továbbiakban is fennmaradt, később doktori disszertációjának témavezetője ugyancsak ő volt.

Mai szemmel nézve meglepőnek nevezhető fordulat következett, a nagy gazdasági világválság közepette az ígéretesnek tűnő pályára lépő mérnök visszatért a fővárosba. Döntését befolyásolhatta, hogy itthon komoly megbízásokat kapott. 1933-ban a budapesti Farkas Gépgyárban tervezőmérnökként alkalmazták. 1936-ban magánmérnöki irodát nyitott, és ettől kezdve főleg műszaki tanácsadóként működött.

Legjelentősebb megbízatását az Egyesült Izzótól kapta az Ajkai Erőmű tervezésére, amelynek hátterében a magyar nagytőke kiemelkedő képességű menedzsere: Aschner Lipót állt, aki igen koncentráltan foglalkozott a ma „humán erőforrásként” nevezett szakembergárda fejlesztésével. A hatalmas

⁶ <http://www.szellemitulajdon.hu/cikkek/276/hires-magyar-feltalalo-paros%3A-heller-laszlo-es-forgo-laszlo.html>

Szappanos Ferenc – középen – jászberényi mérnök kínai munkatársai között

kapott! A feltaláló- és iparjogvédelemben jártas kollégái ugyancsak szakszerűen és körültekintően jártak el, amelynek végeredményeként hosszú évtizedekre biztosították a Heller System-ként jegyzett találmány védettségét. Sokat segített a találmány védettségének biztosításában a 620/1940. M. E. sz. rendelet és azt kiegészítő jogszabályok sora, „mert nélkülük a háború alatt az ipari tulajdon területén is sok érték, köztük igen sok magyar érték is, veszendőbe ment volna”.⁷

A találmány tehát túlélte a háború viharos éveit, de mi történt magával a feltalálóval? 1944 márciusa után feltételezhetően önmaga is szorongatott helyzetbe került. Egykori tanítványaitól szerzett értesülés szerint az óbudai Kéhli vendéglő tulajdonosai bújtatták, s így nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy túlélje a rendkívüli megpróbáltatásokat.

Pályájának rendhagyó elemei. Egy tudós vállalkozó a szocializmus időszakában

A második világháborút követő évek nagy változásokat hoztak Heller László életében. Számára mást jelentettek az úgynevezett koalíciós évek, sőt megint mást a sokak számára mélypontot jelentő ötvenes évek, majd 1956 forradalma és az azt követő esztendő kARRIERJÉNEK nagyívű fellendülését eredményezték.⁸

⁷ Sályi László: Helyreáll a jogbiztonság az ipari jogvédelem területén – Magyar Ipar 1947. december 10. 5–6. oldal
⁸ Erről az időszakról interjú készült: Hlavacska András, Kaszab Árpád, Szabó Benjámin, Szappanos Ferenc, Tavasz Ferenc mérnökökkel, és László Károlynéval. Batalka Krisztina, Bojtos Gábor és Kinyik Appolónia levéltárosok az adatok feltárásához nyújtottak segítséget. Szíves közreműködésüket ezúton is köszönöm.

Sorra véve, 1948-ban a Zürichben megvédett doktori disszertációja rendkívülinek minősíthető fordulatot hozott. Talán nem túlzás, ha ezt úgy kommentáljuk, hogy ez az esztendő sokak számára ellehetetlenülést, bezárkózást jelentett, mígnem Heller Lászlóval éppen ennek ellenkezője történt. A Zürichi Egyetem honlapján ma is nyilvántartott H. Quilby professzor témavezetése és B. Bauer professzor korreferenciája nyomán megvédett doktori disszertációja folyományaként számtalan mennyiségű új lehetőség tárult fel a feltaláló előtt. Egyértelműen az újabb svájci bemutatkozás nyitotta meg számára az utat a nemzetközi szakmai szervezetekben való szereplésre és az abból adódó kapcsolatépítésre. 1950-ben Londonban, 1955-ben Párizsban, 1956-ban pedig Bécsben vehetett részt nemzetközi hőtani konferencián. Ezzel párhuzamosan megkezdte tudományos eredményeinek publikálását. A kapcsolatépítésnek azonban nemcsak tudományos, hanem komoly üzleti hozadéka is lett.

Időközben a feltaláló hazai szakmai tevékenysége is megváltozott. Először 1945-ben részt vett az EGART, majd ennek átalakítása nyomán a HŐTERV, az újabb átszervezés után pedig az Energiagazdálkodási Intézet (EGI) létrehozásában és működtetésében. A részvénytársaság és a későbbi szocialista tervező vállalatok energiaellátási, tervezési és kivitelezési munkákra szakosodtak, és Heller László irányításával komoly fejlődési utat jártak be. Jelzi ezt az a tény, hogy a kezdetekben mindössze néhány tucat szakembert foglalkoztató RT-ből néhány évtized múltán 800 fős szakembergárdát magában foglaló vállalat lett. Olyan, ahol a professzor – műszaki igazgatóhelyettesként – aktív irányító szerepet vállalt, munkatársainak jelentős hányadát pedig tanítványai közül toborozta.

Feltalálói munkájáról pontos képe volt az Országos Találmányi Hivatalnak, amelynek része lehetett abban, hogy Heller László 1951-ben Kossuth-díjban részesült a „*levegő-kondenzációs rendszer gyakorlati megvalósításához alkalmas elmélet kidolgozásáért*”. A Hivatal akkori elnöke, Hevesi Gyula – aki nem sokkal később az Magyar Tudományos Akadémia főtitkárhelyettese lett – rendre bevonta a frissen alakult Műszaki Tudományok Osztályának munkájába, ahol rendszeresen tartott igényes, később nyomtatásban is megjelent szakmai előadásokat. Lényegében ezzel egyidejűleg lett a Műegyetem oktatója, ahol 1951-ben professzorrá és tanszékvezetővé nevezték ki.

Mindeközben Heller László nem tett le találmányának hasznosításáról. Újabb lendületet adott, hogy Zürichből ismert kollégájával, Forgó László mérnökkel az apróbordás hőcserélők beiktatásával tökéletesítették a légkondenzációs eljárást. A kor gyakorlatának megfelelően az Országos Tervhivatalhoz fordultak. Az igen befolyásos kormányzertől komolyabb anyagi segítséget kaptak, amelynek segítségével 1954-ben felépült az első légkondenzációs berendezés a Soroksári Textilművekben. Ettől kezdve tempósabbá váltak az események, előbb a Budapesti Nemzetközi Vásáron mutatták be, utóbb pedig a Brüsszeli Világkiállításra is beneveztek.

Érdekes módon 1956 forradalma sem okozott komolyabb megtorpanást a találmány karrierjének útjában. Pedig okozhatott volna, mert Heller László életében először és egyben utoljára

politikai szerepet vállalt. Kari professzori képviselőként ugyanis beválasztották a Műegyetem Forradalmi Bizottságának tagjai közé. Részt is vett több gyűlésen és megbeszélésen, az egyetemi autonómia újjászervezésének felelőse lett, de ettől több lényegében nem történt. Így aztán nem volt különösebb akadálya annak, hogy 1957–58-ban – a Külkereskedelmi Minisztérium támogatásával – Angliába, az NDK-ba és az NSZK-ba, majd Kínába utazzon találmányának értékesítése céljából. Útjai eredményesnek bizonyultak, mert egy angol céggel kötött megállapodás nyomán Roogley-ben felépülhetett az első nagyobb teljesítményű Heller–Forgó-féle légkondenzációs hűtőtorony. Ezzel a találmány – a viharos évek ellenére – révbe ért, a Brüsszeli Világkiállításon is Nagydíjban részesült, s jócskán megnövekedett az érdeklődés iránta.

A légkondenzációs berendezés elterjedése, üzleti és egyéb sikerei

Az ötvenes hatvanas dekádforduló jócskán meghozta azokat az eredményeket, amelyekért Heller László és munkatársai évtizedek óta dolgoztak. Először Nyugat-Európában és a szocialista országokban találtak komolyabb érdeklődőket, de a külkereskedelmi vállalatok közvetítésével a vízszegény arab országokba, pl. Iránba, valamint az indiai Kashmírba is eljutottak a komoly árbevételt eredményező berendezések.

Figyelemre méltó, a korra jellemző üzleti szervezési modell alakult ki. Adott volt egy műegyetemi professzor, aki az EGI műszaki vezetőjeként kezében tartotta a legfontosabb szálakat. Az Intézet első számú terméke – évtizedekkel Heller 1980-ban bekövetkezett halála után – a Heller–Forgó-féle hűtőtorony légkondenzációs berendezése lett és maradt. Az intézetben folyamatosan bővülő létszámú tervezőgárda dolgozott, amely mintegy garanciája volt a folyamatos fejlesztésnek.

Maguknak a berendezéseknek a gyártása viszont Jászberényben zajlott.⁹ Az 1952-ben hadiüzemként alapított vállalat számára nem mindennapi lehetőségeket tárt fel a légkondenzációs berendezések, immáron békés célú termékek gyártásának lehetősége. A gyár egykori igazgatója így foglalta össze ebbéli örömét: „A brüsszeli világkiállításon 15 résztvevő ország 73 gépe közül a magyar Heller–Forgó-féle kondenzációs hűtőtoronynak ítéltek oda az egyik nagydíjat; A Heller–Forgó-féle kondenzációs berendezés energetikai vonalon a század legnagyobb találmányának minősül, amely valósággal forradalmasította az erőműépítkezést. Szinte beláthatatlan perspektívák tárulnak a két zseniális magyar mérnök találmánya elé, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy szerte a világon egyre fokozottabb mértékben épülnek atomerőművek. Az English Electric Company adta az első megrendelést a jászberényi Fémnyomónak.”¹⁰

9 Interjú készült László Károlyné egykori főmérnök özvegyével, Hlavacska András, Kaszab Árpád, Szabó Benjámin, Szappanos Ferenc és Tavaszi Ferenc mérnökökkel. Batalka Krisztina, Bojtos Gábor és Kinyik Appolónia levéltárosok pedig az adatok feltárához nyújtottak segítséget. Szíves közreműködésüket ezúton is köszönöm.

10 Gorjanc Ignác: Egymillió dolláros megrendelés – Szolnok megyei Néplap. 1958. július 19.

Az első években többszáz szakképzettséggel nem rendelkező nő számára adott biztos munkát a távtartó gyűrűk kézi munkával való felhelyezése, később a gyártás tökéletesítésével lényegesen kisebb számú betanított munkásra lett szükség. Komoly, rangos feladatokat teljesítettek a gyár mérnökei, akik – többek között – az egykori Szovjetunió országaiban, Törökországban, Iránban, Kínában és az Egyesült Államokban irányították és vezették a termékek összeszerelését és üzembe helyezését. Esetenként – különösen a kezdetekben – úgy, hogy semmiféle vagy mindössze néhány szavas nyelvtudással vágtak neki a feladat teljesítésének.

Visszatérve Heller Lászlóra, pályájának következő éveiben újabb rendhagyó elemet lehet találni. Ő abban a szocialista érában volt tehetős ember, amikor ezt a hatalom elvileg nem szerette. A Rózsadombon lakott – habár ezt nem akadémikusi rangjának vagy vállalatvezetői jövedelmének köszönhette –, mégis fehér Mercedesen járt, amelybe időnként tanítványai is beülhettek. A *Nehéz emberek* című filmben tett nyilatkozata szerint jövedelme ugyan nem érte el Kodály Zoltánét, de annak közelében járt. Kovács András filmrendező szerint ez az akkoriban nagy visszhangot kiváltó film úgy kapott zöld jelzést, hogy maga Kádár János is jelen volt az előzetes bemutatóján. Maga a film több újítás és találmány hasznosításának kálváriáját örököltette meg. Heller László maga elsorolt ugyan néhány feltoluló nehézséget, de a többi szereplővel szemben, némi humorral megtoldott türelmet tanúsított. Neki magának ráadásul rendkívüli népszerűséget hozott a szereplés: a korabeli képes magazinok, a Film Színház Muzsika és az Új Tükör készítettek vele interjút vagy más vezető anyagot. Legmeglepőbb talán az volt, hogy a népszerű Ludas Matyi is címcimoldalán foglalkozott ezzel a filmmel, a vele kapcsolatos cikkben pedig Jean Paul Belmondo és Sinkovits Imre társaságában emlegették a professzort.

Heller László szabadalmairól

A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának e-nyilvántartása szerint Heller László 49 szabadalmat jegyez. A legelső nyilvántartott szabadalmát 1934. május 24-én jegyezték be, fejlcén az akkor használatos címer mellett a Magyar Királyi Szabadalmi Bíróság fejlece szerepel, a szabadalom közzétételére 1935. április 1-jén került sor.

Ettől kezdve 1934 és 1944 között a feltaláló *saját neve* alatt jegyeztette be 11 szabadalmát.¹¹ Megjegyzendő, hogy említésre méltó formai különbség érzékelhető a harmincas évek

11 Az 1947. évi békeszerződés szabadalmi vonatkozású rendelkezéseket is tartalmazott. Ezek közül ki kell emelnünk azt az előírást, amely a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak, cégeinek lehetővé tette, hogy a Magyarországgal való háború kitörését megelőzően 12 hónappal valamely Szövetséges és Társult Hatalom területére bejelentett szabadalmakat Magyarországon eredeti elsőbbséggel bejegyezthessék a békeszerződés életbelépésétől számított egy éven belül. A békeszerződés Ipari tulajdonjogokkal kapcsolatos rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló rendelet 27. évre hosszabbította meg az 1940. szeptember 15. és 1947. szeptember 15. között bejelentett szabadalmak oltalmi idejét. SZARKA ERNŐ: Iparjogvédelem Magyarországon. Magyar Tudomány. 1996. 2. sz

Heller László szobra a Műgyetem Gépészmérnöki Karának épületében

címeres és bírósági fejléces és a negyvenes évekbeli szimpla „szabadalmi leírás” címsora között. Az utóbbiak rögzítésére 1955-ben másolat formájában került sor.¹² A változó tulajdoni viszonyokat tükrözi az 1949. május 19., az 1956. október 19. és az 1955. december 2. között nyilvántartásba vett 9 szabadalom, amelyek esetében már nem Heller László, hanem a Magyar Állam szerepel tulajdonosként.

További változásokat hozott az 1956. július 13-tól 1970. április 6-ig terjedő időszak. A legszembetűnőbb, hogy ebben a másfél évtizedes időszakban a társszerzős bejegyzések domináltak. Régi munkatársa, Holló László 10, egykori tanítványai és utóbb munkatársai közül Bakay Árpád

12 1937-ben az egész világon 294 595 szabadalmat jelentettek be. A Magyar Királyi Szabadalmi Bíróság most tette közzé a szabadalmakra és védjegybejelentésre vonatkozó adatokat. A statisztika szerint Magyarországon 1937-ben 4691 szabadalmat jelentettek be, a védjegybejelentések száma 1630 volt. A szabadalmak és használati minták bejegyzése és a védjegyek oltalmával kapcsolatban befizetett díjak összege meghaladta az 1 150 000 pengőt. A külföldi országok közül a legtöbb szabadalmi bejelentés és használati minta bejegyzés Amerikában történt, ahol 65 416 szabadalmat jelentettek be és 18 527 védjegyet jegyeztettek be. Ezek után az USA szabadalmi hivatala 4 326 000 dollárt vett be. Németországban a bejelentett szabadalmak száma 57 139, a védjegyeké 16 185 volt, a bevétel 17 millió márkát tett ki. Angliában 36 266 szabadalom és 8836 védjegybejelentés után 700 000 font illetéket fizettek. Franciaországban 17 264 szabadalmi és 16 794 védjegybejelentés történt, a beszedett illetékek és díjak összege 32,5 millió frank volt. A kimutatás szerint 1937-ben az egész világon 294 595 szabadalmi, 92 669 használati minta bejegyzés és 131 470 védjegybejelentés történt. Nemzeti Újság, 1939. február 17.

5, Bódás János, Horváth Mihály 2-2, Tomcsányi Gábor pedig 1 szabadalmat védtek le a professzorral, s ugyancsak egyet védett le saját nevével.

Az EGI munkatársai a Hűtőgépgyár mérnökeivel is jegyezték szabadalmakat. László Károly 1957–1980 között kilenc szabadalmat jegyzett, amelyek közül hármat az EGI munkatársaival közös szellemi tulajdonként vettek nyilvántartásba. Ugyancsak három szabadalmat jegyez Tavaszi Ferenc mérnök, aki később a Hűtőgépgyár kereskedelmi igazgatója lett.¹³

Az 1970. szeptember 21. és az 1978. július 7. közötti években bejegyzett 14 szabadalom arra utal, hogy a feltaláló szinte haláláig megtartotta innovációs készségét. Ebben az időszakban viszont az intézményi-vállalati bejegyzés gyakorlata érvényesült, mert 13 szabadalmat az Energiagazdálkodási Intézet neve alatt vettek nyilvántartásba. Megjegyzendő, hogy ezek közül 2 szabadalmat a moszkvai székhelyű Tyeploelektroprojekt és az EGI-vel közös projektjeként, az 1975. október 10-re datáltat pedig a moszkvai vállalat jogosultsága alatt vettek nyilvántartásba.

Halála és utóélete

Az 1980-ban elhunyt tudós professzort a Magyar Tudományos Akadémia, a Műegyetem, az EGI és az Energiapolitikai Világkonferencia egyaránt saját halottjának tekintette. A gyászjelentésben nem szerepel egyetlen családtag sem, ami ugyancsak jellemző az akkori viszonyokra.

1990-ben a hagyatéki vagyron feléből Heller László Alapítványt tettek tehetséges egyetemi hallgatók számára.¹⁴ Az alapítványt Charles W. és Steven A. Heller mellett egykori tanítványai: Jászay Tamás, Bakay Árpád és Garbai László jegyeztették be.

2007-ben – születésének 100. évfordulóján – a Műegyetem Gépészeti Karán és a privatizált utódszervezetnek minősülő GEA épületében avattak szobrot a professzor emlékére. A kegyeleti aktusok mellett figyelemre méltó, hogy a mai utódszervezet az ENEXIÓ Kft. referenciaként kezeli, sőt honlapján is megjeleníti az 1940-ben szabadalmaztatott *Heller-System*-et.

¹³ www.nszth.hu – e nyilvántartás. A Hűtőgépgyár további mérnökei közül Pápai Gyula négy, Csomor József négy, Pázmándi István két szabadalmát védtek le. Ezek közül Pápai egyik licence számít EGI-vel közösnek.

¹⁴ Népszava. 1990. május 15. 4. o.

Hoffer András–Szörös Zoltán

JÁSZBERÉNYTŐL AZ ÜLLŐI ÚTIG – NAGY BÉLA, A FRADI KRÓNIKÁSA

A modern világban idejétmúlnak tűnhetne egy fiatalember, aki rengeteg adatot fejből tud kedvenc csapatáról, s legfeljebb az újságok cikkeit, fotóit és az élő szemtanúkat hívja segítségül, hogy bővítse ismereteit a közeli és távoli múlt eredményeivel, eseményeivel kapcsolatban. És persze utazna, kutatna egy-egy tárgyi emlék, relikvia után, ami reményei szerint nem csak neki érdekes és fontos.

Manapság a sportban is megkerülhetetlen a marketing, legendás klubok válnak egyben branddé is. A „fejlett nyugat” alighanem abban is megelőzött bennünket, hogy a sportban méltó rangot adott az elődöknek, s egy-egy stadionnak megkerülhetetlen része lett a „múzeum”, ahol szurkoló, szimpatizáns vagy szimpla érdeklődő tudhatja meg, honnan indult, kikkel, milyen utat járt be egészen a jelenig egy adott egyesület. Aligha véletlen, hogy ezen a téren az „első fecske” Magyarországon a legnépszerűbb klub, a Ferencváros lett. Azt remélhetőleg nem csak a labdarúgást követők közül tudják sokan, hogy az alapokat egy fentebb körülírt, akkor még fiatalember, Nagy Béla rakta le a IX. kerületi zöld-fehéreknél.

Nagy Béla nevéhez több mint száz Fradival kapcsolatos kiadvány fűződik

A képen balról a Fradi legendás krónikása Pelé és Albert Flórián társaságában

Azt viszont valószínűleg jóval kevesebben, hogy a Fradi legendás krónikása, aki idén lenne 75 éves, Jászberényben látta meg a napvilágot, s bár fiatalon Budapestre került, joggal lehet rá büszke szülővárosa is. Jelen dolgozat életútjáról, hivatásáról, az FTC-nél az FTC-ért végzett széleskörű tevékenységéről igyekszik áttekintést adni.

Gyermekevek Jászberényben – fiatalon a fővárosban

A korabeli egyházi anyakönyvi adatok alapján Nagy Béla – teljes nevén Nagy Béla Olivér – 1944. május 6-án született Jászberényben, és május 10-én keresztelték meg. Hivatalos lakóhelyük ekkor még Jászládányban, az Újszászi út 84. szám alatt volt. Általános iskoláit Jászfényszarun, Jászberényben és Budapesten végezte.

A középiskolai tanulmányait a fővárosban, a IX. kerületi Fáy András Gimnáziumban folytatta, 1962-ben érettségizett. A gimnázium után a budapesti Mátyás Pince étteremben dolgozott pincérként, és a munka mellett a felszolgálói szakmunkás iskolát is elvégezte. Mint ahogy Nagy Béla egy Szegő András által készített 1985-ös interjúban elmondta, diákkorában hangoz szurkoló volt, az U szektorból üvöltözött, természetesen az akkori, sokkal visszafogottabb stílusban. Hozzátette, már édesapja is Fradi-drukker volt, így tulajdonképpen örökölte a klub iránti rajongást, és gimnáziumba is a ferencvárosi Mester utcába járt. Amikor a későbbi feleségének udvarolt, őt is rászoktatta a meccsre járásra. 1965-ben nősült, három év múlva

született meg a lányuk. Kutatásaink során felmerült, hogy Nagy Béla Jászberényben, a Lehel étteremben is dolgozott pincérként, amit felesége és lánya nem tudott megerősíteni, ugyanakkor más források szerint a városban töltött nyári iskolai szünetben kisegítő pincér volt Apter Lajos főpincér mellett.

Hobbi, társadalmi munka, hivatás

Nagy Béla kellő öniróniával nyilatkozott arról, hogy korán belátta, labdarúgóként aligha juthat el szeretett egyesületének közelébe, de már gyerekfejjel mindent gyűjteni kezdett az FTC-ről, amit csak akkoriban lehetséges volt. A legfogékonyabb éveiben, a hatvanas évek elején élte a Ferencváros az egyik aranykorát, Novákkal, Mátraival, Dalnokival, Alberttal, Rákosival, így vonzalma csak fokozódott. Alaposság, precizitás jellemezte, a kívágott újság-cikkeket albumba ragasztotta, rendszerezte, katalogizálta. Pedig akkor még nem tudta, nem is gondolta, hová jut majd el.

A pincéri munka révén ismerkedett meg a Fradi egyik vezetőségi tagjával, aki tudott róla, hogy szabadidejében a zöld-fehérek múltját kutatja. Így gyakran járt a Testnevelési Főiskola könyvtárában is, ahonnan a régi eredményeket, összeállításokat gyűjtötte. Ennek köszönhetően ajánlották be az agitációs és propaganda bizottságba társadalmi aktívának. Két év után az akkori kultúros nyugdíjba vonulása után került állásba propagandistaként.

Érdekes epizód, hogy bár az 1800 forintos kezdő fizetése alacsonyabb volt a vendéglátásban megkeresettnél, ám egy percre sem habozott, elfogadja-e a lehetőséget. A Ferencváros megalakulásának 70. évfordulóján, 1969-ben gyűjteményéből kiállítást szervezett, ettől fogva a klub alkalmazásába került.

Propagandistából krónikás

Ekkortól kezdte gyűjteni és felkutatni – immár hivatásszerűen – a régi ereklyéket, képeket, tárgyakat. Felkereste a régi játékosokat, lejegyezte emlékeiket. Először egy kisebb kiállítást rendezett be a saját irodájában, ebből jött létre a Fradi labdarúgó-szakosztály megalakulásának 85. évfordulóján, 1985. december 3-án Nagy Béla alapításában a Fradi Futball-múzeum, mely az évek során egyre bővült. A múzeum jelenlegi helyén 2014. augusztus 7-én nyílt meg, hivatalosan is 2015. január 13-án kapta meg a múzeum besorolást. Írta és szerkesztette a klub újságját és egyéb kiadványait, krónikásként sorra dolgozta fel az FTC múltját sporttörténeti könyveiben, és megörökítette legnagyobb alakjainak pályafutását. Pártolótagságot toborzott, számos programot szervezett a Baráti Kör tagjainak, an-

kétokat, beszélgetéseket, valamint sportvonatkozású utazásokat belföldre és külföldre is.

Munkáját lankadatlan lendülettel és szorgalommal végezte. 106 könyvnek volt szerzője, társszerzője, szerkesztője. Ez évente kb. 3 kiadványt jelentett. 1999-ben a Ferencvárosért emlékéremmel jutalmazták. Az ötletekből sohasem fogyott ki, még a betegsége idején is dolgozott. 2006. március 26-án hunyt el, munkásságának nagyon sokat köszönhet a Fradi-család. Családja, felesége és leánya mindvégig megfelelő háttérrel biztosítottak számára. A korábban említett interjúban elmondta, türelemmel viselték, ha csak éjszaka tért haza, mikor elutazott a csapattal, vagy épp valamilyen kuriózumot igyekezett felkutatni. Békén hagyták, mikor kikapott a Fradi, mert olyankor menthetetlenül letargikus volt. Szívügye volt a már akkor is romló szurkolói kultúra javítása, az elharapózó balhék, botrányok visszaszorítása.

Nagy Domokos Imre történész, aki baráti viszonyt ápolt Nagy Bélával és hosszú éveken át segítette munkáját, 2011-ben így emlékezett a Krónikásra *Emlékeim Nagy Béláról* című cikkében:

„Féltem a találkozástól, amikor a Fradi Futballkrónika megjelenése után 1973-ban levelet írtam neki, hogy hát nekem van vagy kéttucat meccsem, ami nála hiányzik. Ha valaha kellemesen csalódtam, akkor benne. Örömmel vette kiegészítéseimet és ígéreteimet, hogy tovább is segítek neki. (...) Minden részadat nagyon fontos volt neki. (...) Soha sem érdekelt, hogy mi volt az eredeti foglalkozása, hiszen olyan jó érzéke volt a történeti kutatásokhoz. Csak azt tudtam, hogy eredetileg nem volt történész. Sokra becsültem nála az adatok tisztetétét, hogy nem a véleményéhez kereste az adatokat, hanem az adatok alapján alakította ki véleményét. (...) Igazi történésszé nőtte ki magát, akinek a Fradi volt a mindene, de a tényeket sohasem hallgatta el, még akkor sem, ha kedvezőtlen volt a Fradira.”

Látogatás Jászberényben

Bár munkája és családja a fővároshoz kötötte, szülővárosába „hivatalos” minőségében, már a Fradi közismert krónikásaként invitálták meg. 1991. november 4-én a Pannónia bárba szerveztek beszélgetést a helyi focikedvelők számára, melynek vendégei Albert Flórián és Nagy Béla voltak. A legendás Császár, a máig egyetlen magyar aranylabdás, volt válogatott labdarúgó beszélt pályafutásáról, emlékezetes mérkőzésekről. Nagy Béla – mint az FTC élő lexikona – sok érdekességet osztott meg a hallgatósággal a klubbal kapcsolatban. Sokak számára – így ezen dolgozat egyik szerzőjének, aki húszévesen volt szem- és fültanú – ekkor „fedte fel”, hogy ő jászberényi születésű.

Múzeum és program névadója

Halálát követően, emlékezve munkásságára a múzeumot *Nagy Béla Fradi Múzeum* névre keresztelték. A *100% Fradi* című lap tiszteletbeli szerkesztője volt. A ma már a Groupama Aréna főépületének földszintjén található múzeumban 203 négyzetméteren, hét helyiségben közel háromszáz tárgy, emlék látható. A múzeum egyik termében félévente változó tematikus kiállításokat is rendeznek, melyek az FTC egy-egy kiemelkedő korszakát/személyét/eseményét mutatják be alaposabban. A Fradi Múzeum tárgyainak száma közel 3000 darab. A kiállításokat a megnyitó óta több mint 9000 látogató tekintette meg, külföldiek is előszeretettel keresik fel. Az intézmény igyekszik mindenben alkalmazkodni a kor követelményeihez. A Fradi egy innovatív technológiát is felhasznált, így a mobil alkalmazások a tárlatvezetés során – hat nyelven is – meghallgatható audióanyagokat, úgynevezett iBeacon technológiával tették elérhetővé a látogatóknak.

A Hungaricana Közgűjteményi internetes portál felületén megtalálhatóak olyan kiadványok digitális formátumai, melyek Nagy Bélához kapcsolhatóak. Egy részükkel a Fradi Múzeum alapítójának a munkássága előtt kívánnak tisztelegni, a több mint száz kötetben az olvasók a Ferencvárosi Torna Club történetéről, statisztikai adatokról, illetve egyéb, a Ferencvárossal szülő érdekességekről olvashatnak. Így hozzáférhetővé válnak az immár ritkaságszámba menő és szinte beszerezhetetlennek bizonyuló könyvek, melyekből az olvasók tájékozódhatnak, és akár a Ferencvárossal kapcsolatos kutatásokat is végezhetnek.

A Hungaricana felületén megjelenő művek másik nagy csoportja a korábbi években megjelenő Fradi Magazinok gyűjteménye. Ezekhez a magazinokhoz is volt köze Nagy Bélának, hiszen tiszteletbeli szerkesztőjük is volt. Ezekből a folyóiratokból szintén sok érdekességet, sporttörténelmi tényt ismerhet meg az olvasó, és ugyanúgy szolgál a kutatóknak/szakdolgozóknak kiváló és szinte kimeríthetetlen forrásul.

Nagy Béla klubszeretete, utánozhatatlan lelkesedése előtt aligha lehetne méltóbban tisztelegni, mint ahogy kezdeményezésével a Magyar Sportújságírók Szövetsége (MSÚSZ) teszi. 2018 májusában indult el a kormány anyagi támogatásával a Nagy Béla-program, melynek célja sportkönyvek, -kiadványok megjelentetésének, sporttárgyú kiállítások, konferenciák, rendezvények szervezésének, sportklubok, sportszervezetek honlapja, múzeuma, emlékszobája kialakításának, megújításának a támogatása.

A program névadása jelzi, gyűjtői, írói munkássága és a Fradi Múzeum létrehozása, hagyományápoló tevékenysége követendő példa lehet a jövőben mások számára is. Az MSÚSZ elnökségének nem titkolt szándéka, hogy a programmal hozzájáruljon a magyar sportkultúra fejlesztéséhez.

Nagy Béla személyesen kalauzolta a látogatókat a Fradi Múzeumban

Zárszó

Nagy Béla élete nem egészen 62 éve alatt felbecsülhetetlen értéket őrzött és teremtett meg, ezek mellett szerénységével, alázatával, a Fradi iránti olthatatlan rajongásával vívott ki elismerést a klubon belül, illetve a magyar és a nemzetközi sportéletben. A leghíresebb játékosok is rendkívüli módon tisztelték, ahogyan ő is felnézett rájuk, még akkor is, mikor több évtizedes, mondhatni baráti viszony fűzte hozzájuk, például Albert Flóriánhoz is. S hogy mindemellett milyen sokoldalú és nyitott ember volt, azt jól jelzi, hogy még sci-fi novellát is írt. S hogy miről? Igen, a Ferencvárosról. Az ajánló szerint „*A TON-bolygónak jelentem című írás egy különös kalandozás a fantasztikum világába. Érdekes elolvasni, mert egyrészt a Ferencváros történelmét ötvözi egy idegen társadalom felfedezési szándékával, másrészt Nagy Béla munkásságát is egy kicsit közelebb tudja hozni.*”

Ugyanakkor elgondolkodtatóak Nagy Bélának a történet előtt olvasható bevezető sorai, amikor felidézte, hogyan is jött az ötlet a mű megírására.

„1979. május 3. – Felvillant bennem, hogy nyolcvan évvel ezelőtt ezekben az órákban alakította meg néhány lelkes franzstadti sportember a Ferencvárosi Torna Clubot, százezrek – ha nem milliók – Fradiját. Ezen merengtem még másnap reggel is. Merengtem azon, hogy az élet rohanó percei hogyan teljesednek évtizedekké, hogyan múlik el minden, s mily kevés tapintható marad az egykori világból. Változik minden, és bizony, ha egy földön kívüli lény látta volna az egykori Budapestet, a régi Fradi-pályát és a mait – ugyancsak elcsodálkozna a változásokon.”

Valóban, azóta is sok minden változott, új, pazar stadion épült, ám ott is ismerős név köszön a múzeum bejáratánál a látogatóra. Nagy Béla pályájával épp azt igazolta, ha van olyan, aki erre teszi fel az életét, az igazán fontos dolgok velünk maradnak.

Források:

Besenyi Vendel, helytörténeti kutató; Jászberény

FTC Baráti Kör – www.ftcbaratikor.hu

Jászkürt, Jászberény város lapja; 1991. november 9-i szám

Nagy Domokos Imre, történész; Budapest

Nagy Ildikó, Nagy Béla lánya; Budapest

Szegő András interjúja: A krónikás krónikája (1985)

Tempó FRADI! Klubbörténeti és -statisztikai portál – www.tempofradi.hu

Lóczy Márta–Szigediné László Rita

A JÁSZBERÉNYI NŐI RÖPLABDASPORT AZ ÉLVONALBAN¹

A sportegyesületek a társadalom életében többféle szerepet játszanak. Nemzetközi, regionális és lokális szinten a közösségek életében valamilyen lenyomatot hagynak, és a közösségek véleményét formálnak ezekről a jelenségekről. A sportegyesületek a társadalom életében többféle szerepet játszanak. Nemzetközi, regionális és lokális szinten a közösségek életében valamilyen lenyomatot hagynak, és a közösségek véleményét formálnak ezekről a jelenségekről. A vélemények elsősorban társadalmi, gazdasági és egészségügyi területen jelennek meg, amelyeket a sajtó is közvetít. Miben nyilvánulnak meg ezek a hatások?

1. *Társadalmi* (politikai) hatásokról beszélhetünk, ha egy jól működő, eredményeket is produkáló sportegyesületnek valamely szakosztálya a környezetében élők érdeklődését felkelti. Ha a siker többször is ismétlődik büszkeséget és elégedettséget indukál a sportolóknál és a szurkolóknál is. A rendszeres versenyek révén szurkolói közösségek alakulnak, akik az idegenben játszott mérkőzésekre is elkísérik a csapatot. Az elért „sikert” aztán el is várják a sportágtól, a sportolóktól. Az eredményesség fenntartása érdeke a sportegyesületnek is, mert a sikeres szereplés vonzza a nézőket, sőt a gyerekeket is többen viszik az edzésekre. Minél nagyobb a siker, annál több az adott sportágat szívesen választó gyerek. A fennálló politikai rendszer is érdekelt a jól működő egyesület sikeres működésének a fenntartásában.

2. *Gazdasági vonzata* több síkon is hat. Egy eredményesen működő szakosztály felépítése, működtetése és szinten tartása sok pénzbe kerül, de ha jól működik pénzt is hozhat. Az emelkedő nézőszám nem csak a mérkőzések alkalmából fizetett belépődíjak nagyságát növeli, de a vendéglátó egységek bevételeit is, későbbiekben egyéb kulturális rendezvények látogatottságát is emelhetik. Regionális korosztályos versenyek rendezése növelheti a szállodák, éttermek forgalmát is. A sikeres sportágak esetében a sportfelszerelések kereskedelmi forgalma is megnövekszik. Magyarországon az állam is hozzájárul a bevételi forrásokhoz, főként az utánpótlás nevelés érdekében.

3. *Egészségügyi hatása* is lényeges, hiszen ha az egyesület valamely szakosztálya jól működik, minden korosztályban indít képzést, a gyermekkorúaktól egészen a felnőttkorig, hiszen az állam által biztosított támogatás (TAO) elnyerésének ez a lényege. Így a sikeres egyesületek érdeke minél több gyermek megnyerése a rendszeres sportolásnak, amelyet szakképzett edzők vezetnek a korosztályoknak megfelelő módszerekkel. A résztvevők megszeretik és megszok-

¹ Köszönetet mondunk a JRK vezetőinek, akik időt nem kímélve segítettek az adatok összegyűjtésében! Elsősorban Deme Gábor szakmai igazgatónak, Bajáriné Pesti Anikó és Ambrúzs Krisztina a manó- és mini korosztályok felkészítésének módszereit ismertették, Hering Antallal a kondicionáló edzések szervezéséről értekeztünk.

ják, ezért később igénylik is a rendszeres mozgást, ami az egészségmegőrzés és a kíváncsi testi-lelki fejlődés alapja. Ha a motiváció gyermekkorban pozitív egy adott sportág űzésére, többnyire ez a felnőttkorban is megtartja a rendszeres mozgás iránti igényt és a gyakorlást.

Ebben a tanulmányban egy magyar kisváros, Jászberény sportéletének egy szeletét mutatjuk be. Jászberényben több sikeres sportág működik, amelyek a város jó hírnevét öregbítik. Az egyik legnépszerűbb és legsikeresebb sportág a női röplabda, amelyik jelenleg a magyar élvonalban található. A szakosztály 1961. évi megalakulása után 1971-ben már az NBI-ben szerepelt. Az 1961-től az ezredfordulóig tartó időszak történetét, szerepét a város sportéletében Ács Tibor és Szörös Zoltán írták meg a Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig c. könyvben (522-526. old.). Ebben a történeti leírásban is látható, hogy a csapat a megalakulástól kezdve folyamatosan fejlődött, majd ezután következtek stagnálások, kisebb visszaesések és mélypontok is, amelyek a város társadalmi-politikai és gazdasági változásaival szoros összefüggést mutatnak.

A visszaesések időszakában a röplabdasport nem szűnt meg teljesen, mert a játék népszerű, hiszen a kifeszített háló akadályozza a fizikai kontaktust, és alapszinten a viszonylag nehéz technikai labdatovábbítási formák mellőzésével, egyszerű dobó mozdulatokkal is adhat sikerélményt pl. a zsinórlabda alkalmazásával, amely a későbbi igazi röplabda játék oktatásánál is fontos szerepet kap. A városban mindig akadtak lelkes, röplabdát szerető emberek, akik újra és újra próbálkoztak a röplabdasport életben tarásával. A stagnálási időszakokban is elsősorban az iskolákban, a röplabdát szerető testnevelő tanárok, vagy a röplabdát kedvelő más szakosak szervező, oktató-nevelő munkája által tovább élt a röplabda. Az iskolákban elsősorban szabadidős tevékenységként, de iskolák közötti városi és megyei versenyeken is jelen volt. A régió közoktatási intézményeiben működő kis közösségeknek sikert is hozott, a diákoknak pedig kedvet a játékhoz. Így történt ez az 1970-es években is. A Bercsényi Miklós Általános Iskolában a délutáni tömegsport keretében működött egy röplabdázni szerető csoport, amelyik iskolai szakosztállyá alakult, és így a megyei általános iskolás versenyeken is részt vett. Ez az „átalakulás” és a versenyeztetés Kovács Istvánné testnevelő kolléganő nevéhez és tevékenységéhez fűződik. A testnevelő tanári diploma mellett röplabda sportágban segédedzői minősítést is szerzett (ma OKJ szint), és 1974-ig szervezte az iskola csapatát. Utána a Gyakorló Iskola tanára lett, ahol tanítási gyakorlatokat vezetett. Meg kell még említeni, hogy szintén megyei szinten a Jászberényi Tanítóképzőben felnőtt női csapat alakult, ott is elsősorban szabadidős tevékenységként. Horgosi Ödön, a Főiskola Idegennyelvi Tanszékének tanára volt a Főiskolai Sportegyesület elnöke, aki összeállította a röplabda csapatot és benevezte a felnőtt megyei szintre a tanítójelölteket. Sebők Lászlóné akkori tanítójelölt mesélte: „Elmentünk Szolnokra is a versenyre, bár gondoltuk, hogy kikapunk. De jó volt együtt játszani és mozogni minden héten rendszeresen.” A 70-es években sikeres csapat ma már nem aktív játékosai is rendszeresen összejönnek egy kis örömröplabdát játszani. A röplabda szeretete tehát nyomon követhető

még a kevésbé sikeres időszakokban is. 2016-tól ismét egy felfelé ívelő szakasz következett, az extra ligában szerepel a felnőtt csapat, és a sikeres szereplés ismét a város sportjának előterébe állította. A 2019/2020 évek tavaszi idényében a JRK Volleyball Nonprofit Kft. a 8. helyen végzett 14 csapat között. A fiatalok érdeklődése megnőtt a röplabdajáték iránt, egyre több gyerek jelentkezett a délutáni röplabdaedzésekre. Szerepe volt ebben az iskolákban bevezetett mindennapos testnevelésnek is, hiszen a többlet sportolással töltött órák tartalommal való megtöltésében is igen kedvező a röplabdajáték alkalmazása, természetesen az adott korosztály fejlettségi szintjének megfelelően.

Az ezredforduló utáni társadalmi- és gazdasági átalakulások kihatással voltak a város sportéletére, változásokat hoztak a női röplabdacsapat életében is. Ezek az igények új feladatokat jelentettek elsősorban az egyesületeknek, de az iskoláknak és a városnak is. Ebben a tanulmányban a Jászberényi Röplabda Klub (JRK) működését biztosító struktúrát, a feltételeket (személyi, gazdasági és tárgyi vonatkozásban) szeretnénk bemutatni. Érzékeltetni azt a sokféle tevékenységet, amely egy jelenleg is élvonalba tartozó egyesület működését, fenntartását biztosítja, és lehetőség szerint a legjobb eredmények elérését igyekszik biztosítani. Ebben részt vállalnak a városban a röplabdát kedvelő egyének, szervezetek, intézmények. Az egyesület fontos feladata a sokféle életkorú játékos versenyzésének biztosítása, az ahhoz szükséges gazdasági, sportszakmai, egészségügyi feladatok megoldása, az anyagi háttér és a megfelelő létesítmények biztosítása. A teljesség igénye nélkül ezek a legszükségesebb feltételek, amelyeket folyamatosan működtetni kell, hogy az elvárt színvonal elérése, szinten tartása biztosítva legyen.

Szervezeti felépítés

1. A *Jászberényi Röplabda Klub (JRK)* egyesület a Magyar Röplabda Szövetség égisze alatt a röplabdaspport utánpótlás nevelő egyesülete női vonalon. Ebben a tanévben (2018/2019) mintegy 250 igazolt gyerek látogatja az edzéseiket és versenyeznek a korosztályuknak megfelelő bajnokságokban.
2. A *JRK Volleyball Nonprofit Kft.* külön egyesület, ez is tagja a Magyar Röplabda Szövetségnek. A felnőtt korcsoportba tartozó játékosokat szervezi, edzi, versenyezteti, azaz üzemelteti a profi csapatot.

Az egyesületek gazdasági feltételei

A két szervezet működése szorosan összefügg, hiszen ahol profi csapat van, ott kötelező minden korosztályos versenyen csapatot indítani az utánpótlás-nevelés előmozdítása érdekében.

Gémesi Balázs felvétele

Magyarországon a sport utánpótlás-nevelésének támogatására hozták létre a közismert néven TAO-rendszert, vagyis a társasági adót fizető gazdasági vállalkozások adójuknak egy részét látványcsapatsportokban érdekelt sportszervezetnek fizetheti meg (ajánlhatja fel). Ezek: labdarúgás, kézilabda, kosárlabda, vízilabda, jégkorong és röplabda. Ezzel a lehetőséggel az állam sok pénzt biztosít a sportegyesületeknek, de a TAO-t befizető vállalkozások 7% adókedvezményt is kapnak. A támogatást az egyesületek utánpótlást nevelő alapítványai pályázat útján kérhetik. Jászberényben ez a JRK. Ha elnyerik a pályázatot, akkor kereshetik a helyi, vagy közeli vállalkozásoknál a támogatást befogadó gazdasági egységeket, amelyekkel a sportegyesület utánpótlást nevelő alapítványai a támogatási szerződést megkötethetik a törvény által meghatározott mértékig. A befolyt összeget csak amatőrök (gyermek és fiatal korosztályok) használhatják, a profik, azaz a felnőtt női csapat a JRK Volleyball Kft. nem. Az utánpótlás-nevelést a TAO 90%-ban támogatja, a költségek 10%-a az egyesületi önrész. A 90%-ból befolyt összeget sem automatikusan kapják, hanem pályázni kell. Az elnyerhető pénzüsszeget a fiatal korosztályok a részükre kiírt versenyeken történő jó szerepléssel nyerhetik el. A sikeres szereplés tehát fontos tényező a pénzüsszeg elnyerését illetően, amely mind a fiatal sportolók, mind a velük foglalkozó edzők tevékenységeinek motiváló tényezője. Ebből az összegből finanszírozhatják a működéshez szükséges feltételeket, mint pl.: felszerelések, edzéseszközök, terem-bérlet, utazások stb. A gyerekekkel foglalkozó edzők/tanárok bérét azonban csak 50-50%-ban finanszírozhatja ebből az egyesület. A fiatal korcsoportok felkészítése tehát lényeges szempont

a pályázati pénzek elnyerésében. A *JRK Volleyball* Nonprofit Kft. csak a felnőtt csapatot működteti. A játékosok bérét a TAO által elnyert pénzből nem fedezheti, a felnőtt csapattal dolgozó edzők bérét is csak 50%-ban lehet ebből kifizetni.

A fentiekből látszik, hogy a kettős szervezet gazdasági hátterének sikeres összehangolása, az együttműködés nagyon fontos, hiszen minden korosztályban kötelező csapatot szervezni, versenyeztetni, ha az állam által biztosított forrásokra (TAO) – amelyek az anyagi háttér nagyobb részét biztosítják – igényt tartanak. Az egyesület anyagi hátterét gyarapítják még: Jászberény Város Önkormányzatától kapott támogatásokkal, amely egyben azt is jelenti, hogy a legfőbb szponzora az egyesületnek. A tagdíjbevételekkel, a mérkőzéseket látogatók belépőjegyeinek összegével és a hirdetések megjelentetésének díjaival is nő a bevétel. A helyi vállalkozók nem támogatják.

A leigazolt gyerekek havi 4000 Ft tagdíjat fizetnek. Ez az összeg is az ő felkészítésüket szolgálja. Kapnak felszerelést, az edzéseik után a klub terembérlési díjakat fizet, fedezi a versenyeken való részvételt, az edzőtáborokat. Néhányan már kérdezték, hogy a felnőtt csapat tagjai miért nem fizetnek tagdíjat? Tagdíjat az egyesület tagjai fizetnek, akik egyben szavazati joggal is rendelkeznek. A felnőtt csapat játékosai nem egyesületi tagok, nincs szavazati joguk sem, így nem fizetnek tagdíjat.

A Jászberényi Röplabda Klub JRK és a JRK Volleyball Nonprofit Kft. szervezeti felépítése

Az adatgyűjtés 2019. február hónapban kezdődött, az alábbi adatok, elsősorban a személyi vonatkozásokban az akkori időszaknak feleltek meg. A versenyidény befejezésével 2019. VI. hónap után már változások történtek. *Az alábbiakban a 2019 első félévére jellemző személyi és szervezeti feltételeket mutatjuk be, amit kiegészítünk a jelenlegi valós helyzettel.*

Szakmai igazgató: Deme Gábor, aki a felnőtt csapat vezetőedzője is volt 2019 első félévében. 2019/2020-as szezonban a vezetőedző: Makai Péter.

Végzettsége: földrajz és testnevelés szakos középiskolai tanár, röplabdaedző. Főállásban a Jászberényi Nagyboldogasszony Katolikus Óvoda, Kéttannyelvű Általános Iskola, Középiskola és Kollégiumban testnevelést és földrajz tantárgyakat oktat. Másodállásban volt az egyesület szakmai igazgatója, és a JRK Volleyball Nonprofit Kft. felnőtt női csapatának vezetőedzője. Ez a két feladat nagyon szerteágazó. Mivel az iskolai tanári munkáját nem akarta leadni, ezért a szakmai igazgatói feladatok tartoznak a munkakörébe, pl.: kapcsolattartás a város sportszervezeteivel, iskoláival. A többféle és különböző helyeken működő korosztályos csapatok szakmai munkájának felügyelete.

Vezetőedző: Makai Péter

Korábban röplabdázott, vállalkozó. A Testnevelési Egyetemen tanul a röplabda edzői minősítés megszerzéséért. Fő feladata: a felnőtt csapat edzéseinak szervezése, vezetése. A bajnoki

meccseken a csapat vezetője. *Klubelnök*: Oszvald Nándor Vállalkozó.

Fő feladata a szponzori pénzek felkutatása, marketing munkát végez, kapcsolatot tart különböző szervezetekkel, segíti a vállalkozások bevonását a TAO rendszerbe.

Technikai vezető: Szigediné László Rita

Elnökségi tag. Végzettsége szerint: tanító és gyógytestnevelő. Korábbi csapatokban volt élvonalbeli játékos. Tulajdonképpen ő irányítja a két egyesület feladatainak összehangolását, szervezi a versenyekre történő utazásokat. Összefoglalva: ő az egyesület gazdasági és személyi jellegű feladatainak összehangolója, működésének a motorja.

Játékos csapatok és korosztályok

Profi csapat (felnőttek): JRK Volleyball Nonprofit Kft.

A csapat jelenleg az extra ligában szerepel. A csapatban 5 jászberényi nevelt játékos van, négyen a Magyar Női Röplabda Válogatott keret tagjai. A játékosok között több külföldi felnőtt játékos van, hiszen az NBI-ben elvárt színvonalat tartani kell. A Magyar Röplabda Szövetség szabályzatban rögzítette, hogy a csapatban legalább két magyar játékosnak is szerepelnie kell. Ennek megoldása az utánpótlás korú játékosok nevelésével valósulhat meg, akiket a gyermekkorúak hathatós képzésével segíthetnek.

A felnőtt csapat vezetőedzője: Makai Péter. A csapat másodedzője: korábban Bajáriné Pesti Anikó. A 2019/2020-as szezonban: Mészáros Péter.

Az edzők mellett dolgozik a statisztikus: Bajnainé Agócs Gabriella, aki végzettsége szerint pedagógus. Feladata a mérkőzések hivatalos, a Magyar Röplabda Szövetség által kiadott NBI. osztályú mérkőzések statisztikájának vezetése, amelyben a játékosok minden labdaérintését rögzítik, és 1–5-ig történő skálán osztályozzák. Így pontos kép kapható a pályán levő sportolók teljesítményéről. Nagy figyelmet és pontosságot igénylő munka, újabban már videofelvételek is segítik a statisztika pontos kitöltését. A kondicionáló edző feladatát Hering Antal, a 2019/2020-as szezonban pedig Csirke Dávid látja el. Mellettük dolgozik még a csapat orvosa.

A felnőtt csapat

A csapatban magyar- és külföldi játékosok is szerepelnek. Követelmény, hogy a játéktéren legalább két magyar játékos legyen. Az Extra Ligában való szereplés megköveteli az eredményességet, ezért bizonyos posztokon a hiányzó képességű játékosok pótlását külföldiekkel biztosítják. Ezek a játékosok szerződéssel tartózkodnak Jászberényben. Körükben a fluktuáció elég nagy, amelynek több oka is lehet. Az egyik ok, hogy a játékosok a fiatal korosztályt képviselik, és a legtöbben továbbtanulás céljából hagyják el a jászberényi csapatot. Általában egyetemmel

Gémesi Balázs felvétele

rendelkező nagyobb városokba távoznak. Az idei szezon végén a két legjobb magyar (a magyar válogatott keret tagjai), jászberényi születésű játékos is távozott. A Jászberényi Röplabda Klub természetesen arra törekszik, hogy saját játékosokkal töltsse fel a profi csapatot. Ehhez azonban még időre van szükség.

A magyar női röplabdasport élvonalához tartozó felnőtt csapat működését közvetlenül irányító egységek és személyek bemutatásával képletesen szólva a jéghegy csúcsát jelenítettük meg. A csapatépítés feltételeit és a játékosok kinevelését a különböző korú fiatal korcsoportokba tartozó kezdő gyermekcsoportok, később korosztályos csapatok alkotják. Ők adják az alapot. Az ő tevékenységeiknek és edzőiknek a bemutatása azért is fontos, mert közülük kerülhetnek ki a jövő játékosai, ha a velük foglalkozó oktatók, tanárok jó munkát végeznek, megszerettetik velük a rendszeres mozgást és a röplabdajáték okozta sikerélményeket. A gyermek és fiatal korosztály képzése a JRK legfontosabb feladata, hiszen a saját játékosok nevelése biztosíthatja a minőségi utánpótlást. A gyerek korcsoportok szakszerű képzése a TAO támogatás feltétele is. Fontos a város lakosainak az igénye is a gyermekek sportolási lehetőségeinek kiszélesítése iránt, hiszen a női röplabda évtizedek óta kedvelt sportág a városban. Ezt a sportszeretetet adják tovább a korábbi röplabdások saját gyermekeiknek, ebben az esetben a lányoknak. Meg kell itt jegyezni, hogy a városban a másik sikeres sportág is volt korábban, a jégkorong. A fedett jégpálya megnyitása után szinte minden volt „régikorongos” hozta a saját gyermekeit a jégkorong edzésekre. Reméljük, ők is sikeresek lesznek. Mivel a városban az utóbbi években több sportág is meghonosodott, ahol szintén igényt tartanak a minél több gyermek aktív sporttevékenységére, elmondhatjuk, hogy a város sportegyesületei versengenek a gyermekek meg-

nyeréséért, így természetesen a szülők figyelmének a felkeltése is fontos feladat. A JRK-ban az utánpótlás nevelését biztosító gyermeklétszám többnyire a Nagyboldogasszony Katolikus Óvoda, Kéttannyelvű Általános Iskola, Középiskola és Kollégium tanulóiból verbuválódik. Kijelenthetjük, hogy ez a bázisiskola. Az intézmény tanulóinak létszáma mintegy 800-900 fő, általános iskolát és két tanítási nyelvű gimnáziumot működtet. Jól felszerelt új tornateremmel rendelkezik, és a testnevelés órákat képzett szakemberek látják el. 8 testnevelő tanár, (kettő egyetemi végzettséggel) biztosítják a testnevelés szakszerű ellátását. Így a röplabdás gyermek korosztály túlnyomó részét ez az iskola biztosítja. Természetesen nincs kizáró ok, hogy más iskolából nem vehetnek részt a gyerekek röplabdát előkészítő edzéseken. A vezetőedző tapasztalata szerint elég kevés a város más iskoláiból verbuválódott gyermekek létszáma. A minél szélesebb merítési lehetőség biztosítása érdekében Jászberényen kívüli települések iskoláiban is indítják a röplabda foglalkozásokat, az ott működő szakosztályok a korosztályos versenyeken is szerepeltetik a gyerekeket. Ők adják az alapot. A befektetett munka az alapja a játékosok kinevelésének, ami egy nehéz, de lehetséges feladat.

Fiatalkorcsoportok és edzőik

A folyamatos „igazi” röplabdás képzést általában 9-10 éves korban ajánlott elkezdni, mert a röplabda speciális technikai és játékelemeinek elsajátításához megfelelő fizikai és mentális fejlettség szükséges. Napjainkban szinte minden sportágra jellemző, hogy minél fiatalabb korban kezdik a versenyekre való felkészültséghez szükséges tulajdonságok fejlesztését. Ezért a Magyar Röplabda Szövetség szakmai vezetése kidolgozott egy olyan programot, amelynek alkalmazásával a 6-7 éves korosztály is bevonható a röplabdajáték alapelemeit tartalmazó játékos foglalkozásokba, ahol fokozatosan ismerik meg a játék szabályait és a legfontosabb technikai elemeket. Fontos, hogy az adott korosztálynak megfelelően, játékokkal egybekötve építik fel a nagypályás röplabdát. A nagypályás röplabda szabályosan 6:6 elleni játékot jelent, 9x9 méteres térfeleken. A kicsiknél a játéktér mérete, a háló magassága, az alkalmazott labda mérete, súlya is a gyerekek életkorának és az elsajátítandó technika könnyebb tanulásának megfelelő. A Magyar Röplabda Szövetség 3 kategóriába sorolta az általánosan ismert szabályos létszámmal és területen játszható nagypályás röplabdajáték előkészítését, pontosan meghatározva a MANÓ, a SUPER MINI és a MINI kategóriák életkorát, az elsajátítandó technikai és taktikai elemeket, a pályák és a hálók, valamint a labdák méreteit, az alkalmazott játékszabályokat

1. MANÓ RÖPI: a legkisebbek felkészítő játéka, ahol a 2:2 elleni játék dominál, és a játéktér mérete 6x6 méter. Sok türelmet és kitartást igényel az edzőtől, hogy a gyerekek játékkedve és a korosztálytól elvárható technikai elemek és a játékszabályok csiszolása folyamatosan haladjon.

2. SUPER MINI RÖPLABDÁZÁS: 3:3 elleni játék, 6x6 méter a játéktér.

3. MINI kategória: 4:4 elleni játék, 7x7 méteres játéktér.

4. Nagypályás röplabda: 6:6 elleni játék.

A szakma után érdeklődők a pontos leírásokat megtalálják a MRSZ által kiadott oktatófüzetekben.

1. *Vecsernyés Dóra: A röplabdajáték megijjtása az iskolai testnevelésben* című szakdolgozata alapján készült, és a *Manó röplabda* címet viseli.

2. *Németh Lajos: Játékfelépítés kezdőknek* című segédlete. Ezek bizonyítják, hogy a röplabda alapjainak az elsajátítása komoly szakmai feladat, a korosztályoknak megfelelő technikai elemeket és alap játékkultúrát is be kell vezetni, hogy a gyerekek a megfelelő technikát sajátítsák el, és a korosztálynak megfelelő játékkismerettel is rendelkezzenek. A JRK ezeket a feltételeket a lehető legjobban próbálja megoldani. Így most bemutatjuk a munkában részt vevő csoportokat és edzőiket.

A MANÓ és a SUPER MINI csoportok felkészítését *Ambrúzs Krisztina* és *Józsa Péter* vezeti.

Mindketten tanító szakon végeztek, és testnevelés műveltségi területen 5–6. osztályhoz szükséges képesítést szereztek. Mindketten főállásban tanítanak, másodállásban edzéseket vezetnek a legkisebbeknek a fentebb már említett Nagyboldogasszony Katolikus Iskola tornatermében és csarnokában. A tanítói képesítés sokat segít ennek a korosztálynak a mozgás oktatásában, főleg a játékok és a játékos módszerek alkalmazásában. Ambrúzs Krisztina versenyszerűen röplabdázott is. A helybeli Bercsényi Miklós Általános Iskolában tanít, Józsa Péter pedig a Nagyboldogasszony Katolikus Általános Iskolában.

Iványi Andrea Nagykátán vezeti az U10 és U11 korcsoportot.

Végzettsége szerint tanító szakot végzett, és korábban röplabdázott. Az edzéseket Nagykátán a Mátray Gábor Általános Iskolában vezeti, főállásban is abban az intézményben tanít.

*Bús Nikolett*a Jászkiséren vezeti a röplabdaedzéseket, U11 és U13-as korcsoportoknak.

Végzettsége szerint testnevelő tanár, korábban röplabdázott. A Jászkiséri Csete Balázs Általános Iskolában tanít, és ő is másodállásban végzi az edzői teendőket. Mind a négy edző hivatásos pedagógusi végzettséggel (diplomával) és a vezetett röplabdás csoport oktatásához szükséges edzői minősítéssel rendelkezik.

Litkei Gábor a Gyermek A korosztály (5–6. osztály) edzője.

Végzettsége szerint testnevelés és matematika szakos tanár, Jászberényben a Liska József Katolikus Erősáramú Szakközépiskola, Gimnázium és Kollégium tanára. Nagy tapasztalattal rendelkezik, korábban a felnőtt csapatnak is volt edzője. Ezzel a korosztállyal nehéz munkát kell végezni, mert itt váltanak a 4:4 elleni játékról a 6:6-ra, és itt kell megtanítani az „igazi” röplabdajátékot, ami nagy figyelmet, szakmai ismeretet követel az edzőtől.

Litkei Gábor csapata az Országos Gyermek Bajnokság legjobb 12 csapata közé jutott, ami bizonyítja a jó minőségű munkát.

Elbakour Bernard André az U13-as csapat edzője.

A 2019/2020 idény második részét már nem folytatja Jászberényben. Az U13-as csapat febr. 24-én Érden az Országos Mini Bajnokságon mindhárom meccsét 3:0 arányban nyerte.

Bajáriné Pesti Anikó a 2019/2020 őszi idényében az ifjúsági csapat edzője.

Végzettsége szerint tanító, testnevelés műveltségterületen végzett (5-6. osztályban testnevelő tanár), B licenszes edző. Főállásban a Jászberényi Székely Mihály Általános Iskola testnevelő tanára. Volt élvonalbeli játékos, 5 évig Franciaországban élvonalbeli csapatoknál szerepelt. Másodállásban végzi edzői munkáját. Feladata a taktikai játékelemek gyakorlása, alkalmazása, a versenyeztetés segítése az ifi korcsoportban.

A fentiekben bemutatott edzők és vezetők túlnyomó többsége pedagógiai végzettséggel (tanítói, tanári) is rendelkezik, főállásuk az iskolai oktatás. Mellette végzik az edzői munkát. Elmondásuk szerint a röplabdázni akaró gyerekek toborzását saját iskolájukban (munkahelyükön) a szülői értekezleteken is elő tudják segíteni. Az utóbbi években egyre többen jelentkeznek a fiatal korosztályos csapatokba. Az edzők/tanárok tapasztalatai szerint, ha a profi csapat jól teljesít, az a jelentkező gyerekek létszámát is emeli. A JRK-ban foglalkoztatott edzők a saját karakterüknek legjobban megfelelő korcsoportot is megtalálták, ami a minőségi munka végzéséhez feltétlenül szükséges. Szeretném hangsúlyozni a pedagógiai végzettséget és a gyakorlatot, hiszen a sportág megszerettetésében ez az egyik legfontosabb tényező. Az egyesület vezetői tudatosan ezt figyelembe véve alkalmaznak edzőket.

Létesítmények

A létesítmények hiánya ebben a sportágban is nagy probléma. A Bercsényi Általános Iskola udvarán álló és már többször átalakított csarnok csak nagyon mérsékelttel tudja az igényeket kielégíteni. A távlati célok elérése érdekében a JRK Jászberény Város Önkormányzatától sportszarnok felépítésére alkalmas területet vásárolt Jászberényben a TAO-támogatás felhasználásával. Önálló sportszarnok megvalósítását tervezi. Ha ez létrejön, bizonyára enyhülni fog Jászberényben a mostoha sportterem ellátottság.

Létesítmények, ahol a különböző korosztályok edzéseit megvalósíthatják

A Bercsényi Általános Iskola udvarán található a röplabda szabályainak megfelelő terem, amely iskolai tornateremnek épült, és többszöri átalakítás után elérte a szabályoknak szűken megfelelő méreteket. Ezt a termet a JRK délutánonként 16-tól 18 óráig bérlő a felnőtt csapat játékosainak edzésére, és itt játsszák le a hazai bajnokság mérkőzéseit is. Ugyancsak ezt a termet használja a férfi kosárlabdacsapat edzése és bajnoki mérkőzések lejátszására.

Az Electrolux Hűtőgépgyárnál levő sportszarnokban a felnőtt röplabdacsapat játékosai délelőttönként is tartanak kondicionáló edzéseket. Ez a csarnok 1974-ben készült el, a röplabda abban az időben felszálló ágban volt, és az akkori Hűtőgépgyár volt a működtetője. Sajnos, az utóbbi években felújításra szorult. A mérete nem változott, a kondicionáló jellegű képzésekhez

szükséges eszközök korlátozott mértékben állnak rendelkezésre. A szerek tárolási lehetősége limitált, sokszor az edző a saját kocsijával hozza.

A gyermek- és utánpótláskorú röplabda klubtagok edzéseit különféle tornatermekben oldják meg. Az igénybe vett létesítmények használata bérleti díjak ellenében lehetséges. Természetesen ezek a lehetőségek nem a legoptimálisabbak, de sajnos Jászberényben ez szinte minden sportágra vonatkozóan elmondható.

Edzőtermeink:

1. A Nagyboldogasszony Katolikus Általános Iskola és Gimnázium tornacsarnoka minden du. 15,30–17,00 óráig. Ugyanezen iskola tornaterme mindennap 17,15–19,00 óráig U13 és U15 korosztályoknak, valamint U10 és U11 korosztálynak is.
2. Nagykáta Mátray Gábor Általános Iskola: U10 és U11 korosztály heti 4 alkalommal.
3. Jászkisér Csete Balázs Általános Iskola: U11 és U13 korosztály heti 3-3 alkalommal.

Az utánpótlás korosztályban jelenleg 200 gyerek van, akikkel 10 edző foglalkozik. Ketten főállásban, a többiek másodállásban látják el az edzői tevékenységet.

A sportolók részvétele a különböző korcsoportos versenyeken fontos szállítási és logisztikai feladatok elé állítja az egyesületet. A fentebb felsorolt különböző korosztályos csapatok mind részt vesznek a Magyar Röplabda Szövetség által kiírt versenyeken. A JRK jelenleg rendelkezik egy 18 és egy 9 főt szállító autóbusszal. Folyamatban van még két 9 fős kisbusz beszerzése is. Ezek mind a TAO-támogatásnak köszönhetőek. Így sokkal könnyebb a versenyekre szállítás megszervezése.

A Jászberényi Röplabda Klub szervezeti felépítését és működését próbáltuk az érdeklődő olvasókkal megismertetni, természetesen a teljesség igénye nélkül. A tanulmányban a röplabdasport működését közvetlenül irányító és szervező személyek szerepelnek, de a gyermekkorosztályok sikeres működtetésében a hivatalos személyek mellett legalább olyan nagy jelentőségű a családok, a szülők támogató munkája. A gyerekkorcsoportoknál az edzések látogatásában talán a legnagyobb szerepük van. Áldozatos segítségük nélkül a JRK gyermekkorosztályos csapatai nem tudnának működni.

Körei-Nagy Kristóf

AZ ÉN EL CAMINÓM

*Az életem terhét jelképező kő a Vaskereszt
tövébe kerül.*

2019 nyara meghatározó az életemben, mert július 03. és augusztus 13. között teljesítettem Spanyolországban az UNESCO Világörökség részét képező El Camino zarándokutat egyedül, állandó útitárs nélkül, a sárga nyíl és a fésűkagyló jelzést követve.

Az El Camino világszerte nagyon népszerű, utam során én is találkoztam valamennyi kontinens zarándokaival. Magyarországon kevésbé ismert, talán még mindig kuriózumnak számít. Útikönyvekből, internetes felületekről szerzett ismereteim alapján a tudományosság igénye nélkül vállalkozom a bemutatására.

A Szent Jakab-zarándokút – spanyolul a Camino de Santiago – a XI. században már ismert volt, a XII. században vált elterjedtté a keresztény világban. Az Ayméric Picaud francia pap által 1130 és 1140 között szerkesztett első modern útikönyv, a Codex Calixtinus V. könyve már tartalmazza a részletes leírását. Jeruzsálem és Róma

után Santiago de Compostela, Spanyolország Galícia tartományának a székhelye a keresztény zarándoklat legfontosabb célpontja. Ide vezet a Szent Jakab-út, mivel a hagyomány szerint az itteni székesegyházban lelt végső nyughelyre Szent Jakab apostol, Jézus kedves tanítványa, aki jelen volt Jairus lányának feltámasztásánál, Jézus színeváltozásánál és Jézus szenvedéseinek előestéjén a Getszemáni kertben.

Heródes Agrippa 44 körül karddal fejeztette le Jeruzsálemben, ő volt az apostolok közül az első vértanú. Földi maradványa a VII. században csodás körülmények között, angyalok vezérelte hajón Galíciába került, de sírhelye feledésbe merült. A legenda szerint a 800-as évek elején egy galíciai remetének, egy bizonyos Palegionak megjelent egy csillag és elve-

zette őt az apostol holttestéhez. A város neve is innen eredeztethető: Santiago, azaz Szent Jakab, Compostela, azaz campus stellae, vagyis csillagrét. Theodomin, a galíciai Iria Flavia város püspöke a holttestet Szent Jakabénak nyilvánította, II. Alfonz, Asztúria királya pedig sírja felett templomot építtetett, melyet a bencés szerzetesek gondjaira bízott.

Több kiindulópontból lehet eljutni Compostelába, én a legnépszerűbb Francia-utat választottam, amely a franciaországi Saint-Jean-Pied-de-Portból indul és Santiago de Composteláig 796 km. Innen további 86 km Finisterre, ami a világ végét, azaz Finis Terrae-t jelenti. Ez a kontinentális Spanyolország legnyugatibb része az Atlanti-óceán partján. A középkorban rettegett hely volt, mivel úgy tartották, hogy az óvatlan hajós onnan a Földről a semmibe zuhan. Finisterre-ből további 28,3 km gyaloglás után Muxiába ér a zarándok, s ezzel az Út végét ér. Az általam gyalog megtett táv lényegesen több mint 1000 km volt, hiszen a célirányos útvonal a környező látnivalók felkeresésével meghosszabbodott.

Külön erőnléti felkészülést nem végeztem. Kisiskolás korom óta teljesítménytúrázom, rendszeresen futok és úszom, a szélsőséges időjárási körülményeket pedig jól tolerálom. Erdőmérnök hallgatóként különösen jó lehetőséget biztosítanak a szintemelkedéses túrára a szomszédos Ausztria hegyei és a Soproni-hegység, továbbá a terepgyakorlatok is jótékonyan hatnak az edzettségre.

Miért választottam ezt az úticélt? A sokak által feltett kérdésre nincs hangzatos válasz. Hiányos ismereteimet felfedve nem is tudtam a létezéséről mintegy másfél évvel ezelőttig. Egy alkalommal édesanyám azzal a hírrel jött haza Jászapátiból, hogy egyik barátnőjének az ismerőse egy fantasztikus 1000 kilométeres gyalogutat tett meg. Leginkább arra gondoltam, hogy tévedés lehet, és a táv mindössze 100 km volt, ami viszont nem tűnt kimagasló teljesítménynek. Az ellentmondás miatt rákerestem a neten, így szereztem az első információkat. Akkor azonban érdektelen volt számomra, mivel Spanyolország nem szerepelt a család közeli, sőt távoli úticéljai között sem. Ami azonban a sors könyvébe beleíródott, az beteljesül. A tudatalattimba bevette magát a gondolat. Hol itt, hol ott bukkantam rá Spanyolország gyöngyszemeire a különböző utazási magazinokban, az Út szimbóluma, a fésűkagyló pedig még a tanulmányaimban is felmerült. Szent Jakab névnapja ráadásul az én névnapommal, Kristóf nappal esik egybe, így a naptár is azt sugallta, hogy van ott keresnivalóm. Római katolikusként vallási tartalma is megragadott.

Több alkalmi útitárs egyébként kifejezetten jó jelnek tekintette a velem való találkozást, mondván, hogy az utazók védőszentje, Szent Kristóf bizonyára a közelemben van, hiszen a nevét viselem, s ez a közelség az ő útjukra is jótékony hatással lehet.

A konkrét felkészülés kiábrándítóan laposra és elhamarkodottra sikerült. Az oltóközpontban megkaptam az ajánlott védőoltásokat, két vizsga között pedig megvásároltuk a speciális felszereléseket. Az első erőpróba a csomagolással kezdődött. A tapasztaltak ajánlása szerint a testsúly 10 %-át nem haladhatja meg az összsúly, azonban ez teljesíthetetlennek tűnt. Újabb

és újabb dolgok kerültek ki a hátizsákból, mégis 5 kg túlsúllyal indultam útnak. Az útipoggyász legfontosabb darabja az a kő volt, amit a zarándokút kb. 550. kilométerénél Foncebadon után a Vaskeresztnél (Cruz de Ferro) helyeztem el. Az otthonról vitt kő letételével a zarándok élete addigi lelki terhétől szabadul meg, így nagy hangsúlyt fektettem a kiválasztására. Arra törekedtem, hogy külső jegyeiben is méltó legyen arra, hogy a kereszt tövébe kerüljön és a szent hely ékköve legyen. Otthon a kerti tó partján „szólított meg” egy lapos kő, amely arra is hivatott, hogy életem mérlegének azon serpenyőjét súlygye mélyebbre, amelyikben a jótettek foglalnak helyet. A köletétel az Út legmagasztosabb eseménye volt. A magukkal hozott kövekből évszázadok alatt dombot építettek a zarándokok. Egy domb, mely a világ valamennyi tájáról származó kövek egysége...

A repülőgép Madridban landolt, azonban a Francia-utat a kezdetétől akartam bejárni és nem csak Spanyolországban bekapcsolódni, ezért Pamplonán keresztül a franciaországi Saint-Jean-Pied-de-Port-ba utaztam. Így állt elő az a furcsa helyzet, hogy Pamplonát elhagytam vonattal azért, hogy Franciaországból a Pireneusokon átkelve néhány nap múlva gyalog visszatérjek. Pamplona nem nyerte el a tetszésemet. A város az évi nagy rendezvényére, a San Fermín-re, a bikafuttatásra készült. A tömeg számomra zaklató volt.

Idegenkedtem Spanyolországtól, a spanyolokat a pamplonai tömeggel azonosítottam, így szorongva gondoltam arra, hogy mi vár rám az elkövetkező hetekben.

Saint-Jean-Pied-de-Port-ban a zarándokirodában gördülékenyen zajlott a regisztráció. Egy teljesítménytúra rajtjához hasonló indulást vártam, ehelyett egy hosszú pultnál vettek számítógépes nyilvántartásba. Megkaptam a zarándokútlevelet, a credencialt, egy listát a szálláshelyekről, némi általános információt, az első pecsétet az útlevelembe és kiválasztottam a fésűkagylómat. Ezzel hivatalosan is zarándok lettem. A zarándokútlevél a zarándokszállítás elfoglalására, kedvezményes belépőjegyekre és az ugyancsak kedvezményes háromfogásos zarándokmenüre jogosít fel. Sarriáig napi egy pecsétet, onnan az utolsó 114 kilométeren napi két pecsétet kell gyűjteni a zarándokoklevél, azaz a compostela kiállításához. Pecsételőhelyek a szálláshelyek, templomok, múzeumok, éttermek, közintézmények. A zarándokoklevél kiállításakor szigorúan ellenőrzik a pecsétetek meglétét és folytonosságát. Én a szükségeset messze meghaladó mennyiséget gyűjtöttem, mert minden templomot felkerestem, különösen szép pecsétjeik naplóként emlékeztetnek a meglátogatott helyekre. Az útleveleket azóta is rendszeresen lapozgatom.

A fésűkagyló a IV. század óta szimbóluma a zarándokútnak. Azt tartja a legenda, hogy egy portugál lovag lova megriadt a Szent Jakab megjelenését kísérő fényjelenségtől és lovasával együtt a tengerbe esett. Csodával határos módon megmenekültek és fésűkagylóval beborítva emelkedtek ki a habokból.

A fésűkagylót a zarándok jól látható helyen, általában a hátizsákján helyezi el. A középkorban főbenjáró bűn volt a fésűkagylót magánál hordozó zarándok bántalmazása. A kagyló

kiválasztása számomra ugyanolyan izgalommal járt, mint itthon a kő kiválasztása, hiszen egész utamon végigkísér, otthon pedig az Utat idézi fel.

A zarándokszállásoknak három típusa van: az egyházi, az önkormányzati és a magán-vállalkozói panzió. Én az egyházi és az önkormányzati szálláslehetőségeket részesítettem előnyben, részben a kedvezőbb ár miatt, részben mert a zarándok életérzést ezek nyújtották. A hálótermek gyakran 150-300 férőhelyesek voltak, két-, sőt háromszintes vaságyakkal. Regisztráció után kijelölték a fekhelyet és adtak egy lepedőt. Egy földszinti férőhely aznapra főnyeremény volt. A szálláshelyeken szigorú rend uralkodott. Az elfoglalásának és elhagyásának az időpontját, valamint a takarodó idejét is következetesen megtartották. Betegség és sérülés kivételével egy szállást csak egy éjszakára lehetett igénybe venni. Rettegett ellenség volt az ágyipoloska, melynek csipése akár meg is hiúsíthatta a további utat. Rendszerek voltak az ágyipoloska-hírek, szájról-szájra járt, hogy melyik szálláson hány főt martak össze. Az egyik szálláson volt szerencsém egyet megsemmisíteni, a csipését sikerült elkerülnöm.

Az első napokban sokat szenvedtem a közös szállások miatti bizalmatlanságtól, félttem a fertőzésveszélytől. A bizonytalanság hamarosan teljesen elmúlt amint egyre több ismerősre tettem szert. A velük való véletlenszerű ismételt találkozás leírhatatlan boldogságot jelentett. Ilyenkor hangos ovációval üdvözöltük egymást és az a nap egy kis ünnep volt. Az ismerkedésnek elmaradhatatlan része volt az Út megtételére való motiváció iránti érdeklődés. Volt, aki a külvilágtól akart elszakadni, volt, aki át akarta gondolni az életét, egyeseket a gyógyulás reménye, másokat bűnbocsánat vágya hozta az útra. A kalandvágy, a turizmus és a sportteljesítmény is szerepelt az indítékok között. Minden zarándok számára ott kezdődik a zarándokút, ahonnan gyalog elindul. Többen a saját lakóhelyükről gyalog érkeztek Saint-Jean-Pied-de-Port-ba. Egy orosz férfi közel egy évig tartó gyaloglás után azzal regisztrált, hogy számára már csak könnyed 790 km van hátra Composteláig. Mi, a „nullkilométeres” többség ámulattal méregettük.

S mi volt az én motivációm? Amikor a lehetőséget megkaptam, a határtalan öröm mellett elbizonytalanodtam. Felmerült bennem az, hogy egy ilyen hosszú útra fizikálisan alkalmatlan vagyok, hiszen az eddigi nagy túráim egynaposak voltak, folyamatos megmérettetésben nem volt részem. A jelentős költség is nyugtalanította a lelkiismeretemet. A főbb állomásaira rákerestem és szembesültem a felbecsülhetetlen értékkel, amelyeket mind látni szerettem volna. Vonzott az is, hogy tartósan kiszakadhatok a környezetemből, és mindentől függetlenül a gondolataimba merülhetek. Kiváló lehetőségnek tartottam az önismeretre. Egy kizárólagos konkrét motivációm nem volt. Kíváncsian és nagy szeretettel várokztam. Gondtalanul és önfeledten akartam élvezni az utat, ennek a feltételnek a megteremtése volt a fő célom, ami elsősorban a vizsgák sikeres meglétét jelentette. Az mindvégig fontos szempont volt, hogy ismeretekben és tapasztalatokban gazdagodni akartam, ezért nem célirányosan haladtam, hanem „csillagtúrázva”, minden reálisan elérhető helyszínt felkerestem.

A zarándokút jellegében jól elkülöníthető tájegységeken halad keresztül. A Pireneusokon átkelve Navarra és La Rioja borvidéke után a kastíliai fennsík, a „Meseta” kopársága következik, majd az üde Galícia tartományban jut el az utazó Composteláig. Ezt követően a vállalkozó szelleműek – így én is – az Atlanti-óceán partvidékén haladnak tovább a kontinens végéig Finisterrébe, majd Muxiába. A Pireneusok látványát leírni lehetetlen. Fenséges, méltóságteljes és kifejezetten megerőltető. Az első napok vegyes érzülettel töltöttek el.

Kényelmetlenséget jelentett eleinte az étkezés. Választék nélkül halas ételeket szolgáltak fel, én azonban nem fogyasztok halat, és az ivóvíz másságára is érzékenyen reagált a szervezetem. Ebben hamarosan kedvező változás következett be, a zarándokmenők ízletesek, változatosak, bőségesek voltak korlátlan kenyér- és borfogyasztással. Kedvenc édességem a Szent Jakab keresztjével díszített mandulás omlós piskótaszerű „Tarta de Santiago” volt, melyet 1577-re datálnak, és az El Camino hivatalos desszertje. 2006 óta földrajzi eredetmegjelölést élvez, emiatt a spanyol nemzeti közlöny is meghatározza, hogy miként készíthető el eredeti formában. Szinte megbabonázott a XI–XIII. századi emlékek sokasága, a hozzájuk kapcsolódó legendák.

Az első napok összességében nagyon megrázóak voltak. Ez a válság a 115. kilométernél lévő Estellában ért mélypontjára, és egyben ott nyert megnyugtató megoldást.

Franciaországból Spanyolországba a megerőltető Napóleon-út vezet a Pireneusokon át. A látvány mámorító, azonban a nagy magasságkülönbség, a fák védelme nélküli perzselő hőség, valamint a túlsúlyos hátizsák az út legnagyobb megpróbáltatása volt. A lábujjaim, a talpam, a bokám estére számtalan vízhólyaggal volt tele, melyek közül több már menet közben kifakadt. A hólyagokat egy tapasztalt zarándoktársam cérnával átfűzte gyógy módra, azonban másnap több mint 20 kilométert, azt követően 34 kilométert, majd újabb 29 kilométert tettem meg. Ekkorra a legtöbb hólyag vérző sebbé törődött, nem sikerült sebta-passzal megvédenem őket. A járás leírhatatlan fájdalmat jelentett. Már a fanatikus akaraterő sem segített, ezért Estellában megadtam magam és besántikáltam a kórházba. A sebkezelés nagyon fáj, az orvosi vélemény pedig egyenesen letaglózott. Kategorikusan közölték, hogy fel kell adnom az utat, mert a bokám feletti seb elfertőződött, nem fogom tudni tisztán tartani, és a következmények jól prognosztizálhatóak. Kiszolgáltatottnak éreztem magam, a sajnálkozás demoralizált, s mindehhez fizikálisan is szenvedtem. Egyet tudtam biztosan: végig fogok menni az Úton! Az akaraterőmet a megfutamodás miatti szégyenérzet is erősítette, de jelentős lelkitámaszt adott a sok-sok facebook üzenet is. Lelki válságba kerültem, pszichésen kellett felépíteni magam. Az állapotom miatt nem kellett másnap elhagynom a szállást, így gyors döntést hoztam. Vásároltam egy szandált, ami nem érintette a legsúlyosabb sebet, továbbá radikálisan lecsökkentettem a hátizsák súlyát azzal, hogy minden kényelmi felszerelést, úgymint powerbankot, elemlámpát, meleg ruhát postán hazaküldtem. A postahivatalok jól felkészülten, dobozok, tasakok arzenáljával állnak a *caminosok* rendelkezésére, mert

A Világ végén

sokan kényszerülnek ezt a megoldást választani. Átértékelődik a szükséges és a felesleges fogalma, az Út folyamatosan tanít. Ebben az időszakban csüggedt voltam az elveszített komfort miatt, és kilátástalannak tűnt az iszonyatos táv is. „Elszomorító, hogy még csak a második nap telt el, és még több mint egy hónapig tart ez az egész” – írtam haza.

Estella nagyon tanulságos volt a számomra. A sebek miatti fájdalom és a folytatás lehetősége miatt ott és azt követően is sokat imádkoztam, templomokba jártam. A szandállal visszanyertem a mobilitásomat, testi és lelki terheim is csökkentek. Minden apró sikernek tudtam örülni.

Logronoba (165,1 km) érve kezdtem otthonosan érezni magam. Ezen a településen több kedvesség is rám talált. Az emberek érezhetően becsülik és szeretik a zarándokokat, mosolyogva üdvözlők, jó utat kívánnak nekik. A kezdeti fenntartásaim szertefoszlottak, beláttam, hogy vendégszerető, barátságos, befogadó nép. A Logronoban szerzett élmények sokat segítettek abban, hogy végre teljesen feloldódjak. A Szent Jakab Templom előtti téren a díszburkolat lapjaiból egy óriási lúdjáték rajzolódik ki. Ez a mi ugróiskolánkra emlékeztető népszerű spanyol gyermekjáték látványos lúdabráival egyedi érdekesség volt.

A 194,6 km-re lévő Nájeraban tökéletes nyugalom szállt meg. Kiszakadtam az időből, éreztem, hogy egyre erősebb leszek és élveztem a szabadságot. Ezt követően semmiféle hangulati válság nem csorbította az Út szépségét. Testileg-lelkileg kiegyensúlyozott, tartalmas hetek következtek. A nehézségek egyszerű feladattá szelídültek, s egyre inkább az aggasz-

tott, hogy rohamosan közeledem a cél felé. Élveztem a páratlan szépséget, a szívélyes emberi kapcsolatokat, a spanyolok zarándokok iránti szeretetét, az erősödő magabiztosságomat és a megszerzett rutint. Liga Konrád atya – aki diakónusi gyakorlatát Jászberényben töltötte – gyönyörű gondolatot írt facebook üzenetként, mely mindvégig elkísért: „A zarándok nem A-ból B pontba megy, hanem az Úrhoz közeledik”.

A rengeteg látnivalóról, a legendák csodás világáról, az épített örökség gazdagságáról, a helyiek és a zarándoktársak kedvességéről, a gasztronómiai élményekről, a különböző rendezvényekről mind-mind meg kellene emlékezni, de mindez terjedelme miatt szétfeszítené ezen beszámoló kereteit. Néhány olyan élményt ragadok ki, amelyek különlegessége a látvány nélkül, elolvasva is érdekes lehet.

Santo Domingo de la Calzada (216,1 km) templomában fehér baromfipárt tartanak az oltár felett, melyeket 21 naponként cserélnek. A templomon kívül jól hallható egy kürtön keresztül a kakaskukorékolás. A szokatlan jelenséggel egy népszerű legendára emlékeznek. A mesés történet szerint egy fiatalember visszautasította egy gazda lányának szerelmét, amiért az bosszúból lopással vádolta meg a fiút. A büntetése kötél általi halál lett, a fiú azonban életben maradt a kötélén. Amikor a szülei erről beszámoltak a bírónak, az ennyit mondott: „A fiatok annyira halott, mint ezek a sült csirkék a tányéromon.” A csirkék azonban szárnyra keltek, a fiú pedig kegyelemben részesült. A jelenet a pékségek, cukrászdák kirakataiban is visszaköszön. Népszerűek a csirke formájú édességek, valamint az Ahorcaditos, a „kis akasztott”. Ez egy ízletes, krémmel töltött leveles sütemény, amelyen még a kötél is jól kivehető a fiú nyakán.

Hontanas (322,6 km) település nagyon megráfált. Egy hosszú, fárasztó útszakaszon egy dél-koreai zarándoktársammal haladtunk, s már nagyon vágytunk a szálláshelyre. Ő GPS-t is használt, ami azt jelezte, hogy 200 méterre vagyunk a településtől, amit azonban nem láttunk. Még közelebb érve fedeztük fel, hogy a 69 fős falucska az egyébként végláthatatlan sík tájon belül egy mélyedésben rejtőzik.

Hornillos del Camino (311,8 km) falucska is őrzi a legendáját. Főterén egy kakasos szökőkút emlékeztet arra, hogy a Napóleon elleni háborúban vereséget szenvedett franciák leölték a falu baromfiállományát és a zsákmányt a dobjaikba rejtve tagadták a lopást. Az egyik kakas azonban életre kelt, kukorékolni kezdett és a bűncselekményre fény derült.

Boadilla del Camino (351,9 km) fő látványossága a XVI. századi, kőből készült, zarándokkagylóval is díszített törvényoszlop. Ez a Jakab-út egyik igen értékes tárgyi emléke. Itt hirdették ki a törvényeket. A település után értem el az 1753 és 1859 között épített 207 km hosszú csatornát, a Canal de Castillát, amelyen alkalmam nyílt hajózni.

Carrión de los Condes (377,5 km) után kezdődik a Via Aquitana. Ezen az úton szállították a rómaiak az aranyat Astorgából Bordeaux-ba. Ez az út olyan egyenes, mintha

vonalzóval rajzolták volna. Monoton síkság, ahol mindegy volt, hogy előre vagy hátra nézek, ugyanaz a látvány tárult elém.

Sahagún (418,1 km) meghatározó állomás. Itt éri el a zarándok a Composteláig tartó út felét, melyről díszes okiratot állítanak ki.

Hospital de Órbigo (507,5 km) látványossága az Órbigo folyó felett átívelő X–XI. században római alapokra épített húszyukú kőhíd. Ez a Jakab-út mentének leghosszabb hídja a maga 300 méterével. A rajta való áthaladás feledhetetlen.

Amikorra Astorgába (524.8 km) értem elkopott a szandálom, így itt megvásároltam a másodikat, ami aztán az Út végéig szolgált. Visszatérő félelmem volt, hogy olyan helyen hagy el a lábbelim, ahol nem tudom pótolni és újra mozgásképtelen leszek. Az érintett – néha csak pár fős – falucskákban vásárlási lehetőség nem volt, nagyobb városokra kellett a beszerzést időzítenem.

Meghatározó élményem volt O Cebreiro (631,7 km) is. Ez a múzeumfalu Galícia tartományhoz tartozik, és a zarándokút mentének legrégebbi temploma, a IX. században épült Santa María la Real áll itt. Ebben a templomban történt meg a legenda szerint 1300 körül az az eset, hogy egy mélyen hívő parasztember a viharos téli időjárás ellenére este egyedülként misére érkezett. A liturgiával megbízott kevésbé hívő szerzetes megvetően méregette, hogy: „Ki az a bolond, aki képes ilyen viharos időben templomba menni azért, hogy megnézzon egy darab kenyeret és egy kis bort.” Az ostya azonban valódi hússá, a misebor pedig valódi vérré változott a szerzetes kezében a hit bizonyosságául. Ma mindkettőt kis üvegföliába zárva tárolják, a kehely és az ostya pedig Galícia címerében is szerepel. O Cebreiroban különleges szálláshelyem volt. Egy eredeti, korhűen berendezett pallozában éjszakáztam. A palloza kelta eredetű ovális alakú kőház, amelyet földig nyúló nádtetővel fedtek be. Ebben laktak az emberek és az állatok az 1960-as évekig. Napjainkban muzeális értékek.

A hegyeket őrző Biakorri Szűz a Pireneusokban, a Veszettség-hídja Zubiriban, mely gyógyulást nyújt a rajta háromszor áthajtott beteg állatoknak, a csodálatos középkori kőhidak, Beloradoban a hírességek tenyér-láblenyomatát őrző utcaburkolat, Atapuerca szenzációs 800 000 éves csontmaradványokat feltáró régészeti ásátása, Burgos, valamint León katedrálisa és sok-sok műemléke, San Anton romjai, Frómista 1066-ban felszentelt román stílusú lenyűgöző temploma, a Gaudi Palota Astorgában, a templomosok erődje Ponferradában, a Samosi kolostor, Sarria monostora, Portomarin XII. századi erődítményszerű temploma, melyet a víztározó építéskor kövenként bontottak le és építettek fel ismét egy biztonságos helyen, Palais de Rei eukaliptusz erdei, Santiago de Compostela katedrálisa, a világ legrégebbi – 1489-ben alapított – szállodája, a középkori kőmagtárak, Finisterre világítótornya, a naplemente a „Világ Végén”, Muxiában a Kőhajós Szűz temploma, amelyet annak tiszteletére szenteltek, hogy Mária kőből készített

csónakon jelent meg Szent Jakabnak, a mozgó kövek, a különleges zárandokszobrok, a XI–XIII. századi templomok, múzeumok és a viharban tajtékzó félelmetes Atlanti-óceán az élmények sorában egy-egy villanás. Ezeket több mint 10 000 fotó és persze az emlékezetem őrzi.

Gyakran róttam a kilométereket napközben egyedül, s csak az esti szálláson találkoztam emberekkel. Ezeket a napokat különösen élveztem. Sokan kérdezték, hogy nem féltem-e. Egyetlen rövid szakasz kivételével tökéletes biztonságban éreztem magam. León tartományban az Astorga felé vezető úton 2015. április 05-én egy 40 éves arizonai zárandoknőt brutálisan meggyilkoltak, holttestét öt hónappal később találták meg megcsonkítva. Az elkövető által felfestett hamis jeleket követte a szerencsétlen áldozat. A helyiek nyomatékosan felhívták a figyelmünket arra, hogy ne térjünk le az útról, mert a környék nem biztonságos, bűnözői csoportok bújhatnak meg a bozótos részen. Nem tudtuk eldönteni, hogy a szörnyű tragédia hatására a lakosság fantáziája szülte-e a további vélt veszélyeket, vagy reális a figyelmeztetés. Az tény, hogy rossz érzésekkel jártam végig ezt a szakaszt.

A spanyol fennsík, a Mezeta a maga sík monoton egyhangúságával sokak számára a legnagyobb kihívást jelenti. Több mint 200 kilométeren keresztül fátlan, nyílt terepen, rekkenő hőségben halad az út, hatalmas kukorica és napraforgó táblák között. Ez Spanyolország magtára. A Burgostól Leónig tartó 184,1 km utat sokan – elítélhető módon – busszal teszik meg. Ezt a szakaszt, lehet hogy egyedülként, de én nagyon kedveltem, egy hét után sem untam meg. Gyönyörködtetett a végeláthatatlan síkság, ember alig tűnt fel, csak kis pockok száza futkostak a lábam előtt. Békét, nyugalmat és tökéletes harmóniát éreztem a civilizációtól mentes helyen. Úgy tartják, hogy ezen a tájon már ma látni lehet, hogy ki jön holnap látogatóba. A látványban valóban szegény útszakasz nekem tökéletes feltöltődést jelentett. Ezzel szemben egy hosszan tartó murvás, törmelékes útszakasz annyira megkínzott bennünket egyik zárandoktársammal, hogy az ezt a szakaszt felváltó aszfaltutat nem restelltük megcsókolni.

A Leóni-hegyekben a forróságot a zord hideg váltotta fel. Mivel a meleg ruháimat hazaküldtem, így légáteresztő pólóban, rövidnadrágban, esőpelerinben folytattam az utat szeles, esős időben 4 °C hőmérsékletben. Látszódom a leheletem, olyan voltam, mint egy gözmozdony az erdőben. Tüdőgyulladást vártam, s még náthás sem lettem, oly erősen vigyázott rám az Isten.

A santiagoi katedrális tornyait a Monte Gozó-ról pillanthatjuk meg. A középkorban az volt a zárandokkirály, aki egy társaságból először látta meg a tornyokat. Compostela meghittségét nem lehet szavakba önteni, érezhető a hit erőssége. A déli zárandokmisén az előző 24 órában kiállított zárandokoklevelek alapján ismertetik azt is, hogy milyen nemzetiségűek hány fővel teljesítették a megelőző napon az Utat. A zárandoklat a katedrálisban, Szent Jakab szobrának megölelésével és az alagsorban elhelyezett maradványainak megtekintésével ér

Vega de Sirga – a zarándok megpihen

véget. A szobor megölelésére két és fél órát várahoztam a mintegy 3000 fős tömeg egyikeként. A városban egész éjszaka élénk közösségi élet zajlik rendezvényekkel, fellépésekkel. Itt még nem éreztem úgy, hogy vége az Útnak, hiszen Finisterre és Muxia is előttem állt. A „vége” hangulat az Atlanti-óceán viharos partján kapott el.

Az adatok között érdekességként helyet kaphat az a valójában jelentéktelen történés, hogy a nagylábujj-körmeim utóbb leváltak, a megvastagodott, elhalt bőr pedig cipőtálpbetétként volt lehúozható a talpamról. Az igazán fontos az a burok, ami pajzsként épült lépsről-lépésre a lelkem köré. Megtapasztaltam, hogy amikor úgy érzem, hogy az erőm végéhez értem, az csak egy apró figyelmeztetés, hogy szedjem össze magam. Az itthonról vitt kövemen túl a lépteim nyomát hagytam ott, s cserébe leírhatatlan gazdagságot hoztam haza.

S hogy milyen érzés megérkezni? Örömteli és fájdalmas is egyben. A Compostelában kapott áldás megerősít, az Út vége hiányérzetet kelt. Egy csoda félbeszakad. A láb menne tovább, a szív és a lélek vágyik a folytatásra.

Gulyás Csaba–Hőgye István–Szántai Tibor

A KOSÁRLABDA A LEGNÉZETTEBB SPORTÁG LETT A JÁSZSÁGBAN

A jászberényi kosárlabdázás történelmében 2001-ben új időszámítás kezdődött. Tíz alapító tag ekkor hozta létre a Jászberényi Kosárlabda Sportegyesületet, amely rövid időn belül komoly sikereket ért el, s a játék egyre népszerűbb lett a Jászság fővárosában. Az alapítók szándéka az volt, hogy jelentős kosárlabdabázis alakuljon ki a városban, és az utánpótlás nevelés mellett a felnőtt csapat minél magasabb osztályban szerepelhessen.

A JKSE alapítói: Búzás Zoltán, Csík Imre, Gallai Antal, Gulyás Csaba, Horváth Balázs, Kovács Kornél, Mecsei Tamás, Molnár György, Nagy József, Versey Sándor.

Egyesület első elnöke Gallai Antal, aki az alapítástól 2007-ig látta el az elnöki feladatokat. Őt követte Nagy József (2007–2014), majd Gulyás Csaba (2014–2019). Klub jelenlegi elnöke: Petőfi Áron. Elnökségi tagok: Gulyás Csaba, Hőgye István. Társadalmi elnök: Csiki Zoltán

Petőfi Áron ez első olyan elnöke az egyesületnek, aki főállásban ezt a tevékenységet végzi. Ezt megelőzően az elnökök saját vállalkozásaik vezetése mellett határoztak az egyesület vezetését illetően.

Az utánpótlás nevelés mellett szükség volt olyan felnőtt együttesre, amely a fiatalok számára vonzóvá tette a sportágat, s jelezte számukra, hogy hová lehet, hová kell eljutniuk. Az évek során egyre több helyszínen kezdődött meg a kosárlabda-oktatás, s nem volt könnyű a fiatalokat megnyerni, hiszen Jászberényben, a Jászságban a labdarúgás sok fiataalt vonzott magához. Ahogy jöttek az eredmények, úgy lett egyre könnyebb ifjakat toborozni. A felnőttek sikerei hatottak az utánpótlásra is. Persze a felnőtt együttes menedzselése az évek haladtával egyre nagyobb feladattá vált. Az NB I/A csoportjában már nem lehetett idegenlégiósok nélkül szerepelni, s az ő kiválasztásuk is nagyon komoly feladat volt. Az egyesület anyagi lehetőségei persze komoly korlátot jelentettek, amikor edzőben, játékosokban gondolkodott a vezetés. Az eredmények is mutatják, hogy ez hol jobban, hol kevésbé sikerült.

A klub indulásáról Gulyás Csaba – volt elnök, jelenleg elnökségi tag – korábban az index.hu-nak nyilatkozott: „Egyszerre kerültünk vissza főiskola, egyetem után a városba többen olyanok, akik egykor játszottunk különböző csapatokban, volt, aki NB I-ig is jutott. Először csak úgy a magunk kedvére játszottunk, aztán 2001-ben klubot alapítottunk, és beneveztünk a megyei bajnokságba. Egy baráti társaság szórakozásának indult, aztán addig szórakoztunk, hogy NB I/A lett belőle a 2011-es szezonban. Ahogy jött a teljesítménykényszer és nőtt az étvágy, már nem csak berényiek játszottak, bővültünk szolnoki játékosokkal, kicserélődött a csapat. 2013-ig minden egyes évben jobb eredményt értünk el, mint korábban.”

Gémesi Balázs felvétele

Az egyesület csapatai a kezdést követően évről-évre egyre jobb eredményeket értek el. A 2004/2005-ös évben a felnőttek már megnyerték az NB II-es bajnokságot, s ezt követően az NB I/B csoportjában is folyamatosan egyre előrébb végeztek. A 2007/2008-as szezonban a 9., a következő évben már az 5., míg a 2009/2010-es bajnoki pontvadászatban a 3. helyen zártak a felnőttek. Utóbbi szezonban megnyerték a Hepp Ferenc Emléktornát, melynek döntője Jászberényben volt.

A felnőttek a tervezettnél és a vártnál korábban, már a 2010/2011-es szezonban megnyerték az NB I/B csoportos bajnokságot, és felkerültek a legmagasabb osztályba, az NB I/A csoportba. Az évek során egyre nőtt a csapat szurkolótábor, és egyre népszerűbb lett a kosárlabdázás Jászberényben. Az első osztályban történő szereplésnek számos feltétele van, amit a klubnak teljesíteni kell. Ezek infrastrukturális és személyi feltételek. Az első NB I-es szezonban komoly problémát okozott a Bercsényi úti tornacsarnok első osztályú mérkőzések lebonyolítására történő felkészítése. Szerencsére az önkormányzat és a Magyar Kosárlabdázók Országos Szövetségének segítségével sikerült megfelelő szintű csarnokot rekonstruálni, így nem volt akadálya a nevezésnek.

Az első év a legjobbak között nagyon nehéz volt, de sikerült kiharcolni a bennmaradást a Zalaegerszeg elleni osztályozón. A 2012/2013-as szezon viszont fantasztikusan alakult. Az egész bajnoki év legnagyobb meglepetését okozva az alapszakaszt a 4. helyen zárta az együttes, majd a legjobb 4 közé jutásért 3-2-re szenvedett vereséget a Kaposvártól. Ezzel az

5. hellyel a jászberényi kosarasok kiharcolták a nemzetközi kupában való szereplés jogát is. Indult is a gárda az Eurochallenge Kupában, de a csoportkörből nem jutottunk tovább. A hazai nemzetközi mérkőzéseket Salgótarjánban rendezte a klub, mert Jászberényben nem volt olyan csarnok, amely az előírásoknak megfelelt volna. A következő szezonban a 10. helyet szerezték meg, majd nehezebb idények következtek. Négy 12. hely után a 2018/2019-es bajnoki pontvadászatban ismét kiemelkedő eredményt sikerült elérni a JKSE csapatának. Az alapszakaszt az 5. helyen zárták, s a legjobb négy közé jutásért a PVSZK-VEOLIA ellen léphettek pályára. Sajnos sérülések miatt itt már nem maradt esély a továbblépésre a remek szezont produkáló baranyaiak ellen, s így az 5. helyen végzett a gárda. A klub fennállásának legsikeresebb bajnoki éve volt ez, hiszen a felnőttek a Magyar Kupában is bejutottak a legjobb négy közé, s ott a negyedik helyet szerezték meg.

Az első osztályú sport sikerességét a helyezésen túl az határozza meg, hogy milyen érdeklődést kelt helyi, térségi és országos szinten. Természetesen a legjobbak között szerepelve egyre nagyobb figyelem kísérte a JKSE csapatának szereplését, s ez a nézőszám alakulásában is megmutatkozott. Mára már a legnézettebb sportág lett a kosárlabda a Jász-ság fővárosában, és a Jász-ságban. Az öt legnépszerűbb sportág első osztályú klubjának nézőszámait statisztikákkal mérik. A magyar klubcsapatok (labdarúgás: férfi NB I, NB II; kézilabda: férfi, női NB I; kosárlabda: férfi, női NB I/A; jégkorong: Erste Liga, EBEL, TIPSPORT Liga; vízilabda: férfi OB I) bajnokságokban elért nézőszámai a 2018/2019-es szezonban 2018. 12. 31-ig rangsorban a 112 klub közül a JP Auto-JKSE együttese átlag 628 nézőjével az 59. helyen állt. Az előző évhez képest 15%-kal emelkedett a nézők száma, s 62,75% volt a nézőtér kihasználtsága. (Forrás: ©2019 Lang Zoltán (sportstatisztika.blog). A 2018/2019-es szezonban 3 alkalommal élő közvetítéssel sugározták a JKSE mérkőzéseit.

Különösen remek volt a hangulat a Szolnoki Olaj KK elleni találkozókön, amikor mindig megtelt a Bercsényi úti játékcarnok. Mára már a legnézettebb sportág Jászberényben a kosárlabda, s a felnőttek mellett az utánpótlás csapatok is szép eredményeket érnek el.

A felsorolt eredmények eléréséhez a játékosokon kívül – akit a szurkolók látnak – komoly stáb is szükséges, akiknek igen nehéz feladatuk van, hogy a hétvégén a „fiúk” jó produktumokat tudjanak elérni. És nem utolsósorban az, hogy a nézők jól tudjanak szórakozni és azt tudják mondani: Jó játék a kosárlabda!

A stáb direktora a vezetőedző, Nikola Lazic, aki 3. szezonját kezdi meg Jászberényben. Játékosként több évet játszott Magyarországon első osztályú csapatokban, vezetőedzőként is több egyesületben megfordult, magyar állampolgár. Az ő dolga a csapat idény előtti összeállítása, felkészítése a mérkőzésre és a mérkőzésen a csapat irányítása. Az egyesület vezetésének filozófiája, hogy szakmai kérdésekben a vezetőedző dönt. A kereteket az elnökség határozza meg, amik között a vezetőedzőnek szabad keze van.

Őt közvetlenül segíti Lo el Hadji Malick, mint másodedző és U20 vezetőedző. Malick játékosként került Jászberénybe, és részese volt a JKSE osztályról osztályra történő menetelésének. Feleségével és három gyerekével itt telepedett le, szintén magyar állampolgár.

Répási Richárd tartozik még közvetlenül a kosárlabda szakmai stábhoz, aki a JKSE korosztályos csapatait végigjárva most a csapat erőnléti edzője, és részt vesz az utánpótlás csapatok felkészítésében is.

A csapat egészségügyi felkészítésében, ellenőrzésében csapatorvosként vesz részt Csiiki Zoltán. „Civilben” az Emberi Erőforrások Minisztériumának helyettes államtitkára, egyesületünk társadalmi elnöke.

Technikai vezetőnk Borszéki Csaba, aki gyakorlatilag minden feladatot elvégez, ami a pályán kívül szükséges a csapat működéséhez. Részt vesz a mérkőzések lebonyolításában, technikai feltételek biztosításában, utazások, szállások szervezésében, a játékosok csarnokon kívüli életét is segíti.

Kisnémeth Zsuzsa a csapat gyűrója, aki második szezonját kezdi a JKSE színeiben.

Természetesen a játékosok és a fenti stáb munkájához komoly anyagi forrásokat kell előteremteni. Az egyesület költségvetése évről-évre növekszik, de még így is az első osztályú klubok között a 2. legalacsonyabb költségvetéssel dolgozik. Így különösen értékes az elmúlt évi 5. hely, hiszen messze az elvárások és anyagi keretek által determinált helyet sikerült elérni. Nem nagy összegű, de stabil működés jellemezte az elmúlt 5 év gazdálkodását, melyet a jövőben is célul tűzött ki az idén megválasztott új elnökség.

Költségvetésünket úgy próbáltuk kialakítani, hogy ne egy lábon álljunk. Jászberény Város Önkormányzata állandó segítséget, támogatást ad működésünkhöz. Névadó szponzoraink között szerepelt a TOP-COP Security Kft., JP Autó Kft., Jász-Plasztik Kft. A Jász-Plasztik Kft. 2015/2016-os szezontól 4 évig volt névadó szponzor. 2019/2020-as évadban nem rendelkezünk névadó szponzorral.

A felnőtt csapat az egyesület megalakulása óta a JKSE színeiben versenyez. A finanszírozás elkülönítése miatt az utánpótlás csapatok felkészítése és versenyeztetése a JKSE 100 %-os tulajdonában lévő Lehel Kosársuli Kft-ben történik. A Kft. ügyvezetője Hőgye István.

UTÁNPÓTLÁS

Szervezet

Igyekszünk költséghatékonyan és optimálisan megszervezni a kosársuli működtetéséhez szükséges feladatok elvégzését, ezért az ügyvezető mellett pályázati referens és technikai vezető támogatja a 10 edzőnk munkáját. Jelenleg 190-200 sportolóval dolgozunk minden korosztályban annak érdekében, hogy a folytonosságot és a kötelező versenyeztetést képviseljük.

Működés

A napi operatív feladatok elvégzése mellett jut idő a korszerűsítésekre is, és ez nemcsak a tárgyi eszközök fejlesztésére, a beruházásokra igaz, operatív folyamatainkat is igyekszünk megújítani a költséghatékonyság érdekében.

Feltételek

Minden évben TAO- pályázati lehetőség keretében – együtt gondolkodva Jászberény Város Önkormányzatával – tervezünk felújításokat, amelyek elsősorban az iskolák sportolási körülményeit javítják, másodsorban pedig azon sportszervezetek igényeit is kielégítik, akik használják a felújított létesítményeket. Továbbá a felújítások kivitelezésével munkát adunk a helyi cégeknek, ezzel is gazdagítjuk városunkat, hiszen lehetőségeket teremtünk, forrásokat hozunk Jászberénybe. A technikai feltételek bővítésével is előrelépünk évről évre, aminek keretében informatikai eszközöket tudunk megvásárolni. Az edzéseink hatékonyságát korszerű eszközökkel támogatjuk (TRX, egyensúly félgömb, különböző, a mozgáskoordinációt segítő eszközök), valamint rendelkezünk automata labdaszedő és adagoló géppel, amellyel a dobások mozdulatát lehet javítani, fókuszáltan a magas dobásszámra és a hatékonyság növelésére. A 2019/20-as szezontól Cseh György is erősíti csapatunkat, aki fáradhatatlanul azért dolgozik, hogy a feltételek napi szinten is biztosítottak legyenek. Gyuri Jászberényi-ként kosarazott az élvonalbeli csapatunkban, de más élvonalbeli klubban is játszott az elmúlt 15 évben. Mára már felkészült csapat dolgozik az adminisztrációs vonalon is egy korszerű bérelt irodában, amely fontos alapfeltétele a hatékony működésüknek.

Edzőink: Ignécziné Erika, Baráth Géza és Nyíri Dániel foglalkozik a mini korosztállyal és a tornázásokkal. Ők ott vannak a délelőtti iskolai foglalkozásokon is bizonyos iskolákban, de a délutáni edzéseken fogják össze igazán a kosárlabdával ismerkedni vágyókat.

Treba János, Szögi Ádám és Borszéki Csaba foglalkozik a kenguru és gyerek korosztállyal. Ők mindhárman kosarasok voltak, János végigjárta anno a kosársuli korosztályait Jászberényben, Ádám és Csaba az élvonalig is eljutottak, számos kiemelkedő eredményt értek ebben a sportágban.

Józsa Miklós és Treba János viszi a serdülő és kadet korosztályokat. Miklós Debrecenből jött, és már több éve nálunk dolgozik, adja át sok-sok éves tapasztalatait.

Malick és Nyíri Dani foglalkozik a junior és U20 korosztályokkal, jól kooperálnak munkájuk során, kiegészülve Répási Richárdval, aki az erőnléti feladatokkal segíti a közös teendőket Ádámmal együtt.

Koncepció

Túl a kosársuli alapvető működtetésén – minden korosztály toborzása, felkészítése és versenyeztetése – folyamatosan azon dolgozunk, hogy fejlesszünk, azaz gyorsabban és költség-hatékonyabban végezzük munkánkat, használva erre a mai kor eszközeit. Fontosnak tartjuk, hogy sportolóink és támogató szüleik jól érezzék magukat a rendszerünkben, igyekszünk kiszolgálni minden igényt a napi munkánk során. Arra is törekszünk a feltétek megteremtése mellett, hogy egy stabil, lendületes, proaktív edzői csapat dolgozzon az utánpótlás nevelésben, jó hangulatban, egymást segítve végezzék az edzői munkát.

Együttműködések

A kosársuli működése alapvetően együttműködések láncolata, hiszen sportolóinkkal és szüleikkel napi kapcsolatban kommunikálunk, partnereinktől pedig folyamatosan rendeljük szolgáltatásaikat. A busz, a termék bérlése, az étkezések, a felszerelések beszerzése során törekszünk jászberényi partnereinktől vásárolni, építve a kölcsönös kapcsolatokra. Szoros együttműködésben dolgozunk, tervezünk városunk vezetésével, biztosítva ezzel, hogy fejlesztési ötleteink megfelelő prioritásban haladjanak, időben kiszolgálhasuk a városlakók igényeit.

Eredmények

Megyei szinten évről évre az élen végzünk, szinte minden korosztályban, nagyot versengve a szolnoki kosárlabda akadémiával. Junior csapatunkat beneveztük a felnőtt megyei bajnokságba, akik több rutinos csapat előtt az első helyen végeztek. Kadet csapatunk 10. lett a regionális bajnokságban. Fontos, hogy nem csak csapatszinten mérjük az eredményeket, hangsúlyozottan foglalkozunk a kiemelkedő tehetségeinkkel, az ő egyéni sikereik is fontosak. Szeretnénk, ha 1-1 játékosuk eljutna korosztálya válogatottságáig, akár az 5-5 elleni, akár a 3x3-as szakágban.

Szakmai programok

A nyári időszak a kosárlabdaedzőknél a táborokkal, szakmai konferenciákkal, továbbképzésekkel telik. Az Magyar Kosárlabdázók Országos Szövetsége (MKOSZ) az adott szezonra szóló edzői működési engedély kiadását feltételekhez köti, többek között az általa szervezett edzői továbbképzőkön lehet gyűjteni a működéshez szükséges kreditpont mennyiséget. Mi ezenfelül szezon közben is szervezünk szakmai napokat, ahol meghívott szakemberek tarta-

nak bemutató edzéseket, osztják meg a több évtizedes, az utánpótlás nevelésben megszerzett tapasztalataikat. Havi rendszerességgel kapunk támogatást Bácsalmási Gábortól, aki maga is kosársulit működtet a Dunántúlon. Ezeken túlmenően nagy hangsúlyt fektetünk bizonyos korosztályok erőnléti felkészítésére, aminek keretében támogatjuk Szögi Ádám és Répási Richárd szakmai tanulmányait, akik alázatos munkájukkal segítik kosársulink felkészülését a versenyekre.

Gyerekek és szülők

A korosztályos csapatainkban versenyző sportolóink a város minden iskolájában tanulnak, nem korlátozódik a tagság 1-1 iskolára. Gyakorlatilag 7 iskolában bérlünk termeket az edzésekhez, így azon szülőknek is kedvezünk, akik még edzésekre hordják a fiatalabbakat. Jelentős mértékben vásárolunk sporteszközöket és -ruházatot, biztosítjuk az utaztatást a mérkőzésekre, így nem terheljük a szülők pénztárcáját, teljeskörűen dotáljuk a feltételeket. Azon sportolóinknak, akik igénylik a több edzést, valamint az edzőink által kiválasztásra kerülnek, lehetőséget nyújtunk egyéni képzésekre. Ezen alkalmakkor nemcsak a kosárlabdázáson van a hangsúly, itt már az erőnléti képzések és a mozgáskoordinációs gyakorlatok is bevezetésre kerültek. Hamarosan szorosabb kommunikációs csatornát építünk kis a szülőkkel, akiknek lehetőségük lesz mobil eszközeikkel naprakészen tájékozódni gyermekeik mérkőzéseinek időpontjairól, edzéslátogatottságról, egyéb adminisztrációs feladatokról.

Társadalmi szerepvállalás

Szerepvállalásunk alapvető pillérei a gyerekek sportoltatása és a sportolás szeretetére való nevelés, az egészséges életmód gyakorlása. Hisszük, hogy ha a gyerekeink az iskolai tanulmányokon túl rendszeresen és motiváltan sportolnak, akkor nem töltenek aránytalanul sok időt mobil eszközeikkel, odafigyelnek táplálkozásukra, és a fizikai igénybevételek mellett hatékonyabban is tanulnak. Így a kosárlabda nemcsak a sportolást jelenti, hanem egy olyan csapatépítő közös foglalkozás, amelyben minden játékosunk megfelelően szocializálódik. Az alábbiakban sorolt tárgyi eszköz beruházásokkal pedig szűkebb környezetünknek, iskoláknak kívánunk segíteni, hogy megfelelő körülmények között sportolhassanak diákjaink, gyermekeink a városban mind a beltérien, mind a kültéri pályákon.

A kosárlabdázás nemcsak jó szórakozást biztosít a sportbarátoknak Jászberényben, hanem a sportágon, a Jászberényi KSE-n keresztül jelentős fejlesztések is megvalósultak az elmúlt években. A TAO-program keretében az évek során több olyan iskolai tornaterem újult meg, melyet a kosarasok – a felnőttek és az utánpótlás is – használnak, s ahol tanítási időben testnevelésórákat tartanak. Azaz, ezek a fejlesztések együtt szolgálják az oktatási intézmények, vala-

mint a kosárlabdázók edzéslehetőségének javítását is. Szerencsésen alakult a helyzet, hiszen a TAO-támogatás bevezetése egybeesett a felnőtt csapat NB I/A csoportba kerülésével. Többek között ennek segítségével sikerült a Bercsényi úti játékcarnokot is úgy bővíteni, korszerűsíteni, hogy az alkalmas legyen első osztályú kosárlabda-mérkőzések lebonyolítására, valamint arra is, hogy innen élő televíziós közvetítés is történhessen. Az elmúlt években a következő fejlesztések valósultak meg a klub és a városi önkormányzat együttműködésének keretében.

(A pályázatokhoz az általában 30%-os önerőt az önkormányzat biztosította.)

A Bercsényi úti játékcarnok fejlesztései

- Mobil lelátórendszer telepítése 1000 nézőszám elérésére
- Épületbővítés – kiszolgáló helyiségek és a fix lelátó bővítése
- Parkettacsere, sportparketta kialakítása
- Öltözők felújítása – 4db, amely során nyílászárók és burkolatok cseréje valósult meg
- Kültéri kondigépek építése az udvaron, az iskolai testnevelés és a kondicionális edzések kiszolgálására
- A játékcarnok tetőzetének felújítása a beázások megakadályozására
- A játékcarnok világításának korszerűsítése, LED- világításrendszer kialakítása a vakító reflektorok kiváltására
- Eredményjelző ledfal-rendszer telepítése a közönség korszerű kiszolgálására
- Biztonsági kamerarendszer telepítése
- Az áramkör bővítése a csarnok új világítás rendszerének támogatásához

A Bajcsy úti tornaterem fejlesztései

- Padlócsere, sportparketta kialakítása
- Világítás-korszerűsítés, LED- világításrendszer kialakítása a vakító reflektorok kiváltására
- Öltözők felújítása – 4 db, amely során nyílászárók és burkolatok cseréje valósult meg

A Rákóczi úti tornaterem fejlesztései

- Padlócsere, sportparketta kialakítása
- Palánkok cseréje 2 db állítható plexi versenypalánkra

Kültéri pályák – terv 2019-re

A Szántai kertben 1 pálya kialakítása speciális rekortán burkolattal, színes kosárlabdapályák. A Sportpálya utcában 3 pálya kialakítása, kosárligetként használható speciális rekortán burkolatú pályák, közösségi tér kialakítása

Nagyboldogasszony Ált. Isk. csarnoka

A JDSE TAO-sportfejlesztési nyertes pályázata (az MKOSZ-nél) a JDSE és a JKSE közötti

együttműködési megállapodásnak köszönhető, amelynek fontos részeként a csarnokberuházás megvalósulhatott. Az együttműködés keretében a JKSE jelenleg is napi 2,5 óra teremhasználatra jogosult.

Új városi sportcsarnok – terv 2020–2022-re a volt hűtős jégpálya helyén

Két kosárpálya és kiszolgáló helyiségek, amelyek egyéb rendezvényekre is alkalmasak, 2800 m² alapterületen.

A JKSE felnőtt és utánpótlás csapatainak eredményei, valamint a kosárlabdán keresztül Jászberénybe érkezett fejlesztési támogatások egyaránt azt bizonyítják, hogy a Jászság fővárosában szükség van az erős kosárlabdabázisra, amely napjainkra nagyon komoly szegmensét képezi a város imázsának is. A felnőtt együttes nem egy mérkőzését láthatták már az egész országban a sportbarátok az M4 Sportcsatorna jóvoltából, ahol rendszeresen a kosárlabda összefoglalókban is szerepel az egyesület. A Nemzeti Sport megannyiszor beszámol eredményeinkről, s külön cikkekben is foglalkoztak már a JKSE csapatával. A Jászsági Térségi TV rögzíti a hazai mérkőzéseket, és adáskörzetében felvételtől mindenki megtekintheti a jászberényi találkozókat.

A fentiekben ismertetettek alapján – a statisztikai adatok bizonyító tükrében is – mára a legnézettebb, a legtöbb szurkolót, sportbarátot megmozgató sportág lett Jászberényben a kosárlabdázás. A klub vezetői a város és a támogatók segítségével a továbbiakban is azon dolgoznak majd, hogy ez így maradjon, s a JKSE csapatai sok örömet szerezzenek az itt lakóknak, s mindazoknak, akik szimpatizálnak a jászberényi klubbal.

Thassy Tíra

JEGES KORSZAKOK JÁSZBERÉNYBEN

Nem túlzás azt állítani, hogy Jászberényben minden gyerek egy kiálló hokiütővel a bringáján tanult meg kerékpározni, több-kevesebb sikerrel. Mindenkinél LEHEL hűtő állt a konyhában, és mindenkinek legalább egy emléke fűződik a jégpályához. Nálam valószínűleg a korai gyermekkorban kialakult sportszeretet is a jégpályához és annak hangulatához köthető. A téli sportok sok szempontból különlegesek, a jelen dolgozatban ennek a különlegességnek a menedzselési, fenntartási érdekességeit járom körül, szemléltetni próbálom a közel 40 év kihívásait a két jászberényi jégpálya „életében”, nem elhanyagolva a második vidéki műjégnek, a jeges sportágak fejlődésére gyakorolt hatását.

Jászberény idővonalán a legfontosabb évszámok jeges nézőpontból:

1977-ben átadták a jászberényi jégpályát a Hűtőgépgyár mellett

1990-ben Az OB I Bajnoka a LEHEL

2000-ben bezár a jégpálya

2008-ban megépül az újabb jászberényi jégpálya a Tanítóképző Főiskola területén

2015-ben befedik a jégpályát

2018-ban megszületett Magyarország első olimpiai aranya a Téli Olimpiák történetében.

Az első korszak idején az egész országban egyedülálló berendezéssel átadott jégpálya országos hírverést kapott. Egy hadiiparra épülő gyár, mely később átalakult Hűtőgépgyárrá, majd saját maga alkotta meg a megfelelő hűtőberendezést a Fémnyomó utcai műjéghez.

Sportszervezési szempontból a szabadidősport hangsúlyosabb még, a Hűtőgépgyár dolgozói és családtagjaik bizonyos napokon ingyenesen látogathatják a sportlétesítményeket. Ennek hozadéka olyan hosszú távú sikerek és sportélet meghatározói, ami ma már nehezen teremthető meg Magyarországon. Délelőttöként óvodások és iskolások a jégpályán, hétvégente pedig családok, fiatalok és az elmaradhatatlan jégkorongmeccsek, amire szinte az egész város kíváncsi volt.

Az „aranykorszak” szintén országos hírértéket képviselt, és szintén szorosan kapcsolódott a Hűtőgépgyárhoz. A külföldi játékosok megfelelő fizetésért cserébe új ingereket hoztak a jászberényi hokis életbe. Az azóta is egyedülálló siker talán megismételhetetlen, a jelenlegi Alba Volán korszakban.

A tudatosan lefektetett alapok, a hokis sikerek rengeteg jászberényi és környékbeli fiatal számára mutatták meg az utat, hogy a jégen is nagy sikerek és népszerűség érhető el, amit később, főleg a pálya bezárása után, nagyrészt Budapesti pályákon folytattak.

Az új jégcsarnok – Gémesi Balázs felvétele

Itt egy nagy korszak lezárult, a stagnálás időszaka következett, ennek is megvannak azonban a hosszabb távú sport értékei, új sportágak kerültek be a jászberényi sportéletbe. Több volt hokis például megalapozta az amerikai futball alapjait Jászberényben.

A második jégpályakorszak is gyakran jelent meg az országos médiában, általában politikai és kedvezőtlenebb felhanggal. Az időszak sportos jellemzői, hogy legjobbjaink kénytelenek Budapesten készülni, valamint erőteljesen visszatért a politika a sportba. A történelmi körforgás a sportban is nyomon követhető, ismét egyre fontosabbá válik a hazai sport fejlődése a hatalomra törekvők számára, próbálják a labdarúgás mellett a többi látvány-csapatsportot is felvirágoztatni. Mindezt többek között újfajta adózási megoldások törvénybe iktatásával. A sikerek megkérdőjelezhetetlenek, a módszerek már erősen megosztóak.

A szabadidő és versenysport ebben a korszakban kiemelten fontos, új generációkkal megszerettetni a korcsolyázást, visszacsábítani a még hokizni akaró, már felnőtt generációt, felnevelni az utánpótlást, hogy a serdülő-utánpótlás generációban meglévő űr ne nőjön tovább.

A negyedik hír pedig egy olimpiai győzelem. Ez nem szorosan Jászberény történetéhez kapcsolódik, mégis fontosnak éreztem megemlíteni. Egy olyan stratégia, hosszú távú munka eredménye ez, amelyben elévülhetetlen érdemei vannak a vidéki utánpótlás műhelyeknek. Magyarország sportszerető közege szereti az azonnali sikereket, az olimpikonok egy rosszabb futam után magyarázkodnak, bocsánatot kérnek. Véleményem szerint jó azt látni, hogy hisznek még a befektetett órák, évek fontosságában, egy olyan érában, amikor sokan inkább a fiatalokat háttérbe szorítva, a gyors, megvásárolható sportolóknak, sportsikerekben reménykednek.

Győzelmek, jégpálya, a múlt és a közösség ereje

1973-ban társadalmi munkaórák felajánlásával kezdetét vette egy meghatározó korszak Jászberény sportjában. Elkezdődött a jászberényi sportkombinát megépítése. Az öt éves tervben helyet kapott egy tornacsarnok, egy füves labdarúgópálya, két kézilabda- és egy röplabdapálya megépítése is. 40 ezer társadalmi munkaóra felajánlása a munkások részéről, más világ volt az biztos!

Ami ebből az időszakból biztosan átemelendő lenne a mai világba, az a közösség és a közösség ereje.

„A közösségbe tartozás és a sport szeretete külön-külön is fontos szerepet játszanak egy ember életében kortól függetlenül. Ha ez a két dolog egyszerre megélhető egy sportklub keretein belül az igazán nagyszerű együttállás. Aki ezt átélte gyermekként vagy felnőttként annak nem kell bemutatni az érzést, amikor edzésen, meccsen, de a szabadidőben is egységként működik az a pár ember: »A CSAPAT« . Félszavakból és pillantásokból olvasod a másik játékát, de pályán kívül is ugyanígy a másodperc törtrésze alatt látod, ha gond van otthon, a suliban vagy a munkahelyen ... A hely, ami ilyen közösségeket kovácsol, kiemelkedően fontos kell hogy legyen egy település életében. A jászberényi jégpálya ilyen hely volt. Generációk nőttek fel a 10 emeletes tövében és váltak eredményes sportolóvá, sikeres emberré. A meccsek hangulatával és az egésztest körüllengő közösségi szellemmel már számtalan cikk és riport foglalkozott, szavakkal nehezen kifejezhető érzés. A közönségkori és a tömegsport bárkinek lehetőséget biztosított ismerkedni és megfertőződni ezzel a légkörrel. Életen át tartó barátságok, szerelmek szövődtek az öreg fapalánknak támaszkodva, a recsegő hangszórók alatt. A tea, a forralt bor és a radiátorok, amik meggyőződésünk szerint gőzzel működtek, könnyedén ellensúlyozták a nyitott pálya sajátos hangulatát.”

(Egy jászberényi hokis, azóta is hoki rajongó gondolatai)

Egy óriási közösség felajánlása révén készülhetett el az ország első ilyen hűtőberendezésű, 30 méter széles, 60 méter hosszú jégpályája. Gorjanc Ignác, a Hűtőgépgyár vezérigazgatója 1973-ban így nyilatkozott az épülő műjégről: *„Egyébként nem az a meglepő, hogy a gyárunknak műjégpályája lesz – sokkal inkább az a furcsa, hogy eddig még nincs. A hűtőapparátust ugyanis mi készítjük a legkorszerűbb elvek alapján.”*¹

Gorjanc sportszeretete és a sport által támogatott karrierje is említést érdemel a közösségteremtő gondolatok és politikai befolyás kapcsán. 21 évesen tömegsport szervezőként dolgozik a Csepel Vas- és Fémművek-ben, mely akkor kimondottan jó hozadékkal járó politikai állás volt. Később a Csepeli Barátság Sportegyesület főtitkára.²

1 Szolnok Megyei Néplap 1973. november 25. 11. oldal

2 Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig 311–336 oldal

A fedett jégcsarnok – Gémesi Balázs felvétele

mérőföldkőként tekintenek. Sokan ma is úgy tartják, hogy az évtizedek óta egyhelyben járó magyar hokit éppen a berényi igazolások mozdították el a holtpontonról. A vérfrissítés és a versengés új lendületet adott, aminek még majd két évtizeddel később is volt hatása.³

„1989-ben a Ferencváros szerezte meg a bajnoki címet, a következő évben azonban már az elsőként idegenlégiósokat is a soraiban tudó Jászberény csapata nyerte – komplett szovjet sorával – a négy győzelemig tartó döntőt.”⁴

„Szintén tagja volt 2008-ban a szapporói vébén a feljutást kiharcoló csapatnak Vaszjunyin Artyom, akinek édesapja, Oleg 1990-ben a Jászberényi Lehelnél részese volt a klub első és egyetlen bajnoki sikerének, Artyom pedig már itt született.”⁵

A már fiatalon látott modellből többet átültetett jászberényi karrierje során a gyakorlatba. Fontos szerepet kapott a testmozgás a munkások életében, a jól teljesítő labdarúgókat, valamint röplabdásokat győzelem esetén szabadnappal is jutalmazta a pénzbeli támogatás mellett.

A sportolói életpálya kialakításával, példaképek kiemelésével kezdetét veszi a sportolók egyéni, szocialista elveket valló 'marketingelése'. Az állami szocialista sportszponzoráció időszaka ez, amelyet az Alföldi Vendéglátó Vállalat égisze alatti a Koha Csaba nevével fémjelzett egyszemélyi mecénatúra követ Jászberényben. Ezzel új fejezet indult a város verseny-és tömegsportjában.

Az idegenlégiósok megjelenése a csapat menedzselése, valamint a szponzoráció szempontjából érdemel említést. Az idegenlégiósok megjelenésére többen pozitívként és

3 https://index.hu/sport/jegkorong/2015/03/21/25_eve lett_hokibajnok_jaszbereny_lehel_bato_andras_szeild_istvan_1990/

4 <https://www.jegkorongszovetseg.hu/a-magyar-hoki-90-eve>

5 <https://www.origo.hu/sport/20150113-rengeteg-sikert-hoztak-a-magyar-sportnak-a-kulfoldibol-honosított-sportolok.html>

A szponzoráció kialakulása

A hazai szponzorálás alapjai a rendszerváltás előtti időszakban gyökereznek. Ebben az időszakban a sportszervezetek állami kézben voltak, tehát az állam látta el a szponzor szerepét. Üzemeltetési szempontból a „szocialista modell” érvényesült. A vállalat fizette a műjégpálya fenntartását, a dolgozói különböző kedvezményekkel használhatták a létesítményeket. A hűtőgépgyári lakótelep kialakítása és az ehhez épült sport és egyéb létesítmények egy olyan közösség építését szolgálták, amely a munka után is megtalálja az érdeklődésének megfelelő szabadidős programot.

Később az 1991-es privatizáció során a svéd AB Electrolux megvette a korábban kft-vé alakított Lehel Hűtőgépgyárat.⁶ A jégkorongcsapat a svéd anyacég okán még élvezte egy ideig a gyár támogatását, azonban a jégpálya évről-évre rosszabb állapotával az Electrolux nem kezd semmit, így nehéz telek után 2000-ben végleg bezárja kapuit a Hűtőgépgyári lakótelepen álló jégpálya.

„Akkor már kezdett haldokolni a jászberényi hoki, az akkori főtámogató, Koha Csaba meghalt, a Lehel megvette a svéd Electrolux, amely hamarosan alá is írta a jászberényi hoki halálos ítéletét. Elment Kercsó Csaba is.”⁷

Az a jégpálya, amely egy szuper közösséget adott és alakított ki az itt felnövő gyerekeknek, ahol Jászberény sportjának meghatározó eredményei is megszülettek. A fővárosi dominancia áttörésével a jégkorong sport térképére Jászberény neve is hosszú időre felkerült.

A jelen és a küzdelmek

2003-ban Nagykáta, Heves, Hatvan, Pécs MSZP-s honatyái is a jászberényi jégpálya ügye mellé álltak. Végül csak 2006-ban indul meg a közbeszerzési folyamat, egy ajánlat érkezik, amely jócskán túllépi az önkormányzat erre a célra szánt pénzügyi keretét. Az akkor több helyen megjelenő PPP konstrukcióban gondolkodnak, így 15 év után kerülhetne az önkormányzat tulajdonába a pálya.⁸ Ehhez 105 millió forintos éves bérleti díjat kellene fizetnie a jászberényi önkormányzatnak. Jászberényben 2009-ben 200 millió forintot különítenek el, mint költségvetési támogatást a jászberényi jégpályára. Majd 2015-ben végül befedik a jégpályát. Az építés 395 000 000 forintba került, melyhez további 100 millió TAO támogatás

⁶ <https://hvg.hu/magyarmarka/20050329lehel>

⁷ <https://www.duol.hu/sport/nem-akarta-megis-itt-ragadt-1092559/>

⁸ A PPP rövidítés a Public Private Partnership-et jelenti, azaz a köz- és a magánszféra partnerségét. Egy olyan együttműködési forma, amelyben az állam bevonja a magánszektor is a projektbe. A PPP-t, mint finanszírozási formát leggyakrabban utak, hidak, alagutak, vasúti vonalak infrastruktúrájának fejlesztésére, közmű- és környezetvédelmi beruházásokra, sportlétesítmények, kormányzati ingatlanok fejlesztésére és egészségügyi beruházáskora alkalmazzák.

segítségével a kiszolgáló helyiségek fejlesztését tűzték ki.⁹ 2016-ban 4 200 000 Ft, 2017-ben pedig 2 500 000 Ft műhelytámogatás érkezett Jászberénybe.

Vagyoni helyzet tény és tervadatokkal

Jászberényi Sportegyesület Jégkorong Szakosztály TAO kérelme

(1. sz. táblázat) Bevételek oldaláról tényadatok Ft-ban

Bevételtípus	2011	2012	2013	2014	2015	2016. évi tervadatok
1. Szponzori bevétel	287 000	1 200 000	200 000	2 000 000	0	0
2. Tagdíj	156 000	1 387 000	1 519 000	1 800 000	1 866 000	2 000 000
3. Reklám és marketing bevétel	0	0	0	0	0	0
4. Társasági adóból származó támogatás	15 260 000	20 221 124	19 213 371	52 000 000	171 798 011	120 000 000
5. Más nemzetközi források	0	0	0	0	0	0
6. Jegybevétel	0	0	0	0	0	0
7. Európai Unió támogatás						
8. Egyéb támogatás	0	219 400	0	0	10 541 390	10 000 000
9. Bankhitel/kölcsön	0	0	0	0	0	0
10. Állami - Önkormányzati támogatás	2 600 000	1 720 000	1 600 000	7 500 000	13 783 200	32 000 000
Összesen	18 303 000	24 747 524	22 532 371	63 300 000	197 988 601	164 000 000

⁹ <http://jku.hu/2015/10/22/megnyilt-a-fedett-varosi-jegpalya/>

(2. sz. táblázat) Jászberény város támogatása a Jászberényi SE Jégkorong Szakosztályának TAO kérelméhez Önkormányzati támogatás ¹⁰

393.	Jászberény Város Önkormányzata	Jászberényi SE Jégkorong Szakosztály	Vissza nem térítendő fej- lesztési támo- gatás -„JSE Jégkorong Szakosztály TAO önrész 2017. évi „ címszó terhére	Támo- gatási megál- lapodás	2018.01.01	2018.12.31	6 182 827 Ft
------	--------------------------------------	---	--	--------------------------------------	------------	------------	-----------------

(3. sz. táblázat) 2016-os TAO támogatások és azok megoszlása Ft-ban¹¹

Jogcím	Támogatás összesen	Támogatás szakmai része	1%	Közremű- ködői díj	Önerő	Szakmai ráfordítás összesen	Ráfor- dítás összesen
Személyi jellegű ráfordítások	0	0	0	0	0	0	0
Tárgyi eszköz beru- házás, felújítás	48 944 230	47 475 905	489 441	978 884	20 976 099	68 452 004	69 920 329
Ebből 10 millió Ft feletti utófinanszí- rozott beruházás, felújítás	0	0	0	0	0	0	0
Utánpótlás nevelési feladatok támoga- tása	26 596 470	25 798 577	265 964	531 929	2 955 164	28 753 741	29 551 634
Képzési feladatok támogatása	0	0	0	0	0	0	0
Versenyeztetés költségei	0	0	0	0	0	0	0
Összesen	75 540 700	73 274 482	755 405	1 510 813t	23 931 263	97 205 745	99 471 963

A meglévő TAO rendszer 2022-ig működik, a legnagyobb terhet, a szakemberek bérei-
nek kifizetését lehet a legegyszerűbben ezen támogatási formából finanszírozni. A felszere-
lések, valamint az utánpótlás versenyeztetése a másik számottevő összeg még a táblázatban.

Megoldva a fedett jégpálya létesítést, Jászberény újabb sikeres korszakot indított, az
utánpótlás korosztály szép eredményeket gyűjt be mind hazai, mind külföldi versenyeken
is. A műhelymunka mellett a TAO utáni korszakra való felkészülés lehet a fő feladat, melyet
akár szponzorációból, akár edzőtáborok és rangos versenyek szervezésével egészíthet ki az
egyesület.

¹⁰ https://www.jaszbereny.hu/pages/jaszbereny/contents/media/17/16878/nkormanyzati-tamogata-sok_2018-07-01-2018-09-30.pdf

¹¹ https://www.jegkorongszovetseg.hu/_upload/editor/TAO_2016-2017/hatarozatok/jaszbereny.pdf

A jövő és a fenntarthatóság

A stadionépítések korában mindig öröm, ha hosszútávon és fenntarthatóságban gondolkoznak egy létesítmény tervezésekor.

A TAO még 2022-ig elérhető lesz Magyarország látvány-csapatsportágai számára. A kormányrendelet lehetőséget biztosít a már meglévő létesítmények karbantartására, felújítására, ezen címenek a korszerűsítés Jászberényben is megoldható.¹² Sportcélú ingatlan üzemeltetési költségeinek támogatása szintén TAO kompatibilis megoldás.

Szerencsés helyzetben van Jászberény, hiszen a TAO-t adó nagyvállalkozók szép számban megtalálhatóak a Jászságban. A maximális keretek eléréséhez pedig a következő év sportágfejlesztési tervének kidolgozása és a lobbizás a kulcs.

A jégkorong fellegvára, Székesfehérvár a polgármestere révén képviselteti magát a Magyar Jégkorong Szövetségben, ahol 2020-ban lejár az elnökség megbízatása. Sportpolitikai szempontból ez egy olyan lehetőség, amelyet szükséges körüljárni. A Szövetség felel a TAO elosztásáról, mely 2019-ben is jelentős összeg a jégkorongozóknál.

A jégkorong sportág tekintetében a 2019. évben működési célú támogatásokra 7,6 milliárd forint, építési beruházások megvalósítására 4,1 milliárd forint a megállapított keretösszeg. Így az arra jogosult jégkorong sportszervezetek és a Magyar Jégkorong Szövetség a 2019-es naptári évben összesen a fenti összegek erejéig hívhatnak le támogatást – derül ki a MJSZ oldaláról.

Hogyan érhető el mindez?

A jövő sport innovációi között fontos szerepet kap a sportlétesítmények még gazdaságosabb üzemeltetése, minden lehetséges funkciójának kihasználása.

Fenntartók és tulajdonosok alacsonyabb fenntartási költségekre vágnak, a nézők fűtött ülésekre, a sportolók pedig ideális hőmérsékletre a korszolyázáshoz.

Egy kanadai felmérés szerint egy átlagos jégpálya 2,4 millió kWh, míg a leghatékonyabb jégpályák 800 000 kWh per éves energiafelhasználást mutatnak, a 40 százalékos különbség pedig már nem egy elhanyagolható arány.

A pálya megvilágítása LED fényforrások használatával, a közös helyiségekben érzékelők felszerelésével csökkenthetőek a rezsikiadások.

Napelemek felszerelésével a tetőn zöld energia nyerhető, újabb fenntartási költségcsökkenést eredményezve. Nagyon érdekes példát találni Hollandiában, Herenveenben. Az 1986-ban épült Thialf jégpálya teljes renováláson esett át, mely során a gáz felhasználását 800 000 m³-ről nullára csökkentették.¹³

¹² 107/2011. (VI. 30.) Korm. rendelet

¹³ <https://www.priva.com/uk/discover-priva/news-and-stories/thialf>

A pálya fedőszerkezetének színe és anyaga is sok hűtést-fűtést tud spórolni, a fehér és fényesebb, visszaturkózódó színek és anyagok a közhiedelemmel ellentétben kevesebb energiát bocsátanak ki és nyelnek el, így nem melegítik feleslegesen a jég felületét.

A pára és szellőztetés kérdésének korszerű megoldása a kiadások csökkentése mellett a szerkezetet és a gépeket is óvja, hosszabb élettartamot, kisebb javítási költségeket biztosítva ezzel.

Gazdasági, szervezési oldalról:

A környezetvédelem és energiahatékonyság mellett érdemes elgondolkodni a pénzügyi fenntarthatóság megvalósulási formáin is.

A jégpálya kihasználtsága a sportiskolának, ovi-kori programnak és a különböző szakosztályok munkájának köszönhetően mind a délelőtti, mind a délutáni időszakban elég jónak mondható. Hétfégen megnyílik a jég a közönség korcsolyázásnak is.

Edzések, mérkőzések, versenyek szerepelnek a jégpálya naptárában az év nagy részében. Milyen egyéb, bevételt hozó lehetőségek merülhetnek fel?

A karácsonyi időszak kifejezetten kedvez az egyéb eseményeknek, a szórakoztató programok jegyei eladhatóbbak, mint máskor az évben.

A régóta nagy sikerű Disney On Ice legalacsonyabb jegyára Budapesten 4900 Ft, a jégpálya befogadóképessége 299 fő-ben van korlátozva. 4-5 előadás a téli időszakban, akár sokkal kisebb produkciókkal, már jól hangzó számokat hoz. Egyéb más programok szervezésével pedig Jászberény is tovább népszerűsíthető.

Innováció, kutatás oldaláról:

A mai sportinnováció legnagyobb feladatai közé sorolja a stadionokban, arénákban eltöltött idő legmegfelelőbb kihasználását. A szurkolók, látogatók a mérkőzés élménye előtt, után rengeteg felesleges idővel rendelkeznek, sok időt pazarolnak el a ki és bejutás során, a büfékben sorban állva. Ezt a kihívást több üzemeltető a szurkolói, nézői szokások megfigyelésével kezdi megoldani. Hol mennyi időt töltenek, merre találják a szurkolói boltot, van-e elegendő parkolóhely számukra. Természetesen ez elsősorban a nagyobb arénáknál jelenthet hasznosabb változásokat. Azonban nem árt felmérni a kisebb esetekben is, lehet, hogy kiváló ötletek születnek a szurkolók egyéb módon való kiszolgálására, az árbevétel növelésére, a szurkolói élmény fokozására, szponzorok behozatalára.

Kapcsolt szolgáltatásokkal már a jégpályán kívül elkezdődhet a show.

Érdekes volt végigjárni ezt a nosztalgikus utat a dolgozat megírása közben. Azt eddig is tudtuk, hogy elévülhetetlen érdemei vannak a korcsolyasport népszerűsítésében Jászberénynek. Pécs és Szeged mellett jászberényi fiatalok kezdték el bejárni azt a sikeres utat, amely

a torinói olimpia óta számol Magyarország korisaival is. Az pedig már történelem, hogy Magyarország első téli olimpiai aranyérme a short track váltónak köszönhető.

Az viszont nem jelent meg előttem az elején, hogy egy létesítmény élete, különböző korszakai ennyi érdekességgel szolgálhatnak sport management szempontból is.

Egy város, 2 jégpálya, több visszatérő sportpolitikai szempont, nehézség és azok megoldása, valamint a legérdekesebb számomra, hogy a sport is igencsak ismétli önmagát, visszatérő korszakok, támogatási formák. Remélhetőleg ez a körforgás az elért sikerekre is igaz!

Bugyi Gábor–Fodor István Ferenc–Nagy Dezsőné

KÉPEK 1848/49 JÁSZSÁGI EMLÉKEIBŐL

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc számtalan emléke található a Jászság településein is. A 170. évforduló alkalmából bemutatunk néhányat a köztéri emlékekből, mert ezeken kívül temetőekben is van sír vagy más emlék, sőt épületen belül is, mint pl. a jászárokszállási városháza falfestménye.

Köztéri kőszobor

A legismertebb és legrégebbi, még az 1870-ben felállított emlék Jászberényben készült el a kiegyezés után. A főtéren felállított emlékmű többször vándorolt máshová, míg végül a Petőfi-szoborral együtt került mostani helyére a Negyvennyolcasok terére.

A Hadimúzeum felhívására 1929-ben állított emléktáblák

A 80. évfordulóra azok a települések állítottak táblát, ahol történt valami 1848/49-ben. A jászárokszállási városházán van egy tábla, melyet 1929-ben helyeztek el annak emlékére, hogy 1849-ben a tavaszi hadjárat alkalmával itt vonult át Aulich hadteste, és itt kvártélyozták be magukat április 2-án éjszakára. Érdekes, hogy én (FIF) a megyei levéltárban megtaláltam a jákóhalmi tanács jegyzőkönyvét, amelyben ugyanezen ügy kapcsán Jákóhalmán is megfogalmaztak egy táblát, amit az iskolán kívántak elhelyezni. A terv akkor nem valósult meg, ezt pótoltuk – több mint 70 év múlva – 2002-ben, és felavattuk a Tavaszi Emlékhadjárat keretében.

Centenárium emléktáblák

1948-ban, amikor Rákosi Mátyás volt hatalmon, minden településen a község- vagy városházán elhelyeztek egy emléktáblát. A kommentekben úgy próbálták indokolni a témát, hogy Petőfi 100 évvel azelőtt ugyanazt akarta, amit ők – a világforradalmat. Ilyen tábla valószínűleg mindegyik jászsági településen volt, leszámítva az akkor még nem létezöket, mint pl. Jászágó. Ma azonban már nem mindenhol található meg, vagy nem az eredeti, vagy nem azon a helyen, ahová felhelyezték. Pusztamonostoron és Jászkiséren pl. ott van a községházán, de Jászjákóhalmán, amikor új községházát építettek, akkor a régi romjaival együtt kidobták. Éppen a honismereti szakkörünk volt az, amely általam szóvá tette, hogy szükség

volna rá, mert nem tudunk hol emlékezni a forradalomra. A tanácselnök egy jászberényi műkövéssel készítettett újat 1988-ban. Azóta persze már van újabb emlékhely is. Jászdózsán a templom melletti második világháborús emlékműre helyezték el, erre az eseményre is emlékezve. Jászladányban nem régiben renoválták a községházát, és pillanatnyilag nem találtuk meg a táblát helyi segítséggel sem. Jásztelken több tábla társaságában a művelődési házhoz helyezték el, miután a régi községházát elbontották és átköltözött a volt tsz irodába.

Petőfi-szobrok

Az események egyik legfontosabb személyisége, Petőfi Sándor több helyen is szerepel a megemlékezések helyszínén. Legrégbben Jászberényben, ahol arra is emlékeznek a szoborral, hogy itt látogatta meg rokonait 1847-ben. A szobor később távolabbra került az épület elől, mert az autóbusz-állomás előtti kicsiny téren már méltatlan helyen volt.

Zilahy Zoltán – Jászfényszaruhoz kötődő szobrász – Petőfi-szobrai kőből és bronzból megtalálhatók a jászfényszarui Petőfi Művelődési Ház előtti parkban, fákkal jól benőve, továbbá Jászsalsószentgyörgyön a Fő téren. Ennek különösen érdekes a története: hajdan a Petőfi tsz-t névadója születésének centenáriumán kötelezték egy szobor felállítására, majd a rendszerváltozás körül a nyakig érő fűből kimenekítették. Ha már megvolt, nem akarták, hogy elkerüljön a községből, így az önkormányzat megvásárolta. A Fő téren több placcon állt, mára megtalálta a végleges helyét. (Itt jegyzem meg, hogy Zilahy készítette az ország legutolsó Lenin-szobrát is Jászberény számára 1985-ben, mely egyébként művészileg esztétikus, de már a Jász Múzeum udvarába száműzetett.) Petőfi-szobornál emlékeznek Jászapátin is a Kiséri út elején, a templom mellett. Érdekes a jászfelsőlőszentgyörgyi Petőfi-szobor a községháza előtt, melyet betonból hajdan valószínűleg egy kőműves készített. Az is izgalmas volt, hogy a Rákosi-korban a Kossuth-címer helyett rátették a Rákosi-címert, aztán a rendszerváltozáskor megjelent Maholnap újság címlapján debütált a fotója „Petőfi elvtárs Jászfelsőlőszentgyörgyön” címmel. Kossuth szobra a jászkiséri parkból „ismeretlen helyre távozott”.

Bem-szobrok

Két helyen Bemnek is állítottak szobrot. Jászsalsószentgyörgyön a könyvtár előtt, Jászdózsán pedig – mely településnek komoly lengyel kapcsolatai vannak – közel a művelődési házhoz.

Egyéb emléktáblák

Több helyen vannak különböző szövegű emléktáblák: Jászágón, Jásziványon – ezek a települések az 1948-as centenárium idején a tanyavilágból történő kiemelkedés kezdeti stá-

diumában voltak. Alattyánon a községháza előtti parkban, Jásztelken a már említett tábla mellett két másik is őrzi az emlékeket. A jászdózsai művelődési háznál Petőfire emlékeznek. A legtöbb és legdíszesebb emléktábla Jászberényben található. A városházán több a tavaszi hadjáratra emlékeztető, illetve a mai emlékhadjáratra. Ez utóbbit idézi vissza a Járásbíróság falán álló tábla is. Józef Wisocky lengyel származású honvédtábornok és a lengyel légio emlékét megőrző, dicsőítő tábla látható a Kőhidánál. Az épület – amelynek falán elhelyezték – hajdan Antall József első szabadon választott kormányfőnk dédnagyapjának a háza volt.

Kopjafák

A rendszerváltozás után több helyen kopjafát állítottak: Jánoshidán, Jászboldogházán, Jász-szentandrásan, Jászjákóhalmán a Damjanich téren, ahol a Tavaszi Emlékhadjárat ünnepe zajlik minden évben. Ez utóbbi helyen kettő is van: egy maga az esemény, egy pedig Tóth Imre András gyerekhonvéd emlékére, akinek sírja nem maradt fenn.

Jozef Wysocki emléktábla Jászberény

A jászberényi 1848/49-es honvéd emlékmű

A jászjákóhalmi Damjanich téri emlékhely

Jászszentandrás kopjafa

Emléktábla a jásziványi művelődési házon

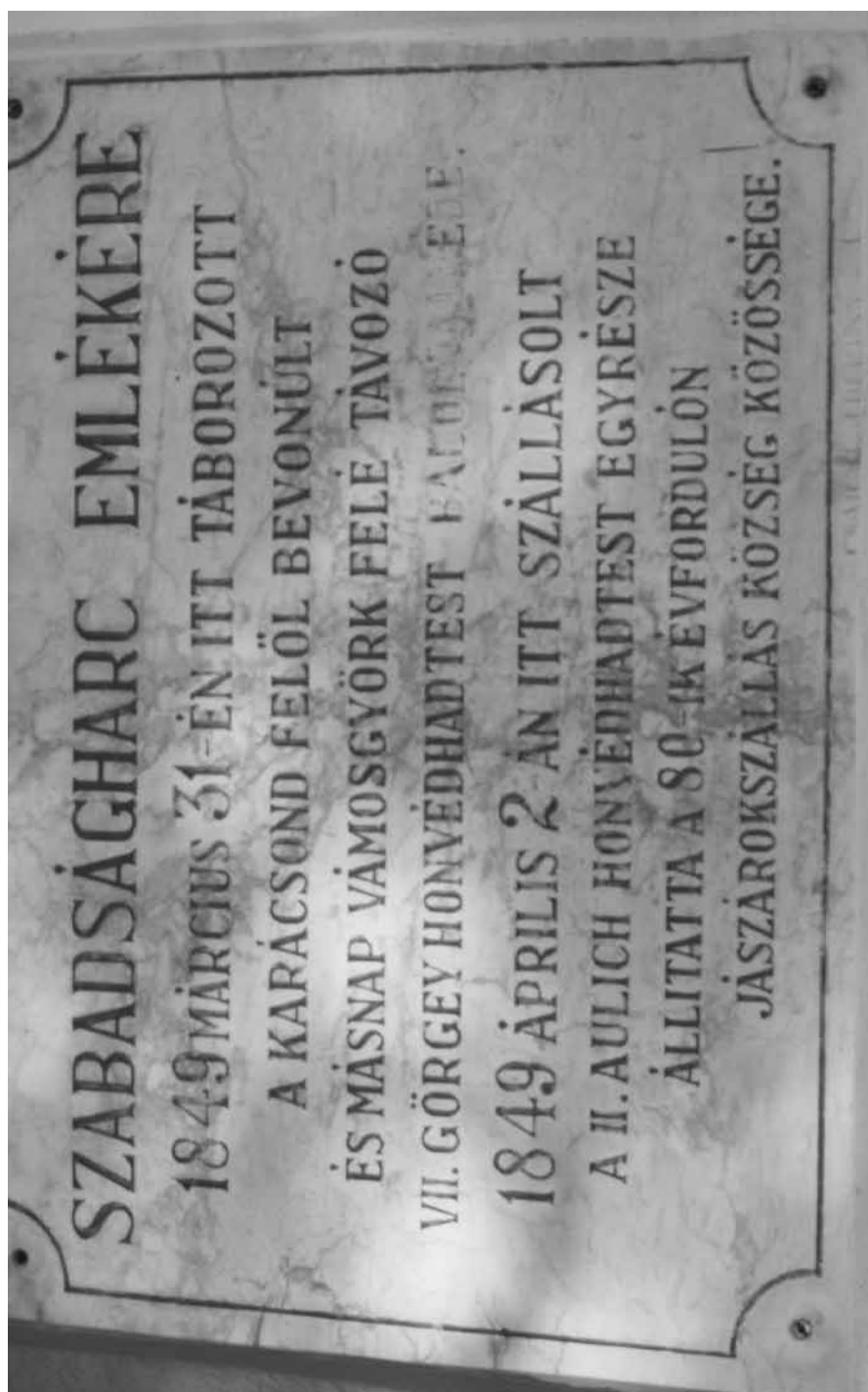
Jászapáti Petőfi emlék a helyi honvédek névsorával

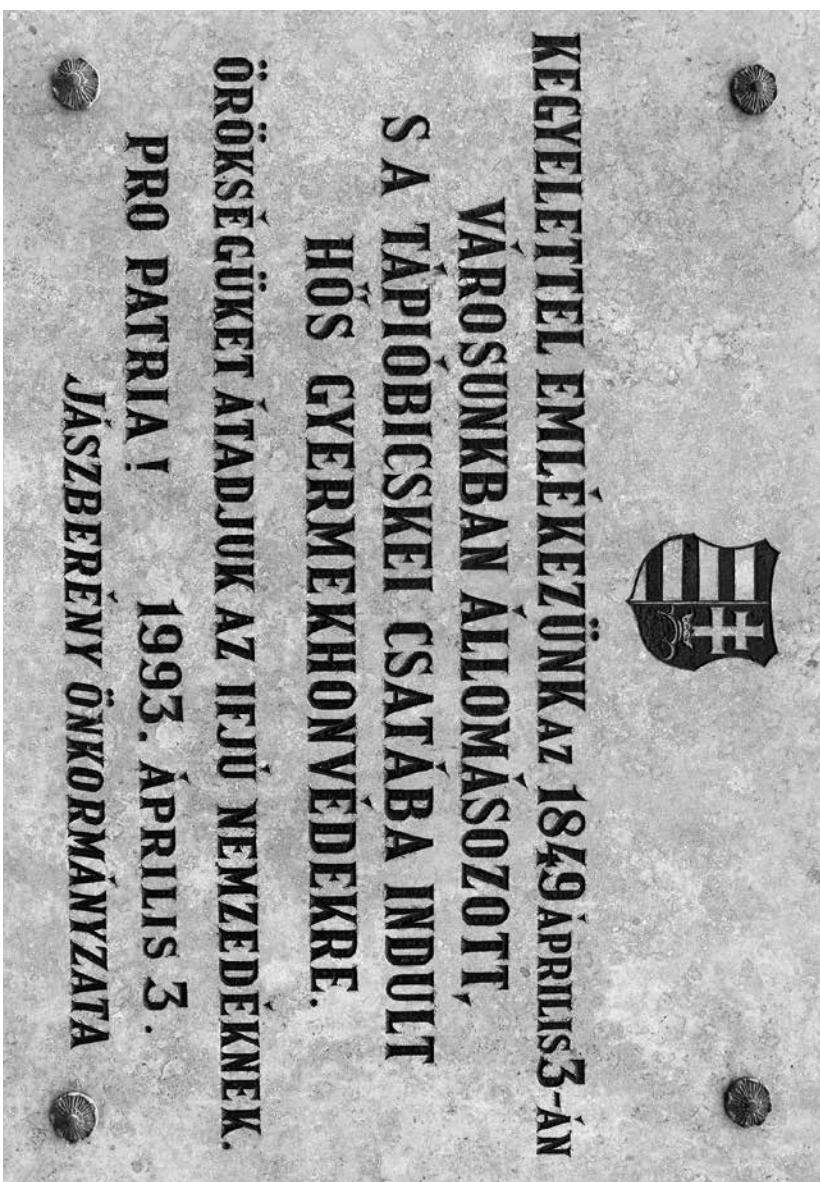
Jászalsószentgyörgy. Bem faszobra a könyvtár előtt

Jászágói emléktábla a községházán

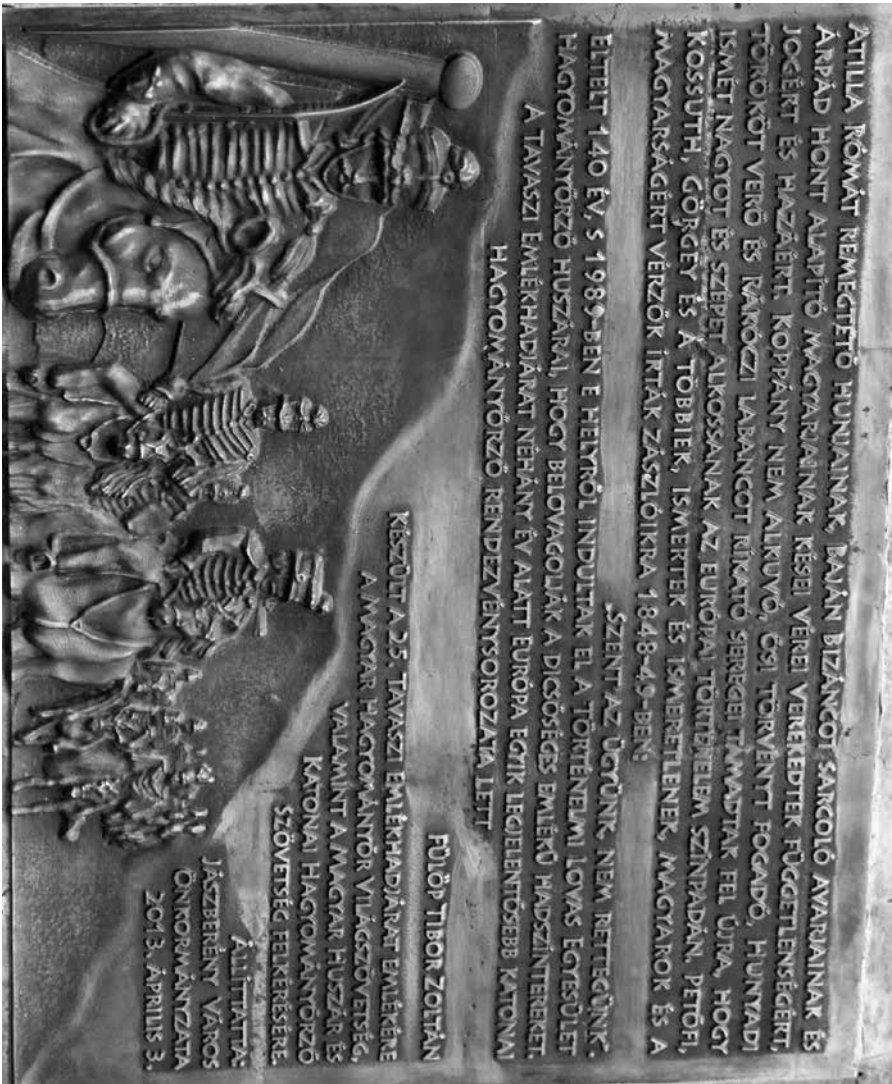

Jászárokszállás 80. évfordulós emléktáblája a városházán

Gyermekhonvédek emléktáblája

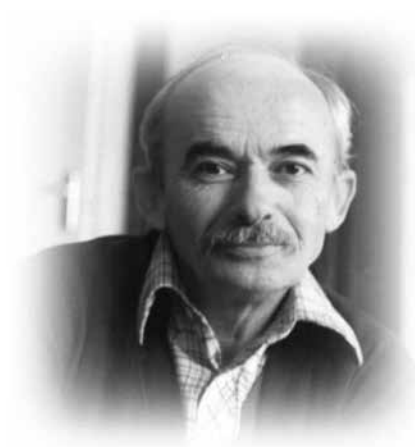
A Jász-kun Kerületi székház emléktáblája Jászberényben

A Tavaszai Emlékhadjáratra utaló tábla a jászberényi városban

Csörgő Terézia–Lovász Tibor

TURI ISTVÁN BIOLÓGIAI EMLÉKVERSENY

2016-ban Turi István, a Lehel Vezér Gimnázium legendás biológia-földrajz szakos tanára, elhagyta a földi létet. Emléke azonban él!

Valamikor ugyanannak az osztálynak volt tagja az az öt orvos, akik elhunyt biológia tanárunk emlékére versenyalapítványt hoztak létre a „Tehetséget 2000-re!” Alapítvány-on belül: Badari Ágnes (gyermekgyógyász, Jászberény), Enk Zsuzsanna (házi orvos, Debrecen), Lovász Tibor (házi orvos, Szolnok), Olajos András (házi orvos, Dombrád), Pető Katalin (egyetemi docens, Debrecen) emléktverseny-ötlete 2019. március 6-án valósult meg közel negyven diák részvételével.

A március 6-án megrendezett versenyen főként élettani témájú munkákat mutattak be két kategóriában a leheles diákok. Az első három helyezett részesült pénzjutalomban.

A 7–9. osztály kategóriájában: *I. Szőnyi Áron (8.N),
II. Kerékgyártó Réka (9.B),
III. Sárfalvi Anna (8.N).*

A 10–12. osztály kategóriájában:

*I. Csiki Dóra (12.N) és Bencze Kincső (12.A) – holtverseny
III. Szőke Péter Soma (10.N).*

Az emléktverseny az alapítók hosszú távra tervezik, esetleg más iskolák bekapcsolódását is örömmel látnák.

A versenyalapítvány ötletgazdája – Lovász Tibor – 2019. június 24-én, a tanévzáró ünnepségen adta át a jutalmakat a következő ünnepi gondolatai elhangzása után:

Kedves leheles Diákok, Tanárok, tisztelt Szülők, Megjelentek!

Épp 40 éve annak, hogy mi is, akár csak a mostani végzősök, az előttünk álló nagy betűs „Élet” hívó szavától megittasodva léptünk ki a 4 éven át oly sok tudást, élményt, emberi érzelmeket nyújtó Lehel Vezér Gimnázium kapuján.

A verseny megnyitója a gimnázium könyvtárában (Fotó: Rigó András)

Azóta sajnos szinte észrevétlenül elrepült felettünk fél emberöltőnyi idő, mely alatt próbáltunk kisebb-nagyobb sikerrel sáfárkodni az itt megszerzett tudással, tapasztalattal.

Azt gondolom, az évek bennünket is bölcsébbé tettek. Rájöttünk, hogy adni legalább annyira jó, mint kapni. Ez a gondolat indított el ötönket, orvosokat, hogy egy felajánlást tegyünk volt almamáterünk felé. Vállaltuk, hogy életünk végéig anyagilag támogatunk egy, az azóta sajnos már elhunyt egykori biológia tanárunk – Turi István – nevével fémjelzett tanulmányi emléktversenyt.

Remélem, az itt jelenlévők közül még sokaknak volt szerencséje a Tanár úr szakmai és emberi kvalitásait ismerni, megtapasztalni. Az Ő és szinte az akkor teljes nevelői kar segítségével tudtunk egykoron az osztályunkból mindannyian sikeres egyetemi, főiskolai felvételt nyerni.

Engedjék meg, hogy a sok kiváló tanár közül 3 nevet külön is kiemeljek: Boros Dezső fizika–matematika, Deme Mária (nekünk már csak Lady) osztályfőnök, magyar–angol és Csörgő Terézia kémia szakos tanárét. Mindannyiuknak hála és köszönet!

Végezetül szeretném megköszönni a gimnázium mostani tanárainak - Antics István igazgató úrnak külön is - az önzetlen segítséget, mellyen felkarolták és megvalósították a Turi István emléktversenyt. Zsűritagként jó volt látni, hogy ma is mennyi kiválóan felkészült, lelkes, a modern kornak megfelelő számítógépes prezentációt remekül használni tudó tanulója van az iskolának.

Kedves Versenyzők!

Biztos vagyok abban, hogy Turi tanár úr most boldogan és megnyugodva tekint le rátok az égi katedrájáról, mert biztosítva látja az életműve folytatását. Vele együtt mi is öten, szívből gratulálunk teljesítményetekhez.

Földi József

A JÁSZ-FARAGÓ CSALÁD ŐSEINEK EREDETI NEVE

*Jász-Faragó Sándor emléktáblája
a szülői ház falán*

Az egyik leggyakoribb árokszállási család-név a Faragó. Nem véletlenül született meg ez a mondás: Ezér Gyenés, millió Pethés és számtalan Faragó. Szükségszerűen születtek meg az egyes Faragó családok ragadványnevei, melyekből eddig 63-at sikerült összegyűjtenem.

A Jász-Faragó család a balatoni Farkas, az árokszállási Móczár és a kecskeméti Pethes család mellett városunk legismertebb, leghíresebb családjai közé tartozik. A Faragó család Jász előneve, ellentétben a fent említett másik három család előnévvel, nem nemesi előnév, de nem is ragadványnév. A Jász előnevet Faragó János kapta 43 éves korában, 1846-ban József nádortól személyi szolgálatai jutalmául. (Sajnos azt nem sikerült felkutatni, hogy melyek voltak ezek a szolgálatok: katonai, diplomáciai vagy más jellegű.) A Jász előnév adományozását, használatának engedélyezését Faragó János kérte a nádortól. A kérelmező szülei Faragó Antal és Csuka

Apollónia voltak. Ezzel az előnévvel könnyen azonosíthatóvá vált ez a Faragó család, de nem úgy, mint a többi hasonló nevű família, melyeknél a legkülönbözőbb, nem hivatalos ragadványneveket használt az árokszállási lakosság.

József nádor kiváltságlevele Faragó Jánosnak: „érdemes, szép személyi szolgálatokkal szerzett a személyes kiváltság képen tényleg birtokolt jogát mely szerint több ugyan illy nevezetű Jászsági Redemptus Nemzetségek előtt s Tőlük el-külömböztetvén a Jász nevezetű neve elébe ki írhattya.” „Csakis az Ő Nemzetsége gyakorolhattya” „Ezek szerint: Vitézlő Jász Faragó János jász redemptus ugy maga, valamint Törvény szerint való minden egyenes ivadéakai azonkép a Jász kiváltságokban és tul is minden ügybéli dolgokban a nevök elébe a Jász nevezetű így ki is írhattyák vagyis eme különös kiváltság Vitézlő Nemzetsége sérthe-

tetlen joga s Rájuk tartozik.” „Kelt: Alcsuton Kisasszony hó huszonkettedik napján Urunk Ezernyolcszáz negyvenhatodik évében. József Nádorispány sk.”

Az előnevet adományozó nádori levél eredetije Orbán Miklósné Faragó Klára 70-es években írt Családi krónikája szerint az Országos Levéltárban található. A család birtokában csak másolat maradt. Bár a cím fiú ágon öröklődött, hamar feledésbe merült, és csak a következő században bukkan fel. A Jász-Faragó név XX. századi legismertebb, sőt hivatalosan egyetlen jogos viselője, a dédunoka, Jász-Faragó Sándor (1888–1967) gyógyszerész, grafikák, festmények, freskók, díszletek, humoreszkek, karikatúrák, szindarabok, történetek, mesék sikeres alkotója, illetve szerzője, színházi rendező stb. volt. Meglepő módon a család többi tagja, leszármazottja nem használta a Jász előnevet, maradtak csak Faragók. A családdal Papp-Nagy ágról való rokonságunk és Papp Károly nagyapámmal való közvetlen szomszédság okán gyerekkorunkban számtalan napot töltöttünk a bátyámmal együtt Jász-Faragó Sándor (nekem: Sándor bácsi) patinás, jász tornácos házában és csodálatos kertjében. Édesapja, Faragó Sándor az Önkéntes Tűzoltó Egylet első parancsnokainak egyike volt. Felesége, Nagy Erzsébet 1893. november 4-én nagyapám keresztanyja lett.

Faragó Jánosné, Anci néni Jászárokszállás ismert és elismert néprajzkutatója 1987. május

*Faragó Sándor tűzoltóparancsnok
díszmagyarban*

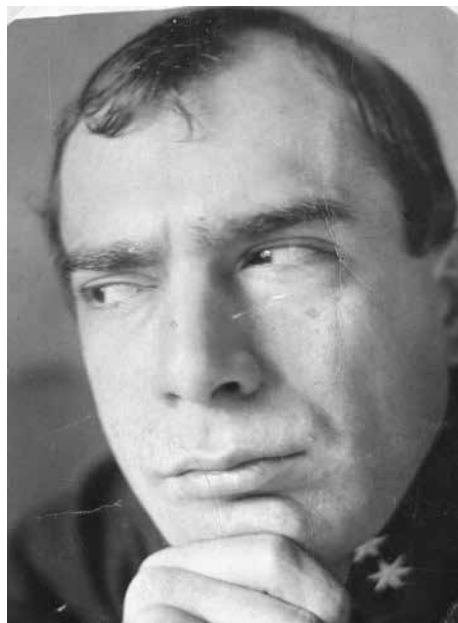
20-i levelében a következőkről tájékoztatott: „Sikerült előhalásznom az 1977. évi Múzeumi Levelek 35-36. számát, melyben közölték Jász Faragó Sándor családfáját jegyzetfüzetéből, szépapáig, szépanyáig bezárólag. Múzeumi levelek: 35-36. szám, 17. oldal. Jász Faragó Sándor családfája jegyzetfüzetéből. Adatok. I. Apai ágon 1., Magam: Jász Faragó Sándor. Szülők: Sándor/Nagy Erzsébet. 1988. 03. 06. J. Á. Apám: Faragó Sándor második gy. Szülők: János/Szokoli Ilona, 1861. 12. 28. J. Á. Nagyapám. János 4. gy. Szülők: János/Guba Terézia, 1826.04.26. Dédapám: Faragó János, szülők: Antal/Csuka Apollónia, 1803. 05. 17. J. Á. Ükapám: Faragó Antal. Szépapám: Zsitnyánszky János, szépanyám: Telek Erzsébet.”

Besenyi Vendel jászberényi és Füleki Sándor árokszállási családkutatók segítségével a jászberényi anyakönyvekben (vélelmeztem korábban, hogy Berénybe vezetnek a száalak) megtaláltuk a család (kizárólag Sándor bácsi által feljegyzett)

őset, Zsitnyánszky Jánost. Gondot okoz, hogy Jász-Faragó Sándor nem írta be a leszármazásnál a dédapja, Faragó János születési évszámát, bár ezt 1803. 04. 17-i dátummal megtaláltam az árokszállási keresztelési anyakönyvben. Nem írta be továbbá ükszüelője, Faragó Antal születési dátumát sem, sőt üknagyanyja, Csuka Apollónia nevét sem. Nyitott kérdés, hogy miért nem írta be ezeket az adatokat. Az előnévszerző apja, Faragó Antal az 1700-as évek II. felében születhetett. Berényi kutatásunk során nem találtuk meg a születési dátumot. Az árokszállási keresztelési anyakönyv 1778. év június 16. és július 8. közötti időszak adatokat tartalmazó 415 lapjának felső felét valaki barbár módon kitépte... Ekkor azonban nem születhetett Faragó Antal, mivel az árokszállási házassági, illetve halotti anyakönyv adataiból visszaszámítva világra jött 1766-ban vagy 1764-ben történhetett. Vélelmezem, hogy Jászberényben született, még Zsitnyánszky néven. Ő kerülhetett át Árokszállásra, és valószínűleg ő vette fel a Faragó nevet.

Ez a Faragó család nem volt nálunk eredetileg redemptus, nem is lehetett, mert egyrészt 1745-ben még nem is voltak az apai ági felmenők Árokszálláson, de ha mégis itt lettek volna már akkor, Zsitnyánszky nevű nincs a Liber Fundiban. Faragó János mégis jogosan hivatkozott kérelmében jász redemptusságára, mert Berényben három Telek családnevű is redimált, s vélhetően Telek Erzsébet valamelyik redemptus család tagja lehetett. Zsitnyánszky nevű redemptus az egész Jászságban nem fordult elő. Az árokszállási redemptusság is megalapozottá vált a Guba és Csuka családból történt házasság alapján.

Felmerül bennem a kérdés, hogy ha oly sok Faragó család élt már Árokszálláson a XVIII. század II. felében is, akkor Faragó Antal miért pont ezt a nevet választotta a Zsitnyánszky helyett. Szerintem azért, mert az ősei a Felvidéken, vélelmezhetően Zólyom vármegyében éltek, ahol, mint tudjuk, általában szeretik és értik is a fával való foglalkozást. A Faragó leszármazottak közül számosan remek kézügyességgel rendelkeztek, akadt köztük olyan is, aki még hegedűt is tudott készíteni – nem is akármilyet. A zólyomi eredet némileg sérthette a család jász öntudatát, de Sándor bácsi emberi nagyságát mutatja, hogy ennek ellenére ő volt az, aki nem szégyellte a Zsitnyánszky nevet, és hűen lejegyezte füzetében a Faragó család Zsitnyánszky eredetét.

*Jász-Faragó Sándor grafikusművész
portréja*

Kutatásunk a rajtunk kívül álló okok miatti kudarcok ellenére további eredményekkel is szolgált. A jászberényi házassági anyakönyvben adatolt Sándor bácsi szépszüleinek, Zsitnyászký Jánosnak és Telek Erzsébetnek 1781-ben kötött frigye. Meggyőződésem, hogy az apai ági szépszülők szüleit is megtaláltuk Jászberényben: 1750. február 28-án ugyanis itt kötött házasságot Zsitnyászký Mihály és Túróczy Ilona. A dátumok alapján nem tévedhetünk nagyot, ha bennük látjuk Zsitnyászký János szüleit!

Utóirat: 1999. július 12-én meghalt ifj. Faragó Tibor, a család utolsó férfi tagja. 49 éves volt és nőtlen. Gyermekei nem születtek, így nincs immár senki, aki a Jász-Faragó nevet tovább vinné.

Kovács Béláné Pető Magdolna

25 ÉVES A BEDEKOVICH LŐRINC NÉPFŐISKOLAI TÁRSASÁG

A Társaság 1993. december 20-án, 21 alapító és 8 pártoló taggal jött létre Jászfényszarun. 1998 óta végzi közhasznú szervezetként közművelődési és kulturális tevékenységét. 2012 júniusától akkreditált felnőttképzési intézmény. A Népfőiskolai Társaság idős komori Bedekovich Lőrinc (1751–1823) nevét vette fel, aki kora elismert térképésze, geodétája volt, akit a Jászkun Kerület 1779. június 2-án választott meg a Jászság, a Nagykunság és a Kiskunság közös földmérőjévé. Mérnöki tevékenységét 40 éven át nyugdíjazásáig, 1819. december 31-ig folytatta. Jászfényszarun élt, gyermekei is itt születtek, hivatalát fia, ifjabb komori Bedekovich Lőrinc vette át.

A népfőiskolai tevékenység élő hagyományokra támaszkodik. Hitet és erőt merítenek az első jász népfőiskola munkájából, amely 1942-ben, illetve 1946-ban működött Jászberényben.

A mai Magyarországon a népfőiskola nem csupán egy a felnőtt neveléssel foglalkozó intézményforma, nemcsak egy célorientált közösség, hanem a demokrácia műhelye. Bár a létük összefonódott a politikai rendszerváltozással, mégis ezt a két és fél évtizedet a munkálkodásuk eredményeivel jellemezhetjük. Arról tudunk beszámolni, hogy hagyományokat teremtettek, közvetítettek – igyekeztek jól sáfárkodni gazdag örökségükkel, közösségek létrejöttét segítették, miközben folyamatosan tanultak és tanultak kommunikációt, együttműködést, a felnőttképzés módszereit, a jó gyakorlatok átadását.

„Létkérdés számunkra, hogy a népfőiskolai mozgalom fogalmát tisztázzuk: a célt és eszközt egységben látva arra törekszünk, hogy a tudás- és készségbeli lemaradásokat csökkentve segítsük a tanulni vágyó személyek és közösségek felzárkózását. Sajnálatos..., hogy a népfőiskolák a civil mozgalmak pályázati startvonalára kerülnek. Holott a felnőttképzés, a vidékfejlesztés területén számos projektjellemzővel alaposan rászolgáltunk arra, hogy a felnőttoktatási rendszer alapintézményeinek sorában elnyerje a folyamatos munka biztonságát.” (Sz. Tóth János, MNT elnökének gondolatai)

A Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság (BLNT) azzal az elhivatottsággal jött létre, hogy segítse a helyi közösségek szerveződését, teret biztosítson a művelődéshez, az élet-hosszig tartó tanuláshoz. Valamennyi népfőiskolai jellegű képzés célja egyfajta igénykeltés, szemléletformálás. Igénykeltés olyan ismeretek iránt, amelyeket az egyén tevékenységében, életminősége javítása tekintetében eredményesen tud hasznosítani.

A népfőiskola tevékenységei

Programjaik a 25 éven át, évente 10-55 alkalommal: ismeretterjesztő előadás-sorozatok az egészségsnevelés, környezetvédelem, gazdálkodás területén; pódiumestek, művészeti programok, hangversenyek, fotókiállítások, könyvbemutatók; húsvéti és karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódó hagyományörző kézműves foglalkozások, kiállítások, vásárok; művészeti táborok, Erzsébet napi hagyományörző programok; Adventi Kávéházak; külföldi cserekapcsolatok; térségi és regionális rendezvények illetve fórumok és felnőttképzések.

A népfőiskola vidékfejlesztésben betöltött szerepe jelentős. A projektjeik célja a vidéki életmód értékeit őrző, hagyományokat éltető, egységes arculatú, vonzó és a népesség megtartására alkalmas település, térség kialakítása. Céljaik elérése érdekében intézkedéscsomagot fogalmaztak meg a LEADER akciócsoport tervezésekor is. A LEADER programjuk (elbírálás, szakértői tájékoztatás alapján is) szakmailag megalapozott, jól kidolgozott volt. A kultúrtörténeti értékekben gazdag település fejlődéséhez hozzájárult az is, hogy a hagyományokra épülő, egyedi turisztikai attrakciót is jelentő rendezvények lebonyolítása több mint 20 éve főként a civil szervezetek kezdeményezései alapján történtek. A folyamatosan megújuló humán infrastruktúra, a környezet- és egészségtudatos életmód, a munkalehetőségek javítása, a hagyományok ápolása mind hozzájárulnak a vidéki jólét növeléséhez. Mindezekon túl a megvalósuló turisztikai attrakciók tökevonzó, népességmegtartó erejűek. A tevékenységük során azt tapasztalták, hogy a vidékfejlesztés fenntarthatóságának kulcsa a hagyomány és innováció. Ezért visszatekintenek gyökereikhez, de egyben előre is lépnek az együttműködés, partnerség felé. Ezzel szolgálják a civil szervezetek társadalmi szerepvállalását, a nyilvánosságot, a helyi döntések előkészítésében történő közreműködést.

A népfőiskola szerepe jelentős a felnőttképzésben is. Projektjeikben a szakmában elismert, nagy tudású képzőket kérnek fel. A szervezet, a településen egyetlen civil szervezetként, akkreditált intézmény, munkaerőpiaci projektek megvalósítása során az intézményi akkreditáción túl 4 program akkreditációját szerezte meg. Mindezek a felnőttképzésben tágabb teret biztosítanak a szervezet számára.

A szervezet küldetesként fogalmazta meg: „*Célunk, hogy magas színvonalú képzések nyújtásával szolgáljuk a helyi, térségi társadalmat: résztvevőink számukra munkaerő-piaci, illetve életminőségük javítása tekintetében hasznos képzésekben vehessenek részt, partnerei legyünk a felnőttképzésben érintett civil szervezeteknek és humán erőforrás-fejlesztés iránt elkötelezett munkáltatóknak. Hosszú távú, bizalomra épülő kapcsolat kialakítására törekszünk, ezzel biztosítva stabil működésünket és növelve a népfőiskola márká értékét. Ugyanakkor célunk, hogy működésünk valamennyi érintettje elégedett legyen tevékenységünkkel, kapcsolatainkat a kölcsönös előnyök és partnerség elvei szerint alakítjuk.*”

A Népfőiskola műhelyei és programjai

A Népfőiskola keretein belül több műhely is alakult, a helyi értékek feltárására, bemutatására, a hagyományok megőrzésére, kreatív alkotó programokra.

A Drámapedagógiai Műhely több mint 20 éve, 1998 óta szervezi meg tematikus drámajátékos, komplex művészeti alkotótáborát. A településen több évtizedes hagyománya van e komplex tábornak, a drámapedagógiai módszer alkalmazásának, amely tematikus, alkotó jellegű és honismereti elemeket tartalmaz. Műhely tagjai saját gyermekközösségeikben folyamatosan alkalmazzák ezt a módszert – művészeti alapiskolában, osztályközösségekben, hitoktatásban, gyermekvédelmi, mentálhigiénés programokon. Kezdetben az iskola tanulóiból és visszatérő középiskolásaikból jelentkező gyermekek részére, majd a kistérségben, a környező településeken is meghirdették a bentlakásos táborát. A műhely önképző jelleggel előadásokat, tréningeket szervez, s rendszeresen meghirdeti a Szülők Akadémiáját is. A drámapedagógusok részére – továbbképzésként – szervezte meg sok éven át a „Bakancsos tábor”.

A Kézműves Műhelyben immár 25 éve népi kézműves és képzőművészeti programok valósulnak meg, amelyek kezdetekben főként az ünnepkörökhöz kötődtek. Pl. a gyermekek részére tavaszi játszóházak, téli ünnepi programok, a családok részére húsvéti tojásfestés, asztali, és ajtódíszek készítése, adventi koszorúk, kopogtatók készítése – mindezek negyed évszázaddal ezelőtt, amikor még nem volt hagyománya ezeknek a tevékenységeknek. Majd szegmentáltan tervezték a programokat, így volt kosárfonó tanfolyam – a hagyományos paraszti kézművesség továbbadására. A kerek aljú gazdasági kosár, a fonott tálca készítése mellett elsajátították a háztartásban használható kosarak s az egyszerű népi játékok készítését is. A program végén kiállítás a készített termékekből – a résztvevők megtapasztalják az alkotás örömét, s megteremthetik a fenntartható családi gazdálkodás alapját.

Varrókuckó (hímzés, varrás) – A járszági hímezések elterjesztése Jászfényszaru, a kreatív alkalmazási formák. Céljuk olyan tevékeny kör alakítása, ahol vállalják egymás segítségét, a hiányos helyi tárgyi és szellemi néprajz kutatását. Olyan közösséget terveztek megvalósítani, akik a kézművesség hagyományait nem csak értik, tisztelik, képesek előállított tárgyaikkal továbbvinni azt, akár nyitott műhellyé válva. A többi műhellyel együtt – igazolva a népfőiskolai kezdeményezések, közösségépítés létjogosultságát – a ma is működő klubot felkarolta, támogatja a művelődési ház.

Az Erzsébet napi kézműves kiállítás- és vásár mellett évek óta megszervezik kis gyermekcsoportoknak a hagyományörző kézműves foglalkozásokat és az Európai Mézes Reggelt is. Az utóbbi években nagy sikert arattak a Kerekítő programok, a tematikus népi játszóházak, a Baba-mama Klub foglalkozásainak támogatása is.

A Fotóműhelyben 15 éve fotóművészeti, dokumentáló és feltáró alkotások születnek, amelyekből évente rendszeresen fotókiállítást rendeznek. Több alkalommal terveztek a

Duflex Fotográfiai Stúdióval közösen a fotóművészeti alkotóműhelynek bentlakásos tábort, amely során a szakmai tudás gyarapítása mellett tematikus fotókat készítettek.

Témák voltak: a település hétköznapijai, ünnepei, épített örökségek, szakrális emlékek, természet, téli Balaton, hagyományörző rendezvények, ünnepségek, lovak, madarak. Az alkotásokból kiállítások, esetenként kiadványok készültek. Hirdettek természetfotó pályázatot gyermekeknek, ahol díjazásra és kiállításra kerültek a pályamunkák.

Kiadványaink

Vidék Parlamentje. Észak-alföldi Regionális Találkozó. Bedekovich Füzetek 1. 2000.

Kelet-magyarországi Drámapedagógiai Konferencia. Bedekovich Füzetek 2. 2000.

A nők szerepe a vidékfejlesztésben és a civil szervezetekben. Bedekovich Füzetek 3. 2001.

Esélyegyenlőség az Európai Unióban. Bedekovich Füzetek 4. 2004.

Gyökereink. Jászfényszaru a Duflex Fotográfiai Stúdió szemével.

Bedekovich Füzetek 5. 2004.

A magyar nyereg fejlődése. Tamus Antal börműves kiállítása. 2000.

Közéleti Civil Hirmondó újság (2007–2012)

Gyökereink – képeslapfüzet. 2004.

Zarándokúton a Jászságban. 2009; 2010.

Jászsági Civil Naptár. 2010.

Vállalkozó női praktikák és fortélyok. Vállalkozó nők kézikönyve. 2008.

Első lépések Jászfényszarun. Elmélet és gyakorlat egy projekt életéből. 2012.

Aromák, ízek, zenészek, írások. Roma antológia. 2013.

A Kozma-part emlékei. 2019.

Idősebb komori Bedekovich Lőrinc geodéta nyomában. Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára 853. 2019.

Jászfényszaru városközpontjának régi nevezetességei. Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára 854. 2019.

Úton a Bedekovichok térképeivel a zsebünkben. Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára 855. 2019.

Fotókiállítások és egyéb programok, projektek disszeminációs anyagai, prospektusok, naptárak, mappák, képeslapok, hűtőmágnesek.

Tagságunk

A népfőiskola tagsága jelenleg 159 fő, döntően helyi, térségi és elszármazott jászsági lakos. Sokan és sokat tettek/tesznek a népfőiskola értékteremtő tevékenységéért – a teljesség ígé-

nye nélkül azok, akik sok éven át rendszeresen önkéntesként munkálkodtak, ezzel is támogatva a szervezetet.

Az elnökség tagjai

Kaszainé Ocskó Györgyi kreatív, ötletgazdag és mindig vidám titkárként „tartotta a lelket a csapatban”, lelkes megvalósítója volt a drámatáboroknak

Baliné Bazsó Mária gazdaasszonya volt a programoknak és a pénzügyeknek, önkéntes felajánlóként, háziasszonyként mindig süteménnyel kedveskedett a programokra érkezőknek

Berényi Ferencné a felügyelő bizottság elnökeként a törvényességi felügyeletet látta el

Mészáros Tivadar felügyelő bizottsági tagként a gazdasági ügyeket felügyelte

Török Imréné Basa Judith felügyelő bizottsági tagként a kezdetektől segítette az ügyvitelt, a jegyzőkönyvek írója

Kocsis András majd 20 évig alelnökként lelkes megvalósítója volt a drámatáboroknak, az Erzsébet napi programok elmaradhatatlan köszöntőjével lepte meg a Böbéket, Erzsókákat Farkas Kristóf Vince történész elnökségi tagként is, de már fiatal kora óta elkötelezett a Bedekovich család életművének kutatásában, feltárásában

Sándorné Tóth Éva elnökségi tagként segíti a népfőiskola zavartalan működését

Kovács Béláné Pető Magdolna a népfőiskola elnöke végzi az ügyvivő stratégiai munkáját.

A műhelymunkák megalapozói

Bordásné Kovács Katalin a drámapedagógiai műhely vezetője, a Szülők Akadémiája gondos tervezője s több mint 10 éven át Basa Évával együtt a drámatáborok megálmodója, kivitelezője; Lajkóné Tanczikó Tünde a kézműves foglalkozások, programok tervezője, kivitelezője Samuné Tusor Mária a Duflex Fotográfiai stúdió alelnöke, 10 éven át a népfőiskolai fotóműhely vezetőjeként lencsevégre csábította a fotóművészet szerelmeseit.

Önkéntes, rendszeres munkát végző tagjaink

Kovács Béla a népfőiskola projektmenedzsere, 15 éven át több projekt megfontolt vezetője, erőssége az idő és pénzügyi ütemterv betartása, operatív, nála biztos kézben tudhatóak a projektek; Sándorné Pálfalvy Beáta a külkapcsolatok felelőseként számtalan színes programba vont be a népfőiskolát; Bobályné Bányai Mária kezdetektől a virágkötő és kézműves programok lelkes szervezője, megvalósítója; Dobos László a Jászok Egyesületének ügyvivőjeként már a megalakulástól rendszeresen figyelemmel kísérte, elismerte, támogatta a népfőiskola munkáját; Ézsiás Vencel hagyományörző huszárkapitány, a jászfényszaru Szűcs

Mihály Huszárbandérium parancsnokaként rendszeresen segíti népfőiskolai programok megvalósítását; Győriné ; Czeglédi Márta polgármester – az önkormányzat támogatásával gazdag szakmai program megvalósítását tette lehetővé. Hangosiné Réz Mária a népfőiskolai vásárok rendszeres értékesítője – a népfőiskolai kiadványok jó gazdájaként –, s a banki ügyek jó kapcsolata, korrekt segítője; Kovács Béla Gábor a kezdetektől az ügyvitel támasza, s az idegen nyelvi bemutatkozó anyagok készítője; Kónyáné Kolozs Katalin és Pásztor Zsuzsanna a számviteli munkákban jeleskednek; Pető István a honlap készítője, fenntartója, a digitális ügyvitel és informatikai oktatás szakembere, a fotóműhely ügyvivője; Petőné Kapalyag Éva a népfőiskola nagy rendezvényeinek, nemzetközi (SZIE, LEADER, APURE) és partneri programok mindig jász viseletben megjelenő háziasszonya; Polatschekné Rimóczi Melinda az informatikai oktatás rendszeres képzője, a népfőiskolai táborok újász programjainak gazdája, lebonyolítója; Soltész Anikó a SEED vezetőjeként is kiváló partner, szakmai tanácsadó a vállalkozás és vidékfejlesztő programokban; Ördögné Czeglédi Mária helyi ízekkel, portékákkal színesítette a kézműves vásárokat, a testvérvárosi (Kiskunfélegyháza) kapcsolatokban, vállalkozó női projektekben kiváló partner; Nagyné Kiss Mária ötleteivel, szakmai ismereteivel, kapcsolataival majd negyed évszázadon át gyarapította a népfőiskolát; Tamus Angéla már a kezdetektől fotózással majd vállalkozó női programok támogatásával, azokban való részvétellel jeleskedik; Fózer Tiborné és Kissné Szalai Csilla, az egészségprogramok legfőbb segítői; Tóthné Klippán Hedvig a drámatáborok aktív kivitelezője, vezetője

Pártolóként munkájukkal is támogatták a népfőiskolát

Bali István az APURE (Európai Vidékfejlesztő Egyetem) alelnöke, Agraria APURE Egyesület elnöke, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzati Hivatal nyugalmazott külügyi szakreferense több közös vidékfejlesztési projektben együttműködő partner.

Czeglédi Gabriella a kezdetektől segítette az ügyvitelt, majd a szenior programokban aktív önkéntes (kosárfonás, varrókuckó, baba-mama klub).

Fleisz János a BINCISZ szervezet elnökeként a nagyváradi kapcsolatok lelkiismeretes vezetője. Pető Lászlóné 25 éven át minden Erzsébet napon mézes és rostélyos kalács alkotásaival várta a látogatókat. A sütés rejtelseibe – más foglalkozásokon - a gyermek és felnőtt csoportokat is beavatta.

Sugár Istvánné a helyi újság főszerkesztőjeként a népfőiskola disszeminációjában mindig segítőkész együttműködő partner s közreműködő az első Erzsébet napi kézműves kiállítások, adventi hangversenyek megvalósításában.

Elhunytak

Bali Szabolcs, érdeklődéssel kísérte a programokat.

id. Harangozó Imre, aki rendszeresen látogatta a programokat, a tevékenységekről elismerően nyilatkozott.

Kovács Lászlóné Manyika, aki vállalkozóként bekapcsolódott a vállalkozó női projektekbe, bemutatta tevékenységét, segítette a projektek megvalósítását.

Litkei Antal prépost, aki a népfőiskola névválasztását is sugallotta, a meghívásoknak eleget tett, az adventi hangversenyek befogadjaként mindig nagy tisztelettel és elismerően nyilatkozott a közösség tevékenységeiről.

őzv. Győri Antalné Marika néni, lelkes és hűséges résztvevője volt szinte minden kiállításnak, előadásnak, hangversenynek.

Szeleczy Lajosné Varga Gertrud, Trudika néni a szövés „nagyasszonya”, aki a Kézműves Műhely munkáját segítette, ösztönözte.

Tamus Miklós, érdeklődéssel kísérte a programokat.

Víg János, érdeklődéssel kísérte a programokat.

Vízy Istvánné Julika néni, aki a fenntartható környezet érdekében szakmai tanácsaival, közreműködésével segítette a népfőiskolát, amíg egészsége megengedte örömmel vett részt a programokon, a tevékenységekről elismerően nyilatkozott.

Emléküket a társaság nagy tisztelettel őrzi.

Gazdálkodás és pályázatok

A működést s az értékteremtő szakmai programok megvalósítását hazai és uniós pályázati forrásokból biztosítják. Jelentős önkéntes munka, tagdíj, kiadványok előfizetése, támogatása és értékesítési bevétele, SZJA 1%, s alkalmankénti támogatói adomány is hozzájárult a népfőiskolai tevékenységhez. A nyertes pályázatok függvényében az éves céltámogatás 0,18- 12 M Ft között, 25 év átlagában 3,3 M Ft/év volt.

Hazai forrásokat nyert a Társaság a következő szervezetektől: Jászfényszaru Város Önkormányzata, Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány, Vidék Parlamentje, FVM, Nemzeti Kulturális Alap, OFA Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság, Magyar Népfőiskolai Társaság, Nemzeti Civil Alap, Lakitelek Alapítvány, Jászkok Egyesülete.

Jelentős projektek, amelyek európai uniós támogatással valósultak meg

Együttműködő női vállalkozók hálózata a valóságban és virtuálisan 2005–2006, HEFOP

Képzés szaktanácsadás vállalkozó vagy vállalkozni szándékozó nőknek Hódmezővásárhely, Jászfényszaru, Mezőkövesd, Szeged és Székesfehérvár helyszíneken 120 fő bevonásával. Vállalkozó nők a vidékért három megye, három régió határán 2007–2008 HEFOP; A Jászfényszaru és Szolnok helyszíneken zajló projekt során képzésekre, tanácsadásokra, szakmai tanulmányutakra, műhelymunkákra került sor 110 fő bevonásával, illetve kiadvány is készült.

APURE nyári egyetem – Grundtvig kapcsolatok, együttműködések 2009., 2010, TKA Szakmai tanulmányutak és jó gyakorlatok megismertetése során nemzetközi téren is bemutatásra kerültek a vállalkozó női programok.

Európa a polgárokért – Testvérvárosi találkozók 2010., 2011, TKA. Jászfényszaru Önkormányzatával partner a népfőiskola (pályázatok írása, programok megszervezése).

Első lépések Jászfényszarun 2011–2012, TÁMOP; Jászfényszaru Önkormányzatával konzorciumi partner a népfőiskola, a munkaerőpiaci reintegrációs programban 45 fő vett részt.

Családok népfőiskolája 2013. ÉAOP – A városközpont értékmegőrző támogatása és a városrehabilitációs pályázatok soft elemeiként a Népfőiskola több mint húsz féle programja, több mint száz alkalommal került megszervezésre, minden korosztályt külön-külön megszólítva. (kerekítő, tematikus játszóház, kosárfonás, rajz tanfolyam, varrókuckó, informatikai képzés, népzenei programok stb.).

Hagyomány és kreativitás a Zagyván innen és a Galgán túl – tanórán kívüli kulturális kapcsolatok 2013–2014 TÁMOP, amely keretében négy óvoda és négy iskola (Pusztamonostor, Jászágó, Boldog, Jászfényszaru) tanulói számára biztosítottak tanórán kívüli programokat – tehetséggondozás, szakkör, tematikus napok, tábor, tanulmányi kirándulás formájában.

A Korhatártalan Akadémia – Bedekovich hagyományok és innováció Jászfényszarun és térségében című GINOP-3.3.3-17-2017-00104 azonosító számú projekt (2018–2019) keretében Család- és négy programelemű Digit modulja IKT és szociális kulcskompetenciákat fejleszt, több mint 120 program valósult meg. A résztvevők tanúsítványt, illetve az év zárásakor „Akadémiai Diplomát” kaptak. A programot az eddigi hagyományok innovatív továbbfejlesztésével, a Digitális Jólét Program keretében és Jászfényszaru Város Önkormányzata támogatásával valósították meg.

A programokról tájékoztató a népfőiskola honlapján látható: www.bedekovich.hu

A népfőiskola elismerései

Jászfényszaru Város Önkormányzata: Jászfényszaruért emlékérem – 10 éve város Jászfényszaru, 2003.; 20 éves a Város – a város fejlődését segítő közreműködésért, 2013.; Elismerő oklevél a 25 éves tevékenységért, 2018.

Népfőiskolákért – Magyar Népfőiskolai Társaság kitüntetése, emlékérem, 2006.

Díszoklevél a közösségépítő munka elismeréseként, Jászok Egyesülete, 2006. Díszoklevél a közösségépítő munka elismeréseként, Jászok Egyesülete, 2011. Díszoklevél a közösségépítő munka elismeréseként, Jászok Egyesülete, 2016.

Jászok Egyesülete: Jászsági Civil Vándordíj 2011.

Fényszaruiak Baráti Egyesülete – mint alkalmanként partner helyi civil szervezet – elismerő oklevél, érem, 1997.; FÉBE elismerő oklevél, érem, 2008.

Kovács Béláné Pető Magdolna

MADÁRLESEN A JÁSZSÁGBAN

Idén 15 éve, hogy megalakult a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság Fotóműhelye a gödöllői DUFLEX Fotográfiai Stúdió közreműködésével s ismét összefogva másokkal – dokumentáló jelleggel vagy csak a fotóművészet varázserejével – tematikus fotókat mutatnak be Jászfényszaru, a Szent Erzsébet Közösségi Házban.

A tárlat tervezője, szervezője Pető István AFIAP (Jászfényszaru). FIAP - Fédération Internationale de l'Art Photographique, Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség. AFIAP - a FIAP művésze minősítésű fotós. A Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság megalakulása (1993) óta segíti a szervezet dokumentációs, ügyviteli, pénzügyi munkáját és fotódokumentálását. A szervezet webkészítő-, fejlesztő munkatársa. A jászfényszarui egyházközség tevékenységében, közösségében jelentős szerepet vállal, s annak virtuális megjelenését is biztosítja. Hobbija középiskolás kora óta a családfakutatás mellett a fotózás. 2004-től kezdett intenzíven fotózni – ekkor ismerkedett meg a DUFLEX Fotográfiai Stúdió munkájával, majd tagja is lett a szervezetnek. A Bedekovich Népfőiskola és a DUFLEX közös kiállításainak helyszínei: Jászfényszaru, Gödöllő, Bors, Nagyvárad, Hatvan, Békés, Szolnok. A két kiadásban megjelentetett Farkas Kristóf Vince–Pető István „*Zarándokúton a Jászságban*” című könyv egyik szerkesztője, fotóinak készítője. A Magyar Huszár és Katonai Hagyományörző Szövetség közösségi oldalának szerkesztője.

Alkotásaival nemzetközi és hazai pályázatokon vesz részt, a DUFLEX csoportos kiállítói között Gödöllőn évente több alkalommal szerepel. Egyéni kiállítást Budapesten, Szentegyházán, Jászberényben, Gödöllőn és Jászfényszaru több alkalommal is bemutatt. Kedvelt témái a természet (táj, lovak, madarak), egyházi és kulturális örökség, hagyományörzés, repülő. Felvételei riport és dokumentarista jellegűek.

A saját alkotásai bemutatása mellett felkérte a természetfotózásban kedvét lelő ismerőseit, hogy közösen mutassák be a lencsevégre kapott jászsági madárvilágot. Így láthatuk Varga József (Jászapáti) fotóit. Az általa működtetett Mr. Bene Madártani Szabadidő Központ {bene (lat.) – jó, jól, jót tesz} keretében több lest is kialakított, amelyek remek lehetőséget nyújtanak a madarak fotózására. Célja a természet- és madárfotózás népszerűsítése, fotózási lehetőség kezdő és haladó szintű fotósok számára, gyakorlati, technikai és szükség esetén képfeldolgozási segítségnyújtás.

Szücs László (Budapest) a Foto Natura Természetfotósok Egyesületének elnökhelyettese. A szervezet a természetszerető- és óvó, azt művészi szinten megőrkítő „művészlelkek” baráti közössége. Az IFWP nemzetközi fotópályázatán már többször is kimagasló tel-

jesítményt értek el a magyar alkotóik eredményes szereplésével, s több alkalommal adtak ki saját természetfotós albumot. Vallják: „Igyekszünk a szabad Természetben úgy alkotni, hogy semmin ne hagyjuk ott kezünk nyomát, miközben örök pillanatokot próbálunk meg elragadni az Élettől. Amikor sikerül, valóban igazi művésznek érezheti magát az ember.”

Danis János EFIAP/p a Duflex Fotográfiai Stúdió (Gödöllő) művészeti vezetője, a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség platina minősítés birtokosa, 2018. év fotóművésze. A madárfotózás élményét itt, a jászsági lesen tudta igazán elmélyíteni.

Ács Dávid (Jászfényszaru) amatőr természetfotós életét egy ajándékként kapott (2012) egyszerű kompakt fényképezőgép indította el, s ő is a jászsági lesen Varga József Mr. Bene Madártani Szabadidő Központjában „nevelkedett”. A fotósok mindegyike – a cserkelés (természetben járás) mellett – megfordult már a madáritatós lesnél, ahol a kiállításon bemutatott művek is készültek.

A kiállítás megnyitóján Farkas Kristóf Vince történész-muzeológus és Urbán Sándor, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Helyi Csoport elnöke méltatta a tárlatot. Mindketten kiemelték: vigyázzunk az élővilágra, mint a szemünk fényére! A program, mint ez a kiállítás is, nemcsak a felelős gondolkodást és szemléletet kívánja kialakítani, megerősíteni, de törekszik arra is, hogy minden érzékszervünket megmozgatva, használva jusson el ezek felismeréséig. Az élővilág megőrzésének első feltétele, első lépése a megismerés, hiszen amit nem ismerünk, azt szeretni és védeni sem tudjuk. A második lépés a megszeretés. Egy-egy ilyen kiállítás létrehozása mindkettőt szolgálja. A harmadik lépés az ismeretségre és szeretetre építve a másik élőlény életének védelme – ez a fenntarthatóságra való törekvés.

Urbán Sándor, aki egyben a JÁSZKUN Természetvédelmi Szervezet elnöke, közzé tette felhívását az általa kezdeményezett adatgyűjtésről a régi idők madárvilágáról – különös tekintettel a gólya, a tűzok és a varjú 1890-1950 közötti évtizedekben élt állományáról, amelyről eddig szinte semmilyen adatuk nincs. A Bedekovich Népfőiskola közreműködik az adatgyűjtésben.

A népfőiskolai társaság lehetővé teszi, hogy az alkotások máshol is megtekinthetők legyenek, elsőként a testvértelepülésen, majd a Jászság, Kunság településein kerül bemutatásra a kiállítási anyag.

Ács Dávid: Bübosbanka

Ács Dávid: Szalakóta

Pető István: Széncinke

Pető István: Egerészölyv

Pető István: Egerészölyvek párbeszéde havas tájon

Szűcs László: Nagykőcsag

Varga József: Héja

Varga József: Kandallagém

Larga József: Karvaly

Varga József: Kuvik

Besenyi Vendel

FONTOS DOKUMENTUM A XVIII. SZÁZADBÓL

Egy szép kivitelű – borítólapján XVIII–XIX. századi jázsági viseletbe öltözött személyeket ábrázoló – könyv jelent a közelmúltban. Az első és hátsó borítón látható képekből sejteni lehet, hogy a könyv tartalma a XVIII. század Jászságába vezethet vissza bennünket.

Valóban a Jászságba, azon belül is Jászárokszállásra, címe: *Nemes Nagy György jázsági naplója 1759–1769* (1820). Szerkesztette Csikós Gábor, aki maga is jászárokszállási fiatal kutató.

A könyv családi krónika, visszaemlékezés, önéletírás és napló is egyben. Írója Nógrád megyei származású nemesember, aki az 1720-as években elhagyva szülőföldjét, a nagy bevándorlás idejében Jászárokszálláson telepedett le és alapított családot. Nemesi származására mindig büszke volt, a korszakhoz képest művelt ember, jól jövedelmező kereskedői tevékenysége révén vagyona számottevően gyarapodott. Majd az 1745-ös redemptio alkalmával jelentős területű földet is váltott, az árokszállási redemptus társadalom megbecsült tagja lett. Bizonyítja ezt az is, hogy 1752-ben kinevezték adószedőnek, 1758-ban pedig felkínálták neki a főbírói állást is, de nem fogadta el.

A napló írását 1759-ben kezdte el, és 1769-cel bezárólag rögzítette az általa fontosnak vélt eseményeket. 1770-ben meghalt, a krónikát fia, József folytatta 1809-ben bekövetkezett haláláig. Nagy József halála után nyoma veszett, 2011-ben Csikós Gábor a Széchényi Könyvtárban találta meg.

Hogyan kerülhetett a Széchényi Könyvtárba?

A legvalószínűbb feltételezés szerint Nagy József egyik fia, Gábor vette magához. Innen Nagy Ferenchez (1788–1843), a testvéréhez került. Nagy Ferenc fia, Nagy Iván (1824–1898) a híres genealógus volt a következő tulajdonos – aki Nagy György dédunokája volt –, az ő hagyatékából kerülhetett a Széchényi Könyvtár gyűjteményébe.

Mi vezérelhette Nagy Györgyöt az írásra?

Írásából kitűnik, hogy zaklatott élete volt az Árokszállásra való áttelepülésig, vagyona jó részét elveszítette. Feszültségekkel teli élete révén megtapasztalhatta a jogbiztosító iratok releváns voltát. Fontos volt számára nemesi származása bizonyítása. Írása elején beszámol „kevés jószágáról”, „Memoriales” címen összegyűjtötte a családját érintő másolatokat. A leszármazottak többsége is a jogbiztonságot tekintette a napló értékének, azt a részt bővítették „legnagyobb buzgalommal”. Nagy Györgynek kereskedőként sarkalatos volt nemesi mivoltának bizonyítása, hiszen – számos utazása során – előkelő származása kedvezményeket biztosított számára. Munkált benne egy olyan cél is, hogy családi kró-

nikát alkosson, amit haszonnal forgathatnak majd az utódok. Nemesi oklevele 1593-ból maradt fenn.

Nagy György klasszikus latin műveltséggel rendelkezett, ez a könyvet olvasva hamar szembetűnik. A ma emberének a szöveg igen nehéz olvasmány. Szerencsére nagyon jól lábjegyzetelt. Árnyoldala a dolognak az, hogy a lábjegyzetek a könyv végén találhatóak, szerencsésebb lett volna, ha azokat az adott oldal alján tüntette volna fel. Így, a szöveget olvasva, lépten-nyomon a könyv végére kell lapoznunk, hogy megfelelően tudjuk értelmezni az adott textust. A könyvben a családi leszármazás is nehezen követhető, nagyon figyelmes olvasást igényel.

A családtörténeti rész után 1732-ig összefoglalóan ismerteti a megtörtént eseményeket, 1732-től 1759-ig évenként summázva. Általában a világtörténelmi események leírásával kezdi az egyes éveket, s utána tér át lakóhelye vagy családi élete ismertetésére. Ez a szervezettség 1759 után gyengül, amikor az önéleírás mindinkább naplószerű formává alakul át.

Az egyes évek esetében figyelemmel lehet követni gazdálkodásának eredményeit, a legtöbb év keretében közli az adott évben keletkezett nyereségét. Több esetben ír arról is, hogy ezekből miket vásárolt.

Mivel sokat utazott, a nagyvilág eseményeiről rendszeresen beszámolt, a helyi eseményekről keveset ír, vagy egyáltalán nem foglalkozik velük. Így a redemptióról és annak jelentőségéről is keveset olvashatunk. Nincsenek pontos dátumok, helyettük latinos formában írt helyszínek, kapcsolatok, szövetségek, hadmozgások, egyházi és világi méltóságok sorakoznak írásában. Elmondása szerint értesüléseit szavahihető emberek elmondásaira alapozta.

Nagy György az ország sorsához kötötte életét, a nemesség története az ő felfogásában Magyarország történetét jelentette. Mezővárosi környezetben élt, de kívülállónak számított nemcsak nemessége, hanem foglalkozása révén is, a szabadparashti társadalom ugyanis nem sokra becsülte a kereskedést. Nagy György redemptus volt, de magát az országos nemességhez tartozónak tekintette, bár ez a nemesség alig jelentett valamit a Jászságban.

A naplót olvasva kitűnik, hogy a XVIII. század embere milyen mértékben volt kiszolgáltatva a természeti csapásoknak: földrengés, sáskajárás, pestis veszélyeztette az embereket, dőghalál az állatokat. Nagy Györgynek mélységes istenhite lehetett, a bekövetkezett bajokat, csapásokat belenyugvással fogadta.

Az ismerősi és rokoni kapcsolatokról való írás, emlékezés fontos volt számára. Gyakori utazásai során ismerőseinél szállt meg – az 1700-as években ez pótolta az intézményesített vendéglátás rendszerét. Több ismerőse fontos patrónusa volt, segítették döntéseiben, sőt kölcsönökkel is támogatták (pl. a vámosgyörki plébános, vagy a tarnaörsi földbirtokos, Orczy István).

Nagy György széles érdeklődési körű, az országban zajló történésekre odafigyelő, nyitott személyiség volt. 1749-ben Rákos mezején katonai gyakorlatot tekintett meg, 1764-ben pedig szemtanúja volt Mária Terézia királynő fogadásának. De 1754-ben jelen volt Budán, a Szent György téren Bujdosó György felkelő lefejezésének is.

Írásában szokatlan természeti jelenségekről is olvashatunk. 1744-ben üstököst látott, 1748-ban rendkívüli viharról és napfogyatkozásról is említést tesz.

Nagy György önéletírása érdekes forrása lehet a magyar mikrotörténeti irodalomnak. Annak ellenére, hogy keveset ír a Jászságról, fontos adalékokkal szolgálhat a Jászság múltjának jobb megismeréséhez. Lényeges tényanyagot találhatunk a korabeli életvitel megismeréséhez is. Halála előtt leltárt készített a vagyonáról. Ebből megtudhatjuk, hogy egy módos árokszállási gazda milyen tárgyakkal, ingatlanokkal rendelkezhetett ebben az időben. Ami ezek közül érdeklődésre tarthat számot az Nagy György 22 könyve. Véleményem szerint ez a XVIII. században ritkaságszámba mehetett, különösen vidéken. Ez is széles érdeklődési körét bizonyítja.

Nagy György leszármazottai férfiágon Nagy János (1738–1809) utódai révén tovább élnek Jászárokszálláson. Többségében mezőgazdaságban dolgoztak, illetve dolgoznak.

E könyvet hasznosan forgathatják a nyelvészek, hisz még a nyelvújítás és az egységes helyesírási szabályzat előtt íródott. Érdeklődéssel olvashatják azok, akik a Jászság, főleg pedig Jászárokszállás története iránt tudakozódnak.

Köszönet Csikós Gábornak a könyvhöz írt bevezető gondolataiért, az általa mintegy 928 jegyzet összeállításáért, és az azokban közölt háttér-információkért [pl. Padányi Bíró Márton (1693–1762) – 1745-től veszprémi püspök – gyermekkorára egy részét Jászárokszálláson töltötte].

Köszönet Katona Csaba lektor lelkiismeretes munkájáért is.

Nagy György jászsági naplója 1759–1769 (1820). Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára 2017., Levéltári közlemények 15. kötet

Csikós Gábor

KÉZIKÖNYV A JÁSZBERÉNYI FERENCESEKRŐL

Amikor a kezembe került Varga Kamill rendkívül igényes kiállítású könyve, a *Szerzetesek Jászberényben*, az első dolgom volt, hogy ismerős nevet keressek. Meg is találtam: a 224. oldalon ott szerepel Alojzia nővér, aki Pittner Ilonaként egy iparos házaspár legfiatalabb gyermekeként született Jászárokszálláson. A dédapámnak unokatestvére volt. Ma is jó szívvel gondolok vissza a vele folytatott beszélgetésekre; lenyűgözött a nyugalma, emberszeretete és az, hogy valaki olyat hallhattam beszélni, aki szemtanúként élte meg 1919 tragikus eseményeit vagy éppen az 1945-ös front borzalmait.

Aztán elgondolkoztam, miért éppen az ő életrajzával kezdtem. Ennyire az önös érdeklődése motiválná az embert? Vagy szűrőpróbaszerű ellenőrzés ez, hogy meggyőződünk, komoly szakmunkát olvasunk?

Akármelyik irányba is keressük a választ, Varga Kamill könyve meglepéssel tölti majd el az olvasót. A kötet a Jászapátiak Baráti Egyesületének és a Jász Helytörténeti Körnek közös kiadványa. Az utóbbi egyesület 2017-ben azzal a céllal alakult, hogy összefogja a Jászsággal foglalkozó helytörténeti kutatókat, így Varga Kamillt és Suba Györgyné Kocsis Juliannát is. Közös említésük nem véletlen: Suba Györgyné jegyezte a 2015-ben megjelent *Cipruság – virágszál Isten országának munkásai Jászberényben, 1546–2015* című könyvet, amely a világi papság életét mutatja be. Ennek a könyvnek a folytatása – mind külalakjában, mind szellemiségében és témájában – a *Szerzetesek Jászberényben*.

Igaz, hogy a kutatómunka ebben az öt évben volt a legintenzívebb, a szerző egy interjúban elmondta, hogy a téma tulajdonképpen már több mint két évtizede foglalkoztatta. Az ebből fakadó kiérlelttség, gondosság és alaposság meg is látszik a művön: minden részletre kiterjedő, precízen szerkesztett alkotásról van szó, amely éppen komplexitása miatt sorolható nehezen műfaji kategóriába. Rendtörténet, életrajz éppúgy helyet kapott a kötet lapjain, mint bizonyos történelmi események mikroszintű ismertetése, elemzése. A cél világos: a ferencesek jászberényi jelenlétének minél sokoldalúbb, minél részletesebb bemutatása. Ezeket a műfajilag elkülönülő tematikus blokkokat a következőkben külön-külön mutatom be.

Az első egység, *Ferencesek Jászberényben* címmel (11–41) a ferences rend jászsági múltjának elbeszélése. A belső nézőpontú (olykor többes szám első személyben megszólaló) történet szerint a sikertelen dominikánus kísérletek után a ferencesek lettek a jászok megtérítői. 1278-ban már kápolnájuk volt a Zagyva partján, jelenlétük a városban a török hódítás zűrzavaros időszakát leszámítva folyamatos. 1779 és 1856 között meghatározó volt az oktatási munkájuk, de nagyon fontos szerepet töltöttek be a környező falvak lelkigyakorlatainak

megszervezésében és megtartásában is. A kötet ezen része ritkán tér ki országos történelmi eseményekre: mégis feltűnő, hogy a politika egyre növekvő erővel hatott a rend életére. Az első világháborúban a rend arra kényszerült, hogy hadicélokra engedje át a harangokat, 1918-ban pedig tábori kórházak rendeztek be a kolostorban. Még erősebb a második világháború hatása, amikor a front elvonultával a szerzetesek igyekeztek lelki és anyagi támaszt nyújtani a lakosságnak. A megpróbáltatások sora a következő években gyarapodott, hiszen a berendezkedő kommunista államhatalom ellenséget látott a katolikus egyházban, törekedett annak ellehetetlenítésére. Az állami szorítás fokozódásának időszakában érdekes momentum Kovács Kamill terve, aki 1949-ben arra kérte a zarándokokat, hogy köveket hozzanak a kápolna építésére. Pannonhalmáról, Budapestről, sőt Svájcból és Rómából is érkeztek kövek, de a kápolna építését megakasztotta a rendek 1950-es feloszlatása. Szerencsére öt évvel később végül mégis sor kerülhetett a kápolna felszentelésére.

A 42–76 oldalig terjedő rész azokat listázza, akik 1819 és 1948 között a rendházban éltek. Az első száz évben a lakók száma ritkán emelkedett húsz fölé: 1928 után azonban feltűnő a bővülés. Ekkortól már nemcsak szerzetesek és laikus testvérek, de filozófiai hallgatók és gimnazisták is laktak az épületet.

A kötetben több életrajzi gyűjtemény is található (76–201; 211–230; 237–254), amelyek összesen több mint hatszáz életutat tartalmaznak. Nemcsak ferenceseket találunk, hanem bencés szerzeteseket, szatmári irgalmas nővéreket és ferences szegénygondozó nővéreket is. A nővérek két hullámban – a 19. század végén, illetve az 1920-as években – telepedtek meg a városban. Sajnos, a források hiányában nem volt mód a középkori életrajzok kikutatására: a forráshiány azonban nemcsak itt, hanem más időszakokban is megismerést nehezítő körülmény. A szerző azonban minden töle telhetőt megtett a hiányok oszlatására: így a rendtörténet 1939 és 1944 között hiányzó részeit hírlapi tudósításokkal pótolta.

A legkorábbi életrajz a 18. században élt P. Kiss Mátyásé. Az ő neve viszonylag ismert, köszönhetően jeruzsálemi utazásának és az élményeiről írt naplójának.¹ Életrajza kapcsán újdonságot jelent a napló kalandos sorsának ismertetése. A félézernél is több életrajzot lehetetlen volna szemlélni, még ha azok különböző részletességűek is. A születési dátum, a fogadalomtétele, a beöltözés, illetve a halálozás időpontja majdnem mindenkinél szerepel, néhol találhatók fényképek is, jelenünkhöz közeledve pedig már egyre gyakoribbak a részletes beszámolók. Így megemlíthető a kínai missziót megjáró zsidómentő, P. Károlyi Ádám Bernát hitszónok, aki végül 1954-ben halt vértanúhalált, miután az ÁVH kémkedés vádjával letartóztatta. (142) P. Kálmán Emil Celerin (184) 1944 novemberében Kerekudvaron celebrált misét. Szokás volt, hogy a férfiak nem áldoztak: a kendős asszonyok között felbukkant viszont egy munkaszolgálatos férfi, sárga karszalaggal: Radnóti Miklós költő. Konceptiós perben ítélték el P. Lukács László Pelbárt (194–195). A fiatal szerzetes a Gulágon vesztette életét: szentté avatása folyamatban

¹ Legutóbb Besenyi Vendel 2018: A barokk utazási irodalom képviselőjéről címmel számolt be a Jászsági Évkönyvben, 246–249

van. A történelem azonban nem csak az ő életébe furakodott be ilyen erővel, a 40-es és 50-es években világháborús halottat éppúgy találunk a rend tagjai között, mint olyanokat, akik az állami üldöztetés miatt voltak kénytelenek elhagyni a rendet. Köztük volt Rigó János, a későbbi világhírű dietetikus is. Vagyis, a világtörténelem által a rendre rótt próbatételek a ferenceseket nemcsak mint közösséget érintették, de súlyos lenyomatokat hagytak az egyéni életutakban is.

A 255–338 oldalon található *Függelék* első hatvan oldala P. Kiss László Szaléz életét mutatja be, aki 1934-ben érkezett Jászberénybe, ahol bölcsselelettörténetet, szociológiát és erkölcs-történetet adott elő. Két évvel később a Korunk Szavában megjelent *A katolikus Jászberény* című cikke nem várt vihart kavart, a Jász Hírlapban többen kérték ki maguknak állításait. Nem sokkal ezután Kiss Szaléz el is hagyta a várost, Salgótarjánba került. Érdekes fordulat, hogy áthelyezése után a jászberényi képviselő-testület levelet írt a tartományfőnöknek, és az itt végzett munkáját elismerve, arra hivatkozva kérte visszahelyezését. Amerikai és debreceni kitérők után azonban csak a második világháború végén került vissza a környékre, mégpedig Gyöngyösre. A könyv a politikai, egyházi és köztörvényes vonalak ismertetésével részletesen elemzi, miként vált 1946-ban egy koncepció per vádlottjává, majd pedig áldozatává. A ferences szerzetes szemben állt a nemzeti szocializmussal és a kommunizmussal is, a hívekért és az üldözöttekért való kiállásáért halt vértanúhalált, 2010-ben kezdeményezték boldoggá avatását.

Ekkor indult meg egy másik ferences boldoggá avatása is, az ő életrajza teszi ki a függelék másik részét (314–333). Kovács István P. Kristóf egész életében készült a vértanúságra, 1944-ben ebbéli szándékában kérte áthelyezését Újvidékre. Elszánása beteljesülhetett: az elhurcoltakkal menetelt, éjszakánként gyóntatta őket, 1944 novemberében szerb partizánok súlyos bántalmazás után végezték ki.

A két életrajz után szómagyarázat (334–338) található. Ez a különböző fogalmak és életese-mények rövid magyarázatát adja a szerzetesi életben nem annyira járatos olvasó számára. A kötetet helynév- és személynévmutató zárja.

Az ismertetés elején feltett kérdésekből fakadó igényeket a könyv mindkét esetben teljesíti. Aki a rend története felől közelít a kötethez, az egy egzakt monográfiát talál, amely mély alapossággal dolgozza fel a ferencesek jászberényi jelenlétét. Akit viszont a Jászberény múltja iránti érdeklődés mozgat, annak a kötet számos új ismeretet hordozó, fontos helytörténeti kiadvány. És nem csak egyháztörténeti szempontból: mint a fentebbi vázlatos bemutatás is sejteti, a ferencesek nem maradtak, nem maradhattak kívülállóí a település történetének. Sokszor voltak aktív alakítói Jászberény életének, máskor pedig elszenvetői a történelmi eseményeknek.

A kézikönyv ünnepélyes bemutatójára 2019. április 24-én került sor, amikor Novák István ismertette a könyvet, majd pedig szentmisét celebrált az elhunyt szerzetesek emlékére.

(Fr. Varga Kamill OFM: *Szerzetesek Jászberényben*)

Parti Csaba

KISSZÁNTÓ ÉS NAGYSZÁNTÓ PÁRHUZAMOS TÖRTÉNETE ALAPÍTÁSUKTÓL A 19. SZÁZAD VÉGÉIG

Ez a helytörténeti kiadvány két szomszédos település történelmét mutatja be. A két falu Romániában, a magyar határ közeli Partiumban, ezen belül Bihar megyében található. Nemcsak elnevezésük, hanem sorsuk is hasonló módon alakult. Nevük arra utal, hogy az Árpád-korban a létszámban gyarapodó népesség a vizes, mocsaras vidéken letelepedett, a feltört földeket művelés alá vonták.

A cím többet ígér, mint amit a kötet nyújt, mivel a kisszámú használható forrás nem ad módot arra, hogy részletes településtörténetet olvashassunk. Nagyváradot 1660-ban a török csapatok elfoglalták, a környező falvak elnéptelenedtek vagy teljesen el is pusztultak. 1692-ben foglalták vissza a császári csapatok Váradot, ekkor indult meg az elhagyott falvakba a visszatelepülés és a románság szervezett betelepítése. A szerzők a forráshiány problémáját úgy próbálják áthidalni, hogy a magyar történelem korszakait ismertetik, ezek folyamataiba adnak betekintést, kiegészítve azoknak a két településre való hatásával. Ezekből kiemelkedik a honfoglalás időszaka – ahol Bihar földrajzi helyzetéről is kapunk információt –, az úrbéri rendezés ismertetése és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc időszaka. Sok olyan tudnivalóról is olvashatunk, amelyek más történeti munkákban már megjelentek, ebbe a kötetbe inkább specifikusabb adatokat várnánk. A magyar történelem átfogó ismertetése néhol feleslegesnek hat, a kötetet talán érdekesebb lett volna kisebb terjedelemben, füzetként kiadni.

A könyv pozitívuma a források felsorolása (nem hiányoznak a forrásjelzések sem), ezek feldolgozása. Jó néhány oklevél szerepel a kötetben, a képek alatti regeszta (az oklevelek rövid, szöveges kivonata) a birtokviszonyokba jó betekintést nyújt. A peres anyagokban vagy az úrbéri táblákban található névanyag is mutatja, hogy a szerzők alaposan feldolgozták a forrásokat. Az úrbéri tabellák elemzése jól értelmezhető. A leginformatívabb fejezetekben az 1848/49-es szabadságharcban helyi szinten fontos szerepet vállalt Nagy István református esperesről, kisszántói lelkésről olvashatunk.

A szerzők szinte minden fontos tudományos alapvetést (Mezősi Károly Bihar vármegyéről írt munkája, Fényes Elek, Pesty Frigyes művei) felsorolnak, ezekből a két településről szóló adatokat pontosan és részletesen idézik.

A szerzők: *Kupán Árpád*, nagyváradai történelemtanár, több helytörténeti munka szerzője, és *Németi József*, Kisszántó kutatója.

A könyv borítóján Kisszántó és Nagyszántó látnivalói szerepelnek. A két település ma Borssal és Biharszentjánossal alkot egy községet. A kötet *Bors* mint községközpont és a nagyvárad *Varadinum Script Kiadó* közös kiadásában jelent meg.

A könyv jól használható, átlátható, de zavaró, hogy bizonyos latin kifejezések rövidítéseit nem oldják fel.

Szabó Jánosné

TÁNCMŰVÉSZ ÉS KOREOGRÁFUS

Az elmúlt években készült egy történeti visszatekintés a Magyar Állami Népi Együttesről (MÁNE) filmtrilógia formájában. A trilógia mindegyik része az együttes kiváló vezetőinek fotóival indul. Rábai, Tímár, Sebő, Mihályi. Mindegyikük nagy egyéniség, a szakma elismert mesterei, s az együttes különböző korszakait képviselik.

A Jászsági Évkönyv történetében még nem fordult elő, hogy filmről készüljön leírás, értékelés. Ez lesz az első, melyben a jászberényi születésű kiváló táncművész, koreográfus, Mihályi Gábor munkásságát is bemutató alkotásról szólnunk.

A film első része visszatekintés a MÁNE megalakulására. Különös tekintettel létrejöttének viharos körülményeire. Képet kapunk arról, hogy az akkori politikai helyzet milyen nagymértékben befolyásolta a kulturális élet eseményeit. Emberi sorsok, művészeti értékek kerültek sülyesztőbe, mert nem azt a nézőpontot képviselték, ami az akkori politikai, kulturális koncepció profiljába illeszkedett. Az első hivatásos együttese a honvédségnek volt, 1948-ban hozták létre, későbbre datálható a Molnár István vezette SZOT együttes, majd 1951-ben alakult meg a Magyar Állami Népi Együttes. Vezetését a békéscsabai születésű Rábai Miklósrá bízta. Mindenre fogékony, derűs természetű ember, akinek alapelve a néphagyományhoz való hűség volt. Ráadásul igen nagy népszerűség övezte személyiségét, többek között a televíziós *Ki mit tud?* versenyek zsűritagjaként ismerhette meg az ország. Mindemellett ő kezdeményezte a táncoktatás bevezetését, melyből következett, hogy az új tagok, új szellemiséget vittek az együttes működésébe. A filmben számos neves néprajzkutató, koreográfus, szociológus nyilatkozik az együttes munkájáról, létezésének fontosságáról. Kiemelendő, ahogyan az akkori táncosok visszaemlékeznek a közös munkára, hazai és külföldi fellépésekre. A tánckar mellett működött a kiváló énekkar és a zenekar, mely csupa cigányprímásból állt. Rábai Miklós azonban fiatalon, 53 éves korában meghalt.

Mint minden ilyen váratlan eset, sajnos kihatással volt az együttes további működésére, már-már az elbizonytalanodás jelei mutatkoztak. Végül az irányításban Tímár Sándor kapott jelentős feladatot. 1975-ben személyével új korszak kezdődött az együttes életében. Nagy kérdés, hogy mi az az út, ami továbbviszi ezt a nagyhírű csapatot. Nyilvánvalóvá vált, hogy minden másképp lesz, mint eddig, s ez Rábai Miklós együttesének igencsak idegen volt. Tímár Sándor munkájában maximalista volt, improvizációs lehetőségeket adott a táncosoknak, életszerűek voltak a produkciói. Személyét azonban nehezen fogadták el, átalakult a tánc csoport. Levált a zenekar és az énekkar is. Bizonyos értelemben egyhelyben topogás jellemezte az együttes tevékenységét.

A trilógia második részében jut főszerep Mihályi Gábornak, akinek mindmáig Jászberényben van az otthona: naponta innen indul a „nagy kalandra és ide érkezik vissza erőt gyűjteni”. Nem csak itt született, de itt járt iskolába, a Lehel Vezér Gimnáziumban érettségizett, néptáncosként pedig a Jászság Népi Együttesben kezdte pályafutását. 1982 szeptemberétől a Magyar Állami Népi Együttes tánckarának tagja, majd szólistája. 1996-tól 1997 decemberéig megbízott művészeti vezető, karigazgató, 2001-től az együttes művészeti vezetője. Személye új színt hozott az együttes életébe. 2001. január elsejétől létrejött egy új intézmény, a Hagyományok Háza, amely az együttes bázisa lett. Ez időtől fogva a MÁNE hármaskapcsolatát látott el. Első és legfontosabb volt a folklór, második a jó értelemben vett populáris vonal, majd ezekkel együtt kapcsolódás a magas művészetekhez. Mihályi Gáborra nagy hatással volt egy korábban Londonban látott *Riverdance* produkció (ők a színpadi néptáncot képviselték). Ezt a felfogást szerette volna meghonosítani Magyarországon is. Így született meg a *Naplegenda* című mű. A filmbe li nyilatkozatok szerint ebben egyértelműen a megújulás jelei mutatkoztak. Megújulás keletről, nyugatról. Eddig azonban hiányzott a merész, szellemi hozzájárulás, átjárás a különböző műfajok között.

Művészeti vezetőként egyre több feladatot kapott, vállalt az együttesben. Először társrendezőként, később önálló koreográfusként irányítja a táncosok munkáit. Csústeljesítmény mutatkozik a táncban, elvont nyelvként próbálja kezelni, úgy megy át népi-ből a klasszikusba, avantgárdból a modernbe, hogy észre sem lehet venni. Irányításával funkcióváltás is történik a produkciók összeállítása során. Erőteljes kísérletet tesz újabb és újabb változatokra. A kísérletek azonban, mint ahogy az lenni szokott, megosztják a közönséget. Mihályi Gábor szerint úgy kell a hagyományból a legtöbbet profitálni, hogy az érintetlen maradjon. Szükséges azonban a beavatkozás – ehhez bizony kell a koreográfusi lelemény. Ötvözi a korszerűt, a kortárs elemeket a hagyománnyal, pl. a *Hajnali hold* és az *Édeskeserű* című művekben. Táncpedagógusok, táncosok nyilatkoznak munkásságáról. Költőnek tartják, produkciói könnyeket csálnak az emberek szemébe stb. A koreográfusok azonban egymást is inspirálják – őrzők s egyben kísérletezők is.

A film kiemelkedő része számomra, amikor a táncosairól nyilatkozik. Nagyfokú empátiával viszonyul hozzájuk. Értékeli a bemutatott előadást, nem dorgál, inkább dicsér, de megjegyzi, ha van „egy kis javítanivaló”. Régóta együtt dolgoznak. Kiemeli a megfelelő emberi kapcsolat fontosságát. Elsősorban a táncosok és ő, majd közülük a fiatalabbak és ő között. Esetükben a tegeződésnek is van liturgiája. A kiváló produkciók mögött a hihetetlen tűrőképesség is adja a hátteret. El kell viselniük egymást, valamint tudni kell egymásra figyelni. Számára ez nagyon fontos, és ezt el tudja fogadtatni a táncosaival. Kell egyfajta összetartás a mindennapokban, a próbák és bemutatók során, de a sikeres turnék esetében is.

Nem tud elképzelni olyan világot, ahol az együttesnek nem lenne helye a mai kulturális életben, hiszen a hagyományokat áthozzák a jelen világába. Mi ez, ha nem egy hitvallás a táncművész úr részéről!

A harmadik rész teljes egészében egy új produkció elkészültével foglalkozik. 2014 Kárpátalja éve volt. Ennek jegyében tervezték feldolgozni a térség népzenei és néptáncos hagyományait. Ez hatalmas munkának ígérkezett, hiszen e tájegység néphagyományai eddig ismeretlenek voltak. Célja ezzel is újra és újra visszatérni a tradicionális anyagokhoz. A film végigpörgeti a munka minden fázisát, a gyűjtéstől a zenei-, ének- és táncanyag összeállításáig, a próbákig, bemutatóig, mindent. Mihályi Gábornak kiváló segítői voltak ebben, zenészek, koreográfusok, s nem utolsósorban az ott élők, akikkel szerinte élvezet volt együtt dolgozni. A gyűjtőmunka után kezdődött el az igazi nagy feladat, az anyag feldolgozása, színpadra vitele. A tánc mellett a zene, az ének, a viselet és a jól megválasztott díszletek hozzájárultak a sikerhez.

A produkció koreográfusa, Mihályi Gábor szerint az utolsó pillanatokban sikerült ezt a gyűjtést végezniük. Az ott élő idős emberek tudásának, tapasztalatainak rögzítése, átmentése egyfajta kapaszkodót biztosított a jelenbe, ezáltal jobban láthatóvá váltak azok a motívumok, melyek a készülő előadás lelkét adják. A mű címe: *Megidézett Kárpátalja*. A filmen munka közben látjuk a koreográfust. Megfigyelhetjük, hogyan irányítja a táncosok mozdulatait, akiknek szintén kihívást jelentett az új darab adaptálása, hiszen eddig nem ismert táncokat kaptak a „lábuk alá”. Látjuk, amint háttérből figyeli a begyakorolt lépéseket. Együtt él a szereplőkkel, hol a színpad szélén veri a ritmust, hol a színpadon mutatja be az általa elképzelt figurákat, emberségesen adja az instrukciókat.

Mi jellemzi Mihályi Gábor művészetét? Két egyszerű szóval tökéletesen definiálható: sokszínűség és minőség.

A MÁNE számára több mint 20 produkciót készített. Harangozó Gyula-díjas (1996) koreográfus, rendező, Magyarország Érdemes Művésze (2014), Seregi László-díjas (2016), Szolnok díszpolgára (2019), 1990–2001 között volt a Tisza Táncegyüttes művészeti vezetője, mely idő alatt több díjnyertes koreográfiát alkotott és nyert a szolnoki együttessel. A Magyar Művészeti Akadémia levelező tagja – Népművészeti Tagozat (2013).

Történetek a Magyar Állami Népi Együttesről. Filmtrilógia. Szerkesztő-rendező: Medgyesi Gabriella. Archimédia Produkció 2014–2016

ÚJ KIADVÁNYOK ÉS INTERNETES ELÉRHETŐSÉGEK
A JÁSZSÁGRÓL¹

1. *Elektronikus fűtés a jövő megoldása!* : Optimális beruházás, maximális komfortérzet / Czinege Károly, ifj. – Jb.: Czinege és Fiai Kft., 2018. – 189 p.: ill.

A szerző a jászberényi Czinege és Fiai Kft. ügyvezető igazgatója

2. *Ézsiás Rózsa: Süssünk-főzzünk ízletesen és gyorsan* / szerk. Tóth Tibor; szaktanácsadó Szücs Miklós, Vágó Tibor. – Jf.: FBE., 2018. – 88 p.: ill., színes fotók

Eredeti kiad.: írta, összeáll. Ézsiás Rózsa. – Mezőberény: Bereznai Mihály könyvny., 1935/36.

3. *A Fényszaruiak Baráti Egyesülete: Negyedszázad a városért, Jászfényszaruért 1993–2018* / írta, szerk. Tóth Tibor; szerk. munkatárs Kiss Dávid Sándor, Mészáros László; fotók Dobák Viktor et al. – [Jf.]: FBE, 2018. – 131, [1] p.: ill., színes fotók

Felsorolva: az egyesület csoportjai, intézmények, kiadványok, kulturális tevékenységek, rendezvények, konferenciák, találkozók, előadások, kiállítások, kirándulások, évfordulók, kitüntetések, tagnévsor

4. *Dokumentumok az MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárából* / szerk., előszó Kovács Eleonóra, forrásokat vál., átírta Bojtos Gábor et al., regesztákat, jegyz. kész. Cseh Géza et al., fotók Mészárosné Csók Zsuzsanna. – Bp.: MNL, 2018. – 264 p.: ill. – (Forrásaink a reformációról)

Borítékon még szerepel: Forrásaink a reformációról cím.

a, Tanúvallások Zorger János katolikus plébános Jászkisérrel 1699-ben történt eltávolításáról – Jk, 1760. jún. 30. – p. 22–23.

b, A jászberényi tanács jegyzőkönyvében található bejegyzés a református templomle foglalásáról és lerombolásáról – Jb., 1760. júl. 7. – p. 24–25.

c, Jászkisériek levele Batthyány Lajos nádornak a református templom és torony újjáépítésére – Jk, é. n. – p. 28.

d, Eszterházy Károly egri püspök hozzájárul, hogy a jászkiséri reformátusok az általuk használt templomot kijavítsák – Jk., 1765. jún. 19. – 29. p.

e, Jászkiséri református prédikátor panasza a jegyző ellen, aki az iskolához tartozó kertet elvette és a szérűskertekhez sorolta – Jk., 1777. febr. 19. – p. 39.

f, A jászkiséri református közösség levele a Jászkun Kerülethez a református templom felépítésének nehézségeiről – Jk., 1782. – p. 42–44.

g, A jászberényi katolikus pap és katolikus lakosok tiltakoznak a helyi reformátusok szabálytalan vallásgyakorlása miatt – Jb., 1783. aug. 14. 148. – p. 47.

¹ Összeállította: Gulyás Erzsébet

h, Kazinczy Ferenc és a jászberényi református közösség között kötött megállapodás az ún. vegyes iskolákban alkalmazandó szabályokról – Jb., 1787. okt. 31. p. 51–53.

i, Részlet a Jászberényi Református Egyházközség történetével kapcsolatos iratokból – Jb., 1796. jún. – p. 69–79.

j, A Jászkiséri Református Egyházközség harangot ajánl fel a haza számára ágyúöntés céljára – Jk., 1848. dec. 27. – 109. p.

k, A jászkiséri református egyházgondnok a helyi tanács intézkedését kéri, mert a hatályos jogszabályok miatt egyházi gyűlés nem tartható – Jk., 1851. febr. 25. – p. 111–112.

l, A Jászkiséri Református Ifjúsági Egyesület tisztikarának, választmányának, számvizsgáló bizottságának és alapító rendes tagjainak névsora – Jk., 1926. ápr. 18. – p. 141–142.

5. *Történelmi források Jászfényszaru múltjához* / szerk. Tóth Tibor; történeti részt írta Langó Péter; előszó, utószó Győriné Czeglédi Márta. – Jf.: FBE, 2018. – [40] p.

Oklevelek: Városi cím elnyerése, 1831. aláíró: I. Ferenc király; Városi címről való lemondás, 1872.; város címerének leírása: 36. p.; Jf. zászlójának leírása: 37. p.; Újra város 1992-ben, aláíró Göncz Árpád 1992-ben – 38. p.; város kulcsának adományozása: 39. p.

6. „Győzött az igazság”: A Felvidék hazatérésének képes albuma / Babucs Zoltán. – Barót: Tortoma, 2018. – p. 199, [1] p.: ill. A szerző Jb-ben született, általános iskolába és gimnáziumba is itt járt.

7. *Jászárókhalma képes levelezőlapokon: 1900–2018* / szerk. Fodor István Ferenc; fotó Baráth Károly et al.; közzöntő Dobos László, Terjéki Tünde. – Jj.: JMÖ, 2018. – 59 p.: ill. 53 levelezőlap és rövid története

8. *Jáskunsági évszázadok: Jáskunság kutatása 2014*: Tudományos konferencia a Jász Múzeumban / szerk. Bathó Edit; fotó Bartha Júlia et al. – Jb.: Jászságért Könyvtári A., 2018. – 344 p.: ill. – (Jászsági könyvtár). – 344 p.: ill.

a) A Jáskunság kutatása 2014: Tudományos konferencia a Jász Múzeumban / Bathó Edit. – p. 5.

b) A Jászok betelepődése a Jászságba / Selmeczi László. – p. 16–46.

Vélemények a jászok betelepüléséről: Gyárfás István, Györffy György, Hóman Bálint, Kring Miklós, Kristó Gyula, Langó Péter, Pálóczi Horváth András, Selmeczi László, Szabó László, Szekfű Gyula, Tóth Péter, Töröcsik István, Zsoldos Attila. – p. 16–28.

Elpusztult Árpádkori helységek: Barasó-Borsóhalma, Bénye, Erdőátka, Hacak, Hajóhalom, Halmaj, Himesegyház, Homokszállás, Iva, Jászérpart, Kápolnahalom, Kopaszhalom, Kölkes, Legény Tanya, Necsőegyháza, Négyszállás, Pásony-halom, Rassang, Szent Imre, Szent Jakab, Szent Pál, Szentkozmademjén; Tekerő patak, Telek, Árokszállás: 33. p.; Ja.: 35–38.; Jr.: 33–35.

c) A jászok adózása a középkorban / Tóth Péter. – p. 99–107.

Jászság: 99. p.; Adónem: beszállásolás, census/akó, katonai szolgálat, terményadó, tegezpenz

d) Jogszokások a Jászkun kerület népéletében /Bánkiné Molnár Erzsébet. – p. 108–115.

e) Orczy István, a Jászkun „főkapitány” / B. Gál Edit. – p. 140–146.

Jákóhalma, Ja.: 145. p.; Jr.: 146. p.; Jb.: 142.p.; Jd.: 145., 146. p.; Tarnaörs. Orczy életrajza és munkásságának ismertetése.

f) Vándorkereskedőkből redemptusok: A föld szerepe a jászkunsági görögök karrierjében / Papp Izabella. – p.147–164.

Jb.: 150., 152.; 154–155., 160. p.;Jákóhalma, Jk., Jl., Mihálytelek: 152. p.

g) Így utaztak hajdainán: A Jászság és a Nagykunság úthálózata a reformkorban. – p. 165–176.

Árokszállás, Jgy., Jr., Jd., Jm.: 168. p.; Ja.: 174. p.; Jb.: 166., 167.; 175. p.

h) A rejtélyes kiskunfélegyházi kézirat / Farkas Kristóf Vince. – p. 195–204.

Jászok és Kúnok Isméréte, és azok Birtokainak Le Írása / Irattatott Jász Apáthi Városában 1799i-k Esztendőben. Új kiad.: A Jászkunság helyzete a 18. sz. végén / Bedekovich Lőrinc kéziratosa könyve. – Jb.: JM., 1976.; Apáti (Ja), Árokszállás (Jr.), Dósa (Jd.): 203., 204.; Jász Mihálytelke (Jt.): 203. p.; Ja.: 197. p.; Jb.: 196., 198., 199. p.; Jászfelsőszentgyörgy, Jt.: 199.p.; Jm: 203. p.; Jászság: 197. p.

i) „Szabad valék mint a szárnyas madár...”: Kiss Ágoston jászladányi tanító kéziratosa könyve a 19. századból / Bathó Edit. – p. 205–215.

Alsószentgyörgy (Jgy.): 210. p.; Berény (J.): 208. p.; Jn.: 207. p.; Jb: 214. p.

j) Egy politizáló menedzser a közelmúltban / Pethő László. – p. 216–236.

Gorjanc Ignác élete és munkássága. Fémnyomó- és Lemezárugyár, Hűtőgépgyár Jb.

k) Jászárokszállás zsidóságának emlékeiből / Kiss Erika. – p. 237–249.

Alattyán, Felsőszentgyörgy (Jf.), Jn.: 238. p., Ja.: 239. p.; Jb.: 238., 239., 241., 244., 245., 246. p.; Jászság: 238. p.; Pm.: 238, 239. p.; Rabbik: Büchler Áron; Kálmán Ödön, Kun Lajos, Rácz Zoltán, Reich Béla. Holocaust emlékmű

l) A jászladányi zsidóság politikai szerepvállalása / Vincze János Farkas. – p. 250–262.

Jb.: 250., 251., 254. p.; Jd.: 255. p.; Jk.: 254. p.; Jászság: 250., 254. p.

m) Önkormányzati választások Jászberényben (1890–1892): A hideg polgárháború időszaka / Cseh Dániel. – p. 263–289.

Jákóhalma (Jm.): 265. p.; Apponyi Albert, Almásy László, Elefánthy Sándor, Koncsek István, Török Aladár

n) Az emberélet fordulóíhoz fűződő hiedelmek a Jászságban (születés, házasság, halál) / Kókai Magdolna. – p. 290–306.

Jánoshida: 298. p.; Jászsalsószentgyörgy, Jd.: 297. p.; Jk.: 293. p.; Js.: 293. p.;

o) Jászsági hagyományok fenntartásának lehetőségei az óvodapedagógiában / Virágné

Juhász-Nyitó Klára. – p. 320–326. Jb.: 320. p.

p) Emlékképek a konferenciáról. – p. 327–334.

Jászsági kutatók: Bathó Edit, Cseh Dániel, Farkas Kristóf Vince, Kiss Erika, Kókai Magdolna, Papp Izabella, Pethő László, Vince János Farkas, Virágné Juhász-Nyitó Klára
9. *Jászkunsági gyökerek: Jászkunság kutatása 2017* / szerk. Örsi Julianna; ajánlás Kovács Sándor. – Sz., Túrkeve: JNSZMTE, 2018. – 463 p.: ill. fotók

a, A kunok és jászok vallásos élete a Magyar Királyságba történő beköltözésüktől a 17. századig / Selmeczi László. – p. 13–39.

b, „Barátaiddal egyél, igyál...” – Török elemek a Jászkunság népi táplálkozásában / Bartha Júlia. – p. 40–59. p.

c, „Dzsénfedá, Csinsca, Gohér”: A jászberényi szőlőtermesztés múltjának török vonatkozásai / Bathó Edit. – p. 60–75.

d, Kaukázusi párhuzamok a Jászság és az európai Szent-György-kultusz iráni elemeinek hátteréhez / Szabó Géza. – p. 83–105.

e) Adalékok a jászkun redempciós mozgalmak történetéhez / Bagi Gábor. – p. 167–186.

f) Mi lehetett a Tetemháton?: Római kori leletek nyomában Jászboldogháza határában / Besenyi Vendel. – p. 109–118.

g) A 18. századi alföldi migráció jellemzői / Örsi Julianna. – p. 157–166.

Jászkunság

h) A Jászkun Kerület térségének hódoltatása és sorsa a 16. század második felében / J. Újváry Zsuzsanna. – p. 119–156.

i) Az 1857-es uralkodói látogatás Jászberényben / Farkas Kristóf Vince. – p. 187–191.

j) A társadalom az iparosodó Szolnok Megyében / Sebők Balázs. – p. 192–206.

Jb.: Aprítógépgyár; Fémnyomó- és Lemezárugyár

k) A mezőgazdaság kollektivizálása és a paraszti társadalom felszámolása Jászberényben / Cseh Dániel. – p. 207–222.

l) Vallási problémák és jellegzetességeik a Jászkun Kerületben a török kiűzésétől a polgári forradalomig (1685–1848) Bagi Gábor. – p. 308–322.

m) A vallás mint közösségformáló erő egy jászsági kis településen a 19–21. században / Papp Izabella. – p. 350–369. Jh.

n) Jász-Nagykun-Szolnok megye vallásföldrajzi vizsgálata / Pásztor István Zoltán. – p. 370–378.

10. „Jászok vagyunk, de magyarok”: A négyszállási, II. sz. jász temető: A jászok magyarrá válása folyamatának régészeti bizonyítékai / szerk. Bathó Edit; ford. Selmeczi László, Stefán Ildikó, Nagyné Paksi Margit. – Jb.: JMA., 2018. – 287 p., 1 térk.: ill. – (Jászsági füzetek 55.) Vélemények a jászok betelepüléséről: Gyárfás István, Györffy György, Hóman Bálint, Kring Miklós, Kristó Gyula, Langó Péter, Pálóczi Horváth And-

rás, Selmeczi László, Szabó László, Szekfű Gyula, Tóth Péter, Töröcsik István, Zsoldos Attila.

Temető sírmellékletei: fejdíszek, fülbevalók, gyűrűk, kapcsok, gombok, korongok, pipere eszközök, gyöngyszem, állatfog, övek, párták-övek: 59–95. p. A temetőben feltárt sírok leírása: 137–234. p.

11. *Jászsági évkönyv: 2018* / fel. szerk. Pethő László. – Jb.: JÉA, 2018. – 260 p. : ill.

a) Iparművészek a Jászságból / Kugler Erika – p. 7–29.: ill.

Ambrus-Varga Eliza: 8–11. p.; Demény Andrea: 11–14. p.; Kovács Zsigmond: 14–15. p.; Máté Eszter: 16–19. p.; Papp Anett: 19–20. p.; Papp Zsófia: 21–24.; Simon Zoltán: 24–26. p.; Soós Andrea: 27–29. p.

b) Jászberény és Yazd: Maid Hosseini és Nagy Tamás fényképein – p. 30–44.: ill.

Sárközy Miklós 2018. március 2-án elhangzott megnyitó beszéde

c) Műfordító munkám anyanyelvem szolgálata: Portré Lukácsi Margitról / Lukácsi László. – p. 45–48.: ill.

Jg., Jb., Sz; felsorolva a műfordításai

d) Babagyár és bugylibicska – beszélgetés a népművészet mesterével, Holló Lászlóval. – p. 49–56.: ill. Jd.

e) „Milyen jogon lövöldöz Árvai detektív úr?": Jászsági sorsok, 1944–1945 / Bojtos Gábor. – p. 57–66.: ill.

Jb.: Árvai Aladár önkényeskedése több alkalommal; Szekeres Livia hagyatéka; orosz fegyveresek és fegyveres rendőrök bántalmazása; Jászfényszaru: Langó Sándor és Józsa Sándor hősi halottak sírjáról értesítették a községi előjáróságot; Jászládány: P. Pál bántalmazása

f) Fejezetek a jászdózsai zsidóság történetéből 1850–1946 / Csikós Gábor. – p. 67–85.: ill. A zsidóság letelepedése és együttélése a katolikus lakossággal. A deportálás és néhány zsidó visszatérése. Magyar Élet Pártjának jelöltje Orosz Mihály 1939-ben a Jászsági felső járásban országgyűlési képviselő lett.

g) A matematikatanár, Szikszai József / Csörgő Terézia. – p. 86–99.: ill.

Sz. J. (1930–1993), az LVG-ben tanított 1955–1963-ban, 1986–1991-ben

h) A jászberényi Szent Korona történetéhez / Kovács István László – p. 100–109.: ill.

A Nagyboldogasszony templomtornyának csúcsán található Szent Korona története

i) Az 1918-as sorsfordító esztendő emlékezete / Sebők Balázs. – p. 110–122.

Jb.; Korabeli újságokból visszaemlékezés: frontra, a spanyolnáthára; a rokkant katonák népünnepélyére; Apponyi Albert országgyűlési képviselő köszönő levelére; fakivágás a hazatérő katonáknak

j) A jászok őshazájában, a digorok földjén: Édesapám és Dzaszohov Muzafer barátsága emlékének / Szabó Géza. – p. 123–142.

A Zichy expedíció bemutatása. A jászok eredetének kutatása szoros oszét rokonságot jelent. Nart-legendák motivumai

k) Makó Pál levelei / Szádóczki Vera. – p. 143–160.

Latin és magyar nyelven is: 1750–1793

l) Szép János élete és munkássága / Wirth Lajos. – p. 161–168.

Jászberényi gimnázium tanára volt 1815–1827. Ismert műveinek közlése

m) A munkaszervezés alapjai egy dél-koreai nagyvállalatnál / Bende Andrea. – p. 169–175. Samsung Electronics Magyar Zrt., Jf.

n) A Jászberényben bevezetett adók és a 2017. év legnagyobb adófizető vállalkozásai / Görbe Krisztina. – p. 175–182.

AMOND Kft.; CO-OP Star Zrt.; Domatic Kft.; Electrolux Lehel Kft.; Fortaco Zrt.; Holocher+Bauer Kft.; Jász-Plasztik Autócentrum Kft.; Jász-Plasztik Kft.; Jász-Plasztik REN Kft.; Molteam Kft.; Samyang Ep Magyarország Kft.; Signál-Print Kft.; Szerencsejáték Zrt.; Trend Kft.

o) Emlékdízés az I. Jász expó kapcsán – interjú Hlavacska Andrásnéval / Buschmann Éva. – p. 183–189.

Jb.; 1995-ben a helyszín Liska József Erőszakú Szakközépiskola

ö) A kommunizmus áldozatainak emléktáblái / Bugyi Gábor; Fodor István Ferenc. – p. 190–195. Ja, Jb., Jh., Jk.

p) Új módszerek a holokauszt oktatásában / Fábián Nikolett. – p. 196–203.

r) Pulzáló, fehér törpecsillagok / Kalup Csilla. – p. 204–212.

s) Rektor és a töltött káposzta / Metykó Béla. – p. 213–230.

Rudnay Gyula festő életrajza. Leánya, R. Rózsa Halasy Miklós református lelkész felesége volt, a festő sokszor járt Jászberényben

sz) Dienes Erzsébet emlékezete / Nagy Varga Vera. – p. 231–234.

Középiskolai tanár életrajza

t) Hollók a Jászságban - esszé a valószínűtlen megvalósulásáról / Várszegi Tibor. – p. 235–241.

Jd. határában található Kápolna-halmon megjelent egy hollópár és ott körözött

u) A jászberényi dinamitrobbanás korabeli képi ábrázolása / Vincze János Farkas. – p. 242–245.

A Nagy-Kunság c. lapban megjelent illusztráció 1887-ben

ü) A barokk utazási irodalom képviselője / Besenyi Vendel. – p. 246–249.

Kiss József: Jeruzsálemi utazás c. könyv ismertetése

v) Jászberény története három kötetben / Csikós Gábor. – p. 250–253.

Könyvismertetés: Jászberény története a kezdetektől a reformkorig (2014); Jászberény története a reformkortól a harmincas évekig (2015); Jászberény története a harmincas

évektől az ezredfordulóig (2017)

w) Jászberényi vonatkozások egy nagy hírű naplóban / Szűcsné Németh Mária. – p. 253–257.

Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni: Napló 1935–46. c. könyv ismertetése

aa) Nemes Jászberény városa / Varga Kamill. – p. 258–259.

Könyvismertetés: Jászberény története a kezdetektől a reformkorig (2014); Jászberény története a reformkortól a harmincas évekig (2015); Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig (2017)

12. *Karácsony Meseországban* / Utasi Abigél Kincső, Utasi Hajnalka; – Jb.: Akrouf Desing Kft., 2018. – 24 p.: ill. színes fotók

13. *Koncsek/Koncsik családok emlékkönyve*: Sugárné Koncsek Aranka néni 100. születésnapjára, őseink emlékére, utódainknak szeretettel / szerk., előszó Veliczkyne Koncsik Ilona; köszöntő Hortiné Bathó Edit. – Budaörs; fel. kiad. Veliczky Józsefné. – 2018. – 550 p.: ill. fotók, részben színesek

Családfák; Fülöpszállás; Szegvár, Szolnok

a) Papválasztó jászok / Sugárné Koncsek Aranka. – p. 50–102. p.

Epistola: [vers]. – p. 99.

14. *A Nagykunság földje és népe = The People of Great Cumania* / szerk. Örsi Julianna. – Túrkeve, Sz.: JNKSZ MTE, 2018. – 480 p. – (Alföldi Könyvtéka sorozat 13. kötet)

a) A Nagykun Kerület partikuláris jellege elkülönítő elemei (1526–1876) / Bagi Gábor. – 85–121. p.

Jászság: 102., 105., 106., 109., 110., 111. p.

b) A közép-tiszántúli nyelvjárás a 20. század közepén / Juhász Dezső. – p. 139–147.

Jászság: 142., 143., 144. p.; Kutatópontok: Alattyán, Jn., Jgy., Jr., Ja., Jb., Jd., Jn., Jv., Jm., Jk., Jl., Jsz., Jt., Pm.

c) A helyi társadalom közösségi működésének tükröződése a Nagykunság külső és belső kapcsolatrendszerében / Örsi Julianna. – p. 311–365.

Jb.: 324. p.; Jb. kistérség: 313. p.; Ja., Jh., Jk.: 318. p.; Jl.: 327. p.; 313., 316. p.; Jászság: 335., 342. p.

15. *Palotásy János Zeneiskola: 1958–2018* / szerk. Farkasné Szőke Tünde; olvasószerk. Szűcs Andrea; szerk. közrem. Virágné Juhász-Nyitó Klára, Thormanné Husznay Mária; történeti részt írta Besenyi Vendel. – Jb.: Artander ny. 2018. – 216 p.: ill.

Mellékletben felsorolva: a növendékek: 1958/59-es, a 2017/18-as tanév növendékei és tanárai; az igazgatók, igazgatóhelyettesek, zenei pályát választó tanulók. Válogatás a Székely Mihály Zenei Napok programjaiból. A Jászberényi Kamarazenekar fellépései

a) Új utakon – A zeneiskola élete napjainkban / Virágné Juhász-Nyitó Klára. – p. 72–80.

b) Visszatekintés a Jászapáti Zenei Munkaközösségre / Réz Lóránt – p. 80–81.

c) Visszaemlékezés a volt növendékektől. – p. 82–147.

d) Szakmai életutak, nekrológok. – p. 148–170.

Farkasné Szőke Tünde, Bakki József, Bedőné Bakki Katalin, Cs. Nagyné Turi Mária, Czeglédi Zoltán, Gyermán István, Márffy János, Tímár Gábor

16. *Reformáció 500: Fejezetek a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei reformáció múltjából és jelenéből*: Reformáció népi kultúrára gyakorolt hatása Jász-Nagykun-Szolnok megyében / Benedek Csaba. – Sz.: DJM., 2018. – 150 p.: ill. színes fotók

Jk.: 71. p.; Jászság: 93. p.; Jb., fotók: 42., 93., 116. p.; Jk., fotók: 115., 122–123. p.

17. *Tisicum: A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok évkönyve XXVI.* / szerk. biz. Gulyás Katalin et. al. – Sz.: DJM., 2018. – 516 p.: ill. fotók

a, Óskori leletek Jászfényszaru-Kozmaparton / Gulyás András Zoltán. – p. 69–75.: ill. fotók

Jb.: 69. p.; Jn., Pusztakerekudvar (Jn.) Jn., Js., Pm., Nevada-tanya (Jb.), Pm.: 72. p. Szentkozmadamján: 69. p.

b, Régészeti kutatások Jász-Nagykun-Szolnok megyében 2011 és 2015 között / F. Kovács Péter, Tárnoki Judit. – p. 265–280.

Jf., Hatvani-határ 69799: Bronzkor /ásatásvezető Skriba Péter; feltárás éve: 2015. p. 267–268.; Jf., Nagybikahalom I. 69669: Szarmata / ásatásvezető Nicklas Larsson; feltárás éve: 268. p.

c, Jász-Nagykun-Szolnok megye középkorvégi központi helyei – Kubinyi András nyomán / Veresegyházi Béla. – p. 281–291.: ill. térkép

Berény (Jb.), Jn.: 286., 288.; Hajóhalom (Jd.): 285.; Jb.: 284.; 285. p.; Jászság: 283., 284., 285. p.

d, Jász-Nagykun-Szolnok megye birtokszerkezet változásai 1895 és 1944 között / Tolnay Gábor. – p. 323–330.: ill. táblázatok

Jászsági alsó járás, Jászsági felső járás: 326., 328., 335., 340. p.

e, A Tiszafüredi Spartacus: 1963–1971/ Vadász István. – p. 385–410.: ill. fotók

Atlétika, diáksport, kézilabda, labdarúgás; Jgy.: 389. p., 400.; Ja., Jl., Jt.: 388. p.; Jb., Jd., Jf., Jk., Js.: 386., 388., 389. p.; Jb.: 394., 398., 399., 400., 402. p.

f, Református klenódiumok Jász-Nagykun-Szolnok megyében / Benedek Csaba. – p. 411–440.: ill. fotók

Jászberényi Református Egyházközség, Jászkiséri Református Egyházközség; Jász Múzeum: 411. p.; Jk.: 413., 416., 419. p.

g, Foltin János, Kracker János Lukács első magyar kutatója / Szecskó Károly. – p. 487–496. Foltin János Jk-en született, a jászberényi gimnáziumban kezdte meg tanulmányait

h, Néhány újabb adat a Jászság XVIII. századi vallásosságához / Zsolnay László. – p. 497–514.

Jgy.: 499., 501., 513. p.; Ja.: 499., 501., 502., 503., 505., 506., 507., 513. p.; Jr.: 499., 500., 501., 503. p.; Jb.: 498., 499., 500., 501., 505., 506; 507–508.; 510–511. p.; Jd.: 499., 501. p.; Jv., Jk.: 499. p.; Jm.: 501. p.; Jl.: 506. p.;

18. *Zounuk: Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár évkönyve*, 32. / szerk. biz. Csöngé Attila, Pozsgai Erika, Szabóné Maslowski Madlen. – Sz.: JNKSZ ML., 2018. – 293 p.: ill.

a) Adatok a növényvilághoz fűződő hiedelmekhez a Jászságban / Kókai Magdolna – p. 9–20.

b) A Jászkun Kerület magasabb tisztségviselőinek hivatalviselése 1745–1876 / Farkas Kristóf Vince. – p. 21–33.

Sárközy Miklós 2018. március 2-án elhangzott megnyitó beszéde; kiállítók: Hosszein Madzsídi; Nagy Tamás

c) Redempciós mozgalom a korabeli jász sajtóban / Csikós Gábor. – p. 35–82.

Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni: Napló 1935–46. c. könyv ismertetése

d) A jászberényi Kunház története / Horváth Gergő. – p. 83–130.

Könyvismertetés: Jászberény története a kezdetektől a reformkorig (2014); Jászberény története a reformkortól a harmincas évekig (2015); Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig (2017)

e) Demokratikus önszerveződés vagy presztalinizáció? Jászberény az átmenet éveiben (1944–1949) / Cseh Dániel – p. 157–190.

f) Források Jász-Nagykun-Szolnok megye vasútjainak történetéhez / Szikszai Mihály. – p. 225–255.

A Jászkun Kerületben 1840-ben megtartott első vasútbejárási jegyzőkönyv: 1840. szeptember 5. – p. 229–232.; Terv: Pesttől – Jb., Jsz., Ja., (Jász)Szentandrás (Jr. pusztája)

g) Jászberényi vonatkozások egy nagy hírű naplóban / Szűcsné Németh Mária. – p. 254–257.

Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni: Napló 1935–46. c. könyv ismertetése

h) Nemes Jászberény városa / Varga Kamill. – p. 258–259.

Könyvismertetés: Jászberény története a kezdetektől a reformkorig (2014); Jászberény története a reformkortól a harmincas évekig (2015); Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig (2017)

JÁSZSÁGI KÖNYVEK, FOLYÓIRATOK, ÚJSÁGOK ELEKTRONIKUS ADATBÁZISOKBAN

Forráshelyek:

*MEK (Magyar Elektronikus Könyvtár); EPA (Elektronikus Periodika Archívum és adatbázis – OSZK); [19. *A Jászság életrajza* / Fodor Ferenc. – Bp.: SZIT., 1942. – 552 p.
20. *Értékezés a 'kúnoknak, és jászoknak eredetéről, azoknak régi és mostani állapotjokról* / Horváth Péter. – Pest: Petrózai Trattner János Tamás, 1825. – 156 p.
21. *Jászsági évkönyv* / szerk. Pethő László. – Jb.: JÉA – 1993–2019.
22. *Jászkunság: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Sz. 1954–2012*
23. *Jászdózsa* / Gulyás Éva. – Bp.: Száz magyar Falu Könyvesháza. – 2002. – 130, 1 p.
24. *Déryné naplója*, 1–3. köt. / Déryné Széppataki Róza; sajtó alá rend. Bayer József. – Bp.: Singer és Wolfner, 1900. – 465 p.; 466 p.; 949. p.
25. *Jászberény története a kezdetektől a reformkorig* / főszerk. Pethő László. – Jb.: JÉA., 2014. – 600 p.
26. *Jászberény története a reformkortól a harmincas évekig* / főszerk. Pethő László. – Jb.: JÉA, 2015. – 600 p.
27. *Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig* / főszerk. Pethő László. – Jb.: JÉA., 2017. – 751 p.
28. *Teréziánusi vizsgálatok mechanikából* / Wirth Lajos. – Jb.: Vidéki Munkaerőfejlesztési Al., 2010. – 32 p.](http://real-j.mtak_(MTA); Arcanum</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

Forráshely:

A VFMK Elektronikus könyvtárában

Folyóiratok, újságok

29. *Alattyáni Hirmondó: A Község önkormányzatának lapja*, 2014–2018.
30. *Berényi Kárméntő: a Jászberényi Városvédő és Szépítő Egyesület Lapja*: 2012;
31. *Boldogházi Hírek: Jászboldogháza község időszakos lapja*: 2004–2018
32. *Dósai Hírek: Jászdózsa község időszakos lapja*: 2006–2014

-
33. *Élő Jászkunság*: az MTA Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Testülete folyóirat: 2004
34. *Jákóhalmi Hírek*: Jákóhalmi Község Lapja: 2010–2013.
35. *Jákóhalmi Polgár*: Jákóhalmi Község lapja: 2015–2017.
36. *Jánoshidai Hírmondó*: helyi közéleti lap: 1998; 2008–2015.
37. *Jászsalsószentgyörgyi Krónika*: Jászsalsószentgyörgy község lapja: 2008–2009;
38. *Jászapáti Hírmondó*: ingyenes lakossági tájékoztató: 2012–2013; Jászapáti Hírmondó: Jászapáti város önkormányzata közéleti lapja: 2014–2016.
39. *Jászberényi Kyokushin*: A jászberényi Yakuzák Sportegyesület lapja: 2007.
40. *Jáskürt Újság*: Jászberény Város Lapja: 2012–2013.; 2017.
41. *Jászteleki Harsona*: Jásztelek Község Önkormányzata lapja: 2014; 2015.; Jászteleki Harsona: Időszakos lap. Kiad. a jásztelki önkormányzat: 2007.
42. *Jászvidék*: Jászárokszállás város közéleti havilapja: 2004–2015.
43. *Kis-város-kép: köz-élet-mód magazin*, Jb.; 2005–2006.
44. *Kisér*: Jászkisér Község Lapja: 2006–2018.
45. *Ladányi Hírek*: Jászladányi nagyközség önkormányzatának független havi lapja: 2007–2008; 2014–2018.
46. *LehelBest*: [Lehel Vezér Gimnázium diáklapja] 2017. 1–12. sz.
47. *Lél Krónika*: a Lehel Vezér Gimnázium diáklapja, Jászberény: 2011; 2012.;
48. *Mi újság Fényszarun?*: Jászfényszaru város lapja, Jászfényszaru 1990–2019.
49. *Negyvennyolc*: Jász-Nagykun-Szolnok, Heves- és Pest Vármegyék községeinek ellenzéki közlönye: 1904. 1. sz.
50. *Ö-ko – Jász Híradó*: az Öko-Jász Környezetvédelmi, Környezetgazdálkodási, Kulturális és Turisztikai Egyesület kistérségi magazinja: 2011. 2–6. sz.
51. *Önkormányzati Híradó*: Jászszentandrás Képviselő-testületének hivatalos lapja: 1991–1993.
52. *Önkormányzati Hírmondó*: időszakos lap: 2006.; Önkormányzati Hírmondó: Pm. időszakos lapja: 2008.; Önkormányzati Hírmondó: Pm. Község Önkormányzatának időszakos kiadványa: 2012.
53. *Pipafüst*: Jászfényszarui Közéleti Civil Hírmondó: 2008–2011.
54. *Purgély Híradó*: a jászladányi Cigány Kisebbségi Önkormányzat Lapja, JL:
55. *Redemptio*: A jász és kun települések honismereti lapja, Jb.: 2015–2019.
56. *Szolnok Megyei Néplap* 1953–2011: Címváltozatok: 1956: A Nép Lapja; 1956. nov. 13.; *Tiszavidék*: 1958. jan. 1.; Szolnok Megyei Néplap: 1958. jan. 01.; Néplap: 1989. máj.; Új Néplap: 1990. máj.; SZ
57. *Y Ház*: Yakuzák SE Hivatalos Lapja, Jb.: 2015–2017.
58. *Zagyva Lap*: a jászsalsószentgyörgyi gimnázium KISZ híradója: 1966.

Könyvek

59. *Egy mikrorégió az ezredfordulón* / Pethő László. – Bp.; Jb.: MTA; JTI, 1999. – 338 p.
60. *Jász dekameron* / Bistey András. – Bp.: Szerző, 1992. – 51,[2].
61. *A jászberényi ferences templom története* / Szántó Konrád. – Pécs: Ecclesia, 1974. – 218 p.
62. *Jász-kún kerületek s Külső Szolnok vármegye leírása* / Palugyay Imre. – Pest: Heckenast, 1854. – XII, 444 p.
63. *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene* / Scheftsik György. – Pécs: Dunántúl Rt., 1935. – 285, [1] p.
64. *Jászsági Néplap: Politikai, közgazdasági és társadalmi hetilap*: 1–2. évf. / [főszerk. Brósz Róbert]; [kiadásra előkész. és szerk.] Tóth János. – [Jb.]: [Járási Tanács VB.; JM], 1969. – (Szolnok Megyei múzeumi adattár; 18.) – [94] p.
65. *Két tanulmány Jászszentandrásról* / Pethő László, Farkas Ferenc. – Bp.: NPI, 1986. – 123 p.
- a) *A jászszentandrasi családok életmódjának változásai* / Pethő László. – p. 4–92.
- b) *Jászfákóhalma és Jászszentandrás hivatalos személyneveinek összevetése* / Farkas Ferenc – p. 93–123.
66. *Redemptio repertórium*: 1994–2013 / szerk. Gulyás Erzsébet. – Jb.: JMA, 2014. – 200 p.
- REAL – MTA.hu
67. *Makó Pál halála és temetése* / Wirth Lajos. – In. Jászsági évkönyv 2016:(2).-p.282-283.
68. *A mennykönek mivoltjáról való böltselfelkés* / Wirth Lajos. – In. Fizikai Szemle, LXV. (2015.)(2). p. 45-52.
69. *Kétszázötven éves a newtoni fizika hazánkban*: Kerekgedei Makó Pál pályaképe / Wirth Lajos – In. Fizikai Szemle, LXV. (2015.)(2). p. 237-241.
270. *Nemzeti évfordulóink 2018.*, KKM. – Balassi Intézet. – p. 27. (A sorozat jelenlegi és korábbi kötetei ingyenesen letölthetők a KKM-Balassi Intézet honlapjáról.)

Rövidítésjegyzék

Al.	Alattyán	Jr.	Jászárokszállás
ápr.	április	Jsz.	Jászszentandrás
Bp.	Budapest	Jt.	Jásztelek
bt.	betéti társaság	júl.	július
dec.	december	jún.	június
DJM	Damjanich János	kiad.	kiadja
	Múzeum	Jv.	Jászivány
előkész.	előkészítette	KISZ	Kommunista Ifjúsági
évf.	évfolyam		Szövetség
FBE	Fényszaruik	könyvny.	könyvnyomda
	Baráti Egyesülete	máj.	május
febr.	február	MNL	Magyar Nemzeti
ford.	fordította		Levéltár
főszerk.	főszerkesztő	MTA	Magyar
ifj.	ifjú		Tudományos Akadémia
ill.	illusztráció	p.	pagina
jan.	január	Pm.	Pusztamonostor
Jb.	Jászberény	Rt.	részvénytársaság
jegyz.	jegyzetelte	sz.	szám/számú
Jf.	Jászfényszaru	Sz.	Szolnok
Jgy.	Jászsalsószentgyörgy	szerk.	szerkesztő
Jh.	Jászboldogháza	társ.	társaság
Jk	Jáskisér		
Jl.	Jászladány		
Jm.	Jászfákóhalma		
JMA	Jász Múzeumért		
	Alapítvány		
JMÖ	Jászfákóhalmi		
	Önkormányzat		
JNSZML	Jász-Nagykun-Szolnok		
	Megyei Levéltár		
JNSZMTE	Jász-Nagykun-Szolnok		
	Megyei		
	Tudományos Egyesület		
Jn.	Jánoshida		

A KÖTET MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

Jászberény Város Önkormányzata

Az 1996. évi CXXVI. Törvényben foglaltak szerint alapítványunk 2018-ban

42 706 Ft támogatásban részesült, mely összeget

az évkönyv nyomdaköltségeinek részbeni fedezésére fordítottuk.

Az évkönyv kiadója – a Jászsági Évkönyv Alapítvány – hálásan
megköszönve az eddigieket, továbbra is szívesen fogad felajánlásokat
és várja újabb támogatóit.

(Adószámunk: 18821725-1-16, számlaszámunk 11745035-20009362)